MARTHAS BARN

(MARTHAS KINDER) AV BERTHA VON SUTTNER

ÖVERSÄTTNING FRÅN DET TYSKA ORIGINALET AV KARL LUNDIN

I TVÅ VOLYMER

STOCKHOLM NORDISKA FÖRLAGET

Volym 225, 226 *Tryckt på träfritt papper* EHRNFRIED NYBERGS BOKTRYCKERI, STOCKHOLM FEBRUARI 1914

Förord till den elektroniska utgåvan

Denna bok från 1914 digitaliserades i februari 2018. Samma översättning men med ursprunglig "gammalstafning" från 1903 **digitaliserades 2015**.

MARTHAS BARN

I.

»Leve framtiden» — med dessa ord avslutade greve Rudolf Dotzky sitt tal. »Och», tillade han, i det han slungade glaset i golvet, så att det krossades i bitar, »ur detta glas skall ingen dryck mera tömmas; och i dag, på min förstföddes dopfest, skall ingen annan skål utbringas än denna: Leve framtiden! Vi skola icke, som den gamla frasen lyder, trakta efter att göra oss värdiga våra förfäder, utan i stället våra efterkommande ... Men mamma», avbröt han sig, »hur är det med dig? ... jag tror du gråter ... Vad ser du därborta?»

Friherrinnan Martha Tilling hade sina stora, mörka ögon, vilka bildade en så sällsam kontrast till det vita håret, oavvänt riktade utåt trädgården, som utbredde sig framför den öppna glasdörren; och just nu runnö två tunga tårar utför hennes kinder.

Det hon såg därborta var en fantasibild, som hon ofta sett i sina drömmar: en gammal man — hennes egen make — som i solnedgången går och beskär rosenbuskar med en trädgårdssax.

Som lyckliga unga äkta makar hade de en gång talat om sin avlägsna framtid: »Vet du, Martha, när jag en gång har tillryggalagt de sjuttio och ej längre orkar vara med i världsvimlet, då skall jag hänge mig åt min kärlek till blommorna, då skall jag driva trädgårdsskötsel.» — »O, jag ser dig så tydligt; en liten mössa — ej virkad av mig, jag gör aldrig sådana ohyggliga arbeten — en liten mössa på de silvergrå lockarna, i handen en trädgårdssax, varmed6

du klipper av de vissna blommorna.» — »Ja — och du sitter på trädgårdssoffan — en nätt liten spetsmössa har du smakfullt — kokett kommer du alltid att förbli — fästad i ditt likaledes redan bleknade hår; i handen har du således ej en virkning, utan en ännu sluten bok, ur vilken du sedan ämnar föreläsa för mig, och så betraktar du leende mitt arbete ... Vi komma att bli ett lyckligt gammalt par, Martha!»

Denna föreställning hade så djupt inpräglat sig i hennes sinne, att hon ofta i sina drömmar brukade uppleva densamma som en verklighet. I aderton år hade hon redan varit änka, och ännu alltjämt kunde hon, när hon drömde om sin bortgångne Fredrik, med levande tydlighet se honom framför sig; för det mesta så som han varit

under förlovningstiden, men mången gång även så som han endast förefunnits i bägges fantasi.

I dag, på hennes barnbarns dopfest, hade Rudolf yttrat i sitt tal: »Ja, mamma, denna skål utbringar jag för min-det av din evigt älskade och evigt saknade make, vilken jag har att tacka för allt, vad jag tänker och är» — och då hade hon blivit så sällsamt sorgsen till sinnes. Hon satt mitt emot den öppna glasdörren. Solens nedgående strålar förgyllde med sin skimrande glans en rosenbuske, och mot denna avtecknade sig — hennes drömbild: hon ser trädgårdssaxen glimma, det vita håret glänsa... »Inte sant», säger han och småler emot henne, »vi äro ett lyckligt gammalt par?»

Förskräckt genom Rudolfs fråga, torkade hon sig hastigt i ögonen och reste sig.

Hon tog sin högra granne, riddaren och f. d. ministern v. Wegemann, under armen. Denne var i hemmet känd under öknamnet: minister »Allerdings» — eller på grund av ett ord, som han nyligen börjat använda mycket ofta — minister »Andrerseits».

Man gick in i salongen bredvid. Det hade endast varit ett fåtal gäster: Förutom de redan nämnda Rudolfs halvsyster Sylvia — moderns levande avbild som ung; grevinnan Lori Griesbach, Rudolfs svärmor; doktor Bresser,

gammal vän i huset, och hans son Hugo Bresser; greve Anton Delnitzky, den nydöptes unge gudfar; överste Schrauffer, en gammal tillbedjare till grevinnan Lori, och traktens pastor, fader Protus.

Sylvia serverade det svarta kaffet i kopparna och överräckte dessa åt gästerna.

Varje rörelse av den slanka, smidiga gestalten andades behag; på det blomstrande ansiktet låg ett skimmer av sällsam lycka.

Martha och Lori togo plats på en liten hörnsoffa; herrarna däremot stannade i Sylvias närhet.

»Alltså har verkligen Toni Delnitzky friat?» sade grevinnan Griesbach; »i så fall får jag gratulera..., och kanske man redan högt får? ...»

»Nej, för all del!... Sylvia har talat om saken för mig på vägen från kyrkan — först i morgon ämnar han hos mig anhålla om hennes hand. Först då, när jag givit mitt samtycke, kan förlovningen eklateras — om jag samtycker ...»

»Du har väl ej något däremot? En av Österrikes störste 'epouseurer'! Att han varit lättsinnig — nåja, det är ju var och en av dem, mer eller mindre — sådana unga män som Rudolf får man ej ofta se.»

»Och även om jag skulle ha något att invända ... jag tror verkligen, att de båda karaktärerna icke passa för varandra . .., men Sylvia är ej längre något barn . . .»

»Du synes mig mycket obeslutsam, först yttrar du: 'om jag samtycker' och sedan, 'även om jag skulle ha något att invända, så tjänar det till intet!'»

»För att säga sanningen —• det tjänar till intet. Ge blott akt på hur hon strålar av lycka, och med vilken iver Delnitzky nu tilltalar henne ...»

Lori suckade. »Det är dock härligt att vara ung!...»

»Jag tycker egentligen, att även du är ung ännu, Lori . ..»

»I förgår var det min fyrtioåttonde födelsedag...»

»Vad det yttre beträffar, så har du ej förändrats mycket under de sista tjugu åren, och vad ditt inre beträffar,

inte alls. — Du är ännu lika smärt, lika blond, lika livlig (lika ytlig, tillade hon för sig själv) och lika — förlåt — lika behagsjuk som alltid .. . Denna praktfulla, granatröda toalett — därtill blicken, som du riktar på vår minister

Andrerseits — vad kommer Schrauffer att säga om den saken?»

»Och du städse mörkklädd och städse allvarlig — du ger dig sken av att vara mycket äldre än du är.»

»Ack, kära vän, när man har erfarit sådan sorg som jag — en så outsäglig olycka efter en så outsäglig lycka — då borde man redan vara fullständigt bruten .. .; jag är det icke, emedan jag har mina barn ...»

Ministern närmade sig damerna och slog sig ned i en fåtölj vid sidan av grevinnan Lori.

»Jag har just nu disputerat med greve Rudolf och tillkallar er som domarinnor. Den ton, han anslog i sitt tal, tyckte jag ej om ... ett anfall gent emot fäder och förfäder ! Utan tvivel, så ligger ju tanken på de efterkommande nära till hands, just när man firar ett lindebarn — men å andra sidan bör man ej glömma, att det endast finnes en enda förutsättning till sann lycka (i all synnerhet, vad oss beträffar) och det är traditionen. Vad tycker ni, fru grevinna?»

Lori hyste egentligen ej någon som helst åsikt angående denna fråga, men då hon i alla händelser måste svara något sade hon: »Ni har rätt, fullkomligt rätt.» Det är en åsikt, som de, vilka densamma avser, anse mycket förståndig.

»Jag måste ge min son rätt», invände Martha. »Det är bättre att göra sig förtjänt av deras tack, vilka komma efter oss, än av deras, vilka levat före oss. Att vårda en redan lagd väg är nog bra — bättre är dock att bryta en ny.»

De nyförlovade kunde nu utbyta några ohörbara ord:

»I morgon kommer jag alltså att tala med er mor, Sylvia ... jag är en smula ängslig...»

»Ni tror väl inte, att mamma ...»FÖRSTA KAPITLET

II

»Nej, hon kommer ej att avvisa mig — det är jag inte rädd för, men det högtidliga däri — ovanan ...»

Sylvia skrattade: »Jag hoppas verkligen, att ni är ovan ! Vem kan skaffa sig övning i att fria? För övrigt känner även jag mig förskräckligt ovan ... jag förstår inte alls, att jag med ett kort 'ja' har givit bort hela mitt liv... hal jag ej överilat mig? Jag känner er egentligen så litet och ni — känner mig kanske alls inte ...»

»Om jag känner er: den mest naturliga, glada, täcka lilla varelse ...»

»Kort sagt, ett mönster för en väluppfostrad grevinna, eller hur? Någon annan sida av min karaktär har jag ju ej heller haft tillfälle att visa under de fem eller sex ko-tiljonger vi dansat med varandra. Det finnes dock verkligen inom mig åtskilligt, varom ni förmodligen ej har den minsta aning?»

»Till exempel?»

»Oerhörda anspråk på livet och på människorna och i all synnerhet på den man, med vilken jag skall framleva mitt liv.»

»Måste han kanske vara en halvgud?»

»Nej, men en fullkomlig människa. Så som han därborta», tillade hon och pekade på brodern.

Rudolf närmade sig. »Varför peka ni på mig?»

»Du blir prisad som ett mönster för fullkomlighet», svarade Delnitzky. »Du motsvarar det ideal, som din syster har bildat sig för en — hur var det nu hon uttryckte sig — fullkomlig människa.»

Rudolf skakade med en suck på huvudet:

»Då måste jag ännu en gång upprepa motivet för mitt tal — leve framtiden — den skall frambringa fullkomliga människor; nu finnes endast fjärdedelen, åttondelen, hundradelen ...»

»Du går ej ens in på, att det finnes halva?»

»Ack, halvhet i en annan betydelse, det påträffar man endast alltför ofta. För att tala allvar, så har du en alltför

god tanke om mig, Sylvia. Du vet dock min uppgift,10

och vet även, hur ringa förmåga jag hittills haft att fylla densamma, du vet —.»

»Det är icke förmågan», avbröt Sylvia, »utan tillfället som har fattats dig.»

»Också det. Jag hoppas, att det skall givas större, vidare möjligheter, när min Fredrik vuxit upp. Hans verksamhetsfält kommer att bli det tjugonde århundradet, och av detsamma väntar jag mig mycket.»

»Du lever i dag helt och hållet i framtiden, Rudi», sade Delnitzky, »dit följer jag dig ej, ty det närvarande är mig alltför skönt.»

Sylvia gav honom blick, vilken hindrade honom att fortsätta. Tydligen önskade hon icke, att Rudolf i detta ögonblick skulle få veta, vad det var, som så förljuvade nutiden för Delnitzky.

I ett annat hörn stodo överste v. Schrauffer, doktot Bresser och pastorn och samtalade.

»En vacker yngling, er son, herr doktor», sade pastorn, »honom skulle uniformen passat bra — varför har ni icke låtit honom gå den militära banan?»

•Fader Protus hade en tid varit fältpräst och hade bevarat en stor förkärlek för allt, vad som hörde till det militära. Minnet av de stunder, som han tillbragt i muntra officerares sällskap hörde till hans käraste minnen. Trettiotvå år, begåvad med ett vaket förstånd, vetgirig och levnadsglad, var han fri från all sektanda, all skenhelig stränghet. Såsom sällskapsmänniska var han allmänt omtyckt. Han förstod sig lika väl på skämt, som han kunde deltaga i vetenskapliga diskussioner. Naturligtvis hade hans vänner den takten gent emot honom, som präst, att under skämtet aldrig anslå en alltför frivol ton och vid diskussioner aldrig yttra något för religionen sårande. Lika hänsynsfull var fader Protus själv; i sällskapslivet anslog han aldrig en lärd moraliserande ton. Även om han själv i sitt inre brutit mot åtskilliga dogmer, framgick detta aldrig av hans yttranden; dock låg det i hans sätt gentemot notoriska fritänkare en drag av stum aktning.

»En vacker ung man, er son», sade han till doktor Bres-

ser; »honom skulle uniformen passat bra; varför har ni ej tillåtit honom gå den militära banan?»

»Tillåtit? Jag? Han har själv valt sitt yrke. Han är skriftställare.»

»Så-å», sade översten, »är det egentligen något yrke?»

»Enligt min åsikt ett av de mest härliga yrken, som finnas», anmärkte fader Protus.

»Och jag återigen anser författarskap endast som en bisyssla; det är ju ingen karriär — med regelbunden befordran, med säker förtjänst.»

»Visserligen icke, men som min son av sin mor ärvt en tillräcklig, egen förmögenhet, så ...»

»Jag förstår», avbröt översten, »så lever han som privatman.»

»Nej, tvärtom — den bana han valt, är bland de mest offentliga, han är skriftställare och journalist.»

»Journalist? — Med andra ord de människors kallelse, vilka — jag tror Bismarck har benämnt det så — vilka ha förfelat sin kallelse?»

»Jag anser, att journalistiken är en mycket vacker lev-nedsbana», inföll pastorn livligt. »En kär, av mig högt skattad vän skriver konst- och musikreferat i 'Neue freie Presse'.»

»Det förvånar mig... ni, som är präst... och den bekanta judetidningen ...»

»Åh, jag är ej antisemit, herr överste. Nå i vilken tidning skriver er son, doktor Bresser?»

»I tio olika; men från och med nästkommande oktober månad kommer han att inneha plats som fast redaktör för

en ny politisk tidning.»

»Jag hoppas, det är en tidning med god hållning... I alla händelser skulle jag hellre sett er son som löjtnant.. . nu kunde han dessutom redan vara premiärlöjtnant — än som — förlåt mig — pennfäktare. Om ni i god tid skickat honom till en militärakademi... Men ni är ju en gammal vän till friherrinnan Tilling — alltså en avsvuren fiende till militärer.»

»Fiende till militarismen», förbättrade Bresser.12

MARTHAS BARN

»Det är detsamma. Om någon ej tål en sak, så fogar han till namnet ett förhatligt 'ism'. Icke sant, herr pastor, kyrkans fiender säga likaledes, att de icke ha något emot religionen eller emot de klerikala — de äro endast fiender till klerikalismen.»

»Jag uppfattar dock skillnaden däri», svarade fader Pro-tus. Sedan fortsatte han vändande sig till doktor Bresser:

»Er son förefaller mig i dag mycket tystlåten och melankolisk. Är han ofta så?»

»Han är vanligen allvarlig; men även jag har märkt, att han i dag synes mer än vanligt nedstämd.»

Den unge mannen i fråga satt vid ett bord och bläddrade i illustrerade tidskrifter. Men hans blick var endast då och då riktad på planscherna; åter och åter irrade den omkring i den riktning, varest Sylvia och Delnitzky stodo bredvid varandra.

Redan sedan flera år tillbaka hade Hugo Bresser hyst en svärmisk böjelse för Sylvia. Visserligen var han fullt medveten om hopplösheten däri; ty han tilltrodde sig icke att någonsin kunna anmäla sig som friare till denna firade, rika, aristokratiska dam. Men det han i dag märkt av det unga parets uppförande och minspel, hade väckt hans svartsjuka.

Att själv avstå från en lycka är redan svårt nog, men att se en annan njuta av densamma är förfärligt... »Om jag har gissat rätt», sade han för sig själv, »så kommer jag att undvika detta hus, jag skulle ej kunna vara vittne därtill. Och dessutom är han henne icke värdig... Jag skulle endast unna henne den mest fullkomlige, förståndige, ädle man ... men denna dussinmänniska ! ... Är det icke redan beklagligt nog, att den präktige Rudolf valde en så liten obetydlig grevinna.»

Under tiden hade de båda äldre damerna gått in i den unga fruns sängkammare för att avlägga besök därstädes.

Beatrix Dotzky, inhöljd i en lång, spetssmyckad nattrock, låg i sängen med den lille Fritz på armen. Kammarjungfrun och sköterskan stodo bredvid.

Grevinnan Lori skyndade fram till sin dotter:FÖRSTA KAPITLET

II

»Nå, Trixi — hur står det till? Ge mig ett ögonblick den lilla varelsen ... Ett så'nt litet rart kryp. Mamma upp i dagen — och du liknar mig; alltså mormor upp i dagen — jag vill dock icke påstå, att jag är vidare förtjust i denna titel...»

»Ja, den passar dig inte heller, käraste mamma ...»

»Men mig passar den dock, inte sant Beatrix», sade Martha. »Ge mig den lilla, Lori.»

Grevinnan Lori lät ej säga sig detta två gånger; utan lade barnet på Marthas arm.

»Och hör nu på ...» De satte sig vid sängfötterna, och i en oavbruten ström av ord berättade hon, hur det hade gått till vid dopet i kyrkan, vad pastorn hade sagt, hur den lille hade skrikit, vilka tal man hållit vid middagen. Överste v. Schrauffer hade talat så vackert om de framtida stordåd, som den lille Fritz skulle komma att utföra i fäderneslandets tjänst, om han i likhet med sin farfar och stamfar Althaus komme att bära kejsarens röck. Därifrån övergick samtalet utan vidare till den granatröda damastklänningen; »hos Spitzer vet du — där får man

dock det mest moderna...» —; så talade man om olika slags mjölksurrogat, med vilka man bäst uppammar småbarn ; om de obehag, som man sedermera har av guvernanterna ; om förhållningsregler för den unga modern. »Inom sex veckor», så slutade Lori, »måste du, ja, måste du fara till 'Märiazell' för att tacka Guds moder för gossens födelse (jag är så glad, att det är en pojke — för majoratets skull). Jag har redan vallfärdat till 'Mariazell' — nej, 'Mariataferl' var det ju — innan din nedkomst, och som du ser, har det bragt dig lycka...»

Martha satt tyst vid andra sidan av sängen och såg eftertänksamt på barnet, som hon höll i skötet. Tankar, känslor, fantasibilder genomströmmade hennes inre —; de voro ej klara, ej fullt tydliga, utan de flöto samman och framkallade hos henne en stämning av djupt vemod.

Hennes sons son . .. kanske skulle han också i sin ordning alstra söner..., och så går livet, obekymrat om döden, från den mest fjärran liggande forntid till den mest14

avlägsna framtid — alltjämt lidande, strid, ålderdom, död

— och var är målet? Var vägen? Då och då Ser man väl även glädje, kärlek, hänförelse; det är ju i och för sig själv redan ett resultat. Men slutmålet kan endast vara: större glädje, större kärlek, större hänförelse... O, du lilla hjälplösa varelse, vad skall en gång bli av dig

— om du får leva? Hur mycken smärta skall väl du lida, hur mycken smärta skall väl du förorsaka? Endast ett vet du säkert; förr eller senare: döden — den eviga frånvaron ... Ack, min förlorade make !.... Och åter framstod Tillings bild för hennes inre öga. Men icke den av ålder böjda gestalt, som visat sig i drömmen, utan så som han varit, då han — ännu i sin fulla mannakraft — föll för sina bödlars kulor. II.

Greve Rudolf Dotzky, född år 1859, några månader före utbrottet av italienska-österrikiska kriget, i vilket hans far fann döden, var nu trettio år. Ägare till det utvidgade Dotzkyska fideikommisset, hade han ingen annan praktisk sysselsättning än förvaltningen av sina gods. Men dessutom hade han även valt sig en ideell kallelse, åt vilken han ägnade sin kunskap, sina tankar och sin strävan; han ville fullfölja den uppgift, som utgjorde Fredrik Tillings testamente; han ville bekämpa krigsinstitutionen. Den egentliga arvingen till detta testamente var visserligen Tillings änka, men Rudolf hade frivilligt utbildat sig till sin mors medhjälpare. Det under Fredriks livstid påbörjade »protokollet» — en skrivbok, i vilken fredsidéns och fredsrörelsens framsteg voro införda, fortsattes först av Martha, sedan av Rudolf. Det av föräldrarna samlade bibloteket i natur- och socialvetenskap fann i honom en ivrig läsare och förökare.

I alla händelser måste även det obligatoriska studiet av de officiella skolämnena avslutas; även hade han måst tjäna ett år som »frivillig». Så kom arvet av det Dotzkyska fideikommisset; härigenom blev han tvungen — såvida han ville bli förtrogen med en stor godsägares plikter — att bedriva allvarliga studier i jordbruk. Allt detta hindrade honom mycket i uppfyllandet av nyssnämnda ideella kallelse.

Även kom en tid, då han genom umgänge med jämnåriga blev indragen i en virvel av värdsliga nöjen och sport; även då blev sysselsättningen med hans livsuppgift16

mycket försummad. Till och med de åsikter, som utgjorde grundvalen för denna uppgift blevo — under inflytande av den alldeles motsatta, feodala, chauvinistiska och reaktionära uppfattning, som var rådande bland hans omgivning — så småningom vacklande; och troligen skulle de fullständigt ha förändrats, såvida de ej varit så djupt förankrade i hans inre, och om ej det innerliga, aldrig helt och hållet avbrutna, förhållandet till modern erinrat honom om de ideal, för vilka han ville sträva — senare, senare, då han kommit i lugn och ro.

Och detta lugn kom snart. Den »gyllene ungdomens» innehållslösa liv med ständiga dryckeslag, ständiga nöjen; med enformiga samtal om jakter, kapplöpningar och aktriser ingav honom snart avsmak. Det drog honom tillbaka till hans böcker och hans plikter som godsägare. Redan vid tjugufyra års ålder hade han lösslitit sig från sina kamraters sällskap. Han drog sig tillbaka till Brunnhof — den största och vackraste av hans egendomar —

och bjöd dit sin mor och syster.

Här ägnade han sig åter med fördubblad iver åt sina båda kall — det ena utövade han, det andra förberedde han sig till. Enda avbrottet i detta ensliga lantliv var några resor till Paris, London och Italien. Ty han insåg mycket väl, att man — för att kunna uträtta något i det offentliga livet — måste ha sett sig omkring i världen.

Utan att han själv märkt det, hade området för hans uppgift betydligt vidgats. Ursprungligen hade endast Tillings idé — krigsinstitutionens bekämpande — föresvävat honom som mål. Men så småningom kom han till den övertygelsen, att varje tillstånd, varje funktion på mångfaldigt sätt är beroende av alla andra tillstånd och funktioner; och då började han att fördjupa sig i andra problem och att med intresse följa andra rörelser; överallt sökte han upptäcka en ny anda, som kunde spränga de gamla formerna. Ju längre han trängde framåt, desto vidare blev fältet för hans forskning. De rika förråd av tankar, som stormade in på honom, och de kunskaper, som väcktes till liv, hindrade honom att koncentrera sin

uppmärksamhet på något visst. Först måste han lara och åter lära, först måste hans jäsande ande vinna klarhet, innan han kunde komma därhän att med handling ingripa i det offentliga livets urverk. »Senare, senare!» sade han till sig själv och avstod från att nu uppträda som publicist eller politiker. Han eftersträvade ej någon plats i riksrådet, till vilken ställning dock hans stora domäner skulle berättigat honom; han slöt sig icke till någon förening och offentliggjorde inga uppsatser; han nöjde sig med att studera och tänka, att ge akt och observera. Att han — för att kunna fullfölja den uppgift, som han erhållit genom Tillings testamente — skulle bli tvungen att verka i det offentliga livet, det förstod han väl — men senare, senare.

Då han var 28 år gammal, beslöt han att gifta sig. Innehavaren av fideikommisset och på samma gång den siste manlige ättlingen av huset Dotzky var helt enkelt förpliktad att draga försorg om förmögenhetens och namnets bestånd och att välja sig en jämbördig maka.

Från barndomen hade han gång på gång — halvt på skämt, halvt på allvar — fått höra, att grevinnan Gries-bachs enda dotter, den lilla Beatrix, borde bli hans hustru. Mödrarna voro ungdomsväninnor, barnen lekkamrater, och tanken, att de en gång skulle bli ett par, fick så småningom insteg såväl hos Rudolf som Beatrix; man ansåg det självklart, alls inte som en känslans sak eller som höjden av lycka, men i alla händelser mycket glädjande.

Utan mycken kurtis från hans sida; utan mycken överläggning från hennes sida; utan överraskning för släkt och vänner framfördes och antogs Rudolfs frieri, och sex veckor senare tillkännagavs vigseln. Beatrix hade ett täckt och elegant utseende; i andligt avseende var hon ej mycket mer utvecklad än modern. Rudolf hade ej heller gjort minsta försök att få henne att deltaga i hans andliga intressen — i detta avseende var och förblev modern hans förtrogna. Hos sin lilla hustru ville han icke finna väckelse till sitt arbete, utan vederkvickelse. Han ville vila ut hos henne; hon skulle muntra upp honom. Hon ägde ett glatt humör och kände sig fullkomligt lycklig

genom den glänsande levnadsställning, som hennes vackre och angenäme make erbjöd henne. Och då kunde hon väl genom glatt humör och uppriktig ömhet skänka honom denna glädje.

Beträffande det andliga lugnet, så var hennes fullständiga oförstånd en borgen därför; man kom egentligen aldrig i tillfälle att med henne utbyta några djupare tankar eller överväga några viktigare planer — kort sagt: hon förorsakade ej mycket huvudbry; i hennes sällskap måste man låta det andliga arbetet vila.

Martha hade ej satt sig emot detta äktenskap. Hon ansåg, att Rudolfs livsupgift och livsinnehåll låg utom de husliga förhållandena, ungefär såsom fallet är med en präst, som går helt upp i sitt kall. Rudolfs öde var ej beroende av förhållandet till en älskad hustru — nej, det hade ett vidare fält. Och här var modern hans förtrogna och hans rådgiverska; det skulle kanske till och med varit henne smärtsamt att nödgas överlåta en sådan roll åt en annan. Den unga grevinnan Dotzkys stora behag jämte hennes barnsliga glättighet gjorde, att man bortsåg från hennes klena andliga begåvning och ytliga karaktär. Många ansågo henne förtjusande, och Rudolf höll henne

innerligt kär.

På så sätt kände sig Martha fullt lugn och tillfredsställd med sonens äktenskapliga liv. Annorlunda var förhållandet med dotterns förestående giftermål. Härvidlag kände hon sig outsägligt ängslig. Hon hade städse närt den förhoppningen, att Sylvia i ett harmoniskt äktenskap skulle finna samma lycka, som hon själv funnit vid Tillings sida. Och för något sådant erbjöd den unge Delnitzskys karaktär föga garanti.

*

Det var samma afton som dopfesten. Sylvia satt vid fönstret i sitt rum. Skymningen hade redan sänkt sig. Fönstret stod öppet, och den ljumma, doftmängda nattluften strömmade in. Bakom trädens toppar höjde sig månens blodröda, onaturligt stora skiva. Fjärran från

hördes grodornas sakta kväkande; från det närmaste buskaget ljöd en näktergals drill. '

Sylvias huvud var tillbakalutat mot länstolens ryggstöd, och hennes händer hängde ned över armstöden. Hennes andedräkt gick hörbar och hastig över de halvöppna läpparna; hon kände hur hennes hjärta slog.

Kär...! Denna visshet var ej endast en inre lycka, utan även en fysisk sådan. Hon kände en så behaglig värme, en så salig beklämning i sitt inre, en så sällsam bedövning i huvudet.

Vid avskedet — de stodo osedda av de andra i ett hörn av den mörka vestibulen — hade han tryckt en kyss på hennes läppar. Den första kärlekskyssen i hennes liv. Nu satt hon där och sökte att i minnet återkalla denna tilldragelse, denna känsla. Hon var så upprörd, så rik — med ett ord: förändrad; hon var ej mer samma Sylvia som hon varit för några timmar sedan.

Dörren öppnades.

»I mörker, mitt barn?» sade Martha och tryckte på den elektriska knappen. Glasampeln i taket upplyste nu rummet med ett svagt rosafärgat sken, och man såg nu de vit-lackerade möblerna, de blommiga tygerna och tapeterna i den trevliga, enkla jungfruburen.

Sylvia sprang upp.

»Har jag skrämt dig?»

»O, nej, mamma... väl, att du kom ... i annat fall hade jag gått till dig ... Sätt dig här i soffan ... och låt mig .. _ så på denna pall...» Och Sylvia satte sig vid sin mors fötter och lade huvudet i hennes knä.

Martha strök smeksamt med handen över den unga flickans hjässa.

»Det är ju samma ställning, som när vi berätta sagor», sade hon leende, »endast rollerna äro ombytta: nu måste du berätta för mig. Hur kommer sig detta?... I morgon ämnar Delnitzky hos mig anhålla om din hand... Skall jag... skola vi säga 'ja'. Är du överens med dig själv?»

»Ja, jag är lycklig, mycket lycklig . ..»

»Frågan är, om du kommer att förbli lycklig... I längden, menar jag... ett helt, långt liv... Passa ni även för varandra? ... Känner du honom som en man, till vilken du förtroendefullt kan se upp; är du övertygad om att hans förstånd, hans godhet, hans karaktär överensstämmer med ditt eget väsen?...»

»Jag sade honom själv detsamma för några timmar sedan : 'Vi känna icke varandra'. Liksom du, mamma, så hyste även jag tvivel... Men nu är det borta ... Kärleken kan ej misstaga sig så — och är ej kärleken i och för sig själv en borgen för lycka? Om det är så för ett helt liv?... Vem kan väl genast fordra så mycket? Är det ej redan nog, att man över huvud taget — om också endast ett ögonblick — får bli delaktig av lyckan, denna gyllene frukt och får vederkvicka sin själ därmed?. .. kommer du ihåg, mamma — du har ej endast berättat mig sagor, du har

även förtalt mig historier ur ditt eget liv — kommer du ihåg hur du ingick ditt äktenskap med Rudolfs far? En kotiljong på en kasinobal — och hans och ditt öde var beseglat. Var icke du lycklig samman med honom? ... Visserligen också inte för livet — ty efter ett kort år rycktes han bort från dig... men var ej detta år härligt?»

»Men, mitt barn, det är något helt annat... jag var så ung då, så outvecklad till förstånd och karaktär... under det att du Sylvia ...»

»Men även jag är ung ...»

»Dock redan 22 år ... jag var då sjutton år gammal. Men åren betyda intet —. Du är en allvarlig flicka, en självständigt tänkande kvinna —; du ställer stora anspråk på människorna ...»

»Ja, detsamma har jag i dag sagt min fästman ... uttryckt samma tvivel...»

»Ser du?»

»Jag har visserligen yttrat så, men jag tvivlar ej i mitt inre — åtminstone icke nu. Den lycka, som uppfyller mig är starkare än allt — allt annat —jag kan ej fatta det...»

»Du har redan givit så många 'korgen', och bland dina avvisade friare finnas dock de, vilka jag sätter mer värde på än på Delnitzky; men du kunde ej kritisera, ej tadla nog mycket. Den ene hade ej nog allmänbildning, den andre var ej tillräckligt storsinnad —; en annan saknade andlig begåvning; en fjärde ädel mildhet — kort sagt, man skulle kunna tro, att du endast ville anförtro din framtid åt ett ideal av fullkomlighet, och nu —»

»Och nu känner jag inom mig, att det i hela världen ej finnes någon annan människa, som jag skulle kunna tillhöra, än Delnitzsky; jag skulle ju berätta sagor för dig, mor? Där har du en!! Ett ljust under, helt och hållet oberoende av alla kloka 'varför' och 'vartill'. Det finnes ingen förklaring och behövs ingen. Jag är så lycklig; det synes mig, som vore allting förtrollat, som vore jag själv en annan, än den jag förut var. Det jag förr tänkt och gjort är borta nu, skingrat åt skilda håll; något nytt omger mig, genomtränger, höjer mig —» »Barn, barn — du talar som i ett rus —» »Ja, mor, men det är ej champagnen, som stigit mig åt huvudet — jag vet nu vad ordet lyckorus betyder.»

»Men berättelsen är du mig ännu skyldig. Hur har det gått till?»

»På vägen från kyrkan har han friat.» »Nej — jag vill veta orsaken till, att han kunnat erövra ditt hjärta. Har det skett så småningom, plötsligt? — Vilken särskild egenskap har du upptäckt hos honom?»

»En särskild egenskap? Någon viss dygd, som har bragt mig till detta överlagda beslut: 'Denna människa är värd kärlek — jag vill älska honom?' Nej, något sådant har icke ägt rum. Visserligen hade jag städse föreställt mig saken så. Då hittills alla mina bekanta och ivrigaste tillbedjare ha lämnat mig oberörd, sade jag till mig själv: 'Ingen har ännu visat sig äga så älskvärda egenskaper, som jag skulle fordra av min blivande make; om det finns en man, som överensstämmer med mitt ideal, skall jag skänka honom min kärlek; som om en sådan gåva vore villkorlig!... Nu har jag erfarit, att kärleken är obe-

roende av en sådan viljans riktning — lika lätt kunde man av fri vilja skaffa sig nervfeber, som —»

»Som kärleksfeber? Min Sylvia anser sin av ödet avgjorda känsla såsom en sjukdom?»

»Som en härlig, berusande, farlig sjukdom —»

»Varför farlig?»

»Emedan jag dör, om nu något hinder —»

»Åh, man dör ej så lätt av ödets slag och av hjärtesorg — därpå är jag själv ett exempel. Men nu vill jag lämna dig ensam, mitt älskade barn ... gå till vila — ungdomens långa, ostörda sömn skall vederkvicka och lugna dig —

du är så upprörd nu — jag vill alls inte plåga dig med vidare frågor. Tidigt i morgon skall du bättre kunna berätta mig, vad jag ytterligare vill veta. God natt, mitt barn.»

Martha böjde sig ned över sin dotter och strök smeksamt med ena handen över hennes hår, medan Sylvia förde den andra till sina läppar:

»God natt, mor, väninna — min enda, goda, käraste

mamma, jag är så lycklig...»

*

Åter ensam, gick Sylvia tillbaka till det öppna fönstret; lutad mot fönsterbrädet och med huvudet stött mot den tillbakalagda armen, stod hon och såg upp mot natthimlen. Nu stod månen redan högt på firmamentet och göt ett milt, blåvitt sken över buskagen och trädgårdens grusgångar. Den sakta svepande vinden var mängd med doft av ros och jasmin.

Denna nattluft och dessa dofter; hur ofta hade ej Sylvia känt deras tjusningsförmåga ; men då denna tjusning förr var ett löfte — var den i dag ett fullbordat faktum. Ja, livet är skönt... ja, våren med sina blomsterskatter, sina månljusa nätters hemlighetsfulla glans bebådar och skänker tjusning, som andas kärlek ...

»Hur det har gått till?» Denna fråga framstod nu för Sylvias inre.

För fjorton dagar sedan — flädern stod ännu i blom,

det var en lika ljum, ljus vårnatt som nu — hade stadens ungherrar anordnat en bal i »Praterns» rättegångssal. I sällskapslivet gällde Delnitzky som den vackraste och mest elegante av alla ungherrar. Minst tio grevinnor svärmade för honom, och nästan alla mödrar önskade i tysthet, att deras döttrar skulle kunna erövra honom — ty han var ett av landets bästa partier.

På de tre eller fyra föregående baler, där Sylvia varit närvarande, hade den unge mannen i anmärkningsvärd grad bringat henne sin hyllning, varigenom hon — icke utan en viss tillfredsställelse — kände sig vara föremål för mångas avund. Men aftonen före nyssnämnda bal — på en soaré hos franska sändebudet — hade han däremot hållit sig på fullständigt avstånd från Sylvia och hade på ett i ögonen fallande sätt gjort en äldre diplomats maka sin uppvaktning. En känsla, mitt emellan förödmjukelse och harm, klargjorde för Sylvia, att Delnitzky icke var henne likgiltig.

Helst hade hon avstått från meromnämnda bal, som var den sista under säsongen. Att under sådana förhållanden återse Delnitzky skulle ju endast förorsaka henne smärta. Men det blev annorlunda. Genast vid hennes inträde i salen skyndade den unge mannen henne till mötes och bad om kotiljongen.

Ett ögonblick var hon frestad säga, att hon lovat bort den, men, innan hon hunnit fatta detta beslut, hade hon redan ofrivilligt sagt ja.

Den nyssnämnda unga frun var även närvarande, men Delnitzky växlade nu ej tio ord med henne. Under en paus mellan danserna kom en av Sylvias väninnor fram till henne och lade sin arm i hennes.

»Kom, låt oss promenera en smula fram och tillbaka — jag har något att tala om för dig —»

»Och det skulle vara?»

»Jag har förut varit utkorad till en förälskad persons förtrogna. Visserligen är det icke något vidare trevligt ämbete — man är i sådana angelägenheter hellre föremålet .. . men, då det gäller dig — som man vet är min

käraste väninna... kort sagt, jag är icke avundsjuk. Har du sett, vem jag dansat den sista kadriljen ...»

»Ja, med Delnitzky... och jag såg honom ivrigt tala med dig —»

»Vad han så ivrigt sade mig var, att han var dödligt kär i dig; men han anser dig kall och avböjande. I går lär han i sin förtvivlan försökt att göra en annan sin uppvaktning ... han hade föresatt sig att undvika dig — men i dag var denna föresats åter rubbad; han kunde ej stå ut därmed... Och han bad mig utforska dig, klokt och omärkligt taga reda på, om han fick hysa något hopp. Jag fullgör nu detta uppdrag... visserligen ej klokt och omärkligt — men det gör ju också detsamma. Du kommer i alla fall att vara uppriktig emot mig? Nå?»

Sylvia tvekade med svaret. Då föll orkestern in med en berusande valsmelodi, och flera unga herrar trädde bugande fram till de båda flickorna och bjödo upp till dansen.

»Glädjen er åt livet» — hette valsen och Sylvia följde verkligen av hela sitt hjärta denna — av mästaren Strauss i trefjärdedels takt givna — uppmaning där hon nu lät sig föras bort genom salen av sin kavaljer.

Kotiljongen, denna härliga balnatts »dou», medförde visserligen ej någon formlig förklaring, men i alla händelser ett, genom blickar och tonfall, otaliga gånger upprepat frieri och ja.

Om han formligen skulle ha friat, hade Sylvia utbett sig betänketid, ty hon hade i alla fall ej beslutat att bli Del-nitzkys hustru — hon måste först lära känna honom bättre — men på hans stumma, av kärlek glödande blickar, gåvo hennes ögon — utan att hon kunde hindra det — ömma svar; och hans av lidelse darrande stämma — även då han talade om de mest likgiltiga saker — väckte gensvar hos henne.

Efter kotiljongen kom supén vid hans sida — och sedan uppbrottet i den gryende vårmorgonen; det var han, som svepte kappan kring henne, som lindade spetsduken om hennes huvud, som förde henne till vagnen och hjälpte

henne upp i densamma — med långa, skälvande handtryckningar.

På allt detta tänkte Sylvia tillbaka. Nu var allt avgjort; han hade anhållit om hennes hand, och hon hade sagt ja; han hade kysst henne, och hon hade besvarat hans kyss ...

Och alltså hade det gått med Sylvia som med den första bästa, lilla grevinna, vars hela andliga horisont ligger i begreppen: »Bal, kurtis, passion, glänsande parti». Och dock, huru annorlunda var icke hennes karaktär! Hennes intressen omfattade en hel värld av idéer, vetenskaper och tidsfrågor; hon hade städse tagit allvarlig del i sin mors och brors strävanden och planer. Ehuru av dessa båda icke uppfordrad till verksamt deltagande, hade hon dock fått inblick i deras tankar och känslor; och även hon hade blivit ett allvarligt människobarn med höga ideal. Framtiden drömde hon sig vid sidan av en framstående make — lärd eller politiker — vilken skulle trycka sin stämpel på tiden och som skulle kunna forma denna stämpel så, att hans samtida skulle förflyttas ett steg högre på lyckans och förädlingens skala.

Oteh nu? Nu var hon beredd och besluten att dela sitt liv med en man, om vilkens karaktär hon egentligen ej visste någonting alls; hon hade ingen garanti, att han skulle kunna förverkliga hennes drömmar och komma att någonsin intaga en framskjuten och inflytelserik ställning, att han över huvud taget var — en ädling. Detta av Til-ling inpräglade ord yttrades mycket ofta i hemmet. Och i sin broder ägde Sylvia en förebild, utrustad med alla de egenskaper, som berättiga till denna titel. Av Toni Del-nitzkys egenskaper kände hon egentligen endast, att han förorsakat henne salig, orosfylld hjärtklappning, att han syntes mycket förälskad, och, att han var den enda man — den ende på hela jorden — efter vilkens kyss hennes läppar längtade. Men hon var ej bländad; hon tilldelade honom icke alla möjliga dygder som fallet vanligen är med naivt förälskade personer. Hon erkände, att hon hemfallit under förtrollningen av en lidelse. Men denna för-

trollning var så stark och behaglig, att hon alls icke ville försöka kämpa däremot. Och varför skulle hon så gjort? Ingen plikt band henne, hon svek icke sin tro till någon; — hon satte endast en sak på spel — sin egen lycka, framtida års lycka. Nå, denna insats kunde hon våga. Hon var ju säker om sin lycka, vad den närvarande stunden och den närmaste framtiden beträffade; hon kände ju dock, att hon beredde en annan den högsta lycka, att hon

skänkte den älskade friaren en saliggörande gåva med sitt »ja», medan hennes »nej» skulle tillfogat honom en outsäglig smärta. Hon kände, att hon genom denna förlovning blivit höjd ur vardagligheten till en oanad högtid — till en livets söndagsstämning, ur vilken hon ej godtyckligt kunde slitas förrän de festnummer voro utförda, som skimrade på det rosafärgade programmet...

Än stod Sylvia länge vid det öppna fönstret och insög den balsamiska nattluften. Varje andedrag innebar glädje, varje pulsslag levnadsnjutning. III.

Martha hade skickat bud till sin son och bett honom komma upp på hennes rum, ty hon önskade tala med honom. Rudolf följde genast betjänten, som uträttat uppdraget.

»Vad vill mamma?»

Friherrinnan Tilling satt i en rund utbyggnad, som gränsade till hennes skrivrum. Det lilla rummet innehöll endast en mindre soffa vid vänstra väggen och ett lågt skåp vid den högra. Mitt emot ingången stod Marthas fåtölj, framför denna ett vridbart bord och till höger ännu ett bord. På detta senare funnos dagens tidningar, en arbetskorg, solfjäder, luktflaska, en vas med blommor och en fotografiram med Tillings förbleknade porträtt. På väggarna hängde ytterligare flera porträtt av den avlidne maken, i olika ställningar och storlekar. Däribland fanns även en knästycke i naturlig storlek, målat av en berömd fransk konstnärs hand. Men detta porträtt var icke fullbordat. Påbörjat sommaren 1870, några veckor före krigets utbrott, kunde det ej avslutas, emedan målaren måste ställa sig under fanorna. Dock — ofullbordat som det var — visade det redan en påfallande likhet.

Det låga skåpet, konstnärligt snidat i ebenholz och inlagt med elfenben, var betäckt och fyllt med minnen av Tilling, Där stodo två skrin av oxiderat silver med de ingraverade årtalen 1864 och 1866. Däri förvarades de brev, som Tilling skrivit till sin hustru från de danska och böhmiska slagfälten ; och i ett litet gyllene skrin låg det första brev, som hon någonsin erhållit från honom — det var28

skrivet vid hans mors dödsbädd. I nyssnämnda skåp förvarades även de blå häften — det s. k. »protokollet» — vari makarna gemensamt skrivit fredsidéns krönika.

I denna lilla vrå uppehöll sig Martha flera timmar dagligen ; här läste hon sina böcker och tidningar eller satt och broderade och tänkte då på den bortgångne.

Med orden: »Vad vill du?» kysste Rudolf sin mor på handen. Sedan satte han sig i den lilla soffan.

Med välbehag betraktade Martha sin son — en bild av hurtig och förnäm manlighet. Han bar en ljus, sval kostym, vilket gjorde, att hans solbrända hy syntes ännu mörkare. Han hade kolsvart, kortklippt hår, som i tre spetsar gick ned i pannan, små svarta mustascher, som lämnade den vackert tecknade munnen fri, svart, svagt krusat pipskägg samt mörka ögonbryn. Endast ögonen voro blå. Han hade fint skuren profil, smidig och slank, nästan sex fot hög gestalt och aristokratiska händer och fötter. — Med rätta gällde Rudolf Dotzky att vara en av de vackraste herrarna bland den österrikiska högadeln, vilken dock är allt annat än fattig på vackra manliga individer, ungefär så hade den unge husar sett ut, som ögonblickligen hade erövrat den sjuttonåriga Martha Althaus' hjärta. Dragen voro i alla händelser lika, endast mer markerade. Och vad språk och tonfall beträffar, hade Rudolf i hög grad tagit intryck av sin styvfar; flera av dennes rörelser, hans sätt att skratta, några nordtyska talesätt hade gått i arv till styvsonen.

»Jag önskar tala med dig angående två viktiga saker, Rudolf.»

»Jag har också något, som jag vill tala med dig om. Men sedan ... Först du ...»

»Jo, för det första, så har Delnitzky anhållit om Sylvias hand.»

»Har just tänkt mig något sådant.»

»Hon älskar honom och är besluten att taga honom till make. Visserligen har jag drömt mig min tillkommande svärson annorlunda — vad tycker du?»

»Ja, jag känner ju till Toni så litet... jag har ej något

ont att säga om honom, och har ej heller hört något ofördelaktigt om honom... Och om hon tycker bra om honom så...»

»Jag anser honom vara ytlig, oförmögen att sätta sig in i de idéer och tänkesätt, som mina barn hysa.»

»Kanske Sylvia kan inverka på honom.»

»Så var också min tanke i första ögonblicket... Jag har redan länge lagt märke till, att de hyst böjelse för varandra — i synnerhet på den där balen i Pratern ... och Delnitzky är ju en älskvärd och god människa, en gentleman. Men sedan saken blivit avgjord, började det uppstå tvivel hos mig... Min oförliknelige Fredriks barn unnar jag ej åt någon, som ej är som han ... Men finnes det en sådan man?... Och vi komma att förlora henne...»

»Jag tror ej, att Sylvia kommer att bli oss mer främmande då än nu. Vi tre äro förenade med alltför många hjärtats och själens band, för att något skulle kunna rycka oss från varandra. Icke ens äktenskapet skulle kunna det... jag är ett exempel därpå ...»

»Ja, du, min Rudolf! ... Låt oss nu tala om dig. Det är den andra saken, jag har på hjärtat. Du har i går, vid dopfesten, uttalat ord, som ha gjort ett starkt intryck på mig; de ljödo som hade de kommit från en kär, längesedan förstummad stämma.»

»Och därför föll du i gråt?... Vad yttrade jag då? Jag kommer ej ihåg det.»

»Desto bättre kommer jag ihåg det — varje ord har inpräglat sig i mitt minne ... 'Så länge vi hålla fast vid det gamla, skola vi förbli vildar', sade du. 'Men redan stå vi vid ingången till en ny tid — blicken är riktad framåt. Allt trängtar mäktigt till en annan, högre gestaltning —; redan börjar den uppfattningen gripa omkring sig, att rätten skall vara grundvalen till allt socialt liv, och genom denna uppfattning kommer mänskligheten att blomstra — den ädla mänskligheten ...' Men, Rudolf, för att framtiden skall kunna bli en annan, måste 'nuet' användas till förberedande handling. Ämnar du ej handla?»

»Jo, det ämnar jag, och det var just om den saken, jag

ville tala med dig. Vad jag ser för mig är detta: En plats i riksdagen, bildandet av ett nytt parti och kanske ledningen därav; dessutom publicistisk verksamhet... I Bres-sers tidning kommer var vecka en spalt att stå till min disposition.»

»Och då kommer du att uppträda som målsman för freds- och avväpningsidén? Så lycklig du gör mig! Du vet ju, att det har bildats en interparlamentarisk förening — då kunde du försöka att även inom österrikiska parlamentet bilda ett sådant parti.»

»Jag har ett ännu vidlyftigare program i sikte. För att kunna bana väg för en stor omdaning, måste man på samma gång sträva för tio andra stora omdaningar.»

Martha skakade på huvudet.

»Helt visst», sade hon, »varje omdaning förutsätter och orsakar andra; men om en person riktar sin uppmärksamhet åt alla möjliga olika håll, hur går det då med lednin-ningen av arbetet?»

»Det finnes saker, som ej låta sig delas, som äro ett enda stort helt; exempel härpå är en världsåskådning. Ju större inblick jag får i det offentliga livet, desto bättre inser jag, att det som behöves just är detta: en ny världsåskådning — en ny tingens ordning. Det är ej propeller och master, man bör ändra, för att ett skepp skall segla bättre — det är kursen, som måste bli en annan. Ty med sin nuvarande riktning glider det in i en malström, som kommer att draga ned detsamma i djupet.»

»Och, min son, ämnar du verkligen ensam vara den lots, som skall åstadkomma en sådan ändring i kursen? Din äregirighet är stor.»

»Äregirighet?» — Rudolf gjorde en avvärjande rörelse med handen — »nej, någon sådan hyser jag icke. Jag vet mer än väl, att det, man nämner ära och värdigheter, ej går att vinna på den väg, som först måste banas.»

»Och av vilken anledning har du beslutat att handla just nu?»

»Mitt trettionde år är tilländalupet — lärotiden är slut... och kanske även gårdagens fest... Då jag yttra-

de, att vi måste visa oss värdiga våra barn och barnbarn, då erinrade mig mitt samvete, att jag själv ännu ej uträttat något. Hur skall jag kunna hoppas, att min son en gång skall fullfölja mitt arbete, när jag ej själv fyllt den uppgift, som jag övertagit efter min far.»

»Efter din far?»

»Ack, förlåt — min verklige far har jag ju aldrig känt, och i mitt hjärta har jag ju städse kallat denne — han pekade på porträttet på väggen — »så».

»Det har han även förtjänt...»

»Nå, gillar du mitt beslut?»

»Jag har redan sagt att det gör mig lycklig. Blott det enda fruktar jag: — att du ämnar odla ett för vitt fält och kanske därigenom just kommer att försumma den planta, vars vård han» — med en blick på porträttet — »överlämnat åt oss. Jag åsyftar denna bestämda, fullt begränsade rörelse...»

»Jag vet, vad du menar: Skiljedomstol — världsfred... och detta kallar du begränsat? Det betyder varken mer eller mindre än en omvälvning av gängse uppfostran, politik, moral, samhällsordning — kort sagt en fullständig revolution. Och märker du ej, att vi leva i en tid, som på alla områden är revolutionärt sinnad? Sedan ungefär tio år tillbaka har i Tyskland härskat en litterär revolution; den bildande konsten kallar sin rörelse »session» ; kvinnan ger sin namnet emancipation och proletärerna — socialdemokrati, och så vidare . . .»

»Den, som längtar efter en ny tid, behöver ej alltid arbeta på alla områden. Var och en hjälper sin nästa på bästa sätt, om han väl fyller sin egen uppgift.»

»Mor, du intresserar dig egentligen endast för en enda fråga — och icke för växlingarna inom litteratur och konst — icke för kvinno- och arbetarerörelsen, eller hur?»

»Om jag intresserar mig? Helt visst. Den som tager del av tidens förändring, hör och ser överallt med spänning framåt. . . men kämpa och verka, det vill jag endast i en riktning —; och som du ju vet, har jag ju även — så långt mina krafter räckt till — försökt så genom att

nedskriva mitt livs historia ... På andra områden fattas mig förstånd — omdömesförmåga. Så t. ex. erkänner jag, att den nya konsten i många avseenden är mig motbjudande ... att jag ännu hänger fast vid allt, som jag i min ungdom lärt mig känna och beundra som skönt ocn gott... jag har ej sökt att fostra Sylvia till en nutidskvinna; jag är för gammal att...»

»Kanske detta är skillnaden mellan oss två», avbröt Rudolf. »Jag är ung... jag har vuxit upp i den jäsande atmosfären, i det modernas stormande tid. Visserligen ha i de flesta fall dess fläktar blåst mig till mötes endast från böcker och tidningar —; ty de människor, med vilka vi äro samman, leva ännu så mycket efter gamla åskådningssätt och sedvänjor; de veta icke alls, att världen utvecklas. På sin höjd märka de, att ett obehagligt skämt söker störa den gamla trevliga ordningen — och detta avvisa -de med förakt. Med undantag av gamle greve Kolnos känner jag bland vårt umgänge ingen enda människa med moderna idéer. Det finns säkerligen ett par dussin sådana som han, men jag känner dem ej.»

»Jag har i dag fått ett kärkommet brev från Kolnos», sade Martha. »Han är verkligen en märkvärdig och härlig typ, men ej enligt min mening modern; han har intet av dekadensnatur, av raffinerad övermänniska, intet av

hädisk natur.»

»Mor, du skall ej draga fram just den moderna andans sjukliga symptom.»

»Helt visst, du har rätt; de flesta missförstånd orsakas också därav; varje sak har så olika synpunkter —; två människor, som egentligen skulle vara av lika mening, strida ofta om en sak, för vilken de endast ha ett och samma namn, men som de betrakta från vitt skilda synpunkter. .. Varom rörde sig egentligen vårt samtal?»

»Om Kolnos.»

»Ja, alldeles riktigt... Var har jag nu hans brev? — Där är det ju ... han har sänt mig sin senaste dikt.., läs där —; han känner min svaga sida ; som du ser, är hans dikt riktad gent emot kanonerna.»

Rudolf tog pappersarket och ögnade igenom det. Dikten, som bestod av tretton strofer, skildrade, under titeln: »Tiotusen år härefter», en scen i en avlägsen framtid, då man i det av is övertäckta Europa utgräver gamla fynd och anställer efterforskningar för att utröna kulturutvecklingens gång:

De lärda skriva digra böcker och strida, fyllda utav hat, om det antikas skönhet, värde och nyttan av dess resultat.

Så finner man ett gåtfullt instrument, angående vars användning man slår sina kloka huvuden samman. Det är ett grovt metallrör. Skall det vara en jättestor orgelpipa, ett förhistoriskt flöjtstycke eller ett dryckeshorn för giganter? Eller månne en mystisk symbol från de mörka tider, då man till och med trodde på avgudar? Äntligen uttyddes en sten, i vilken förklaringen var inristad. En sådan förklaring skulle man aldrig själv kunnat finna på: man använde röret till massmord eller — med ett mildare uttryck — i krig:

Och massmord är ju fullt kanoniskt (ty medlet helgas av dess mål) ; kanon man därför nämnde röret, på ovän blåste krut och stål.

Rudolf återlämnade papperet och sade:

»Nå, var det icke det, jag nyss sade; denne sextioåring är en modern människa; hans blick är riktad mot det tillkommande, han vet, att vi äro stadda i utveckling. Han ser med erkänsla och längtan framtiden emot, medan mina ärade umgängesvänner, om de ens ha några ideal, alltid se dessa endast i det förflutna. Men de flesta se också ej längre än näsan är lång.»

»Men det oaktat äro dessa människor på sätt och vis kanske lika kloka som du, min käre gosse. Det kommer

endast an på i vilken tankesfär, på vilket kunskapsfält, inan för tillfället råkat komma. Uppfostran är allt. Och ej endast uppfostran som barn — även som vuxen. Först vid fyrtio års ålder började Tilling studera vissa saker, vilka sedan ju visade sig äga en så'vid horisont.»

»Du tänker verkligen jämt och ständigt på honom», sade Rudolf i mild, vördnadsfull ton. Martha höjde blicken mot himlen: »Alltid. Jag är stolt över att själv ha erfarit, att det finnes en kärlek, som är starkare än döden.»

IV.

En het eftermiddag i augusti. Värmen hindrar emellertid ej Brunnhofs gäster att roa sig med tennisspel.

Spelplanen är belägen i en del av parken, som denna tid på dagen helt och hållet är skyddad för solen. Man ser slottets baksida med dess till parterren förande terrasser. I mitten en stor bassäng, från vilken en springbrunn stiger upp; runtom mångfärgade, konstnärligt ordnade blomsterrabatter. Just nu riktar en trädgårdslärling vattenslangen mot dessa rabatter; av vattnet väckta till liv utsända blommorna än starkare dokter, vilka av den kvava luften föras ända bort till tennisplanen. Särskilt framträdde den någon bedövande doften från ett par i närheten stående vaniljbuskar. Ett egendomligt skimmer låg över trädens och gräsmattornas grönska; det var av en sådan där lackerad, teaterliknande färg, som brukar föranleda utropet: »Nej, men titta då ! . . . vilken underbar belysning...»

Det var händelsevis samma sällskap, som varit församlat vid dopfesten, endast ytterligare ökat genom närvaron av den unga värdinnan; hon var redan fullkomligt återställd och hade redan gjort den vallfart till Mariazell, som hennes mor så enträget hade påyrkat.

Man satt vid sidan av tennisplanen och åsåg de fyra spelarna: Sylvia och hennes fästman, Rudolf och unge Bresser.

Denne hade blivit otrogen sin föresats att, såvida Sylvia förlovade sig, undvika detta hus. Det hade blivit honom en alltför kär vana att umgås med denna familj,

vars äldste vän hans far var. Samvaron med friherrinnan Tilling, de förtroliga pratstunderna med Rudolf och tillfället att åtminstone få se den i tysthet tillbedda Sylvia, från allt detta kunde han ej i längden avstå. Denna dumma avund måste dock bekämpas. Han hade ju aldrig hoppats att kunna erövra flickan, och då måste han även finna sig i att se henne vid en annans sida. Att denne andre ej var någon idealmänniska, beredde honom egentligen föga , tillfredsställelse, något som han visserligen icke tillstod, men som han därför icke dess mindre kände. Då han själv ej ansåg Delnitzky värd någons kärlek, så hängav han sig åt den tanken, att Sylvia ingick ett konvenansparti, i vilket hennes hjärta endast hade ringa del. På detta sätt förjagade han åtminstone den ena av sina avundsjuka känslor.

»Game--play — out», ljödo orden från spelplanen,

men i lugn, sansad ton; bollarna flögo hit och dit, eller stötte de mot nätet och föllo till marken; allt försiggick ljudlöst utom när bollen oskickligt uppfångades med handtaget på racketen; då hördes vanligen från åskådarna utropet: »Trä — trä!» De spelandes rörelser voro ej häftiga; man sprang och hoppade ej; tvärtom röjde spelet — i synnerhet herrarnas — en viss bekväm vårdslöshet.

Martha, som satt något avsides från de andra, höll en tidning i handen; men hon läste icke utan följde med blicken sina barns behagliga gestalter.

Hon hade nu försonat sig med Sylvias förlovning. Den unga flickan upprepade dagligen för henne, att hon kände sig fullkomligt lycklig. Då och då uppstego visserligen tvivel hos henne; mycket i hennes blivande svärsons sätt och yttranden inverkade på hennes nerver ungefär som när ett knivblad glider emot en porslinstallrik, eller som när man skrapar mot en sidentapet med en spetsig nagel; men sådana känslor förjagade hon genast.

Beatrix och hennes mor sutto bredvid varandra, fördjupade i ett ivrigt samtal angående småbarn. Den nye invånarens och arvingens tillvaro var för hans unga mor

den mest underbara och för hans mormor den mest viktiga företeelse i hela' världen.

De fyra herrarna, överste von Schrauffer, minister »Allerdings», fader Protus och doktor Bresser underhöllo sig med varandra.

»Jag förstår icke detta spel», sade pastorn. »Det är ej alls något liv däri — se endast vilka lugna rörelser, intet spring hit och dit — tvärtom ... i all synnerhet herrarna — synas så bekväma, nästan vårdslösa. Men roligt måtte de ha; i motsatt fall skulle de väl ej vara så ihärdiga; varhelst tennis spelas, använder man racketen dagligen, som om man därmed uppfyllde en kär plikt. Det gör mig ont att det trevliga kägelspelet mer och mer börjar att komma ur modet.»

»Sådan är världen, högvördige herre —; allt gammalt tränges undan av nytt.»

Pastorn skakade på huvudet. »Endast bland oss, ny-hetssträngtande människor, herr doktor, se endast i naturen, städse samma träd, samma berg —»

»Ack nej, icke samma», utropade doktorn. »Förändringarna försiggå i naturen endast långsammare, så att vi ej

kunna iakttaga dem; är ej ni kanske av den åsikt, att denna trakt sedan tertiärperioden undergått mycket större förändringar än från kägelbana till tennisplan?»

»Helt viss», bekräftade ministern. »Men de största och mest vanliga förändringar kunna vi redan konstatera i vår politik. Redan där är det omöjligt att uppnå den minsta stabilitet, och detta oaktat de konservativa aldrig upphöra med sina försök.. . För att tala om politik, så vet ni väl, mina herrar, att vår Rudolf önskar sig ett riksdagsmandat ?»

»Jag vet det», sade doktor Bresser. »Friherrinnan Tilling är förtjust däröver.»

»Å ena sidan», svarade ministern, »förstår jag, att så måste vara. En mor bör ju alltid bli glad, när hennes son vill utmärka sig i det offentliga livet — å andra sidan medför riksdagsmannens yrke mycken förtret och många svårigheter.»

Översten ryckte på axlarna: »Ah, svårigheter ! Med Rudolfs namn och förbindelser ... Intet kan hindra honom att ernå en framstående ställning — först ett par år i parlamentet, sedan en ministerportfölj —»

»Jag har ej riktigt klart för mig», sade fader Protus, »vilken roll greve Rudolf kommer att spela i politiken. Efter hans samhällsställning att döma måste han sluta sig till det konservativa partiet —»

»Helt visst», sade ministern och nickade bifallande. »— Men om jag känner honom rätt, lutar han åt det liberala, för att ej säga — radikala partiet.»

»I alla händelser är hans politiska uppfattning ej fullt som sig bör», sade översten; »jag kan ej glömma det antimilitära tal, han höll vid sin arvinges dopfest, vid vilket tillfälle ni, herr doktor, dessutom understödde honom ... om jag ej missminner mig, så har ni en gång-yrkat avslag på utgifterna till krigshären. Tänk om Rudolf kommer att uppträda som målsman för en sådan åsikt —»

Ministern gjorde en lugnande rörelse med handen: »Våren lugna — den, åt vilken Gud ger ett ämbete — den ger Han också förmågan att rätt sköta detsamma. Det vill med andra ord säga: om man har nått en viss ställning eller kommit in i en viss samhällsklass, blir man så genomträngd av denna ställnings skyldigheter och denna samhällsklass' vanor, att gamla idéer och böjelser försvinna som dimma, man gör och låter det, som denna nya ställning kräver.»

»Då fordras det», återtog Bresser, »att man är en så stark personlighet, att omgivningen tvingas att rätta sig efter en själv och icke tvärtom —»

De spelande hade slutat sitt parti. Rudolf gick fram till gruppen.

»Vad är det ni tala så ivrigt om, mina herrar?» »Om er och er kandidatur till riksdagen —» »Då ha ni väl ej haft mycket gott att säga; ty ni intaga — med undantag kanske av doktor Bresser — en helt annan politisk ståndpunkt än jag —»

»Det kan helt visst finnas olika nyanser», sade ministern, »men beträffande grundfärgen är var anständig människa av ungefär samma åsikt: Trohet mot lagen, kejsaren och fosterlandet...»

»Trohet, trohet...» upprepade Rudolf och skakade på huvudet. »Det är nog mycket bra att vara i besittning av denna vackra egenskap gent emot det bestående, såvida detta sistnämnda är gott. Men hur bör den vara, som vill tjäna kommande generationer?»

Bresser svarade:

»Djärv måste han vara.»

»Ja», sade Rudolf, »men även trogen, trogen sig själv.»

Sylvia och Delnitzky gingo tillsammans fram och tillbaka i en av parkens alléer; de voro inom synhåll, men utom hörhåll för de andra.

Under de sex veckor, som förflutit sedan förlovningen, hade den unga flickan genomlupit de mest olika känslostämningar. Den översvallande lycka, hon känt den aftonen, då hon givit sin första kyss och sitt »ja»-ord, hade ej kommit åter; hon kunde minnas det hon då känt, likväl utan att nu känna detsamma. Det kan ju omöjligt förekomma två första kyssar och två ögonblick, då man fattar ett så bestämt, för hela livet avgörande beslut. Det hade till och med mer än en gång hänt, att hon känt sin kärlek försvagas. Liksom modern hade även hon känt sig obehagligt berörd av Delnitzkys samtalsämnen och av hans sätt att uttrycka sig. Men det varade ej längre än en minut; ögonblicket därefter ägde hon åter vissheten att vara en kär, lycklig fästmö.

Tysta hade de gått några steg. Delnitzky bröt först tystnaden:

»Så vacker, så vacker du är!» Ordet »du» fick endast användas, när de voro tète-à-tëte. I sällskap med andra kallade de förlovade varandra för »ni». Och just detta gjorde ordet »du» till ett slags smeknamn. »Jag tycker mer om dig så här, i sommarhatt —; och jag tycker, att du är mycket mer graciös, när du spelar tennis, än när du dansar.»

I sin korta, vita piquetklänning med ett läderskärp kring den slanka, ej för smala midjan, erbjöd Sylvia verkligen bilden av en frisk och täck flicka; de små, smala fötterna voro instuckna i gula skor utan klackar ; på det kastanjebruna håret, som var hopfäst till en stor knut i nacken, och på vilket solen tecknade bronsfärgade skuggor, bar hon en enkel matroshatt. Det ungdomliga lilla ansiktet var som övergjutet av ett ljust skimmer; skära rosor på kinderna, mörkröd färg på läppar-narna, blixtrande ögon och ett ljust, glatt leende. Fästmannen hade verkligen alla skäl att säga: »Så vacker du är!»

»Tycker du det? Är då mitt utseende det, du mest älskar hos mig?»

»Allt hos dig är mig kärt... Du är en gudomlig tös ... äkta ras ...»

Ett moln gled över Sylvias ansikte. Detta var åter ett av dessa uttryck, som förargade henne. Hon förblev tyst. Delnitzky fortfor:

»Intet är mig så motbjudande som affekterade och koketta manér eller för att säga rent ut, dumma blåstrumpe-idéer. Du är enkel, naturlig... visserligen även förbaskat slug, men det urartar ej till översitteri... I början var jag verkligen en smula rädd för ditt goda huvud .. . Du har rykte om dig att städse studera allvarliga saker och att flera timmar i sträck läsa lärda böcker tillsammans med Rudolf och din mor. Men det tycks ej vara så farligt.. . jag har ej hört dig tala om några pedantiska ämnen.»

»Min käraste Toni, vi ha ju hittills egentligen endast varit tillsammans på baler; där har jag naturligtvis ej kunnat inleda några allvarligare samtal.. . och alltsedan vår förlovning språka vi nästan alltid om vår kärlek; — även detta samtalsämne kan ej ge anledning till något pedanteri ... men du måste göra dig beredd på, att jag, när vi en gång äro gifta, kommer att tala om mer djupgående saker —»

»Om Schopenhauer eller Nietzsche eller kanske till och med om kyrkomötenas historia? Nej, jag tackar —»

»De båda tänkare, som du nu nämnde, höra ej till mina favoriter, så djupt och underbart deras språk än är —»

»Har du då över huvud taget läst dem?» »Nå än du då?» — Anton gjorde en nekande rörelse med huvudet — »och beträffande kyrkomötena, så känner jag föga till deras historia —»

»Så gör jag det i stället så mycket bättre. Som du väl vet, var jag två år hos jesuiterna på Kalksburg —» »Hos jesuiterna.»

Toni ryckte otåligt på axlarna. »Nåja, förlåt, hos jesuiterna — och där studeras mycket noga allt, som hör till

kyrkohistorien. Mer än två år skulle jag i alla händelser ej ha kunnat uthärda; jag hade dock aldrig blivit en rätt lärjunge till jesuiterna.»

»Gud ske lov! Men det, jag nyss ville ha sagt, var, att jag hoppas vi komma att stå i innerlig, andlig gemenskap; att vi kunna tala med varandra angående allt det vi beundra, allt det vi förvånas över i denna underbara värld —»

»Jag förvånas över din underbara skönhet —» Nu ryckte hon på axlarna. »Återigen?» »Blir du nu ond över, att jag beundrar dig, att jag är galen i dig?»

Nej, därför var hon ej ond; men det började inge henne en viss bävan, att han ej var i stånd att tala om någonting annat.

Han tryckte hennes arm tätt intill sig, böjde sig ned över henne och sänkte sin glödande blick djupt i hennes ögon —; det var en blick, som fyllde hennes inre med en berusande känsla. Kunde det väl i hela världen finnas något mer underbart än just detta? ...

Båda voro tysta. I den kvalmiga luften kändes en svag doft, som tillkännagav det annalkande regnet. Den underbara belysningen blev alltmera onaturlig; man skulle ej

kunnat tro, att marken var täckt av gräs utan av grön metall. Man hörde åskans avlägsna mullrande.

»Barn, barn», ropade de andra, »det blir oväder — kom, gå vi in . ..»

Om något skulle kunna höja Sylvias, till hälften av fröjd, till hälften av bävan bestående sinnesstämning, så vore det just utsikten, att ett duktigt oväder skulle bryta löst ; regnets smattrande, blixtarnas bländande sken, åskans dundrande både längtade hon efter och — fruktade. Och verkligen. Knappast hade några få minuter förflutit, förrän en skarp vind böjde trädens grenar och jagade virvlar av damm och blad genom luften; regnet föll i tunga, varma droppar; den gulgröna belysningen gav vika för ett plötsligt inbrytande mörker; svarta molnmassor närmade sig och hängde djupt ned över jorden. En bländande blixt tecknade en glödande sicksackformad linje från zenit ända ned till marken; strax därefter hördes en häftig åskskräll —; den måste ha slagit ned i närheten.

Hela sällskapet skyndade så fort som möjligt in i slottet. De nyförlovade voro något längre borta än de andra, varför de än mer måste påskynda sina steg, så framt de i rätt tid ville komma under tak. Hugo Bresser skyndade emot dem med ett paraply i handen.

Nu kom ett formligt skyfall nedstörtande; Sylvia började att springa; då hon var föga mer än ett steg från Hugo, snavade hon över en sten och föll omkull. I rätta ögonblicket uppfångade den unge mannen henne i sina armar.

Han höll armarna tätt slutna kring henne. Mitt i denna elektricitetsmättade atmosfär, i denna storm av lössläppta element brusade det vilt även i hans ådror. Och hans länge återhållna lidelse kunde ej tillbakahållas i detta enda ögonblick, då ödet kastade den tillbedda flickan i hans famn ; — han kunde ej annat, han tryckte henne tätt till sitt bröst. Och uttrycket i hans ansikte bevisade på det mest tydliga sätt hans glödande 'kärlek.

Även Sylvia stod under denna stormande minuts in-

flytande; denna plötsligt uppenbarade kärlek liknade ju också en blixtstråle ...

Hon kände ej något samvetsagg; vad hon kände var snarare en återverkan av den elektriska ström, som genomströmmade det bröst vid vilket hon låg.

Endast tre sekunder, och Delnitzky hade sprungit fram och befriat henne. Han hade ej märkt något annat av det skedda, än att hennes fot snavat och den händelsevis erbjudna hjälpen.

»Ni har väl ej skadat er?» frågade han oroligt.

Sylvia andades tungt.

»Nej, nej — inte alls, alls inte .. .», framstammade hon och slöt ögonen. v.

Denna afton kvarstannade ej Sylvia i salongen.

Strax efter middagen, vid vilken hon lät rätterna nästan orörda gå sig förbi, drog hon sig tillbaka till sitt rum under förevändning av häftig huvudvärk.

Hon ville bikta sin synd; först utforska sitt samvete och sedan avlägga räkenskap inför sig själv. Säkerligen måste hon även ålägga sig någon botgöring —; den synd, hon fruktade finna under detta förestående utforskande av samvetet, försonades ej utan vidare genom egen absolution.

Under middagens lopp hade samtalet en gång antagit en livligare ton än vanligt. Rudolf och Hugo, som sutto mitt emot varandra, hade råkat in i en så livlig ordväxling, att alla andra samtal snart förstummades, och hela sällskapet lyssnade till dessa båda unge män.

»... Och jag, kära Bresser, påstår, att handlingen är det förnämsta.»

»Greve Rudi, jag håller fast vid min åsikt, att tanken står högst, redan därför att den kan vara ensam, kan sväva över gletschernas toppar. Jag känner i historien ej någon så kallad handling, genom vilken mänskligheten har blivit rikare och ädlare —; sådant har alltid varit resultatet endast av stora tankar.»

»Det första trappsteget kan dock ej ligga högre än det andra. Först tänker man, sedan handlar man. Man måste förkroppsliga ordet, ge idén liv, gestalt. Det tänkta måste bekräftas, utföras, fullgöras; med ett ord, det

måste förverkligas; på ett beslutsamt, kraftigt, fullödigt sätt.»

»Dessa ord erinra om knytnävsslag, om våldshandlingar över huvud taget. Det förvånar mig, att just ni, fredsidéns målsman, säger så.»

»Just emedan jag är målsman för en idé, längtar jag att få omsätta densamma i handling, förkroppsliga den i institutioner.»

»Det går av sig självt, endast idén först hunnit bli stark nog. En institution blir ej livskraftig, om den framtvingas för tidigt... Vad menar ni för övrigt med institutioner? Lagar, författningar, politiska partier, anstalter och föreningar? Vilken bisak är ej allt detta; hur obetydligt är det icke gent emot den värld, som tillhör anden, den var dag växande människoanden, som städse strävar mot ljusare höjder? ...»

»Men hur många människor äro så danade!...»

»Massorna följa långsamt efter.»

»Men de följa endast den synbara d. v. s. den förverkligade tanken —»

»För övrigt! — än mer värdefull än såväl tanke som handling är känslan. Känslan är livets höjdpunkt; den är även regulator för alla s. k. institutioner; känslan och icke massornas övertänkta omdömen är det, vilket gäller som kulturens gradmätare. Endast inom känslans område utvecklas själens skönaste blommor: medlidande, hänförelse, fromhet och — det högsta i livet — kärlek; kärleken skänker konstnären skaparförmåga, giver oss möjlighet att rätt njuta av konsten ... Samma är förhållandet i naturen; det är ej rosens egen doft, som hänför oss, utan de med varandra förknippade föreställningar och minnen, som uppstå inom oss, när vi inandas denna doft; ackord och tonföljd äro för vårt öra endast buller; först när vi uppfatta densamma med känslan, blir det musik...»

»Vad för överspända dumheter pratar den där?» viskade Delnitzky till sin fästmö. »Hör ej på honom, låt oss hellre tala om —»

Sylvia gjorde en avböjande rörelse med handen, vände sig ännu mer bort från sin granne och såg med spänd blick

på talaren. Denne fortfor:

»Genom det man känner — inspiration, aning, lidelse

— växer man utom sig själv. Just i de ögonblick — det är endast ögonblick, ej dagar, ej ens timmar — då känslan flödar över — är det som människan själv blir Gud. .. Den, som diktar, den som tyder stjärnornas gång, den som älskar, vet huru sådana ögonblick äro ... Den som erfarit detta är helgad. .. han giver ej bort minnet därav för de största skatter . .. För ett sådant minne»

— Hugo tog sitt glas i handen och reste sig — »för ett sådant minne, jag äger det endast sedan i dag, höjer jag nu mitt glas, och må var och en, som genomlevat ett ögonblick, som höjt honom över allt jordiskt, med mig dricka denna skål!»

»Med andra ord», sade överste v. Schrauffer, som satt bredvid Hugo och nu följde deri givna uppmaningen, »leve våra vackra minnen!»

Härigenom blev den unge skriftställarens uttalande lättare begripligt för var och en, och glasen klingade mot varandra. »Leve våra minnen !» ljöd det runt kring hela bordet.

Delnitzky fann ett för en fästman mer lämpligt uttryck och sade:

»Leve i än högre grad våra sköna förhoppningar!»

Sylvia hade druckit med Hugo; Antons skål besvarade hon ej.

Då de gingo in i salongen, frågade Delnitzky sin fästmö, som han förde vid handen:

»Varför drack du ej först med mig?»

»Låt mig vara», svarade Sylvia nervöst, »jag har ont i huvudet.»

Och denna huvudvärk blev henne en förevändning att ofördröjligen draga sig tillbaka.

*SJÄTTE KAPITLET

Inkommen i sitt rum, slog hon först upp alla fönster. Tjänstfolket hade försiktigtvis stängt överallt, när ovädret bröt löst; men nu var detsamma redan förbi, och Sylvia längtade ivrigt efter frisk luft. Solen hade redan gått ned, men det var ännu dager. Avkyld, fuktig av regnet inströmmade den doftmängda luften. Från träd och buskar droppade det ännu; här och där vid horisonten syntes ännu blixtar — formliga kaskader av ljus...

Sylvia lät några minuter den fläktande vinden svalka sin heta panna; sedan gick hon fram till dörren och sköt för regeln. Det skulle varit henne oangenämt att nu få besök av sin mor. Skulle hon möjligen komma dit, men finna dörren låst, kanske ginge hon sin väg i tanke att Sylvia sov.

Den unga flickan kastade sig på chäslongen och slöt ögonen: »Alltså nu, bikten ... jag är skyldig ... Flyktig — och . .. hur skall jag nu benämna det? ... Säga namnet rent ut; i biktstolen får man ej ljuga, ej försköna en sak; — jag är sinnlig. Min kärlek till Toni, som ju uppflammade så mäktigt vid hans första kyss — är det över huvud taget kärlek? Nej, egentligen ej, då han nu så ofta synes mig misshaglig, då så mycket av vad han yttrar berör mig som en stråle kallt vatten. Och detsamma, som jag då kände i Tonis armar — vid den där första kyssen, det har i dag — men än häftigare genombävat mig, när Hugo Bresser — Hugo älskar mig... jag har tydligt märkt det.. . Han sade ju också, att han först i dag upplevat det ögonblick, som gjorde honom til! en Guds like... Det var det ögonblick, då han tryckte mig — jag gjorde intet motstånd — till sitt bröst... Jag skålade med honom... sade jag ej därmed: 'Jag förstår dig?' Vad har han nu rättighet att hoppas, vad skall jag väl vara tvungen att frukta?»

Någon rörde vid dörrlåset.

»Mitt barn, det är jag ... har du gått och lagt dig?»

Sylvia tvekade. Borde hon öppna för modern? Borde hon för denna uppriktiga väninna tillstå, vad som rörde

sig i hennes inre? Ack, visste hon det då själv?... Nej, först måste hon komma överens med sig själv.

Hon gav intet svar, och Martha avlägsnade sig åter.

Sylvia stängde nu fönstret, rullade ned gardinerna och tände lampan. Hon satte sig vid skrivbordet och tog Delnitzkys fotografi, som stod där, i handen.

Länge betraktade hon porträttet; hon erinrade sig de veka, lyckliga känslor, som för så kort tid sedan hade bemäktigat sig henne vid åsynen av dessa drag... detta måste dock vara kärlek ...

Men ögonblicket därefter uppstod åter samma tvivel som förut:

»... Men är jag då även värdig en sådan kärlek, som den jag nu sett bevis på?... och håller den icke till och med på att försvinna, då en annan man ett ögonblick kunnat väcka samma känslor inom mig?., och då jag insåg hur högt denne andres tankar och känslor stodo över min fästmans? Vilken hänförelse det låg i Hugo Bressers ord ! och Toni kallade det 'överspända dumheter'. Nåja, i själva verket... det lät ju litet exalterat, och vem vet om hans ord voro uppriktiga, om det ej var hans mening att söka fascinera mig, om det ej var ett slags uttalad fortsättning av hans djärva omfamning i trädgården?... Kanske endast ovädret var orsak till, att jag ett ögonblick bävade liksom under intrycket av en elektriserande ström... jag älskar ju ej denne herr Bresser —; mitt hjärta har jag skänkt till Toni... mitt hjärta? Eller är det?... Det må vara hur som helst; jag är ju som varje ungt människobarn en sammansättning av kropp och själ — varmt blod har jag.. . Men äktenskapet — o min Gud, äktenskapet, denna livslånga samvaro... tänk, om själen då kommer till korta! .. . Och då hjälper ej att söka bedraga sig själv; hundratals egenskaper, som jag under sista tiden upptäckt eller saknat hos honom, ha så småningom liksom utsläckt min kärlek; visserligen har den då uppflammat på nytt.. . men när dessa ögonblick inträffa allt oftare och bli allt längre ... Ännu är det tid att träda tillbaka ...»SJÄTTE KAPITLET

Hon utmålade nu för sitt inre bilden av en bruten förlovning. Var det icke en plikt, om också en smärtsam sådan, ty tanken därpå gjorde henne ont... Dock, var hon icke skyldig såväl sin egen som hans framtid att lösa ett band, vilket efter vad som nu visade sig, var beroende av en tvivlande och ångerfull sinnesstämning? .. .

Beslutsamt öppnade hon sin portfölj för att skriva ett avskedsbrev.

I portföljen låg en liten biljett, som en gång varit instucken bland blommorna i den första bukett, hon som fästmö fått av Delnitzky.

Hon hade ej vidare tänkt på denna lilla biljett; hon sköt den nu åt sidan och lade fram ett ark papper. Då föll hennes blick på innehållet — även detta hade hon glömt.

Min lycka över att ha erhållit »ja» är så stor, att den ej kan mätas med något mått. Endast en sak kunde ha varit ännu större: min förtvivlan, om jag erhållit »nej».

Dessa ord trängde sig in i Sylvias inre som ett bönfallande rop: »För Guds skull förverkliga ej din avsikt; störta mig ej i förtvivlan!»

Hon utmålade nu för sig den sorg, som hon stod i begrepp att tillfoga den älskade — ja, trots allt älskade — mannen. Därtill knöt sig en hel rad av andra pinsamma tankar; det förargelseväckande uppseende, som en uppslagen förlovning skulle framkalla, moderns sorg, Rudolfs och de andras förebråelser och — något som var värre än allt annat — Hugo Bressers triumf. Hennes beslut kunde föranleda honom till falska slutsatser och förhoppningar. Fullständigt falska. Om hon nu bröt med fästmannen eller ej, så var hon dock skyldig sin egen värdighet att hålla den unge skriftställaren på avstånd.

Hon hade åter blivit helt tveksam.

Endast på prov ville hon sätta upp brevet — under förbehåll att ej avsända det.

Hon doppade pennan. Då blixtrade på hennes hand

briljantringen, vilken var den första gåva, hon erhållit av sin fästman. Hur hade hon icke då glatt sig^över denna vackra juvel, över dess hemlighetsfulla och viktiga betydelse; det var ju förlovningsringen, panten på det för livet bindande löfte, som de givit varandra... För att få stenen att blixtra rörde hon handen sakta fram och tillbaka.

Och är det icke en dålig handling att bryta sitt ord? I sanning, hon visste ej vad som var hennes plikt...

Hon kunde ju i alla händelser skriva brevet. Hon doppade för andra gången pennan i det violetta bläcket:

Min käre greve Delnitzky ...

Besynnerligt, så hennes hand darrade; detta var ju inte alls hennes stil...

Förlåt mig detta beslut, till vilket jag efter moget övervägande kommit —; varken ni eller jag kunna bli lyckliga —

Hon överkorsade återigen alltsammans. Hur matta voro ej dessa ord... Att stöta en dolk genom ett människohjärta och sedan helt hövligt be om ursäkt för denna moget övervägda handling... så kunde hon ej göra .. . hon kunde över huvud taget ej göra någonting!

Hon sprang upp från skrivbordet och fram till sängen, följ på knä bredvid densamma och begrov ansiktet i kuddarna ; hon ville bedja och — gråta.

Hon suckade djupt: »Toni, Toni älskar jag dig då ej längre? Och dock, jag kan omöjligt säga dig farväl. Allt är så förskräckligt sorgligt; antingen måste jag uppoffra min lyckokänsla, mitt kärleksrus eller — taga avsked av dig!»

Den smärtsamma sinnesrörelsen framkallade tårarna. Nästan en timme låg hon kvar på knä och snyftade, först häftigt, sedan alltmera sakta.

Hon kände sig så trött; hennes brännande ögon föllo

sömndruckna ihop. En sällsam, slapp känsla av välbehag genomströmmade hennes lemmar. Hon reste sig hastigt och gjorde toalett för natten. Hon längtade efter bäddens stilla ro; hon ville ej tänka längre, endast sova.

Hon kände sig ej längre olycklig... En varm våg av vek ömhet genomströmmade hennes hjärta vid tanken på Toni. Varför hade hon begråtit honom, som vore han död? Han levde ju, och hennes kärlek fanns ju ännu kvar... Livet, det stora, rika livet, har ju så mycket skönt, så mycket gott att bjuda, bland annat sömnen .. . hur härligt vore det ej nu att förlora medvetandet, att försjunka i djup, djup slummer... Hon sjönk ner i den svala bädden, släckte ljuset och begrov huvudet i kuddarna. Inom några minuter somnade hon, i det hon viskade: »God natt, Toni.» VI.

»Är det sant, Rudi? — Ämnar du verkligen låta uppställa dig som riksdagskandidat? Så glad jag är!»

Rudolf såg upp från tidningen och betraktade förvånad den talande:

»Hur har du fått reda på den saken, och varför gör den dig så glad?»

Beatrix, som ännu ej slutat sin frukost och just höll på att breda sig en smörgås, gjorde en förargad rörelse med huvudet.

»Hur jag fått reda på det? Främmande människor ha talat om det för mig, du ansåg mig naturligtvis ej värdig ett så viktigt meddelande. Och jag gläder mig över äran — en politiker kan ju uppnå en framstående ställning... Kanske du kan bli minister ...»

»Det skulle jag ej tycka illa om, ty i en sådan ställning kunde jag utöva inflytande i den riktning, som alltid varit föremålet för min dröm ... Men det är mycket lång väg från riksdagsman till minister. Varför jag ej till dig nämnt någonting därom? Ack, Trixi, du intresserar dig väl i alla fall ej för politiken, eller hur?»

»Nej, Gud ske lov, den saken intresserar mig inte alls; men när du en gång kommer att sysselsätta dig därmed, kommer den nog att roa mig.»

»Roa dig?»

»Nåja, när det t. ex. kommer att heta: »Riksdagsmannen greve Dotzky har hållit ett storartat tal om... ja, vad talar man om vid sådana tillfällen?... om salttullar eller om nya gevär —; det kommer väl att låta lustigt.»

»Lustigt?»

»Naturligtvis ämnar du sluta dig till de konservativa.»

»Vad nu då, har du även reda på de olika partierna?»

»Det har mamma talat om för mig, och herr v. We-gemann —»

Rudolf log i det han sade: »Ack, denne minister 'Aller-dings'...! Men denna gång har han orätt.»

Beatrix fortfor: »En person i vår samhällsställning — och för övrigt allt fint folk — bör alltid efter vad mig synes, tillhöra det konservativa partiet.»

»Jag är slagen med häpnad —»

»När du skall hålla ditt första tal, måste du skaffa mig en riktigt bra plats på läktaren; det kommer att bli roligare än på teatern.»

»Jag är ej väld ännu.»

»Men jag vet, likaledes genom herr v. Wegemann, att du som stor godsägare är berättigad till...»

»Ja, såvida jag ansluter mig till ett 'av deras partier, något som jag emellertid ej vill göra. Min avsikt är... men det är väl åter något, som du ej förstår; angående mina tänkesätt och planer har väl minister 'Allerdings' ej kunnat ge dig upplysning, ty de ligga utom hans politiska horisont. Jag talade en gång antydningsvis med honom därom, men då gav han mig en så oförstående blick, som om jag talat japanesiska. Om jag nu ville förklara för dig . . .»

»Nej, det behövs icke; allt det, som avhandlas där uppe i riksdagen, är japanesiska även för mig. Jag läser aldrig tidningarnas politiska artiklar —; sådant är ingenting för oss kvinnor. Då man ej läst latin och grekiska — det bildar ju tankeförmågan, och även det kunna ju endast ni män .. . Och över huvud taget är allt, som hör till politiken, så intresselöst... Kanske ej för en man, men han har ju så olika andlig begåvning...»

»Av allt att döma, skulle du i kvinnofrågan ej stå på dina väninnors sida!»

»Jag tål ej någon slags emancipation, med undantag av

cigarrettrökning... Skulle du vilja han en emanciperad hustru?»

»På inga villkor en sådan som du därmed menar. För övrigt önskar jag mig alls ej någon annan hustru ... Du är en rar liten tös... Men en sak vill jag be dig om: förbliv din motvilja mot politiken trogen, och detta även om jag skulle kasta mig in i densamma! Försök ej inverka på mig — som nyss beträffande fint folks konservatism ... Vad gör vår lille Fritz? Har jungfrun burit ut honom i trädgården?»

»Ja, under linden ... kom gå vi dit.» Beatrix reste sig.

»Gå dit du! — jag måste arbeta.»

»Aha, där spåras redan statsmannen», sade Beatrix leende. Hon gick bakom Rudolfs stol, lade armen om hans hals och kysste honom på pannan. »Han måste arbeta, länka Österrikes öde, men försumma hustru och barn; adjö då, sönderbråka nu ej din hjärna, min älskling! ... Ge mig en kyss !»

Han lade bort tidningen och tryckte sin hustru tätt intill sig.

»Två till, Trixi... på bägge de små groparna i kinderna ... Adjö, jag ber om min hälsning till vår kronprins.»

»Jag skall dikta en ny vaggvisa åt honom:

Sov, gossen min, så rar!

Du greven har till far.

»Den är icke synnerligen ny . . .»

»Än den här då:

Sov, barn av arisk stam!

Din far är riksdagsman.»

Med lätta steg skyndade hon genom den öppna dörren ut i trädgården. Den vita spetsvolangen på hennes morgonrock fladdrade för vinden, och morgonsolens strålar gåvo en gyllene glans åt hennes lockiga, blonda hår.

Leende följde Rudolf henne med blicken:

»Käraste lilla fågel... lilla söta kolibri... man får väl ej begära, att en kolibri skall vara danad på samma sätt som en örn ...»

Sedan reste han sig och gick ned till sitt arbetsrum.

Detta rum kallades i hemmet harlekin-salen. Liksom denne komediernas hjälte hade sin kostym tecknad i två färger, hade slottsherrn sitt arbetsrum delat i två symmetriska hälfter, som voro varandras motsatser. Vid vardera ändan funnos djupa, breda fönsternischer, varifrån man såg trädens grönska. Såväl i den högra som i den vänstra avdelningen av rummet stod ett skrivbord så placerat, att ljuset ej föll emot handen. I bägge avdelningarna funnos bokskåp, väggprydnader. Men i den ena hälften var allt i ljusa färger, i den andra allt i mörka. Ena hälvten var ett kansli; den andra motsvarade vad man i engelska hem på landet kallar »studio».

I denna anordning avspeglade sig tudelningen av Rudolfs liv och kallelse. I ena avdelningen funnos böcker i lanthushållning, jordböcker, affärsbrev, uppbördssedlar, jordbrukstidningar, priskuranter från maskin- och spannmålsaffärer, försäkringshandlingar, prover av träd- och stenarter, ett hela 'bibliotek rörande jordbruks- och trädgårdsskötsel, fruktodling, ladugårds- och mejeriskötsel, skogshushållning m. m. På väggarna såg man hjort- och rådjurshorn, fotografier av till godset hörande arrendegårdar, avbildningar av hästar med mera dylikt. — I den andra avdelningen däremot var arbetsbordet betäckt av månads- och veckotidskrifter av social-politiskt innehåll ; under brevpressarna lågo de ännu obesvarade brev. som Rudolf erhållit från berömda vetenskapsmän och skriftställare, med vilka han stod i regelbunden korrespondens. På skrivbordet lågo ett bokpaket, som han i dag erhållit »till benäget påseende» från sin bokhandlare i Wien, samt alltid de viktigaste nyheterna inom den vetenskapliga litteraturen. Där fanns nu Nietzsches sista arbete »Götterdämmerung», »Looking backward» av Bel-lamy, »Etikens grundlagar» av Herbert Spencer, »Gam-

mal och ny världsåskådning» av Carus Sterne, »Vägen till lycka» av Carneri. I bokskåpet funnos arbeten av Marx, Lasalle, Engel, Henry George, Auguste Comte, Litré, Ernst Hæckel, Stuart Mill, Huxley, Buckle, Strauss, Virchow, Berthelot, Alfred Fouillée, Guyeau m. fl. På en öppen bokhylla bredvid skrivbordet funnos en mängd uppslagsverk, lexikon och ordböcker, på en annan bokhylla alster av Rudolfs älsklingsskalder: Goethe, Byron, Viktor Hugo, Anastasius Grün, Shelley, Platen, Musset, Longfellow och även av de då yngre såsom Liliencron, Henckel, Hart. Dessutom funnos prosadikter såsom Tol-stoys »Krig och fred», Zolas »Germinal». På väggarna stjärnkartor och fotografier samt tavlor, målade av berömda ännu levande konstnärer såsom Gabriel Max, Böcklin, Klinger, Pilgheim, Wereschagin. Även några porträtt av Darwin, Ibsen, Richard Wagner.

Rudolf hade uppsökt sitt arbetsrum i avsikt att uppställa ett program för sin riksdagskandidatur. Men som han ej ville binda sig vid något av de dåvarande partierna, måste han även avstå från anslutningen till de stora godsägarna; han ämnade låta välja sig-i Wien på grundvalen av de åsikter, som utgjorde hans eget politiska ideal.

Han ville nu göra ett utkast till sitt program, ännu icke uppställa något definitivt sådant, avsett att tryckas och utdelas. Han måste först för sig själv klargöra, vilken form han skulle ge de mål, som föresvävade honom. Och detta fordrade duktigt, allvarligt arbete.

Innan han satte sig ned vid skrivbordet, gick han fram till fönstret. Det var en vacker tavla, han härifrån såg.

I skygd av den gamla linden stod hans sons rosafärgade vagga och bredvid densamma sköterskan, iklädd rysk bonddräkt; från en sidoallé kom Beatrix just springande i sin fladdrande vita dräkt. Nu var hon framme och böjde sig ned över vaggan. Rudolf stod vid fönstret och åsåg denna lilla familjescen. Helst hade han velat gå dit ned för att fullständiga den genom sin närvaro. Men han var ju här för att arbeta.

Långsamt lämnade han fönsternischen; då föll hans

blick på lantbrukarens arbetsbord, som stod i andra ändan av rummet; där låg ett paket, vars innehåll han ej visste; — det måste han undersöka; kanske det var något viktigt.

Han gick dit, tog det lilla paketet, som nyss kommit från posten, i sin hand, öppnade detsamma och fann däri några små modeller av trösk- och såningsmaskiner, som han hade beställt. Dessa små tingestar uppväckte hans livligaste intresse. Han stod redan i begrepp att ringa för att tillkalla förvaltaren; men i rätt ögonblick erinrade han sig, att han nu hade annat att göra. Han skulle ju ingenting mindre än uppställa ett program, vilket skulle tjäna som utgångspunkt för hans offentliga karriär.

Tankfull gick han tillbaka till skrivbordet i »studioarummet. För första gången uppstod inom honom följande tanke, vilken sedermera skulle ofta återkomma: »Man kan ej tjäna två herrar». Och hur vore det då möjligt att tjäna tre: familj, lantbruk och ämbete? Därtill kommo de sällskapslivets förpliktelser, som tillhörde en man i hans ställning. Han måste idka umgänge med sina ståndsbröder, såväl deltaga i grannarnas jakter, som anordna sådana på sina egna gods, vid vilka senare tillfällen Brunnhof var fullt av gäster, som ej gjorde annat än idkade sport eller spelade biljard och kort. I korthet sagt: Rudolf måste vara tillsammans med människor, vilkas intressen och begrepp voro vitt skilda från dem, vilka förestavade hans eget livs kallelse.

Dock den tanken, att man ej kan tjäna två herrar, sökte Rudolf skaka bort; man har ju en hel massa plikter och måste ju kunna rätt uppfylla var och en av dem ... var sak måste ha sin tid... man vill ju också njuta av livet... jag skall väl ej behöva avsäga mig all glädje, som familje- och sällskapslivet erbjuder ... kanske man än mindre får uraktlåta den hänsyn, man är skyldig sitt närmaste umgänge, när man verkar i det offentliga livet. Endast under de timmar, man ägnar

sig åt en viss sak, måste man helt gå upp i densamma ... Nu till arbetet!

Han lade fram ett vitt ark papper och fattade blyertspennan. Med pannan stödd mot vänstra handen satt han länge försjunken i tankar. Mekaniskt ritade han med den högra handen slingor på det oskrivna arkets övre kant. Vida gingo hans tankar. De voro en sammanfattning av hans omdömen, slutsatser och förhoppningar. Själva grundvalen utgjordes 'av medvetandet att vara i besittning av vissa stora sanningar, vilka ännu inom det politiska och sociala livet voro alldeles nya. För att teoretiska sanningar skola kunna omsättas i politiska institutioner och sociala seder, måste såväl ledaren som den stora massan vara genomträngda därav; en enskild riksdagsman äger ej makt att realisera vittgående idéer... någon verkstad är ju parlamentet ej; det är en talarstol. Till predikanten i kyrkan lyssnar endast ett fåtal; ett riksdagstal däremot relateras i alla tidningar och blir känt över hela landet, ja, till och med utom dess gränser...

Och nu började han skriva; enskilda substantiv, skilda från varandra genom punkter; det var på sätt och vis motiv, hållpunkter.

Samhällets bästa. Rättvisa. Försoning. Och en massa andra uttryck i samma stil. När han åter genomläste denna lista, tyckte han, att dessa ord, alla dessa stora, löftesrika ord, som vid nedskrivandet uppfyllt hans inre med en hel kedja av begrepp och fantasibilder, nu liknade utnötta mynt eller, ännu sämre, falska spelmarker, ty vid varje nytt programtal, vid varje ny valförrättning hade man ju sedan åratal tillbaka använt samma eller liknande ord... Hur skulle då detta nya och storartade, som föresvävat honom, på ett värdigt sätt uttryckas? Äkta gyllene guld var det han velat skänka sina medmänniskor; men om nu även han gåve dem endast dessa gamla, nötta mässingsmarker, hur skulle de då kunna känna förtroende — lära känna den skatt man lovat dem? Visserligen kunde ju ett folkets ombud ej

lova något vackrare än att verka för rättvisa, försoning och samhällets bästa; men det sorgiliga är, att detta även utlovas av alla dem, vilka göra motsatsen, vilka främja våldet i stället för rättvisan, vilka anstifta hat människor emellan i stället för försoning, vilka sätta sitt eget partis väl över allt annat. För de flesta är politik intet annat än en strid för egna klassintressen. Eller ock en språngbräda för personlig äregirighet, ett gynnsamt tillfälle att ernå egna fördelar. Och den lösen, som alltid höres, är: »Rättvisa, samhällets bästa.»

Rudolf sökte efter ett annat ord. Vad som behöves är icke de fraser, som finnas i alla moralpredikningar, katekismer och festtal, vad som behöves är — ja, nu hade han ordet — förverkligandet.

Han drog ett djupt andetag. Liksom en varm våg hade dådlust och energi genomströmmat hans inre. Han sprang upp och gick fram och tillbaka i rummet.. Nu hade hans tankar en annan riktning. Handla, handla? Vad kan en enskild riksdagsman egentligen uträtta inom sin så trånga maktsfär? Jo, han kan uppställa fordringar. De vackra, men innehållslösa löften och fraser, vilka förekomma i varje regeringsprogram, varje furstes trontal, varje riksdagskandidats programtal, kan man taga vara på och göra sitt till för att förverkliga.

Just så var det. Hur i skulle ej klangen i dessa stora ord, vilken nu blivit så tom och betydelselös, då svälla ut till en härlig brusande harmoni, när man tog reda på deras innebörd och omsatte dem i handling! En ljusglimt genomträngde ett ögonblick Rudolfs inre. Liksom när ett landskap nattetid upplyses av en blixt — lika tydligt, men även lika hastigt, såg han för sin inre blick en hel massa förverkligade ord. Välstånd, frihet, fred, rättvisa — dessa fyra ord smälte samman till det härliga begrepp, som heter lycka. Och det var ej endast löften; var och en hade verkligen fått del av detta välstånd, denna sanna frihet, denna omutliga rättvisa, denna betryggande fred.

Sedan blev det åter mörkt. Men han kände inom sig,

att han sedermera åter skulle kunna framkalla detta ljusskimmer, han behövde endast samla sina tankar, göra en kort själsansträngning, och denna bländande skatt av idéer skulle åter vara där; det var endast att taga — pärla efter pärla, diamant efter diamant... Alltså genast till arbetet!

»Herre greve — ett telegram.»

Rudolf var missnöjd över att bli störd. Men när det var fråga om ett telegram, hade betjänten naturligtvis när som helst tillträde till arbetsrummets helgedom; telegrammet skulle ju kunna innehålla något, som ej fick uppskjutas.

Detsamma innehöll underrättelse, att Brtjnnhof dagen därpå komme att erhålla inkvartering. Årets manöver ägde rum på endast några få mils avstånd. Kvartermästaren skulle komma två eller tre timmar efter talegrammet. En general, en överste och flera andra officerare skulle bo i själva slottet.

Man måste alltså vidtaga förberedelser, utdela befallningar. Nu var det slut med Rudolfs arbete med programmet. Och ej endast därmed; även sinnesstämningen var försvunnen. Hans egentliga uppgift var att söka åstadkomma ett sådant förhållande folken emellan, att desamma kunde befrias från krigets kostnader och fasor — och nu var det hans plikt att på ett i allo gästvänligt, hjärtligt och förekommande sätt mottaga dessa militärer, vilka kommo direkt från krigsövningar. — »Man kan ej tjäna två herrar.. .»• VII.

Hugo Bressers lidelse hade genom den omtalade ovädersdagens intermesson, slagit ut i full låga. Först det saliga ögonblick, då han höll Sylvia i sina armar; så den exalterade sinnesstämning, han under middagen kommit i genom sina egna ord; han hade sett hur den tillbedda flickan haft sin blick riktad på honom, och han hade lagt märke till hennes minspel, då hon drack honom till, och så slutligen hennes flykt ur salongen; — det tycktes honom som funnes nu ett samförstånd dem emellan. Han kände inom sig, att något nytt kommit in i hans och hennes liv. De älskade varandra, de måste tillhöra varandra trots alla hinder ... Förlovningen måste hon slå upp ...

Redan klockan åtta påföljande morgon var Bresser tvungen att lämna Brunnhof, emedan han på förmiddagen måste övervara ett sammanträde med förlagsmännen för den nya tidning, vars följetongsavdelning han skulle redigera.

Naturligtvis kunde han ej få träffa någon av husets damer så tidigt på morgonen, men till Sylvia sände han en stum hälsning i form av en bukett, som han själv plockat i trädgården; han gav Sylvias kammarjungfru i uppdrag att lägga den på hennes toalettbord. Det var en liten bukett av endast röda blommor, vilka ej voro ordnade med någon synnerlig smak. En ros, ett par fuchsior, tre vallmoblommor och ytterst en krans av umbellater; denna sista anordning skulle betyda »brinnande kärlek». Hon skulle nog förstå meningen därmed.

Han steg upp i en tom kupé. Hans tankar flögo från

gårdagens tilldragelse till det förestående sammanträdet och så åter hastigt tillbaka till Sylvia. Tidningens grundande intresserade honom nu i dubbel måtto; det var mycket lämpligt för honom att just nu kunna erhålla en säker ställning som journalist och skrifställare. Kärleken uppeggar äregirigheten. Han ville med sin penna uträtta något stort, något stort som diktare, kanske något ännu större som publicist. Han ville i dagspressen införa en ny, friare anda, verka för den sociala utvecklingens mål, skänka offentlighetens stöd åt Rudolfs — hennes brors — ideella strävanden, hjälpa honom genom att i denna nya tidning utveckla de åsikter, vilka Rudolf representerade i riksdagen.

Ty jämte ledningen av följetongsavdelningen skulle även en spalt i den politiska avdelningen stå till hans förfogande. Detta var ett slagfält, där stora segrar kunde vinnas. Och han ville segra. Han ville, att hon skulle känna sig stolt över honom. Vem vet, kanske kunde han även erövra scenen? En hel massa, ännu ofödda — dramatiska stoff virvlade omkring i hans upprörda hjärna; ej endast ära, även förmögenhet skulle han vinna. Hans penna skulle vara hans svärd, spira och trollstav ...

Vid en mellanstation kom en äldre herre in i kupén; det var tillfälligtvis en bekant, en av hans fars ämbetsbröder.

Hugo hade mycket hellre sett, att han fått vara ensam. Han kände sig störd liksom en person, vilken blir avbruten under räknandet av sina skatter.

»Ah, god dag, Bresser — det var roligt att få träffa er. Ni ser kry ut — och så strålande glad»

Detta utrop var berättigat. Det låg en sådan glöd i den unge mannens ögon, hela hans ansikte uttryckte något så segervisst, att man måste uppmärksamma det.

»Kommer ni från en kallvattenkuranstalt, eller ämnar ni er till Wjien för att lyfta högsta vinsten i något lotteri?» frågade den andre skrattande. »Man skulle kunna tro så väl det ena som det andra.»

Borta voro nu hans härliga tankar och drömmar; återstoden av resan upptogs av ett intresselöst samtal.

Anländ till Wien, gick han till ett kafé, där han åt frukost och läste dagens tidningar. Nyheterna såsom sådana intresserade honom icke; han granskade uppställningen, kritiserade stilen och tendensen och jämförde i sin fantasi dessa tidningar med den idealtidning, som i dag skulle grundas.

Och där han satt och genom det stora fönstret såg alla dessa unga kvinnogestalter — butiksfröknar, som nu gingo till sitt arbete — skynda förbi på gatan, var det ej för deras egen skull han observerade dem; han jämförde dem

med den idealiska flicka, vars bild han redan länge burit i sitt hjärta, men som först sedan i går för honom blivit den enda kvinna på jorden.

När Hugo kom in i den lokal — en stor bankfirmas kontor — där sammanträdet skulle äga rum, voro redan några av herrarna där. Efter ytterligare tio minuter hade alla kommit: bankiren själv och jämte honom tre andra finansiella storheter, två advokater, flera riksdagsmän, däribland en f. d. minister, en f. d. redaktör och några yngre skriftställare. Bland dessa senare var Bres-ser den, som mest intresserade sig för företaget. Vid de förberedande överläggningarna hade man haft honom att tacka för de flesta idéerna, och han hade formulerat de prospekt, vilka man sänt omkring för att värva medlemmar till den kommitté, som skulle besluta om affärens grundande.

Några av de grundsatser och synpunkter, som detta prospekt innehöll, hade man vid sammankomsterna strukit och ersatt med nya.

I dag gällde det att nå ett avgörande beslut och komma på det klara med de ekonomiska förhållandena. Från flera olika håll hade bidrag tecknats, men det var egentligen de närvarande kapitalisterna, som hade avgörandet i sin hand, ty det, som tecknats av andra, utgjorde ej ens tiondedelen av vad som fordrades för att göra företaget livskraftigt. Ett eller, ännu bättre, två år måste man

kunna driva affären utan att räkna på någon vinst; snarare måste man vara beredd på — att i början sätta till större summor. Tidningen måste en tid gratis utdelas och inlämnas på alla kaféer, så att publiken fick vänja sig* vid densamma.

Såddens tid måste först gå till ända; sedan kunde man räkna på skörd. Vad angick den litterära avdelningen, måste man, genom att bevilja större honorar än någon annan tidning, försäkra sig om bidrag från de förnämsta författarna. Även inom den politiska avdelningen måste då och då synas artiklar, signerade av framstående publicister i in- och utlandet. Nyhetsavdelningen måste tillgodoses genom privattelegram; man måste ha egna korrespondenter i alla huvudstäder — och till allt detta fordrades mycket penningar. Men när tidningen väl fick namn om sig att vara den mest rikhaltiga, självständiga, bäst underrättade och i litterärt avseende finaste — kort sagt det ledande organet, då kunde man genom att höja dagspressens andliga nivå, ej endast fylla en stor kulturell uppgift; då kunde man ej endast utöva ett förädlande och välgörande inflytande på folkets tänkesätt och på in-och utlandets politiska förhållanden — även i ekonomiskt hånseende skulle man då erhålla riklig vinst. Redan med ett antal av trettiotusen prenumeranter skulle kapitalet bli räntebärande, och kunde man hålla ut endast under dessa två år, så måste prenumeranternas antal bli vida större.

Sådana voro de idéer, vilka lågo till grund för det stora tidningsföretaget.

Och nu skulle det avgörande sammanträdet börja. Bres-ser kände sig högtidligt stämd. Här erbjöd sig ett stort fält för hans verksamhet. Han tänkte även på de röda blommorna, som Sylvia redan nu måste ha erhållit. Och om hon också skulle bli grevinna Delnitzky... sitt hjärta kunde hon dock inom några år skänka den framgångsrike diktaren ...

Men nu var ej rätta ögonblicket att tänka på kärlek. Detta ögonblick tillhörde det praktiska arbetet, hans livs

kallelse. Det var en viktig, för hela framtiden avgörande vändpunkt i hans liv.

Som ordförande fungerade bankiren själv. Han öppnade sammanträdet med att ställa sakens ekonomiska sida under diskussion; på samma gång meddelade han, att han nyss erhållit brev från två kapitalister, vilkas medverkan man hittills säkert räknat på; de hade nu under olika förevändningar tagit tillbaka sina löften. »Vad mig beträffar», tillade han, »så står jag naturligtvis fast vid mitt ord. Hundra tusen gulden är jag villig ställa till företagets disposition, men jag måste uppställa ännu ett villkor, något som emellertid ej kommer att orsaka några svårigheter; vi skola avhandla detsamma först i sammanhang med föredragningslistans nästa fråga, som berör

programmet. — Baron Glasschild har nu ordet.»

Denne sistnämnde var en välmående man på omkring femtio år med utpräglade orientaliska drag. Han hostade lätt, klämde fast pincenezen på näsan och yttrade:

»Även det, jag har att anföra, rör programmet. Som saken emellertid är av stor vikt för mig, vill jag nu genast bringa den på tal. Först i dag har jag noggrannt genomläst prospektet och har då där funnit något, som ovillkorligen måste strykas...»

Han tog ett av de på bordet liggande exemplaren i handen. — »Här står det: Antisemitismens bekämpande.»

De andra betraktade honom förvånade. Baronen, som själv var jude, kunde ej ha något emot denna del av programmet? Men denne fortfor:

»Vet ni, mina herrar, man bekämpar väl dock endast sådant, som tages på fullt allvar — som innebär någon fara. Men antisemi-semitismen (själva ordet är mig förhatligt; man bevisar det en alltför stor ära «ndast genom att uttala det) är ju en rörelse, som håller på att dö bort. Ett påfund av pastor Stöcker, förirrade den sig hit från Tyskland; den kan emellertid aldrig få fast fot här... därtill är wienaren för gemytlig och för glad; sådana dystra läror passa ej för honom — han är för passiv, för bekväm. Tro mig — jag känner vårt folk; de högre

samhällsklassernas åsikt beträffande denna fråga behöver jag ej ens vidröra — jag umgås ju själv inom den högsta aristokratien... Ja, och småborgarna, de ägna ej en tanke åt hela saken. Det finns visserligen några sådana där agitatorer, men dem oskadliggör man lättast genom att helt enkelt tiga ihjäl dem... Kort sagt, jag förklarar härmed, att om tidningen ämnar befatta sig med eller ens antydningsvis nämna sådana dumma frågor, drager jag mig tillbaka. Har man någonsin hört på maken? Antisemitism ... Galenskaper, ingenting annat — och den bör också behandlas därefter, d. v. s. icke alls behandlas i en allvarlig publikation. Dixi.»

Bresser begärde ordet:

»Eftersom det är jag, som är upphovet till denna del av programmet, måste jag väl meddela de skäl, som förestavat min uppfattning och anföra något till dess försvar.»

»Ni må säga, vad ni vill», avbröt baronen, »jag viker dock ej från mitt en gång fattade beslut. En tidning, som helt öppet förklarar, att den i sina spalter ämnar behandla sådana dumheter, lämnar jag på inga villkor mitt understöd.»

Ordföranden avbröt: »Den tvisten är lätt att bilägga. Jag gillar till fullo, att ordet antisemitism strykes i vårt prospekt. Men ni, herr baron, har väl ej något att invända, om vi formulera saken på följande sätt: Alla reaktionära åsikter böra bekämpas.»

»Nej.»

»Nå, på detta sätt har även ni, herr Bresser, fått rätt. Ty dit hör även den medeltida rörelse, som ni vill bekämpa ; om densamma fortfarande skulle gripa omkring sig, måste man naturligtvis bringa den på tal i en daglig tidning.»

»Jag är nöjd, sade Bresser.

»Men icke jag», invände Glasschild. »Ju tydligare de andra söka påvisa ofoget, med desto större konsekvens måste vi söka tiga ihjäl detsamma. Efter ett par måna-

der kommer man i alla händelser ej att tala därom mera.»

En av riksdagsmännen begärde ordet.

»På tal om de betänkligheter, som uppstått beträffande programmet för vår nya tidning, så kan jag ej dölja, att de

synas mig visa en påfallande brist på sammanhållning. Vi äro ense om att avstå från regeringens understöd. Gott. Vi ämna ej heller beträffande vår ståndpunkt till respektive politiska frågor låta binda oss av några som helst föreskrifter från högre ort. Även detta är gott och väl. Men just därför måste vi själva ålägga oss vissa förhållningsregler, utstaka en bestämd väg; i annat fall komma vi att så småningom glida över till de reaktionära eller revolutionära partierna. Vår huvudsakliga uppgift är väl att verka för den liberala principens framgång, eller hur? Alltså är det nödvändigt, att vi i våra ledande artiklar målmedvetet företräda det liberala partiets åsikter och försvara dess handlingar.»

»Men detta partis åsikter och handlingar stå ofta i strid med varandra», inföll Bresser.

»Då gäller det att rätt kunna begagna sig av de givna omständigheterna.»

»Opportunism!» mumlade Bresser.

»Kalla det opportunism, om ni så vill. Men man måste väl räkna med realiteter. Den, som önskar intaga en ledande ställning för att på så sätt lättare kunna driva sina åsikter igenom, får ej ställa sig i opposition mot allt; offervilligt måste man bevilja vissa regeringens fordringar — så t. ex. beträffande den militära frågan — om ej för annat, endast för att visa sig lojal, för att icke låta något tvivel uppstå angående ens patriotism. I korthet sagt, man måste för att ej ledas vilse, för att kunna understödja vårt så välsignelsebringande parti, orubbligt hålla fast vid detsamma.»

»För den sakens skull hade man ej behövt grunda någon ny tidning», anmärkte en av journalisterna. »Vi ha ju i Wien ett världsblad, vars åsikter i allt överensstämma med edra.»68

MARTHAS BARN

Bresser stod flera gånger i begrepp att yttra sig, men han — teg. En obehaglig, bitter känsla av vrede bemäktigade sig honom. — För att kunna genomdriva något stort, något nytt måste man ovillkorligen ha makten i sin hand och vara allena, tänkte han inom sig själv; — i stället för alla dessa dryga kapitalister, politiker och pennfäktare han ensam med ett par millioner till sitt förfogande, och tidningen skulle, uppställd enligt prospektets anda, inom fjorton dagar flyga världen runt. Likatän-kande medhjälpare skulle nog sedan infinna sig. Men detta företag skulle — det förstod han redan nu — antingen stranda på de varandra så motsatta meningarna eller ock glida in i de gamla, nötta hjulspåren. Mången förening vill nog verka för framåtskridandet här i världen, men försiktigtvis endast på — förut banade stigar. Bryta en ny väg, det vågar endast den enskilde.

Efter en lång debatt, i vilken Bresser icke deltog, framlades och antogs ett förslag, som gick ut på, att man bland de närvarande skulle välja en mindre kommitté. Denna skulle utöva en högsta, dömande censur över redaktionen och antaga eller förkasta insända artiklar.

Detta val uppsköts till nästa sammanträde, ty middagstiden var redan inne, och hungern är starkare än kärleken, i all synnerhet kärleken till tankeansträngningar.

»Alltså», sade ordföranden, »uppskjuta vi väljandet av nyssnämnda kommitté till nästa gång; då skola vi även definitivt lösa den ekonomiska frågan. Och således . ..»

»Innan sammanträdet upplöses anhåller jag att ännu en gång få ordet», avbröt Bresser med upprörd stämma.

Nagra av herrarna, som redan stodo i begrepp att resa sig, satte sig åter.

»Alltså, herr Bresser, var så god!» sade ordföranden.

»Jag vill endast anmäla mitt utträde. Den vändning, förhandlingarna tagit i dag, visar tydligen, att vår ursprungliga plan helt och hållet kommer att lämnas åt sitt öde. Det, som ersatt densamma, är av den beskaffenhet, att det är mig omjöligt att kvarstanna. Förlusten kommer ej att bli synnerligen stor för de andra; det enda, jagÅtToNDE KAPITLET

fört ined mig, hade varit arbetslust och hänförelse för vissa idéer. Arbetslusten har försvunnit, ty just de idéer, som i mina ögon borde utgöra denna nya tidnings mål och mening, skulle ju bli offer för den nu beslutade censuren. Redan själva begreppet censur omintetgör allt, vad jag av denna tidning hoppats. Man skall verka för friheten och icke själva vara fri! Men i dag äger jag ännu min fulla frihet. Jag begagnar mig av densamma — jag upprepar det än en gång — för att draga mig tillbaka från företaget.»

Talade, tog avsked och gick. VIII.

Brunnhofs slottskapell var vackert smyckat med grönt och blommor. Man hade plundrat orangerierna och i stora krukor omplanterat alla palmer, oleander- och orangebuskar, vilka man sedan placerat kring altaret. I kyrk-stakar av silver brunno höga vaxljus, virade med vita slöjor, kamelior och rosor. Dessa senare hade man erhållit från Wiens blomsterhandlare, ty på Brunnhof voro de redan — man skrev nu den tolvte november — utblommade. Trappstegen, som ledde till altarringen, voro även beströdda med rosor. Från ingången till kapellet och ända fram till brudparets vigselpallar var golvet täckt av en tjock, röd matta; de främsta bänkarna voro belagda med rött kläde.

De bakre bänkraderna började redan fyllas av byns folk. Slottsuret slog just nu elva; inom en kvart måste bröllopsgästerna komma. I sakristian väntade, iklädd full ornat, stiftets biskop, vilken, assisterad av fader Protus och ännu en präst, skulle förrätta vigselakten. På orgelläktaren stodo sångarna, framstående förmågor från Wien, beredda att börja.

Emellertid hade bröllopsgästerna samlats i en av slottets salar; endast bruden och hennes mor felades ännu.

Alla grannar voro inbjudna och dessutom släktingar från Wien och andra håll, inalles sextio à sjuttio personer. Man såg där en mängd unga flickor, Sylvias väninnor från senaste vintersäsongen och bland dem brudens fyra tärnor, klädda i skärt. Damerna buro hatt och ljusa, höghalsade klänningar med släp samt smycken, herrarna

paraduniform eller frack, de flesta med ordensband i knapphålet. Man stod här och där och samtalade, och ett virrvarr av röster fyllde rummet.

Dörrarna till bredvidliggande gemak stodo öppna, och här voro brudgåvorna utställda; två långa bord voro full-plockade med juveletuin, toalett-, bords-, och teserviser av silver, \aser, solfjädrar, spetsar, lampor, skärpspännen och parasollkryckor i guld och ädelstenar samt andra dyrbarheter. Allt detta hade gästerna beundrat redan för en timme sedan; endast två unga flickor stodo ännu kvar framför dessa hopade skatter; i sin ytliga lilla själ kände de en stilla avund, som dock något mildrades genom hoppet, att framtiden en gång komme att skänka dem detsamma. Tänk, äga sådana förtjusande saker, bära sådana briljantsmycken i håret, sådana pärlband kring halsen! — Ack, vilken gränslös lycka att i egen salong servera te ur sådana kannor, låta kamma sig framför sådana speglar, kallas för »fru», ha eget ekipage, egen loge på operan och Burgteatern och så dessutom en kär make! Ja, så underbara saker finns det här i världen. I dag hade allt detta tillfallit Sylvia; snart skulle deras tur komma. Alla societetens döttrar ha ju på sätt och vis rätt att av ödet fordra detta...

Herrarnas samtal rörde sig nästan uteslutande om jakt. Det var just nu den tid på året, då man reste från slott till slott för att fälla harar, rådjur och fasaner; man talade såväl om gårdagens som morgondagens jakter och berättade hur mycket man skjutit än här, än där. En och annan var nog lycklig att kunna tala om forna eller kommande jakter hos kejsaren eller någon av ärkehertigarna. Som värd inbjöd Rudolf gästerna till de jakter, som från den tjuguförsta till den tjugutredje november komme att äga rum på Brunnhof. Även i damernas samtal blandade sig ofta ordet: »jakt». Om också endast ett fåtal av av dem aktivt, med bössa över axeln, deltog i denna sport, så spelade densamma likväl en så stor roll i sällskapslivet höstetid, att den var föremål även för damernas tankar och samtal. Husmodern, som ju skall

sörja för gästernas rikliga förplägning, anser detta ämne lika viktigt som jaktherrarna själva. »Hur mycket har skjutits?» är första frågan, en artig värdinna ställer till de hemkomna jägarna, då de före middagen äro samlade i salongen; på ett sätt, som röjer det livligaste intresse, tillfrågas därpå var och en enskild, hur stort hans byte är. »Hur många har ni skjutit? Och hur många ni? Fransmannen och engelsmannen frågar man: »Hur många har ni dödat?» Den sistnämnde tillägger helt artigt, då han nämner antalet: »Oh, it was excellent sport.»

Sport? Alltså endast ett nöje? Nej, ingalunda. Man uppfattar saken nästan såsom en plikt, såsom något, vilket man — på grund av ömsesidig rang och rikedom — är skyldig sig själv och sina jämlikar. »Den första råbock-en» gör ej endast den unga grevinnan strålande glad — Iven modern berättar med stolthet för sina väninnor, ar. Gusti eller Fredi nyligen skjutit sin första bock. När något sådant hände i Marthas närvaro, blev hon tyst. Det stackars rådjuret! tänkte hon då och även: Den stackars gossen! — ty om förintelsen av ett oskyldigt liv skall anses utgöra målet för en mans äregirighet, då.. .

*

Plötsligt tystnade alla samtal. I en vit sky av sidensars, tyll och myrten trädde Sylvia över rummets tröskel. Två små gossar i pagekostym buro hennes släp.

På samma gång visade sig även friherrinnan Tilling. Hon hade emellertid i dag avlagt sin vanliga, djupa sorgdräkt och bar i stället en ljusgrå toalett. De båda damerna sågo bleka och förgråtna ut. De andra funno detta helt naturligt. Den högtidliga sinnesstämningen, avskedet vid denna vändpunkt i livet — allt detta är ju tillräckligt att framkalla tårar. Men dessa båda — mor och dotter — hade gråtit ej endast av denna orsak. En smärtsam orosfylld känsla, något liknande fruktan och ånger, hade gripit dem båda.

Nu skyndade de fyra tärnorna fram till bruden och omfamnade henne häftigt; från alla sidor handtryckningar,

kyssar, gratulationer, bugningar ... Sylvias bävan vek för den åter vaknande känslan att veta sig vara den mycket avundade, mycket beundrade huvudpersonen vid denna lysande, viktiga fest. Och då hon fick se sin vackre fästman, som med glädjestrålande ögon kom emot henne, kände hon en varm våg av lidelsefull lycka genomströmma sitt inre.

Efter ytterligare ett par minuters hälsningar och samtal började man att under Rudolfs ledning ordna processionen.

För att komma till slottskapellet måste man passera två trappor och en lång korridor. Hela denna väg var rnatt-belagd och beströdd med grönt och blommor. Man kände en doft, som erinrade om Kristi lekamens fest. Klockklang och orgelbrus hördes redan från den lilla kyrkan.

Vid brudsvennens — en ung kusin, greve Althaus — arm skred Sylvia långsamt fram; bakom henne gingo de små pagerna, som buro släpet. Alltsammans föreföll henne till hälften som en dröm, till hälften som en teaterföreställning, och alls icke som en verklighet.

När hon trädde in i kapellet och såg alla dessa otaliga, brinnande ljus, som skimrade mellan bladväxterna där framme vid altaret, då greps hon av en känsla, liknande den, man erfar vid åsynen av en tänd julgran. Även nu skulle ju gåvor och överraskningar komma henne till del, en splitterny frutitel, en mängd intressanta plikter — och dessutom förut förbjudna smekningar... i överflöd.

Denna julstämning vek snart för en annan, när hon knäböjde på bönpallen vid sidan av Toni Delnitzky. Prästerna kommo in från sidodörren och ställde sig framför altaret. Från rökelsekaret, som svängdes tätt framför brudparet, uppsteg en kvalmig, begravningsliknande doft. För evigt begravna voro ju också Sylvias flicktid, friheten, möjligheten att finna den stora, sällsamma lyckan av en kärlek, som aldrig tvivlar ... Hos den man, hon nu hade jämte sig, skulle hon aldrig kunna finna huld och skydd. Så hade han i går, kvällen före bröllopet, sagt saker,

vilka väckt hennes största misshag — ibland skulle

hon nästan kunnat hata honom... Till all lycka blev efter sådana ögonblickliga sinnesrörelser hennes kärlek ännu varmare än förut, men det fulla förtroendet fattades; den ljuva, trygga känslan av att ha någon att smyga sig intill, någon åt vilken man kan anförtro allt, denna känsla kunde hon ej erfara vid denne mans bröst.

Den lilla kyrkan var fylld till trängsel. Där framme, vid sidan av altaret och i de främsta bänkarna, sutto släktingar och övriga gäster i lysande uniformer och toaletter, där bakom ämbetsmännen och byns andra invånare i helg-dagsstass; allas ansikten röjde en högtidlig sinnesstämning. Endast Marthas ansikte uttryckte sorg och smärta; man var emellertid van vid att se henne så vid högtidliga tillfällen. När hon var rörd, vallfärdade alltid hennes tankar till den käre döde — det visste man, och man visade även vördnad därför.

Biskopen började sitt tal till brudparet. Om fader Pro-tus fått detta uppdrag sig anförtrott, hade han förstått att anslå en mera hjärtlig och varm ton. Den främmande, mycket klerikale prelaten höll en predikan, som snarare syntes gälla »pro domo» än det unga paret. »Äktenskapets heliga sakrament», började han, »är instiftat av Gud, ty detsamma utgör en sinnebild av Kristi förbund med den katolska kyrkan. Äktenskapets ändamål är att ömsesidigt stärka de äkta makarna i tron och understödja dem i uppfyllandet av deras religiösa plikter; de skola grunda en familj, vilken, uppfostrad i den sanna tron, skall söka att mer och mer utbreda kyrkans välde. Ett äktenskap kan vara lyckligt endast när båda makarna uppriktigt bedja och följa kyrkans föreskrifter; orsaken till så många olyckliga äktenskap är att söka i den, tyvärr, alltmer tilltagande indifferentismen. De motgångar, sjukdomar och andar olyckor, vilka intet människoöde undgår, äro dels straff för bristande sann religiositet, dels kärleksfullt ålagda prövningar; var troende, from kristen luttras härigenom och dör så en Gud behaglig död, efter vilken de trogna äkta makarna i evig salighet återförenas i himmelen.»

De närvarande brydde sig emellertid mindre om innehållet i detta bröllopstal; huvudsaken var, att man höll ett sådant tal, och att detsamma hörde till den ceremoni, vilken oupplösligt, för ett helt, långt liv band dessa båda unga människobarn samman. Tro och kärlek skulle de svära varandra; aldrig, vare i fattigdom eller nöd, skulle de överge varandra, förrän en gång döden skilde dem åt. Det är detta prästen med sitt ord beseglar, hans svada må sedan vara hur stor som helst.

Och att växla ringar och därvid uttaal sitt »ja» har ju samma magiska innebörd; två för några minuter sedan fullt fria människor bli därigenom fastkedjade vid varandra, och den ena parten förlorar till och med sitt hittills burna namn och erhåller i stället ett nytt.

Denna förändring, som ju egentligen endast är av ideel natur, föreföll Sylvia som en rent mekaniska handling. När hon uttalat sitt »ja» och kände ringen på sitt finger, framstod plötsligt för henne denna tanke: »Nu är jag Sylvia Delnitzky.»

Från läktaren ljöd nu högtidlig andaktsfull sång. De latinska orden förstod man icke, men i denna vackra me^ lodi låg liksom en from bön om välsignelse för detta unga pàr. Allesammans kände sig rörda. När sångarna tystnat, lästes ett »Credo», tre »Fader vår» och tre »Ave Maria».

När ringarna växlats, hade man avlossat skott därute, och även nu, när ceremonien var över och släktingar och vänner trängdes kring brudparet för att framför sina lyckönskningar, lät byns ungdom glädjeskotten smattra.

Sedan det unga paret och vittnena skrivit sina namn i kyrkoboken, var allt klart. Man lämnade kyrkan, även nu i procession, men ordningen var en annan. Främst gick Sylvia vid sin makes sida.

Alla festligheter gå ju ut på att äta, dricka och hålla tal, och så även här. Nu började bröllopsfrukosten; taf-feln var översållad med vita blommor.

Biskopen föreslog den första skålen, naturligtvis för de nygifta. En blombukett hade han bundit samman åt

Där fanns vit fläder som sinnebild för den täcka brudens oskuld, blåklint, den äktenskapliga trohetens färg, en röd ros, kärlekens symbol, och som den högsta välsignelsen ej finge saknas, sammanhöllos dessa blommor med en tagg ur den heliga törnekronan. Den bukett, han nu gav dem, skulle de medtaga på vägen genom livet. Och under förhoppning att denna väg skulle skänka dem flera rosor än törnen, bad han att få utbringa ett »leve» för greve Anton och grevinnan Sylvia Delnitzky.

Alla ropade nu: »Leve» och reste sig för att dricka med dessa båda. Det fanns bland gästerna mången, vilken för flera eller färre år sedan genomlevat detsamma, för vilkens lycka lika stormande leverop utbringats som i dag, men vilken dock blivit allt annat än lycklig. Sylvia kände sig liksom till hälften bedövad av all denna sinnesrörelse, av allt detta bråk. Lycka! — från alla håll hörde hon detta ord... Men är då denna trötthet, denna spänning, denna på samma gång starka nyfikenhet och skälvande fruktan för det nu snart förestående: »Äntligen ensamma!» — är då denna bävan för en livslång framtid vid — en främlings sida, detta avsked från hem och anförvanter — är då detta lycka?

Hon tänkte också, kanske mer än hon borde, på ett brev, som hon för några dagar sedan erhållit och som hon i dag på morgonen bränt upp...

Efter två timmar var måltiden över, och efter ytterligare en timmes förlopp steg det unga paret upp i den vagn, som skulle föra detsamma till järnvägsstationen. En kall novemberdimma sänkte sig, men bröllopsresans mål var ju solens land, Rivieran. IX.

Strax sedan de nygifta rest, hade friherrinnan Tilling dragit sig tillbaka till sina rum. Hon var ej hågad att nu visa sig älskvärd mot främmande människor. Denna skyldighet måste Rudolf och Beatrix uppfylla; hon ville ha lugn och ro.

Men fram mot aftonen längtade hon att få meddela sig med någon och lät då skicka efter sin son. Rudolf vill-for gärna hennes önskan. Om han ej fruktat störa sin mor, skulle han redan förut själv uppsökt henne; även han bar outtalade saker på hjärtat, saker, vilka han ej kunde yppa för någon annan än henne.

Martha, som utbytt sin praktfulla bröllopstoalett mot en bekväm nattrock av svart sammet, låg på en chäslong, vilken var framdragen till den flammande brasan; genom lampans spetsskärm föll ett dämpat sken över det hemtrevliga, av blomdoft fyllda rummet. Denna doft härrörde från orangeblommorna i brudbuketten, vilken Sylvia kvarlämnat, när hon tog avsked av sin mor.

»Här är jag», sade Rudolf i det han steg in. »Önskar du något av mig, mor?»

»Endast ditt sällskap, kära barn ... jag kände en sådan ängslan ... Kom cch sätt dig här... Har jag stört dig genom att bedja dig komma hit? — Du spelade kanske kort med gästerna där nere? Jag vill ej uppehålla dig så länge ...»

»Ack, jag hyser alls ingen längtan att gå dit ner igen. Pastorn har övertagit min plats vid »tarok»-bordet; du har visat mig en stor tjänst genom att låta hämta mig . . .

Är allt detta telegrafiska lyckönskningar?» Rudolf pekade på en massa telegram, som lågo på det lilla bordet.

»J3) Jag har just nyss läst igenom dem — över tvåhundra ... nästan överallt samma ord. Från hög och låg, från hennes forna guvernanter, från ärkehertigar — somliga vemodiga, andra nedlåtande. Alla önska Sylvia lycka... Och vet du vad jag fruktar, Rudolf?... Hon kommer icke att bli lycklig. Jag har i dag åter känt det med en förfärande tydlighet. Och jag tycker, att det är min skuld, min skuld ! ...»

Hennes stämma darrade. Rudolf lade lugnande sin hand på hennes arm.

»Gör dig ej några självförebråelser, mor! — Den tid är svunnen, då barnens öden lågo i föräldrarnas händer. Av fri vilja har Sylvia gjort sitt val... och när allt kommer omkring, är Toni ej sämre än dussintals andra ...»

»Men vår Sylvia — min Fredriks Sylvia — borde väl ej tillhöra någon dussinmänniska ... Sedan någon tid tillbaka förefaller det mig, som skulle jag över huvud taget ej handla så som jag är skyldig minnet av min döde make. När jag skrev mitt livs historia, kände jag inom mig, att jag hade en uppgift att fylla. Nu när detta arbete är färdigt, tycker jag, att jag borde göra något annat, utföra något nytt, men jag gör ju ingenting...»

Rudolf sprang häftigt upp från stolen och g'ck några steg fram och tillbaka. Så stannade han framför modern och sade:

»Det är jag som ingenting gör. Och det tynger ditt samvete likaväl som mitt. Du har ju uppfostrat mig att fortsätta den strid, Tilling började; och vad har jag hittills åstadkommit? Alltjämt endast uppskjutit och uppskjutit ... alltjämt endast planer och åter planer .. . Men har jag väl någonsin handlat? Nej, aldrig.»

»Nå, om du söker att i riksdagen ...»

»Ja, det är ju också en av mina planer, en av mina uppskjutna föresatser. Men jag börjar frukta, att ej heller den saken kommer att leda till något resultat... Allting går ju om intet — så t. ex. den Bresserska tidningen

Den skulle ju blivit mitt organ; där skulle jag utförligare behandlat det, jag i riksdagen endast kunnat antyda. Mer. vem vet, om jag alls kommer in i riksdagen? Jag drages än hit, än dit; man vill jag skall ansluta mig än till det ena, än till det andra partiet; men när jag så säger min uppriktiga mening, säger saker, som ligga utanför det fastställda programmet, då möter jag ingen förståelse, då tror folk, att jag är egoistisk; det märker jag nog. Valmännen förstå mig allra minst. Du skall få se, jag kommer ej alls att bli väld. Min motkandidat träder så förtroendeingivande i de gamla vanliga hjulspåren; han lovar så vitt och brett att representera alla små lokalintressen, medan jag däremot pratar om det allmännas intressen ... Finns det då någonting allmänt i politiken? Äro ej människorna stäcse av den tanken, att det ena partiet måste besegra det andra, att det kan gå bra för A., endast B. blir överlistad och C tillintegjord? Du skall £å se, att min motkandidat kommer att erhåll tio gånger fler röster än jag. Och jag skall ej ens känna mig sårad därav; ty de dumma människornas antal är överallt tio gånger större än de klokas... Finnes det väl något farligare, något mer vanvettigt än att låta flertalet bestämma lagar och regering?»

»Sättet må vara dåligt, Rudolf. Men när det ej finnes något annat, hur skall du då kunna spela din melodi?»

»Min melodi! Ack, om densamma endast ville klinga klar och fyllig i mitt eget inre och där ljuda över allt annat...»

»Den gör ju så. När jag tänker på de hänförelsens ord, som du uttalade vid Fritz' dop... det var äkta klang.»

»Ack, ja några enstaka stora klocktoner kan jag nog höra genljuda ur mitt innersta ur djupet av min själ... men så kommer livet med allt bråk, allt vardagligt prat och bringar dem till tystnad...»

»Jag tycker om att se dig så vred ... Sådana självanklagelser äro mig en borgen för uppriktigheten i det du vill.»

»Du visar mig för mycket överseende, mor. Jag för-

tjänar egentligen ditt klander, dina förebråelser. Vilka resultat har jag hittills uppnått? Har jag ens försökt att fylla den stora uppgift, Fredrik Tilling gav mig i arv? Jag känner i dag något liknande ånger...»

»Våra tankar mötas, mitt barn. Även jag har en förnimmelse av att ha försyndat mig mot Fredrik.»

»Du! Hur så? Vad kan du ytterligare göra åt saken?»

»Jag menar icke fredssaken. Jag menar... jag har så svårt att förklara mig... Du har ju läst min levnadsbeskrivning? Däri avspeglar sig något, vilket blott alltför sällan förekommer här i livet, nämligen ett fullt lyckligt äktenskap.»

»Ja, jag har märkt det i din bok. Dessutom såg jag ju själv som barn, hur lyckliga ni bägge voro, och hur kära ni hade varandra. Men jag har även bevittnat, att din kärlek och trohet räcker bortom graven och än i dag ägnas detta minne —... Varöver kan du då känna ånger?»

»Att jag, som ju just genom honom lärt känna lyckan och välsignelsen av sann kärlek, av en kärlek, vilken hade sin grund i vårt inres fullständiga harmoni, att jag ej handlat så, att även hans Sylvia blir lika lycklig. Jag borde allvarligt förmanat henne att skänka sin hand endast åt den man, vilken hon tillika kunde skänka sin odelade aktning och sitt oinskränkta förtroende ... Jag har ej gjort min plikt, Rudolf — de planer, min Fredrik hyste för världens välgång, hans tankar och idéer, dem har jag vårdat, överlämnat åt offentligheten — men det, han personligen genom sitt hjärta åstadkommit, den sanna, husliga lycka, han skapat, allt detta hade jag även bort vårda som en dyrbar gåva och överlämnat detsamma åt hans barn. Hans sociala och politiska åsikter har jag låtit gå vidare, men de idéer, som lågo till grund för hans enskilda liv, äro spårlöst försvunna, och det är min skuld — min skuld — min skuld . . .»

Och i det Martha upprepade detta ord, betäckte hon ansiktet med händerna och brast i gråt.

Rudolf böjde sig kärleksfullt ned över henne, sägande:

»Nej — nej, mor! Du är endast så överansträngd... det är nerverna. Det är ju helt naturligt: skilsmässan från vår Sylvia — det avgörande steget... Men Toni är ju ingen dålig människa. Hur kan du veta, om hon blir lycklig eller ej ...?»

Martha torkade tårarna. »Hennes egen aning säger henne det. Du skulle sett hur hon i dag före vigseln gråtande föll mig om halsen ...»

»Nå ja —- avskedets smärta.»

»Nej, det var icke sorg över det hon lämnade — det var bävan för det, hon gick till mötes. Nej, Rudolf, sök ej att fritaga mig. Ångra sig är det bästa, man kan göra, när man felat.»

»Det tycker icke jag, i all synnerhet om saken ej mer låter sig ändras. Endast den ånger bär frukt, som har till resultat nya föresatser, nya handlingar. Låt oss därför återkomma till min självanklagelse. Jag kan ju gottgöra vad jag felat... Och jag vill det. Jag skall... De äro glada där nere» — avbröt han sig själv. Rummet låg över salongen, och tonerna från en Straussvals ljödo nu hit upp.

»Martha ryckte på axlarna: »Låt dem hållas — bröllopsstämning...! Varför skulle icke ungdomarna dansa? — Hör du, Rudolf, varför kom ej unge Bresser hit?»

»Jag vet tillfälligtvis orsaken; han var kär i Sylvia ...»

»Vad är det du säger?» utropade Martha häftigt.

»Du behöver icke oroa dig. Min vackra syster har förvridit huvudet på mer än en ... Hugo är en klok karl — han har aldrig gjort sig några förhoppningar... Nu har han rest bort...-»

»Vem vet? Kanske han skulle gjort henne lyckligare?» sade Martha eftertänksamt. »Som människa står han i alla fall högre än Delnitzky... Men dessa dumma ståndsfördomar ... jag kallar dem dumma och hyser dem dock själv... Jag tror nämligen, att förflyttningen från den samhällsklass, man är van vid, till en annan, lägre sådan, förorsakar mycket obehag . . . Man gifter sig ju på

sätt och vis även med sin makes släktingar och vänner och måste avsäga sig sina egna — det är hårt.»

»Att nödgas avstå från föreningen med den, man älskar är kanske ännu hårdare», anmärkte Rudolf.

»Helt säkert... Hade Sylvia hyst någon djupare böjelse för Bresser, hade jag ej satt mig däremot. Jag gav mitt bifall till giftermålet med Delnitzky, endast emedan hon sade sig vara så innerligt kär i honom.»

»Må vi hoppas, att detta förhållande alltid kommer att fortfara.»

»Ack, jag tror, att hon redan i dag icke är...»

Rudolf fattade Marthas hand:

»Hör på, mor, om din dotter orsakar dig bekymmer, skall åtminstone din son söka gottgöra dig det. Jag ämnar nu energiskt gripa mig an vår sak. Det skall ej bero på utgången av valen eller andra tillfälligheter... Jag måste frigöra mig. Jag måste helt öppet bryta med det gamla, även med min närmaste omgivning. Hela den miljö, i vilken jag lever, hela vårt umgängesliv är grundat på det, jag bör bekämpa — på våldssystemet. Därmed menar jag ej endast militarismen, emot vilken Til-lings strävanden särskilt voro riktade — därmed menar jag våldet i alla dessa former. Man våldför sig på rättvisan, på förnuftet...»

Martha tittade förvånad upp: »Så lidelsefull trodde jag ej, att du kunde bli.»

»Om du ser lidelsen upplåga inom mig, mor, så försök ej att dämpa densamma. Felet är just, att jag hittills varit alltför kall och lugn. Man måste helt hänge sig åt sin uppgift — först då kan man uträtta någonting. Man misslyckas måhända — det beror på yttre omständigheter — man intager kanske ingen enda av de fasta platser, man anfaller — men man har åtminstone försökt och därigenom visat vägen för dem, som komma efter.»

»Vad ämnar du alltså göra?»

»Jag skall framför allt sätta mig i förbindelse med de män, som stå i spetsen för skiljedomsrörelsen, med engelsmannen, vars hrev du infört i din bok.»

»Hodgson Pratt?»

»Ja, sedan i Paris med Frédéric Passy, Jules Simon ... I Ryssland — jag skall skriva till Tolstoy. Den som författat »Krig och fred» måste vara en våldets svurna fiende.»

»Och med vem skall du här ...?»

»Här ämnar jag själv hissa baneret — det vita baneret. Tag åter fram dina röda häften! Jag skall — så långt min förmåga sträcker sig —söka skaffa nytt stoff till dina anteckningar.» XI.

Tidigt på våren 1892. Hugo Bresser hade ej återkommit hem från sin plötsliga avresa. Några dagar innan Sylvias bröllop hade han rest till Berlin och där bosatt sig. I det förut omnämnda brevet, som Sylvia uppbränt på sin bröllopsdag, hade han i de mest glödande ord, pä vers och prosa, tolkat sin kärlek till henne. Hur han i åratal hopplöst älskat henne, hur först de senaste dagarnas händelser — särskilt ovädersdagens tilldragelse — trots hennes förlovning hos honom väckt förhoppningar ... Han hade varit nog vanvettig att tro, det hon skulle slå upp sin förlovning ... Hans förhoppningar blevo besvikna. Och då gick han i frivillig landsflykt; det var honom omöjligt att kvarstanna i ett land, där hon levde vid en annans sida. Måtte hon bli lycklig — lika lycklig som han var djupt olycklig! Han var dock ej så olycklig, att han önskade dö — nej, han ville leva; han ville med glödande iver arbeta för att en gång kunna visa, att det icke var en ovärdig, som vågat hysa kärlek till henne, som ett par timmar varit lycklig i den tyvärr falska förhoppningen att äga hennes hjärta.

Nu, efter två och ett halvt år, höll Sylvia åter ett brev från Bresser i sin hand. Det var endast några få rader; han frågade, om han under sitt förestående, korta besök i Wien fick äran göra fru grevinnan sin uppvaktning.

Sylvia satt jämte sin man vid frukostbordet, när detta brev anlände. Det unga paret bebodde första våningen i ett palats vid Ringsstrasse. På Delnitzkys önskan hade man redan i oktober flyttat in från landet till Wien. Han

hade gripits av ett särdeles stort intresse för operan. Två eller tre gånger i veckan intog han sin abonnerade plats på andra parkètt.

Det var mer än en, som observerade, att greve Del-nitzky städse syntes på operan just de dagar, då en viss, för sin skönhet och begåvning mycket firad primadonna uppträdde.

Antingen märkte Sylvia det icke — eller låtsades hon ej märka det. Under den korta tidrymden av två och ett halvt år hade hennes kärlek till Delnitzky helt och hållet slocknat. Redan under bröllopsresan hade denna kärlek betydligt svalnat. Den unge maken gjorde sin rätt som äkta man gällande på ett sätt, som saknade varje spår av finkänslighet och poesi. Han var lidelsefullt förälskad i hennes skönhet, men denna lidelse yttrade sig i en till brutalitet gränsande häftighet. Den av blyg bävan och kysk stolthet dämpade eld, vilken brann i Sylvias unga sinne, kvävdes fullständigt genom detta råa behandlingssätt. Någon sällhet hade han ej förmått uppväcka hos henne — snarare då avsky; den avvisande, i bästa fall överseende hållning, hon iakttog vid utbrotten av hans erotiska våldshandlingar, gav honom anledning att förargat utbrista: »Åh, en så tillgjord, kall, känslolös varelse !»

Då den rent fysiska känslan ej längre kunde utöva någon trollkraft på Sylvia, försvann också snart all psykisk kärlek; vid närmare eftertanke insåg Sylvia till fullo bristerna i sin makes karaktär; det som förr endast stundtals enerverat henne, blev henne så småningom vedervärdigt. Och som hon icke var i stånd att dölja dessa sina känslor, som hon ej kunde hyckla en vänlighet, vilken hon ej kände, fick hon uppbära ytterligare förebråelser av Delnitzky. »O, vilken nyckfull, gnatig människa du är!» brukade han utropa.

Dessa misshälligheter ledde emellertid aldrig till någon öppen förklaring, till några ömsesidiga förebråelser. Förhållandet de båda makarna emellan präglades endast av en allt större likgiltighet, blev mer och mer matt och kyligt,

samtalen mera korta och sakliga; de ömma smeknamn, vilka förekommit under förlovningstiden, användes alltmer sällan och föllo slutligen i fullständig glömska. I stället för att var dag mer och mer — som förhållandet varit i Tillings och Marthas så sällsynt lyckliga äktenskap — bort närma de unga makarna till varandra, blev avståndet dem emellan allt tstörre, blevo de mer och mer främmande för varandra.

Första året föddes dem ett barn. Men även modersglädjen förnekades den unga frun. Under förfärliga smärtor och livsfara födde hon sitt barn till världen för att fyra månader efteråt nödgas se detsamma dö i plågsamma konvulsioner.

Hon önskade sig ej ett andra barn. Ensam kände hon sig icke. Hennes kärlek till modern och Rudolf var lika stor som under flicktiden — kanske om möjligt ännu större; intresset för broderns strävanden och idéer hade tilltagit; hon slöt sig till modern innerligare än någonsin förut. Hon hemlighöll ej för denna sin bästa väninna de missräkningar, äktenskapet erbjöd henne, men hon talade därom utan att beklaga sig. Lycklig var hon ju icke — men ej heller olycklig. Högsta vinsten hade hon visserligen ej vunnit i äktenskapslotteriet — men niten gjorde henne ej till tiggerska. De självförebråelser, Martha plågade sig med, sökte Sylvia förjaga; hon kastade hela skulden på sig själv, på sin egen halsstarrighet. Ingenting, ej ens den moderliga myndigheten, hade kunnat hindra henne i hennes beslut — och därför blev hon nu straffad. Men vad mer? Finnes det ej tusentals kvinnor, som stå i samma likgiltiga förhållande till sina män? Och otaliga flickor, som aldrig gifta sig och dock finna njutning i livet? För övrigt — fortsatte hon att filosofera — är väl njutning och ogrumlad lycka något, som var och en kan ha rättighet att fordra? Varför skulle just hon finna ett paradis, där så mången funnit en skärseld, ja, till och med ett helvete? Man måste vara nöjd med med vad man har, och hon ägde verkligen ganska mycket: en förträfflig mor och en omtyckt bror, i vilkas livs-

uppgift hon fick medverka — dessutom hälsa, rang, rikedom. — »Nej, nej, mor, beklaga mig icke!» Med dessa ord brukade hon städse trösta Martha, när denna förebrådde sig att alltför hastigt ha givit sitt samtycke till dotterns giftermål.

*

Då Sylvia kände igen stilen på brevet från Berlin, bleknade hon.

»Från vem då?» frågade Anton och såg upp från tidningen. Han läste sportunderrättelserna i »Neue Wiener Tageblatt.»

»Från Hugo Bresser... Han ämnar komma hit på ett kortare besök... Det kommer att glädja hans far —»

»Hör du, är icke den äldre Bresser, som ju så mycket umgås i ditt hem, en så'n där döpt jude?»

»Det är ju möjligt — det har jag inte reda på.»

»Alltså, kanske till och med odöpt?»

»Säkerligen icke — men varför frågar du? Vad skulle det göra?»

»Jo, jag tål icke judar — det börjar också bli mer och mer 'mal porté' att umgås med dem.»

»Även det!» tänkte Sylvia, suckande. Intet var henne så motbjudande som den antisemitism, vilken alltmer började taga överhand inom sällskapslivet och bland Wiens småborgare. Högt yttrade hon endast:

»Fader Protus har då mycket humanare åsikter?»

»Ah, den där! Han hör ju också till de frisinnade ... Nåja, jag är ju icke heller någon bigott hycklare..., men vore jag präst, skulle jag nog också hålla på de klerikala åsikterna och rätta mig efter mina förmän. För övrigt är mig alltsammans fullkomligt likgiltigt... Kommer unger Bresser att kvarstanna här och på hederligt vis försörja sig?»

»Som jag nyss nämnde, ämnar han sig hit endast på ett kortare besök.» Hon räckte honom brevet över bordet, sägande: »Läs själv!»

Anton gjorde en avböjande rörelse. »Det intresserar

mig icke... Hela den där människan intresserar mig icke med sin så kallade litterära kallelse, om vilken hans far så vitt och brett ordar.»

Familjen Tilling hade genom doktorns meddelande städse varit i kännedom om unge Bressers öden. Man visste, att Hugo kommit in i de litterära kretsarna i Berlin samt att han med stor iver arbetade; han hade vunnit stora framgångar så väl med en roman, vilken stått intagen i en ansedd tidskrift, som med ett drama, vilket just nu gjorde sin rond över samtliga tyska scener.

»I alla händelser», sade Delnitzky, »kan du ju bjuda honom hit till middag, när han kommer... Jag går nu. ..»

Syvia frågade icke: »Vart?» Hon nickade endast ett kort: »Adjö!»

När hon blivit ensam, genomläste hon ytterligare ett par gånger de få rader, Bresser skrivit. Det var stilen, som fjättrade henne; den återförde i hennes minne det där uppbrända brevet och de, allt annat än oangenäma känslor, som detta brev då uppväckt inom henne. Det var egentligen djärvt av Bresser att nu anmäla sitt besök hos henne, alldeles som om ingenting hänt... Borde hon taga emot honom?... Varför icke? Hans gamla svärmerier voro helt säkert glömda. Hon hade ju själv erfarit, vilka stora förändringar tiden — och det en ganska kort sådan — kan åstadkomma i ens känslor. Och hur skulle ej då förhållandet vara med en ung man — en firad författare?... Helt säkert hade han i Berlin haft mer än en kärleksförbindelse; troligen ägnade han ej ens en tanke åt den där obetydliga händelsen... Och om hon icke mottoge honom, sonen till familjens gamle vän, skulle det väcka uppseende. Och han själv kunde kanske tyda det som ett uttryck för rädsla — och det var sannerligen något, som låg henne fjärran.

Hon satte sig vid sitt skrivbord och svarade, att det skulle bereda henne och hennes man ett stort nöje att få återse herr Bresser och höra honom berätta om sina resultat ; han kunde gärna komma dit och äta middag

ÅTTONDE KAPITLET

nästa torsdag klockan sex; man kunde då spraka mera gemytligt; hon väntade även sin bror då; han skulle säkert bli mycket glad över att få träffa herr Bresser.

Torsdagen därpå, tio minuter före den angivna tiden, infann sig Hugo Bresser i Delnitzkys våning. Han kände hjärtklappning, när han inträdde i vestibulen. En betjänt hjälpte honom av med överrocken. Framför spegeln drog han den vita halsduken till rätta och övertygade sig om, att blomman satt riktigt på frackuppslaget.

Betjänten gick förut och förde gästen genom två stora, endast svagt upplysta gemak till en tredje mindre salong, där värdinnan satt — ensam.

Sylvia, som bar en enkel, ljus toalett av tunt siden, gick emot Hugo ett par steg och räckte honom handen, vilken han vördnadsfullt kysste.

»Hjärtligt välkommen, herr Bresser! Men vad ni förändrat er! — Till er fördel», tillade hon leende.

Hon sade sant. Hugo, som nu bar spetsigt, kortklippt helskägg och benat hår, hade verkligen undergått en fördelaktig förändring. I hans ansiktsuttryck, i den eleganta säkerhet, med vilken han förde sig, låg något nytt, något, som hade sin orsak i de framgångar, vilka gjort honom till Berlinersocietetens förklarade gunstling; han hade fått mera självförtroende.

Sylvia var till sitt yttre oförändrad. I den första blicken och de först utbytta orden återfann Hugo detta vissa något, som han så mycket älskat; det låg en sällsam förtrollning i hela hennes väsen. När hon talade och log, visade hon de små pärlvita tänderna.

Bägge sökte dölja den inre rörelse, detta återseende framkallade, genom att med konstlad iver tala om de mest banala saker. »När kom ni hit? — Hur länge stannar ni? — Hur trivs ni i Berlin?» — Och han: »Hur står det till med greve Delnitzky? — Hur mår den vördade friherrinnan Tilling? — Hade fru grevinnan roligt under sin vistelse vid Rivieran? —• Ämnar ni snart företaga någon ny resa?» Så började Sylvia tala om Hugos litterära pro-90

duktion. Samtalet blev nu mindre ytligt; tonen mera personlig.

»Ni är nu en erkänd — man får väl säga berömd författare, herr Bresser! Det måste dock vara en stolt, behaglig känsla, eller hur?»

»Diktkonstens behag ligger ej i allmänhetens erkännande utan i själva arbetet. Att skapa är att frigöra sig... är att taga drömda skatter i besittning. Vilka missräkningar, vilka sorger livet och världen än må erbjuda — ens inre kan ej kvävas, ej kuvas därav... Man griper dem, man ger dem form, man kläder känslorna i ord — så stå de där, lösryckta, lågande, skälvande — men man är fri från dem. Och glädjen, sällheten, de stora segrarna, allt detta, som livet icke erbjuder, manar man fram från fantasiens värld och ställer det inför sig, iklätt språklig skrud — det är ens tillhörighet; man är ju dess skapare.»

»Med vilken hänförelse ni talar om diktkonsten!»

»Jag tager min kallelse på allvar, fru grevinna; jag går helt upp i densamma. Ni vet ju, att min förhoppning städse varit, att få verka med pennan. Journalistiken var det fält, där jag ville strida min strid...»

»Ja, jag kommer ihåg. Den där tidningen, som ju även skulle blivit ett språkrör för Rudolfs politiska och sociala åsikter ...»

»Den gick om intet...»

»Liksom Rudolfs politiska karriär», inföll Sylvia.

»Jag vet... För mig var det bra. Kanske också för honom?... Jag blev tvingad in på ett annat område av litteraturen, och där har jag vunnit de mest oväntade framgångar.»

»Då ha vi skäl att välsigna den där förolyckade tidningen.»

»Det var ej endast av denna orsak, jag övergav journalistiken för att ägna mig åt diktkonsten. Det var en tilldragelse, som upprörde mitt inre, som inom mig uppväckte en storm av känslor, åt vilka jag aldrig kunnat ge uttryck i ledande artiklar och följetonger.»

»Utan i romaner och dramer? Jag måste till min skam

erkänna, att jag ännu icke känner edra verk. Har ni begagnat egna erfarenheter som stoff?»

»Nej, i mina försök har jag endast gett uttryck åt de stormande tankar och känslor, vilka framkallats av vissa händelser i mitt liv. Jag säger försök, när ni säger verk, fru grevinna — ty, ehuru jag haft tur i början, vet jag väl, att det, jag hittills åstadkommit, endast äro svaga försök ...

»Mitt verk, mitt livs konstverk — återstår mig ännu att skriva. Ni får ej anse mig som anspråksfull, oförnöjd. Jag tror, att varje äkta konstnärsnatur inom sig känner ett helt kaos av spirande stoff, som längta efter form ...»

»Får be om ursäkt... Har jag försenat mig?» — Det var Delnitzky, som inträdde. »God dag, Bresser! Jag får gratulera. — Ni är ju en tusan till karl... Ert skådespel måtte ge er goda inkomster, eller hur? —• Hör du», vände han sig till sin fru, »Rudi kan ej komma i dag; Beatrix är sjuk.»

»Ack, den arma människan, återigen? Min kusin har även sagt återbud; vi få väl reda oss ensamma ...»

»Det blir ju helt gemytligt», sade Delnitzky, »men se till att det snart blir i ordning! — Jag ämnar gå på operan, och av Carmen hör jag gärna första akten.»

Under middagen rörde sig samtalet nästan uteslutande om hågkomster från tiden före Hugos avresa och Sylvias giftermål. Man talade om tennis-partierna på Brunnhof, om fader Protus, om lille Fritz' dop och dylika saker. Angående sig själv och sina arbeten berättade Hugo ingenting; han sökte till och med undvika några frågor, som Delnitzky gjorde angående saken. Hugo visste mer än väl, att ingen förståelse var att vänta från detta håll.

När man steg upp från bordet, såg Delnitzky på klockan. »Snart sju... jag ber om ursäkt... får avstå från kaffet; annars kommer jag verkligen för sent... Jag lämnar ju er båda i gott sällskap ... Ungdomsvänner ... Alltså farväl! ... Har gjort mig ett stort nöje ... ni stannar väl kvar i Wien ännu en tid?... Gott!... Alltså

farväl — till härnäst! Adjö!» Och i detsamma var han försvunnen.

Sylvia och Hugo gingo åter in i salongen.

»Stör jag er ej, fru grevinna? Kanske ni också ämnat er på teatern?»

»Nej, nej, jag stannar hemma. Jag är till och med tvungen — mina vänner vänta att finna mig hemma på torsdagsaftnarna.»

Hon slog i kaffet och räckte honom en kopp, och i det hon pekade på en bägare med cigarretter, sade hon: »Om ni önskar röka — var så god!»

Sylvia kände sig beklämd, ängslig. Hon var rädd, att Hugo skulle börja tala om det brev, hon bränt upp på bröllopsdagen. Hon kände något liknande blygsel; den unge mannen måste ha lagt märke till, att hennes äktenskapliga förhållanden ej voro som de borde.

Bresser kände åter den gamla lidelsen uppflamma inom sig. Han glömde nu den unga skådespelerska, som i Berlin varit hans älskarinna; det föreföll honom, som skulle han aldrig tänkt på någon annan än Sylvia, som vore hon åter för honom den enda kvinnan på hela jorden.

Men han vågade icke förråda sig. Han sökte i sitt samtal anslå samma banala ton som vid middagsbordet. Sylvia märkte detta, och det sårade henne, att Bresser icke fortsatte det samtal, de fört innan Delnitzky kom. Kanske trodde han, att hon icke stod på samma andliga nivå som han själv, att hon endast fann behag i de fadda

vardagligheter, som voro föremål för Delnitzkys samtal. En diktare — en man, som en gång älskat henne, borde icke hysa en sådan tanke. När han åter gjorde en dylik intetsägande anmärkning — han jämförde byggnaderna i Wien och Berlin, temperaturen där och här — gjorde hon en otålig rörelse och sade:

»Ack, det där intresserar mig icke... Tala icke om sådana saker med mig! .. .

»Hur var det Toni sade? Att vi voro ungdomsvänner .. . Vänner kunna väl ha annat att tala om än om arkitektur och meteorologi.»ÅtTonde kapitlet

93

»Men vi voro icke ungdomsvänner, fru grevinna. Mellan oss båda fanns ett socialt svalg — jag såg upp till er som till en stjärna... Endast en gång — ett par timmar, ett par dagar — glömde jag avståndet oss emellan. Men jag kanske varken bör eller får tala därom?»

»Nej, nämn ingenting!»

De sutto tysta en stund — egentligen hade ju bägge talat därom.

»Låt oss återkomma till er litterära karriär — den intresserar mig verkligen på det livligaste. Jag märker, att ni har en uppgift i livet, att ni strävar mot höga mål — liksom min bror. Det var synd, att han ej kom hit i dag. Ni kanske återupptagit den där gamla tvisten angående tankens eller handlingens företräde ...»

»Verkligen! Ni kommer ännu ihåg det? Som ni ser har jag blivit min åsikt trogen — jag har ställt mig i enbart tankens tjänst. Och denna tanke är ej ens riktad mot några som helst praktiska mål; den svävar fritt över molnen. Rudolf hyser väl fortfarande samma politiska, världsförbättrande idéer? Ack, jag fruktar, att det är omöjligt att åstadkomma någon avsevärd förbättring här på jorden ... Åtminstone skulle jag ej kunna det — möjligen försköna något litet; det skulle vara genom konsten eller genom — kärlek.»

Den ton, i vilken Hugo uttalade ordet kärlek, förorsakade den unga frun en sekunds beklämning. Hon kunde ej själv klargöra denna sin känsla. — Längtan? Avund? Hon andades tungt:

»Vad håller ni nu på att skriva?» frågade hon.

Han fick ej tid att svara. Bejänten anmälde nya gäster. Snart var salongen fylld av ett dussintal människor. Bresser tog avsked av värdinnan.

»När får man återse er?» frågade hon och räckte honom handen att kyssa.

»Så snart ni befaller.» XI.

Rudolf Dotzky hade fallit igenom vid riksdagsmanna-valen. Han hade icke låtit uppställa sig som de stora godsägarnas kandidat, emedan han i så fall nödgats ansluta sig till ett av de existerande partierna; han hade i stället sökt erhålla ett mandat i Wien. Vid valmötena hade han i vältaliga ordalag utvecklat sitt program och även rönt mycket bifall — men röstövervikt hade han ej erhållit.

Hans motkandidat hade uppställt ett av dessa gamla, beprövade program med alla dess vanliga löften och därigenom vunnit allmänheten på sin sida. Det är ju alltid bekvämast att vandra den väg, där man möter minst motstånd, med andra ord den gamla vanliga vägen. De nya, förut aldrig uttalade idéer, vilka Rudolf burit fram, hade dels orsakat missförstånd, dels bävan.

I all synnerhet fick han uppbära förebråelser av sina jämlikar. De äldre herrarna gåvo honom välvilliga råd. De voro ju erfarna politiker — »realpolitiker» ; de måste ju förstå saken; de försökte också på det mest enträgna sätt övertala honom att frångå sina opraktiska åsikter. I och för sig kunde de ju vara riktiga — det erkände de — delvis till och med obestridliga, men det oaktat finge man ej framlägga dem inför offentligheten, ty detta kunde på vissa håll väcka missnöje.

Man måste framför allt söka skaffa sitt eget parti makten — först då kunde man vinna något. Att underkasta sig partiintressena är därför den viktigaste politiska prin-tolvte kapitlet

cipen. Man måste själv göra vissa medgivanden; då skulle motståndaren göra detsamma.

»Med andra ord», avbröt Rudolf städse sådana visa lärdomar, »den 'heliga kompromissens' princip — nej, jag tackar.»

Mest motstånd mötte Rudolf — från det håll, han minst väntat — hos sin fru och hennes mor. De uppträdde icke direkt mot hans principer, ty därav förstodo de ingenting; han hade heller aldrig talat med dem angående desamma. Nej, deras motstånd var av indirekt natur; de sökte på alla sätt framhålla sin uppfattning av den politiska kallelsen, vilken i deras ögon ej var annat än en hävstång för erhållandet av egna fördelar. De ansågo, att det var en riksdagsmans oavvisliga plikt, att hans egentliga uppgift bestod i att genom sin politiska verksamhet söka göra karriär. Alltså städse handla enligt ministrarnas önskan och framför allt söka göra sig omtyckt på högsta ort. »Därför, icke sant, Rudi, bör man städse söka försvara tronen, kyrkan, armén?... Vårt hov är ju mycket fromt... Och fredsälskande är ju även kejsaren — men han tycker om sin armé och gör så mycket för densamma... Fredrik Tillings avsikter voro ju mycket vackra, men man får på inga villkor angripa armén ... Ju starkare och ju bättre rustad hären är, desto mindre orsak har man att frukta ett anfall från de andra. . Och hur skulle det gå med adelns alla söner, om man ej hade användning för så många officerare? Och dessutom är det icke alls passande, icke patriotiskt att fara ut mot militarismen. Så göra ju alla dessa s. k. 'röda', vilka vilja undergräva all ordning...»

Rudolf avvisade visserligen otåligt alla dylika inblandningar, men i en eller annan form ljödo de åter städse i hans öron. Han kände det därför nästan som en lättnad att icke bli väld, ty till striden i riksdagen skulle sällat sig striden mot hans närmaste. Han skulle dock ej ryggat tillbaka för denna strid. Han var också fast besluten att vid närmaste tillfälle åter uppträda på skådebanan.

Den plan, han för länge sedan meddelat sin mor att

sätta sig i skriftlig och personlig förbindelse med fredsidéns förnämsta målsmän, hade han nu satt i verket. Han korresponderade med Hodgson Pratt och Randal Cremer i London, Frédéric Passy och Simon i Paris, Franz Wirth i Frankfurt a. M., Virchow i Berlin, professorn greve Kamarowsky i Moskwa, Teodoro Moneta i Milano, Rug-giero Bonghi och Beniamino Pandolfi i Rom, Frederik Bajer i Köpenhamn och general Türr i Budapest. Av denne sistnämnde erhöll han en detaljerad redogörelse angående freds- och skiljedomsrörelsens ställning i de olika europeiska staterna. Det fanns således åter mycket nytt att skriva in i det bekanta protokollet. Om Rudolf tillhört riksdagen, hade han sökt ställa sig i spetsen för en österrikisk avdelning av den interparlamentariska föreningen. En sådan förening bildades på den interparlamentariska konferens, som sammanträdde i Rom i november 1891, och Rudolf hade då på allt sätt sökt väcka intresse för saken.

För övrigt var och förblev han en fiende till föreningsväsendet. Martha hade lagt honom på hjärtat, att bästa sättet att förverkliga Tillings idéer vore att till Österrike söka överflyta den internationella rörelse, med vars förkämpar han så ivrigt korresponderade. Han borde försöka att även i Wien bilda en förening, vars medlemmar sedan kunde deltaga i de årliga kongresserna. Men för något dylikt kunde han ej bestämma sig. Han var icke — som så många människor bli efter flerårig vana — trött på föreningsväsendet, ty han ägde ingen erfarenhet däri; nej, han hyste endast en viss misstro till detsamma. När det är fråga om konkreta saker såsom i »Röda korset», räddningssällskap, djurskyddsföreningar och dylikt, då kan det nog vara fördelaktigt att organisera sig, men abstrakta idéer, sedliga ideal, filosofiska sanningar, dessa kunna icke förverkligas genom en byrå med ämbetsmän, genom sammanträden och protokoll eller genom kongresser och resolutioner. Nej, för att kunna förändra det offentliga livet, måste de bana sig väg in i hemmet, in i skolan ; de måste med intresse omfattas

dem, vilka länka kyrkans och statens öden. »En världsåskådning», brukade han säga, »låter ej organisera sig. Till

ett samhälles förbättring erfordras icke ordförande, sekreterare och kassaförvaltare; därtill behöves en apostel.»

»Och vill icke du bli apostel?» hade Martha frågat honom.

»Om jag vill — är det beroende av viljan?» frågade han då tillbaka. »Likaväl kunde man föresätta sig att bli ett geni. Storleken av den kraft, man ställer till en uppgifts förfogande, kan man aldrig på förhand bestämma; endast ett kan man föresätta sig: att tjäna troget •-med all den kraft, man över huvud taget äger.»

Då riksdagsmannabanan blivit stängd för Rudolf, riktade han blicken åt ett annat område för att kunna offentliggöra de tankar och planer, som fyllde hans inre. Det, som låg närmast, var att skriva tidningsartiklar. Han gjorde ett försök. De idéer och grundsatser, vilka ej funnit nåd inför hans valmän, nedskrev han nu i form av essayer. Men han rönte lika liten framgång hos de stora politiska tidningarna. Där härskade ju samma trångbröstade partianda, som mött honom i de politiska kretsarna där ute i livet, endast nu överflyttad på papperet. Det, som låg utom de vanliga slagorden, de vanliga fraserna, ville tidningarna icke taga emot. Men det »aktuella» duger ju alltid till spaltfyllnad. När därför telegrafen hösten 1891 meddelade, att under officiell medverkan en fredskongress och en interparlamentarisk konferens skulle sammanträda i Rom, uppmärksammade redaktionerna saken i fråga; en stor Wientidning offentliggjorde då en av Rudolf Dotzky insänd uppsats av ungefär följande innehåll:

»Miljonarméer, delade i två fientliga läger, stå med vapen i hand beredda att vid första vink sammandrabba. Darrande av ångest motser man å ömse sidor detta förfärliga, hotande utbrott, och häri ligger på sätt och vis en garanti för dess uppskov.

Men gömt är icke glömt.

Fredens så kallade välsignelser (som vore ej den väpnade freden själv en förbannelse) tillförsäkras oss endast år från år; man »hoppas», att de skola fortfara ännu någon tid. Men att avskaffa kriget, att fullständigt upphäva det internationella våldets princip genom att inrätta en domstol de olika staterna emellan, därom vilja makterna ej höra talas. De ingå med varandra förbund för att upprätthålla freden, men kriget är dem heligt, naturnödvändigt ; man har ej rättighet att söka avskaffa detsamma, och på grund av den räckvidd, det under nuvarande förhållanden nödvändigt kommer att erhålla, är det även farligt, oförsvarligt. Alltså får man ej börja krig.

Men vad är det för en onaturlig sak, som man aldrig kan avskaffa och ej bör begynna, som man varken får önska sig eller icke, varken får förneka eller bejaka? En ständig förberedelse till det, som man vill undvika genom just denna förberedelse — söka undvika något, som man förbereder genom att undvika det.

Detta motsatsernas monstrum låter förklara sig på följande sätt.

Den förebild från den historiska forntiden, som man söker vidmakthålla — denna forna tiders hurtiga och trevliga krigföring, vilken förändrade gränserna och maktförhållandena, men endast tog en ringa bråkdel av befolkningen i anspråk, denna krigföring har nu på grund av kulturens utveckling blivit en moralisk och fysisk omöjlighet.

En moralisk omöjlighet, emedan människorna förlorat för mycket av sin forna råhet och sitt dödsförakt för att med samma glada mod kunna börja slaktandet. 'Blodsarbetet är mig förhatligt', skriver Fredrik III i sin dagbok, 'en fysisk omöjlighet, emedan förstörelsetekniken under de sista tjugu åren nått en sådan grad av utveckling, att densamma komme att gestalta nästa fälttåg de stora militärstaterna emellan till något alldeles nytt, något helt annat, till något, vilket varken till karaktär eller ändamål kan innefattas i det vanliga begreppet krig.

Se här ett exempel: Om man använder flera timmar för att göra ett bad i ordning, oupphörligt värmer vattnet tills det kokar och sjuder över, skulle då det som återstår, det som slutligen kvarstannar i karet, ännu kunna kallas

tillbehörigheten för ett bad?

Man behöver endast ytterligare några år på detta sätt söka upprätthålla freden, öka arméerna, uppfinna mordvapen — elektriska minor, ekrasitladdade torpeder — och samtliga deltagarna skola kort efter krigsförklaringen vara fullkomligt förintade.

Vilket ögonblick som helst kan explosionen inträffa. De, vilka ha luntan i sina händer, äro till all lycka uppmärksamma. De veta, att det med ett sådant krutförråd skulle bli förfärliga följder, om de av oförsiktighet eller kanske till och med av illvilja kastade dit den tändande gnistan. Alltså, för att öka sin försiktighet, ökar man krutförrådet. Vore det då ej enklare att frivilligt komma överens om att kasta bort luntan, med andra ord att avväpna? Att införa ett internationellt rättstillstånd, att smälta samman alla dessa skilda element, vilka städse svära varandra att vid första angrepp kämpa sida vid sida — att sammansluta Europas civiliserade stater till ett enda förbund?

»Dessa två postulat — grundandet av en internationell fredsdomsol och ett europeiskt statsförbund — hade enligt Rudolfs uppfattning utgjort målet för Fredrik Til-lings strävan. Det tredje postulatet — avväpning — måste anses som en naturlig följd av de båda andra. Liksom två stater, vilka hysa fiendskap och misstroende mot varandra, nu visa detta genom att vidtaga rustningar, skulle man då avväpna och avgöra eventuella tvister genom en skiljedomstol.»

Rudolf hade undertecknat denna artikel, och följden var, att han från skilda lager av befolkningen erhöll en mängd sympatiska skrivelser. Men en andra följd var. att han av sina umgängesvänner blev ansedd som en exalterad människa. Många av hans vänner ansågo hans överspända åsikter skadliga och farliga. Några ingav det

rent ut vedervilja, att en aristokrat, sonen till en officer, gav uttryck åt idéer, vilka så betänkligt erinrade om de militärfientliga socialisternas, och vilka så skakade det bestående. Dessutom något så opraktiskt, outförbart! — »Utopier», sade de hövliga. Detta ord passar så bra, när man vill kritisera en annans åsikter. Man medger, att det ju är en mycket vacker och önskvärd sak, men — ungefär som att övervinna döden — helt enkelt omöjlig. Att alla nutida, tekniska och sociala förbättringar — järnvägarna och slaveriets avskaffande — i allmänhet gällt som utopier och att därför detta ord som en röd tråd av förökmjukande misstro genomlöper hela kulturhistorien — därpå tänka ej alla dessa moderna människor, vilka städse föra ordet utopi på tungan. XII.

Av Rudolfs umgängesvänner var greve Kolnos den ende, där han mötte förståelse och sympati. Den gamle herrn hade diktarnatur, och diktare äro ju alltid i viss mån siare. Deras blick drager fram romantiska drag ur den mest avlägsna forntid eller når utan bävan ända till den fjärran liggande framtid, vilken skall förverkliga deras skönhetsideal; att bekvämt anpassa sig efter nutida, alldagliga förhållanden lämpar sig ej för diktare. Dagen efter förutnämnda artikel synts i tidningen uppsökte Rudolf sin vän Kolnos.

Den våning, den konstälskande adelsmannen bebodde vid Kolowratring, utgjorde i och för sig nästan ett poem. De höga, rymliga gemaken voro fyllda med en massa konstskatter — målningar av berömda mästare, statyetter, antika möbler, dyrbara tyger, mattor och väggbonader, praktfat och vapen, hundratals saker i porslin, ädla metaller, elfenben och brons, preciösa och smycken i emalj och blixtrande stenar, medeltida manuskript med fäiglagda initialer — vid sidan av dagens ännu ouppskurna litterära nyheter. Men allt detta var ej musei-mässigt uppradat i montrer; man märkte, att det var ämnat att pryda ett bebott hem.

Greve Kolnos kom med framsträckta händer sin gäst till mötes.

»God dag, Rudolf! Roligt se, att du ej glömt bort mig!»

Trots den stora skillnaden i ålder »duade» de båda männen varandra.

Till det yttre tillhörde Kolnos samma typ som Dotzky. Samma långa, smidiga figur, samma ädelt skurna profil och till och med samma spetsiga helskägg, endast med den skillnad att det ena var svart, det andra vitt som snö.

»Bra, att jag träffar dig ensam», sade Rudolf, »jag vill nu åter för dig lätta mitt hjärta och bedja dig om råd.»

»Helt och hållet till din tjänst, min gosse. Kom och sätt dig... här i mitt lilla arbetshörn — där är det trevligast. Alltså, du önskar mitt råd för att återigen icke följa det?... Åh, protestera icke. Du kommer nog ihåg, att jag avrådde dig från riksdagsmannakandidaturen — och vem gick väl dit för att få det tvivelaktiga nöjet att sedan nödgas säga ja och amen till allt, vad partiet önskar ... Din goda tur har räddat dig...»

»Förlåt! Jag hade ej låtit draga upp mig som en speldosa — min egen melodi hade jag spelat. Denna plan har emellertid tills vidare gått om intet. Och nu har jag försökt ett annat medel för att göra mig hörd ...»

»Ja, genom tidningen — jag har läst din artikel av gårdagen. Allt vad du där yttrar är ju sant, men ...»

»Sanningen bör man alltid säga — då får det ej finnas något 'men'. ..»

»Du har rätt. Mitt 'men' var ej heller riktat mot dig utan mot samhället; man vill aldrig lyssna till sanningar, vilka kunna rycka en ur ens bekväma ro.»

»Dessa ökade militära skatter, denna ständiga osäkerhet, denna allmänna värnplikt, detta världskrig, vilket hänger över oss som ett Damoklessvärd — allt detta kallar du bekvämt?»

»Det, man är van vid, är alltid bekvämt. Man har inrättat sig därefter; man har sina intressen knutna därvid ... I vårt på krigets idé grundade samhälle är fredspredikanten den värsta fridstörare. Men — redan återigen säger jag 'men' — du har handlat rätt. Din artikel gjorde mig glad. Och ju mer de andra kritiserade densamma, desto gladare blev jag. Om du vill lyssna till mitt råd: Håll fast, håll fast på den väg, du slagit in på!

Detta är väl alltid svårast... men jag väntar mig denna kraft av dig.»

»Tack. Det blir i alla händelser ej lätt att vara ståndaktig. Det var därför jag ville beklaga mig.»

»Vem eller vad berövar dig modet... Tvivlarna?»

»Icke andras tvivel — utan mitt eget.»

»Hur? — Du tror icke själv fullt och fast på, vad du säger?»

»Jo, min övertygelse är lika djup som klar. Jag tvivlar endast på möjligheten att väcka massorna ur deras apati. Dessa massor ser jag ligga framför mig som klippor. I handen håller jag en lansett — och därmed skola nu dessa berg förflyttas? Även om jag i stället för lansetten höll luntan till en mina i handen — varest skulle man anbringa densamma? Utan bild: Var skall man börja för att kunna övervinna världens fördomar — de ha ju vuxit så fast samman med varandra. Och var skall man börja för att kunna förjaga världens olycka? Denna olycka innefattar ju ej endast krig, utan allt slags elände, andligt mörker, hjärteråhet, last — dessa tre fördelade bland alla samhällsklasser. Därför kan man aldrig hoppas på någon befrielse genom klasskamp. Jan menar, att...»

Rudolf blev avbruten. Betjänten anmälde en ny gäst:

»Hovrådet herr doktor Bland.»

»Bed honom stiga in!»

Kolnos reste sig och skakade vänligt hand med den inträdande, en välmående, allvarlig man på omkring femtio år. Sedan presenterade han: »Riksdagsmannen doktor Bland — greve Dotzky. Herrarna äro ju kolleger... d. v. s. icke heller kolleger, utan, vad mer är: meningsfränder.» Kolnos förtydligade detta sitt uttalande genom att hänvisa på, att doktor Bland — en av det liberala partiets ledare — anslutit sig till den avdelning av freds-och skiljedomsföreningen, vilken nyligen bildats i österrikiska riksdagen, samt att han som dess representant komme att besöka den förestående konferensen i Rom. »Och», tillade Kolnos, »i greve Dotzky ser ni författaren till den

antimilitära artikel, vilken . . .104

»Ah», avbröt doktorn, »är ni samme greve Dotzky, som vid valen...?»

»Föll igenom? Ja, det är jag, herr doktor, kan därför tyvärr ej göra några anspråk på titeln av kollega. Desto mer intresserar det mig, att vi äro meningsfränder... Ni ämnar alltså på nyssnämnda konferens bekämpa militaris-men?»

De tre herrarna satte sig nu, och Kolnos pekade med en inbjudande rörelse på ett bredvidstående rökbord. Bland tackade och tände en cigarrett. Därvid riktade han genom de guldbågade glasögonen blicken med intensiv uppmärksamhet på Rudolf, och hans redan förut allvarliga min antog nu ett än strängare och viktigare uttryck.

»Hm... alltså, ni har skrivit den där artikeln?... jag kommer nu ej riktigt ihåg innehållet... men den fråga, ni nyss ställde till mig, visar, att ni hyser en något oriktig uppfattning angående min tillämnade resa till Rom. Mot militarismen, sade ni, eller hur?... Nej, för all del...»

»Varför i all världen ämnar ni då deltaga i konferensen?»

»Ack ja — om jag skall säga sanningen, så har jag redan länge önskat att få se Rom — likaså min fru ... Konferensen blir dessutom helt säkert gartska intressant ... Och för fred kan man ju alltid ivra — men man måste naturligtvis alltid strängt hålla på fosterlandets beväpning ... Det kan ju för en allvarlig politiker aldrig bli tal om evig fred och dylika galenskaper ...»

»Vad i all världen, skulle nu även jag vilja fråga», inföll Kolnos, »har ni då på en fredskonferens att göra»

»Åh, man kan uträtta mycket... I all synnerhet måste man, om några farligare frågor, såsom t. ex. den elsass-lothringska eller den irredentiska, skulle komma före, i rätt tid söka hindra de politiska agitatorernas eventuella uppvigningsförsök. I fråga om gränserna de olika staterna emellan måste 'status quo' bibehållas. Den, som önskar upprätthålla freden — och det gör väl i allmänhettolvte kapitlet 105

var förnuftig människa och i synnerhet vårt parti — måste vaka över att staternas områden icke förändras, att nationerna avhålla sig från all erövringspolitik och endas vidtaga de militära åtgärder, som erfordras för att kunna segerrikt avvärja de andras angrepp. Vore trippelalliansen ...»

»Vilka andra?» avbröt Kolnos. »Om nationerna avhålla sig från erövringspolitiken, var finns då angrepp att avvärja?»

Men Bland låtsades ej märka denna invändning, utan avslutade den påbörjade meningen:

»Vore trippelalliansen icke så stark, skulle fransmännen genast börja krig; även mot kosackernas stridslystnad måste man hålla sitt krut torrt.»

»Och med dessa åsikter» — utropade Rudolf — »är ni medlem av den interparlamentariska föreningen för fred och avväpning?»

»För fred och skiljedomstol — icke avväpning. Detta ord få vi ej ens nämna. Det är opatriotiskt, illojalt och orimligt.»

»Men», inföll Kolnos, »om man låter en skiljedomstol avgöra alla mellanfolkliga tvister, varför behövas då dessa överdrivna rustningar? Äro icke dessa då snarare orimliga? Överensstämma desamma med de s. k. liberala idéerna?»

Bland blev icke svaret skyldig.

»För det första ligger ju inrättandet av skiljedomstolar ännu i framtidens sköte — desamma skulle dessutom aldrig komma till användning, då det gällde staternas ära och livsintressen — och vad beräffar dessa överdrivna rustningar, ja, där ha ni fullkomligt rätt, mina herrar: de ruinera nationerna — däremot måste man protestera. Vi liberaler äro också alltid redo att med all kraft bekämpa desamma. Vi fordra städse noggrann redovisning över

därtill anslagna medel; vi söka reducera den så mycket som möjligt för att skona ekonomin. Och vid de årliga budgetdebatterna höjer städse en av oss sin röst för att fördöma militarismens osunda utveckling. Ordet milita-

rism betecknar ju just — i motsats till militär — en utväxt, en otillbörlig maktställning... på samma sätt som klerikalism i förhållande till kyrka och religion. Vårt parti bekämpar därför också klerikalismen, men icke kyrkan eller religionen. Denna är lika nödvändig för folket som militären för staten.»

Kolnos var nära att säga: »I all synnerhet, när man har den ene sonen i krigskolan i Wiener-Neustadt och den andre i Weisskirchen.» Denna idéassociation visade sig endast i hans fråga:

»Hur står det till med edra båda söner, herr hovråd?»

»Jo tack, de må. De glada sig i alla händelser redan mycket åt sin portepé ... de skulle minsann ej vilja höra talas om antimilitarism! Den äldste utexamineras redan instundande sommar —. det blir en något till stolt känsla, i synnerhet för hans mamma.»

Rudolf reste sig.

»Käre vän», sade han till värden, »jag måste nu tyvärr taga avsked.»

Kolnos höll honom emellertid kvar. Man sprakade ytterligare en kvart om skilda saker, varvid Rudolf visade sig ytterst tillbakadragen och ordkarg; så reste sig hovrådet för att taga avsked, och Kolnos sökte ej kvarhålla honom.

Då Bland gått, vände Kolnos sig till Rudolf sägande:

»Min käre Rudolf, jag märkte nog, att du blev ond. Men varför bemötte du icke hans yttranden?»

»Just därför? Ingenting kan så tillsnöra strupen som vrede. Och skulle jag väl kunnat förmå mannen att överge sina inrotade åsikter? Inför ett stort auditorium eller i riksdagen kanske jag för de andras skull svarat honom; kanske jag även då talat för döva öron ... Men här — vartill skulle det tjänat? Jag skulle dock aldrig fått honom att inse, att han är en av dessa så vanliga naturer, vilka säga sig vara framtidsmänniskor men i själva verket söka hämma all utveckling — dessa s. k. liberaler, vilka förneka friheten och städse söka kompromissa. Det är avskyvärt... Nej, tacka vill jag då de avgjort kon-

servativa — de vandra åtminstone den väg, de stakat. Men dessa andra, de utbasunera, att de gå åt vänster, men snegla åt höger och röra sig egentligen ej ur fläcken ; de söka till och med hålla tillbaka de verkliga vänstermännen ... Och så kloka de tycka sig vara sedan, dessa frihetshjältar, vilka så väl förstå att vända kappan efter vinden och underkasta sig allehanda fjättrar och ok . .. De taga noga filen i sin hand, men de använda den icke; bullret skulle kunna inverka störande på högsta ort, och dessutom, fjättrar och ok äro ju under nuvarande omständigheter ganska nyttiga saker . .. Kanske man skulle kunna göra dem något lättare — men tillsvidare äro desamma nödvändiga för folket.»

Kolnos skrattade. »Så ivrig du är!... Jag vill ju ej taga Bland och hans meningsfränder i försvar, men du får väl medge, att man, även om man uppriktigt vill framåt, dock bör iakttaga en viss försiktighet. Utveckling är — det lär oss naturen — en mycket långsam process ...»

»Som om vi icke visste det. Men vi veta också, att det helas omärkliga utveckling är en följd av var enskild liten dels hastiga förändring. — För övrigt, jag kan ej anpassa mig efter alla dessa nutida förhållanden — jag måste bryta, öppet bryta med människorna!»

VIII.

Ur Marthas dagbok.

Januari 1892.

»När sol gått ned, är dagens saga slut.» Det var med anledning av dessa ord, jag meddelat Rudolf mitt beslut att

ej fortsätta min levnadsbeskrivning.

Men det oaktat har jag nu återigen tagit fram ett häfte för att göra nya anteckningar. Det är ju icke mitt eget, utan mina barns öde, som egentligen bör utgöra föremål för de samma; det är deras själsliv, jag vill söka skildra. Jag fruktar, att mina barn icke äro lyckliga. Då jag avslutade min bok, hade vårt liv inträtt i det skede, som i romaner och skådespel anses kunna garantera en lugn, välsignelserik framtid, en lysande ställning, en arvinges födelse, en förlovning. Jag blev själv dårad därav; jag yttrade mången gång, att mina barns så säkra lycka skulle förljuva mitt livs afton.

Ack, det är ju icke fråga om min afton. Jag beklagar endast, att deras livs middagshöjd icke blev så klar och molnfri, som jag en gång hoppades.

Min stackars Sylvia... hennes man är henne otrogen ; hela sta'n vet det. Han har köpt sin älskarinna en egendom ; han söker ej ens hemlighålla sina besök hos henne. Och Sylvia visar sig icke det ringaste svartsjuk — ett bevis, att Delnitzky är henne fullkomligt likgiltig, ja, kanske till och med förhatlig. Alltså ensam, ensam! Hon har icke anförtrott sig åt mig, emedan hon icke vill be-trettonde kapitlet io9

reda mig sorg. Tror hon då verkligen, att jag icke märker hur glädjelös hennes tillvaro är?!

Och så Rudolf... han bär på ännu större bekymmer; han har — »denne olycklige Atlas» — tagit hela världens olycka på sina skuldror. Vår tids elände smärtar honom; dess laster uppröra honom; dess oförstånd förargar honom; dess råhet inger honom avsky. »Men», yttrade jag i går till honom, »lägg då i andra vågskålen allt detta ljusa, vackra, goda, som även finnes och vilket dagligen når en allt större utbredning! 'Framtiden tillhör det goda', brukade Tilling säga... och du bidrager ju att förverkliga denna framtid. Bör du icke då känna dig tillfredsställd?» Han skakade på huvudet: »Hittills har jag icke uträttat någonting —• jag kommer ju aldrig från förberedelse till handling — en slåtterkarl, som städse blott slipar lien, en tecknare, som aldrig gör annat än formerar sitt ritstift...»

Han överdriver; han har redan handlat. Men han har mött yttre hinder, de andras passiva och aktiva motstånd. Så var det med hans kandidatur ... de valde honom icke; likaså med hans resa till Berlin, hans samtal med Bismarck ... Järnkanslern avvisade honom, liksom han förut gjort med riksdagsman Bühler och prinsen av Oldenburg: »På avväpning finge man ej tänka, allraminst i Tyskland, där man måste försvara sig åt två håll.»

Emellertid har jag även antecknat glädjande saker i mitt »protokoll». Ack, varför kunde ej Fredrik få uppleva allt detta? Han hade helt säkert anslutit sig till fredsföreningarna och kongresserna. Det vill Rudolf icke göra. Men genom den korrespondens, jag för med meningsfränder i alla länder, står jag emellertid städse i förbindelse med fredsidéns förnämsta målsmän; mitt »protokoll» återspeglar också de olika växlingarna inom denna framåtgående, men av samhället så förhånade eller ignorerade rörelse.

Och jag märker hur den åsikten, att våld måste vika för rätt, blir allt allmännare, tränger in i allt högre kretsar. »Böljorna måste slå högt», yttrade nyligen Björn-110

marthas barn

stjerne Björnson vid ett folkmöte i det fria inför en åhörareskara av tiotusen personer; fredstankens böljor måste slå så högt, att skummet även yr in i våningen en trappa upp.»

Huruvida de kunna nå in i kungaborgen? Man påstår, att det är omöjligt, emedan dynastierna vila på den väpnade makten. Men »man påstår» ju så mycket här i världen !

Till den nyaste, jag infört i mitt »protokoll», höra sammankomsterna i Rom: den interparlamentariska konferensen i Rom (med beundransvärd energi iscensatt av riksdagsmannen B. Pandolfi) och den tredje världsfreds-kongressen. Officiellt mottagande på Kapitolium. De båda föreningarna ha beslutat att inrätta var sin centralbyrå i Bern. Tanken förverkligas mer och mer. De enskilda sluta sig samman; man så att säga förtätas. Så bildas planeter och likaså — institutioner.

Kolnos, vilken jag nyligen visade mitt »protokoll», yttrade ! »Min kära optimistiska väninna, ni sammanför där alla de framgångar, er älsklingsidé rönt i världen, men nämner intet om motgångarna. Er samling omfattar endast en tusendel av vad man verkligen tänkt, talat och gjort. Angående de övriga 999 tusendelarna ger ert 'protokoll' ingen upplysning — och de bestämma resultatet.»

»Ja, i dag — men sedermera? — Millioner snöflingor begrava den första lilla marsvinden ... Vem vinner til! slut? Fråga våren, och den skall svara: Violen.»

»Optimist!»

»Ni sårar mig icke med denna benämning.»

»Det var ej heller min avsikt.»

»Men detta namn passar ej heller in på mig. Detta ord innebär, att man endast ser det goda, men är blind för allt ont, som finnes. Jag ser bäggedera — Ormuzd och Ahriman. Striden dem emellan fortfar ju ännu. Men i denna lilla bok äro endast Ormuzds segrar upptecknade — och detta endast på ett område ... Han segrar ju även på så många andra. Så har han till exempeltrettonde kapitlet

jagat bort grottmänniskorna och i stället givit oss sådana som Kolnos.»

»En klen vinst», var min väns skämtsamma svar.

*

Böcker ha städse spelat en stor roll i mitt liv. Hur mäktigt ha ej i min ungdom Darwin och Buckle inverkat på mig och nyligen även Tolstoy med sitt arbete »Guds rike är inom er» ! Dylika böcker äga för mig värde, icke endast som vetenskapliga och litterära nyheter: facklor likna de, facklor, vilka plötsligt sprida ljus över stora, förut mörka områden. Och de, vilka svänga desamma: helgjutna karaktäre med ljusfylld själ...

För en tid sedan kom jag händelsevis att läsa en broschyr, vilken gjorde mig förvånad — glatt förvånad. Det som väckte min uppmärksamhet var egentligen icke vad författaren skrivit, utan att han vågat skriva sådana ord, att det fanns en, som var nog ädel, nog modig att — även om det skulle kosta honom hans ställning — öppet uttala det, som fyllde hans efter sanning trängtande inre. Endast ett litet tunnt häfte »Allvarstankar» av Moritz von Egidy. Boken väckte stort uppseende. Egidy, överstelöjtnant vid preussiska husarerna, har nu erhållit avsked. Och nu — kommer han att äga kraft nog därtill? Ämnar han helt ägna sig åt sin uppgift att söka omdana sig själv och samhället, att söka förverkliga innebörden i dessa ord: »Religion icke endast i livet —• själva vårt liv religion.» Den första broschyren efterföljdes snart av flera. Han fullföljer nu med allt större konsekvens sina första idéer. Tankens horisont vidgar sig. »Viljans allvar» blir allt större. Det är en lust och glädje, att sådana människor finnas. Jag skulle vilja jubla...

Glädje, jubel? Har jag, den skövlade, skrivit desso ord? Är det då möjligt, att något numera kan uppväcka min glädje? Mänger sig ej i varje glad känsla denna sorgtyngda tanke: Han finnes icke mer, han kan ej dela min fröjd... Världen må gestalta sig hur härlig som helst, rikedom och lycka må flöda liksom ur ymnighets-112

horn — detta svarta intet, vilket gömmer det käraste jag ägt, blir dock städse för mig tomt och mörkt... en bottenlös avgrund. Liksom man kastar en sten i djupet för att höra när den når botten, så låter jag mången gång mina känslor — sorg och glädje — stiga ned i gravens djup och står sedan och lyssnar... »Fredrik — vad säger du

om denne Egidy?» — Intet. Stum — för evigt.

*

»Kära Martha», sade mig nyligen en gammal kusin, »jag förstår dig icke ... Städse finner jag dig fördjupad i

tidskrifter och böcker, och allt nytt, som dyker upp i världen. Litteratur, uppfinningar, politiska och sociala rörelser — allting känner du till, allting intreserar dig, det må vara aldrig så illusoriskt. — Men på samma gång påstår du, att du gjort upp räkningen med livet. Vadan denna motsägelse? Vid vår ålder har man ju också mycket riktigt gjort upp räkningen med livet, även om man ej erfarit sådana sorger som du. Då står ju endast ett intresse åter: barnen och barnbarnens öden.»

Min kära kusin är 70 år gammal, och jag hör verkligen allt annat än gärna, att hon säger, »vid vår ålder» ; jag är ju omkring tjugu år yngre än hon. För övrigt intresserar hon sig livligt — utom för sina barn och barnbarn — även för en hel massa andra saker såsom små negrers och kinesers omvändelse, underverken vid Lourdes, återställandet av påvens världsliga makt och dylikt. Jag antydde detta i mitt svar.

»Ja», sade han, »relichionen (våra särskilt fromma uttala ordet så), det är någonting helt annat.»

»Tycker du det? Jag tycker, det är samma sak . .. Det är ju denna samma längtan att kunna känna, kunna verka för något större, något högre än för sina egna och sina barns närmast liggande intressen.»

»Men kära barn (à la bonne heure, det hör jag hellre än 'vid vår ålder'), hur kan du endast jämföra — denna jordens fåfänglighet och flärd och den eviga saligheten?»

Jag talade om någonting annat. På samma sätt bruka-trettonde kapitlet

de jag i min ungdom göra, när tant Marie började variera sitt gamla tema om »bestämmelsen». Min kusin skulle i alla händelser ej förstått mig, om jag för henne sökt klargöra, att de, vilka intressera sig för idéer, uppfinningar, politiska och sociala strömningar, även äro besjälade av denna samma längtan efter salighet, lycka och »frälsning»; de hoppas att redan på denna sidan graven nå paradiset eller åtminstone att kunna övervinna all den nöd, vilken för så mången skapar ett helvete på jorden. Detta är väl i lika hög grad »relichion».

Ack, att ett och samma ord så ofta skall beteckna så vitt skilda saker! Det orsakar så ofta missförstånd; det är skuld till, att vi så ofta bedöma varandra orätt. Religion kallas även detta: att känna det som en inre plikt att uppträda till det godas, det rättas, det heligas försvar. Att med hela sin själ hålla fast vid allt, som är fyllt av evig skönhet, himmelsk glans, vördnadsbjudande storhet. Och att städse på allt sätt bekämpa motsatsen till allt detta, allt fult, allt mörkt, allt lågt och särskilt människornas råhet. Om man då till på köpet avgivit ett heligt löfte (jag har ju svurit att fullfölja Fredriks uppgift!), bör man vara dubbelt religiös, liksom en av ett klosterlöfte bunden troende måste vara dubbelt from. Och så följer jag alla fredsrörelsens växlingar och är jämte Rudolf och genom honom i ständig beröring med alla

krigets bekämpare — det är min mission.

*

Jag erhöll i dag med posten följande brev:

Berlin 12.i. 92.

Ni nämnes bland målsmännen för den rörelse, vilken skall föra mänskligheten uppåt, vilken skall förverkliga kristendomens ideal. Jag anser det vara min plikt att vördnadsfullt närma mig er och be er räkna mig till dem, vilka med hela sin kraft sträva

mot de högsta mål. Hela mitt liv ägnar jag åt den uppgiften att söka upprätta ett gudsrike på jorden, att söka förverkliga kristendomen. Därmed förstås goda människors all a strävanden.

Jag är genomträngd av idealismens sanningar, men är ingen fantast. Ni har att göra med en »människa». Utan fruktan skall jag vandra den väg vidare, som jag stakat. Ju mäktigare vårt framryckande är, desto verksammare,

ju mer målmedvetet, desto mer välsignelsebringande; ju mer lik-tidigt utefter hela linjen, desto mer genomgripande resultatet.

Nu alltså måste »något hända». Jag är fullkomligt övertygad (ordet »tro» vore mig icke tillräck-räckligt) om, att vi stå framför den port, vilken både skiljer oss från och en gång skall föra oss in i fullkomlighetens tidsålder. Att med kraftig hand fatta tag i dödklinkan, synes mig vara en uppgift för alla dem, vilka Gud givit förmågan.

M. v. Egidy, f. d. överstelöjtnant.

Detta oväntade budskap gjorde mig mycket glad. Ja, det måste, det kommer att hända något. Det gäller endast att kraftigt gripa fast i den där dörrklinkan, och porten går opp. XIV.

Två dagar efter förut omtalade middag sammanträffade Sylvia åter med Hugo Bresser. Denna gång i Marthas lilla mottagningssalong.

När hon steg in i avsikt att, som hon ofta gjorde, prata bort en stund av förmiddagen med sin mor, fann hon denna i Rudolfs och Hugos sällskap. Den sistnämnde reste sig hastigt och bugade sig för Sylvia. Hans häftiga yttre uppträdande uttryckte en viss förvirring; hans ansikte skiftade oupphörligt färg. Eller var det endast Sylvia, som tyckte så — och detta kanske just därför att hon själv kände något liknande förvirring? Det var ingen oangenäm känsla — tvärtom ...

Hon omfamnade sin mor, skakade hand med de båda unge männen och satte sig. Bresser gjorde nu min av att gå.

»Nej, nej, för all del, min käre vän», mottsatte sig friherrinnan Tilling, »stanna kvar! Vi tre äro så ofta ensamma, och Sylvia deltager säkerligen gärna i det samtal, som nyss blev avbrutet.»

»Så? Vad var det ni talade om?»

Hugo slog sig ned på sin förra plats och svarade:

»Vi talade om diktarens kall. Man har varit nog vänlig att leda samtalet in på mitt område.»

»Ni framställer saken orätt, Bresser!» utropade Martha, »Rudolf ordade vitt och brett om världens politiska och sociala tillstånd, om sin längtan att där verksamt kunna få ingripa, och det var ni, som däremot uppställde det påståendet, att världen icke går att omdana, förrän116 marthas barn

den är omdiktad, och på detta sätt kom samtalet in på skaldekonsten.»

»Det är ju i grund och botten», anmärkte Sylvia, »samma samtalsämne, som den där ovädersdagen .. .»

Rodnande tystnade hon. Hade hon bort tala om nyssnämnda dag och därigenom visa, att hon så noga erinrade sig allt, som då hänt? Hade hon bort utsätta sig för den tacksamhetens blick, som nu mötte henne ur Hugos ögon? Hon drog sin hand ur muffen och luktade på en halvvissnad violbukett, som låg däri.

Nu tog Rudolf till ordet :

»Jag svarade, att konsten icke kan åstadkomma några omvälvningar i kulturen. Ett landskap förändras genom vulkaniska utbrott, genom översvämningar — men icke genom blomsterodling.»

»Blomsterodling!» utropade Bresser, »som om konsten endast vore en oskyldig lek — som om icke även den då och då liksom glödande lava framströmmar ur människosjälens djup ...»

»Ni är verkligen ganska 'exalterad», inföll friherrinnan Tilling skrattande, »i all synnerhet, när jag tänker på, vilken naturlig, prosaisk, nästan 'torr' karaktär min gamle vän, er far, är.» — Med avsikt sökte hon på detta sätt avkyla Hugos häftiga temperament. Hon hade lagt märke till, med vilket intresse hennes dotter betraktat honom och hon erinrade sig nu, att Rudolf på Sylvias bröllopsdag ju omtalat, att Hugo då rest, emedan han älskat Sylvia.

»Ni tycker, att jag är överspänd, ärade fru friherrinna? Får då en man i min ställning vara fullt prosaisk? Min far är läkare, och jag är däremot — att det då icke skall finnas någon blygsam benämning på vår konstgren ! Utan att synas anspråksfull, kan man säga: 'Jag är bildhuggare, musiker' ..., men 'Jag är diktare', det låter så egenkärt — ty

detta ord innebär icke endast själva verksamheten utan även, att man fullkomligt behärskar densamma... Och då jag ännu befinner mig så långt, ack, så gränslöst långt från detta mål, har jag ej rättighet att

kalla mig diktare — nej, låt oss i stället säga: ordciselör, drömtämjare...»

»Tämjare är också ett segervisst begrepp», sade Sylvia.

»Nå, även denna benämning tager jag tillbaka. Det är ju sant, drömmarna behärska snarare mig än jag dem. Idéer, tankar tränga sig på mig... de ropa efter form — de lämna mig ingen ro, förrän jag tvungit dem fram på papperet...»

»Och på detta sätt söker ni 'omdikta' världen?»

»Med avsikt? Planmässigt? Nej. Kulturens genius omdanar av sig själv världen — den endast tvingar konstnären — utan att denne själv märker det — ditfoga några byggnadsstenar.»

»Ingenting sker av sig självt», inföll Rudolf.

»När jag ännu var publicist och hoppades få redigera en stor tidning, hyste även jag sådana planer som ni, greve Dotzky; då ville även jag medverka till världens reformering. Denna min önskan har fullständigt försvunnit, sedan jag börjat ägna mig åt lyrisk och dramatisk skaldekonst. Kanske också därför, att jag aldrig numera lä ser dessa tråkiga tidningar, icke alls intresserar mig för dagens händelser, utan i stället fördjupar mig i gamla och nya tiders skaldeverk. Kring mig har bildats en fullständig fantasiens värld, befolkad av tusentals oli ka gestalter: Gudar, hjältar, konungar, feer, helgon — gestalter, vilka väckts till liv i en Homerus', Dantes, Sha-kespeares, Corneilles, i en Goethes hjärna. För att icke tala om de nyare och nyaste författarne — och jag har läst all modern litteratur, även den ryska och skandinaviska. Och det är icke endast dessa diktade karaktärer, vilka fängslat mig — det är även diktens tekniska sida, stiliseringen, språkets musik, ordets konstnärliga behandling ... Det är detta, som hänför mig. Att kunna tillägna mig detsamma, fyller mitt inre med något av konstnärens glödande äregirighet. — Skönhet, skönhet! Du synes mig vara högsta uttrycket för vår genius... Det man förmår frånkämpa skönheten, riktar, förädlar oss själva och hela vårt släkte ... På detta sätt kan även

den enskilde konstnären — endast han ger sig helt hän åt sitt kall, endast han däri inlägger kraften av sin kärlek — verkligen öka kulturens skatter, höja sig själv och samhället och sålunda medverka i människoandens omdaningsarbete bättre än genom alla dessa politiska och ekonomiska och sociala åtgärder och spekulationer. Jag kan icke ens uttrycka, vilken likgiltighet, för att icke säga ringaktning, jag hyser för all denna småaktighet.. Se endast i det så kallade offentliga livet — vilka begränsade intressen, vilken ytlighet, vilket fult och uselt stridssätt. I politiken kunna möjligen de väldiga karaktärerna verka estetiskt. Därför dyrkar man en Napoleon eller en Bismarck ...»

Rudolf slog sig för pannan.

»Ni har öppnat en ny synvidd för mig, Bresser .. . Politiker och konstnärer ringakta varandra ömsesidigt. Deras områden äro alltför vitt skilda. Men nu förstår jag. att de borde smälta samman. Skönheten bör erkännas som grundprincip, icke endast inom all s. k. skön konst, utan även för konsten att leva, konsten att regera, och de, vilka länka folkens öden, böra även ledas av hänförelse — icke av beräkning.»

Martha gav sin son en tacksam blick.

Nu anmäldes en ny gäst.

Det var greve Kolnos. Sedan han hälsat på alla, slog han sig ned och yttrade:

»Jag har kommit hit för att — nej, ännu icke för att taga avsked, men för att tillkännage mitt snara försvinnande. Den gamla reslusten har åter vaknat inom mig.»

»Ack, så ledsamt!» utropade Martha. »Då försvinner ni spårlöst från oss och blir borta ett eller två år. — Edra resor äro ju alltid så långvariga. — Jag sakna er städse så mycket... Varthän denna gång?»

»Denna gång till Indien — där har jag ännu icke varit, kanske jag även gör en avstickare till Japan.»

Sylvia skrattade. »Avstickare, mycket bra!»

»Vill du följa med?» vände han sig till Rudolf. Denne skakade på huvudet. »Men varför frågar jag? När man

har hustru och barn, mor och syster, känner man aldrig denna sällsamma längtan till fjärran länder, vilken då och då griper mig och detta till och med nu på gamla da'r. När jag 'blivit riktigt trött på allt detta enahanda här hemma, på sällskapslivets sladder och politikens kann-stöperi, känner jag ett behov av att få vederkvicka mig i en fullständigt främmande natur, bland människor, vilka veta lika litet om mig, som jag om dem. Då läser jag aldrig någon europeisk tidning; jag lämnar aldrig min adress. Då skulle man ju genom brev kunna meddela mig nyheter hemifrån.»

Kolnos kvarstannade endast en kort stund. Han lovade emellertid återkomjna på aftonen och då supera tète-à-tëte med Martha.

»Jag måste riktigt njuta av ert sällskap nu, innan ni lämnar Europa», hade hon sagt honom. »Ni tillhör de få människor, med vilka jag sympatiserar. Jag kan städse säga er allt, vad jag har på hjärtat.»

Strax sedan Kolnos gått, kom andra personer på visit; det var grevinnan Ranegg med fyra döttrar.

Bresser begagnade sig av detta tillfälle att ånyo taga avsked, och nu sökte Martha icke kvarhålla honom.

Raneggs hörde till Brunnhofs närmaste grannar, och familjerna umgingos mycket. Då Sylvia firat sitt bröllop, hade grevinnan Ranegg varit ute och rest i Italien tillsammans med sina fyra döttrar; i annat fall hade säkert de fyra systrarna varit brudtärnor. Det var en sann estetisk njutning att se dessa flickor. Alla fyra had^ lång, smärt figur; i deras sätt låg ett visst förnämt, naturligt behag. Den äldsta, Cajetane, tjugutre år gammal, hade fint skurna, regelbundna drag, mörkt hår och mörka blixtrande ögon. Den andra, Christine, var tre år yngre; hon hade kastanjebrunt hår. Det låg något livligt, något skälmskt över hela hennes väsen. De båda yngsta, de adertonåriga tvillingarna Ella och Bella, voro blonda; bägge hade milda blå ögon och madonnaliknande ansikten samt voro i övrigt förvillande lika. Alla fyra

voro mycket enkelt klädda; tvillingarna buro lika, de båda äldre däremot olika toaletter.

Greven och grevinnan Ranegg, som åtnjöto stort anseende inom sällskapslivet — han innehade en av de förnämsta befattningarna vid hovet, och hon var född furstinna — hade, utom dessa förtjusande döttrar, även två lovande söner, bägge i militärtjänst. Den äldre, ännu ej fyllda trettio år, var redan ryttmästare vid ulanerna, den yngre, utexaminerad sistlidna sommar, löjtnant vid dragonerna.

I Wien träffades de båda damerna — Martha och grevinnan Ranegg — egentligen endast sällan, ty under det den förra levde mycket tillbakadraget, deltog den senare för sina döttrars skull i stora världens alla nöjen — såsom hovbaler, utflykter, danstillställningar hos ärkehertigarna och den högsta aristokratien, amatörföreställningar och välgörenhetsbasarer — men desto oftare var man tillsammans på landet. Martha kände sig städse innerligt glad, när hon fick träffa denna familj, i all synnerhet i deras eget hem.

Livet där erbjöd i varje avseende en bild av sann lycka och harmoni. Tillräcklig rikedom, en lysande social ställning, ömsesidig tillgivenhet; man hade regelbunden, omväxlande sysselsättning: musik, läsning, brodering, målning, ridning, gemensamma promenader och spel. Flickorna, så unga de än voro, föredrogo detta lantliv framför vistelsen i Wien. Systrarna Ranegg ansågo det snarare som en plikt än som ett verkligt nöje att deltaga i vinterns festligheter. I maj, när eftersäsongen stod i sitt högsta flor, voro de alltid otåliga att få lämna Wien och

återvända till sitt kära Raneggsburg, vars fläderbuskar och blommande kastanjer utövade en så sällsam dragningskraft på dem. Och när det närmade sig vintern, sökte de så länge som möjligt uppskjuta inflyttningen till Wien. De tyckte om att åka skridskor på den tillfrusna slottsdammen och att, sysselsatta med var sitt handarbete, prata bort dessa långa vinterkvällar. Före jul ville de på inga villkor avresa; denna högtid måstefjortonde kapitlet 121

firas på Raneggsburg med den stora julgranen i biljardsalen ; man trakterade då byns barn och skänkte ortens fattiga tyger och varma, hemstickade underkläder.

Martha var mycket gärna tillsammans med grevinnan Ranegg, med vilken hon var jämnårig. I sin ungdom hade de känt varandra mycket litet, ja, nästan icke alls, först sedan några år tillbaka hade de på grund av grannskapet mellan Brunnhof och Raneggsburg kommit närmare i beröring, men det oaktat talade de med förkärlek om gamla tiders händelser, om de seder och åskådningssätt, som härskat när de voro unga. Grevinnan Ranegg var till sina åsikter mycket mer konservativ än Martha, men i alla händelser mycket mer liberal än flertalet av sina jämlikar. De möttes på halva vägen; Marthas kanske något djärva idéer, berörde den andra sympatiskt, och den fullkomliga jämvikten i grevinnan Raneggs gedigna, toleranta, förnäma väsen utövade på Martha en sällsam dragningskraft — trots den stora skillnaden i åsikter. Det låg över hela hennes väsen något så lugnande, något så harmoniskt — liksom i allt, vilket är gjutet i samma, ädla metall.

Med uppriktig glädje gick Martha de inträdande till mötes:

»Ah, får man äntligen återse er, mondäna varelser!»

De fyra flickorna kysste Martha på handen.

»Ja, vi äro verkligen mondäna», suckade grevinnan Ranegg, »i går bal hos Pallavicini, i dag hos ärkehertig Ludvig Viktor, i morgon hos utrikesministern ... Det är verkligen ett ansträngande dagsarbete.»

»Nå, nå, men det roar er ju», sade Martha, »det vill säga barnen . .. Mödrarna ha verkligen på balen en allt annat än avundsvärd lott.»

Flickorna hade jämte Sylvia och Rudolf gått till ett annat hörn av rummet och samtalade nu högt och ivrigt; de båda äldre damerna kunde därför språka med varandra utan att höras.

»Jag kan verkligen försäkra dig», sade grevinnan Ran-122

egg, »att icke endast mödrarna, utan även döttrarna ha föga roligt nu för tiden.»

»Ja», instämde Martha, »detsamma har jag erfarit beträffande Sylvia... Den moderna tidens ungherrar äro verkligen så... Ja, jag vet ej riktigt hur jag skall säga.»

»Använd deras eget älsklingsord: tråkiga! Kommer du ihåg i vår ungdom, vilken skillnad! — Hur kurtiserades icke då de unga flickorna, något som ju dock — låt oss vara uppriktiga — ger livet dess behag. Man måste 'flirta' eller, som man förr sade, passionerna måste brinna ut. .. Allt detta har försvunnit. Våra unga män förälska sig icke numera — åtminstone icke i våra flickor.»

»Nej, utan i stället i aktriser», inföll Martha.

Grevinnan Ranegg fortfor: »Och att dansa — därtill måste man ordentligt tvinga vår tids ungdom. Dessutom äro de flesta man träffar på, så ointresserade, så tråkiga, så 'bortkomna... De dansa några varv, därför att de äro så illa tvungna, och en stor del dansar icke alls. Och på några soaréer infinna de sig helt enkelt icke. Hur många sådana ha icke vi redan varit med om, och hur ofta har det icke hänt, att sällskapet bestått av endast damer samt några gamla diplomater och generaler ! På balerna Annes det ju visserligen manlig ungdom, men den ditkom-menderas. Flertalet dansörer äro riktiga pojkar, gymnasister, theresianister. Fäder, mödrar, döttrar och ynglingar, som knappast fått fjun på hakan — se där de, vilka synas i våra balsalonger. Även unga fruar ser man sällan där — de ha sina middagar och spelpartier —-där umgås också hellre våra herrar . ..»

»Kanske kommer dansen helt och hållet att dö ut!» sade Martha. »Det är nu en gång så — världen förändras och vi med den.»

»Tyvärr!»

»Jag säger icke tyvärr. Plats åt allt nytt. .. Och alltså ha dina döttrar tråkigt?»

»Tråkigt? Nej, visst icke ... Hör du icke hur de skämta där borta med dina barn? — De äro, Gud ske lov, alltid vid ett så strålande glatt humör.»

»Hur mår din mor?»

»Tack, hon är icke riktigt kry; hon har känningar av sina åttiofem år... Vi äro mycket ofta hos henne. Varje" afton är någon av flickorna där, och ofta gnabbas de om vems tur det är att gå till mormor; de gå hellre dit än på bal. Men nu» — grevinnan Ranegg reste sig — »måste vi säga adjö ... Barn, kom nu !»

»Det var ett kort besök.»

»Vi måste ytterligare avlägga ett dussin visiter. — Det kan man väl kalla ett ansträngande dagsverke, eller hur? Jag skall emellertid snart komma och stanna en hel eftermiddag hos dig — så få vi oss en riktig pratstund.»

»Välkommen! Vi ha ju så mycket att prata om.»

Sedan dörren stängts efter dem, utropade Rudolf:

»Denna familj är mitt kors — det är riktigt sorgligt!»

»Men, men», sade Martha förebrående, »hur kan du säga något sådant? Jag känner knappast några mer älskvärda, mer aktningsvärda människor.»

»Ja, det är just det sorgliga i saken ... Skall jag behöva förklara det för dig?»

»Ja, jag är verkligen mycket nyfiken.»

»Jo, jag gav en gång trädgårdsmästaren befallning att fälla ett träd, vars stam var murken. Vid nästa storm kunde det falla omkull och kanske anställa någon skada; alltså var det bättre att genast hugga ned detsamma. Men i detsamma jag uttalat denna dödsdom, riktade jag blicken upp till kronan och fick då där se ett fågelbo, ur vilket ungarna tittade ut; de äldre flögo oroligt runt kring detsamma. 'Vi låta det stå kvar', sade jag till trädgårdsmästaren, 'kanske kan detsamma motstå även denna sommars stormar.' — Förstår du, vad jag menar? I samma förhållande stå vi s. k. reformatorer till alla dessa ruttna samhällslager. Vi vilja sätta yxan till roten, men i lövverket, som kröner den ihåliga stammen, ha kära, lyckliga små fåglar byggt bo. Deras hela existens är beroende av trädets existens. Vad bry de sig om trädets inre ruttenhet, så länge gröna blad smycka dess grenar? De

bo och sjunga här och fostra sina små. Och, ser du, samma intryck erfar jag vid åsynen av en sådan familj som Raneggs... Hela dess lycka, hela dess värde beror på tillfälliga förhållanden —»

»Jag förstår», fullständigade Martha, »på förhållanden, vilka till sitt inre äro ruttna och vilka du vill bekämpa ...»

»Ja, och så försvåras denna min kamp. Om endast alla grenar voro förtorkade, om det i stället för dessa älsk • liga sångfåglar endast funnes vidriga maskar, då behövde man icke tveka att fälla trädet. Vore aristokratien fullständigt fördärvad, vore våra soldater vilda rövarnaturer, hur mycket lättare skulle det då icke vara att avskaffa adelsprivilegier och militarism! Men när man ser en sådan familj som denna, vilkens hela tankevärld vilar på gamla traditioner — liksom fågelns bo på grenen — vilkens söner med stolthet och glädje ägna sig åt det militära yrket, vilkens döttrar bygga bo på grenen bredvid och vilkens medlemmar dessutom äro så älskvärda, så utmärkta som dessa flickor Ranegg (jag erkänner, att vore jag fri, kunde Cajetane förhäxa mig), då förlorar man all håg att förstörande eller endast störande ingripa och ..»

»Och», inföll Sylvia, »då säger man till trädgårdsmästaren: 'Låt det stå kvar!' I all synnerhet», tillade hon, »om man liksom vi egentligen hör till samma fågelart.» XV.

Samma afton gick Sylvia på operan På programmet stod »Profeten», och häri uppträdde icke Antons älskarinna. Sylvia brukade aldrig besöka teatern, när denna sångerska sjöng.

Hon var ensam i sin loge; hennes man hade visserligen följt henne, men hade sedan under förevändning av ett viktigt sammanträde åter lämnat teatern. Enligt hans åsikt var intet så tråkigt som dessa föreställningar, i vilka hans »älskling» icke deltog; först genom hennes närvaro fingo de något intresse för honom.

Försjunken i tankar satt Sylvia och njöt av det välljud, vilket flödade från scen och orkester. Men det var en sorgblandad njutning, ty hon kände sig på samma gång olycklig — djupt olycklig. .»Blott den, som längtan känt, vet vad jag lider», det var grundtonen i hennes stämning.

Längtan — efter vad? Efter något nytt, efter... Hon visste det icke själv; hennes tillvaro var så förfärligt innehållslös ... För alltid bunden vid en man, vilken hon icke mer kunde skänka sin kärlek, vilken helt öppet be drog henne... Varför hade icke ödet beskärt henne en make med samma vida vyer, samma djupa karaktär som t. ex. hennes bror eller begåvad med samma skapande, eldiga själ som — ack nej, det var nog bäst att icke tänka på Hugo. Denne man kunde bli henne farlig... Det skulle bara fattas, att hon blev kär...

Ridån gick ned efter första akten. Salongen upplystes126

Efter ett ögonblick öppnades dörren till Sylvias loge ; det var Bresser.

Sylvia kände sig beklämd, bragt ur fattningen. Endast med en stum böjning på huvudet kunde hon besvara Hugos hälsning; hon förstod nu, att den fara, hon nyss haft i tankarna av möjligheten att bli kär, var större än hon någonsin trott.

Med solfjädern pekade hon på en fåtölj. Hugo tackade och begagnade sig av den på detta sätt givna tillåtelsen.

Hon märkte mycket väl, vilken beundrande blick han riktade på henne, och hon ägde detta — för varje ung kvinna — angenäma medvetande, att just nu se särdeles bra ut —1 att vara »en beauté», som det så betecknande heter. Hon kände sina kinder glöda; hon visste, att hon här mot logens bakgrund i sin svarta något urringade sammetsdräkt, med dessa blixtrande diamantstjärnor i det vågiga håret, utgjorde en vacker tavla.

»Det förvånar mig», sade hon, »att ni icke föredragit att gå på Burgteatern.»

»Därför att jag själv skriver dramer, menar ni, eller hur? För att lära mig?»

»För att hämta hänförelse, inspiration för er konst.»

»När jag önskar samla sådana intryck, går jag på operan — musiken väcker i mitt inre en mycket högre poetisk lyftning än någonsin ett skådespel. I dag har jag för övrigt kommit hit, emedan jag visste, att jag skulle få se er här ... Betrakta er på avstånd, ty jag trodde er loge skulle vara så full av folk, att jag icke skulle vilja tränga mig på — men ni är ensam...»

»Ja — mycket», svarade Sylvia med en ofrivillig suck.

»Mycket ensam?» upprepade Hugo. »Dessa båda ord sammanför eljest icke språkbruket — lika litet som mycket död. Och dock — det är så riktigt — det kan förekomma olika grader av ensamhet. Icke alltid när man sitter för sig själv — mitt bland mängden kan man ofta känna sig mest ensam. Och motsatsen till att vara ensam är att vara på tu man hand . ..»sjuttonde kapitlet 127

»Under förutsättning att de tu äro — ett.»

»Det var just vad jag ämnat säga.» Ett ögonblicks tystnad.

Sedan fortfor Sylvia:

»Jag skulle vilja göra er en fråga, käre Bresser. Är ni lycklig? Är ni glad över edra resultat? Och har ni i Berlin funnit någon ledsagarinna?»

»Det är icke en utan tre frågor, fru grevinna. Lycklig? Nej, jag känner mig icke lycklig. — Resultat? Ack, i mitt yrke kan man aldrig så att säga vila på sina lagrar. Det är liksom att klättra uppför en brant stege; man gläder sig aldrig över den väg man tillryggalagt. Full av ängslan strävar man högre och högre, och i varje ögonblick kan man riskera att ramla ned. Och den tredje frågan ...»

»Den tager jag tillbaka — den var indiskret.»

»Nej, visst icke, men för er utan intresse. Jag vill i alla händelser besvara den: mitt hjärta är icke i Berlin.»

Åter öppnades logedörren: — minister von Wegemann.

Sedan han växlat några ord med Sylvia, hälsade han mycket nedlåtande på unge Bresser:

»Jaså, ni har verkligen åter kommit hem! Det var roligt... Nu stannar ni väl här?... En äkta österrikare kan väl inte jämt och ständigt flacka omkring i Preu-sen.»

»Jag har kommit hit endast på ett kort besök, ers excellens.»

»Tyskland och Österrike äro dock allierade», inföll Sylvia. »Varför uttalar ni ordet Preussen i så hatfull ton?»

»Alldeles riktigt, vi stå i förbund, men jag kan å andra sidan aldrig helt och hållet glömma år sextiosex, och oavsett politiken, vilken jag nu kommit ifrån, vet jag av egen erfarenhet, att man ingenstädes kan trivas så bra som i vårt gamla Wien och att var och en, som icke är tvungen att leva utomlands, bör stanna hemma... Hur mår Toni? Är han icke här?»

»Tack, han mår bra. Han är på ett sammanträde ...»128

»Ah? Och vad gör Rudolf? Hör nu, Sylvia», tillade han och sänkte rösten, »skulle icke ni som syster kunna avråda er bror från hans griller?... Jag menar ju väl.. . Han börjar väcka anstöt hos många — han kan lätt göra sig alldeles omöjlig ...»

»På vad sätt — vad menar ni?»

»Med sina besynnerliga idéer ... I kasinot, där endast statsmän och militärer voro närvarande, anföll han nyligen allt bestående, alldeles som vore han den värsta socialist... Ni kanske ej förstår mig... men jag stod som på nålar... Varna honom!» Sedan vände han sig åter till Bresser:

»Ni har ju skrivit ett skådespel, vilket nyligen uppförts i Berlin — har er far nyligen berättat mig. Jag vill hoppas det icke är i denna moderna, naturalistiska stil — eller hur? — som en viss kapten.»

»Om», svarade Bresser, »den vissa kapten, ni menar, har anlag att bli en framstående författare — jag gör icke anspråk på att jämställas med honom.»

»Skulle ni verkligen vilja likna denne pennfäktare?»

»Nej, jag söker över huvud taget icke att likna någon annan. Jag säger som Alfred de Musset: 'Jag dricker ur min egen bägare, oaktat den är liten.'»

När ridån åter gick upp, avlägsnade sig herr von Wege-mann. Hugo stannade kvar, därtill uppmanad genom ett tecken av Sylvia.

Utan att yttra något, riktade de blicken mot scenen. I stigande vågrytm ljöd musiken genom salongen. Denna ömsom veka, ömsom heroiska sång, denna harpklang, dessa brusande ackord uttryckte just vad dessa båda unga människobarn hade att säga varandra; det var en slags melodisk tankeförening.

Under nästa mellanakt kommo andra gäster in i logen, och nu reste sig Hugo för att gå.

När han tog avsked från Sylvia, frågade han, om han finge äran i morgon göra henne sin avskedsuppvaktning, emedan han som i övermorgon skulle resa tillbaka till Berlin.sjuttonde kapitlet 29

Denna underrättelse gjorde henne ledsen; den unge diktarens vistelse i Wien hade för henne varit liktydigt med ökade livstintressen.

»Verkligen? Redan så snart?» utropade hon och skakade hand med honom. »Alltså, i morgon! Klockan halv fem», tillade hon tystare — det var onödigt, att de andra hörde det.

*

Dagen därpå vid nyss angivna tid träffade Hugo den unga frun ensam.

När han trädde in i hennes lilla salong, reste hon sig från pianot; på notstället stod partituret till »Profeten» uppslaget.

Hon hälsade på honom med tilltvingad lugn vänlighet. Sedan de tagit plats, sade hon:

»Alltså, verkligen — ni ämnar lämna oss?... Ni tycks först i går afton beslutat denna plötsliga avresa?»

»Ja, fru grevinna, i går afton.» Det var tyst ett ögonblick.

»Det kommer att göra er far ledsen.»

»Min far är mycket ledsen däröver.»

Efter ytterligare en paus sade Sylvia:

»Även jag... Er bild återför i mitt minne längesedan svunna dagar — som barn lekte vi ofta med varandra och nu — jag erkänner, att jag blev mycket glad över att återse er... och finna er så — gedigen. Allt, vad ni berättat mig om edra litterära försök och framgångar, intresserar mig... jag har fått inblick i en konstnärssjäl.. . kort sagt, det gör mig ledsen att ni reser ...»

»Om ni befaller, stannar jag.»

»Ah, jag har ingen rättighet att befalla över er», svarade hon hastigt.

Hon blev förskräckt över att samtalet fick denna vändning. Kanske vore det bättre, om han reste ... Hon gissade, att orsaken till hans beslut just var den fara, som nyss föresvävat henne.

»Ni har rättighet att befalla mig till allt! — Men, om

9 H Marthas barn130

marthas barn

jag gåve er inblick icke i en konstnärssjäl, utan i ett fattigt människohjärta, kanske ni skulle ålägga mig icke endast att nu avresa, utan att över huvud taget aldrig mer återkomma. Ni förstår nog vad jag menar... men jag uttalar det icke, emedan jag ej har rätt att göra så *

Förargad skakade Sylvia på huvudet.

»Ni har dock redan sagt det... Låt oss tala förstånd, herr Bresser! Att ni en gång varit förälskad i mig, det vet jag ju genom ert dåraktiga brev, som jag erhöll på min bröllopsdag. Sedan dess ha nästan tre år svunnit... Ni har kommit in i en helt och hållet ny omgivning; gamla hj ärtesår äro, om också icke glömda, dock läkta .. . Försök icke att skaka på huvudet! Ert arbete och — vad vet jag, det intresserar mig icke — kanske även nya ömma förbindelser taga nu er tid i anspråk. Låt oss alltså, jag 'ber er därom, låtsa som vore nyssnämnda brev aldrig skrivet, som hade ni aldrig gjort denna antydan om forna dagar ... Ni måste för alltid glömma alltsammans .. . och för att en gång för alla få saken slutbehandlad, förklarar jag nu på det bestämdaste, att ni aldrig, aldrig någonsin kan hoppas något av mig. Två ungdomsvänner äro vi och kunna fortfarande stå i samma hjärtliga förhållande till varandra som förr, men intet mer. Res till Berlin, om er sysselsättning eller ert hjärta kallar er dit... men fly icke, det ber jag ... Det skulle såra mig. Detta är mitt sista ord angående denna sak. Jag kommer aldrig

mer att nämna något därom. Jag förbjuder även er att någonsin återkomma till densamma. Berätta mig något om ert senaste arbete!»

Hon hade talat mycket fort och gång på gång rodnat.

Hugo hade ick försökt att avbryta henne. Hennes ord — hon talade ju om hans kärlek — väckte ljuva känslor i hans bröst; de verkade så sällsamt rogivande -— nästan som en smekning!

Skymningen hade fallit på. En betjänt kom in och tände lamporna och rörde om i elden. Sedan avlägsnade han sig åter. Lampornas sken dämpades av stora, röda skärmar; brasan spred ett rött fladdrande skimmer överfemtonde kapitlet

mattan — en sällsam förtrolig stämning vilade över det praktfulla lilla gemaket.

Bresser reste sig och lutade sig mot kaminen; därigenom kom han något närmare den unga frun.

»Jag skall lyda er i all, grevinna Sylvia», sade han i vek, öm ton.

»Det är rätt.»

»Tills vidare stannar jag i Wien; här kan jag i lugn och ro fullborda det arbete, jag börjat och angående vilket ni frågade mig. I Berlin lämna mina kamrater mig aldrig i fred.»

»Vad är det för ett arbete?»

»Ett sagodrama på vers. Första akten är färdig — jag skall läsa upp den för er — ni skall sedan bedöma, om jag träffat den riktiga tonen.»

»Har ni manuskriptet med er?»

»Nej, men jag skall taga hit det nästa gång, om jag får lov.»

»Ja, i morgon.»

»I morgon, så vänligt dessa ord ljuda för mig — sedan jag själv redan dömt mig att i morgon resa all världens

yäg- Jag känner mig som en benådad.»

*

Och han kom. I skymningen liksom dagen förut.

Men nu voro lamporna redan tända, och Sylvia var icke ensam. Friherrinnan Tilling satt bredvid henne.

När Sylvia såg den unge mannen inträda, svek rösten henne, och hon kände hur blodet steg upp på kinderna. Hon var glad att icke vara ensam, men hon kände sig pinsamt berörd av den forskande blick, modern riktade på henne. Kanske hade denna märkt, hur häftigt hon växlat färg.

»God afton, herr Bresser!» sade hon slutligen med något osäker röst. »Har ni tagit med ert manuskript?» Hon pekade på en pappersrulle, som han höll i handen

»Ja, här är det.» Han lade pappersrullen på ett bord. »Jag lämnar den här — till benäget påseende.» Sedan132

gick han fram till friherrinnan Tilling och kysste vördnadsfullt hennes hand.

»Ert senaste arbete?» frågade denna.

Sylvia tog emellertid manuskriptet för att ge honom det tillbaka.

»Det lyckas ej. Ni lovade mig att själv läsa upp det.»

»Jag vet icke, om friherrinnan ...»

»O, jag vill oändligt gärna höra något, som ni skrivit. Om ni lovat min dotter att läsa upp några av edra dikter,

låter ni väl även mig njuta därav...»

Men så hade han icke tänkt sig saken. Han hade hoppats att få vara ensam med den unga frun och då genom dessa verser få utgjuta sitt hjärtas innersta tankar. .. »Two is company, three is none» — sanningen av detta engelska ordspråk syntes honom ännu en gång bevisad. Att nu sätta sig ned och för dessa båda damer föreläsa sitt nyaste dramatiska försök, det ville han icke. Det skulle se ut, som ville han tillfredsställa sin egen fåfänga eller önska deras kritik och råd. Verkligheten förhölle sig till den innerliga andliga gemenskap, han en gång drömt sig, som ett positiv till sfärernas musik...

»Jag är en dålig föreläsare», sade han, »om grevinnan får tid, så kan hon ju bläddra igenom detta fragment.»

»Endast ett fragment?» frågade Martha.

»Ja, det är första akten av ett drama. Mer har jag icke färdigt.»

»Men ni har dock gjort upp en plan till nästa akt, eller hur?»

»Nej, den är ännu obestämd.»

Sylvia tog upp pappersrullen.

»Öm ni icke vill läsa upp det, skall jag göra det.»

Hon satte sig och rullade upp manuskriptet.

Vid åsynen av Hugos stil erinrade hon sig återigen med bävan det glödande kärleksbrev, han en gång skrivit till henne ... Och denna kärlek var icke död, det visste hon, blott dömd till evig tystnad. Och på sätt och vis icke ens det; en diktares tunga kan man aldrig binda. Det han icke vågar säga direkt, kan han uttala i sina dikter; alla

kunna läsa det, men endast en förstår det. Hon kände inom sig, att hon nu i detta uppslagna häfte skulle finna många tankar, vilka voro riktade till henne, att dessa blad till henne skulle viska ord cm glödande varm kärlek ...

»Ja, läs ni, fru grevinna!» sade Hugo. »Det skall bli egendomligt och — lärorikt att från er mun höra dessa mina verser; jag skall då bättre kunna bedöma ordens klang, än om jag själv läser dem .. Alltså, om ni icke tycker det är för tråkigt, fru friherrinna...»

»Jag?» utropade Martha livligt. »Tvärtom, jag är mycket intresserad — läs, mitt barn!»

Sylvia satte sig närmare lampan och började att läsa. Hugo lutade sig tillbaka i fåtöljen, så att han satt med huvudet i skuggan av lampskärmen; hans blick var oavbrutet riktad på Sylvia, vars minspel noga och uttrycksfullt följde röstens olika skiftningar. Hennes melodiska stämma antog ibland en vek skälvande ton och höjde sig ibland till lidelsefull styrka, men hennes framställningssätt var icke deklamatoriskt utan avspeglade en naturlig väl behärskad rörelse.

Med stort intresse lyssnade Martha till styckets innehåll ; med ännu större intresse observerade hon sin dotter.

Sylvia fann icke — som hon trott —• i dessa verser några särskilt till henne riktade ord, ty kärlek och dylika saker förekommo icke, men hon fann ett språk av högre lyftning och större skönhet, än hon någonsin väntat.

Än var detsamma kraftigt och malmrikt som klang av trumpeter, sedan åter milt och sövande som vattnets skvalpande från en av månens glans begjuten springbrunn, än yrande glatt som mainadernas dans, än tungt och dystert som begravningsklockornas klämt; så växlade rytmer, så var den ena strofen fogad till den andra i sällsamma nya ordsammansättningar; än var skildringen av djupt glödande färg — än av matt skimrande glans. Och denna lysande språkliga dräkt var uttryck för ädla vackra tankar, för den mest djärva fantasi och

för lidelsefulla känslor. Hon kände en beundran så djup, som endast fullödiga konstverk brukade hos hennes framkalla. — Hon kände sig högtidlig och lycklig. När hon läst sista ordet och lät handen sjunka, med vilken hon

höll häftet, drog hon ett djupt darrande andedrag. Hon älskade en skald — en stor skald.

Även Martha var hänryckt.

»Underbart!» utropade hon. »Ni har en stor framtid, Bresser, det måste jag säga. Och du Sylvia — du läser verkligen mycket vackert.»

De båda andra sutto stumma. Efter en stund tog Martha ånyo till orda och frågade, hur handlingen i nyss upplästa drama komme att utveckla sig.

»Min ursprungliga plan har jag förkastat, medan jag skrev denna akt — därför kan jag icke med bestämdhet säga hur handlingen kommer att gestalta sig. Genom en enda versrads tillfälliga inspiration har en hel här av nya tankar trängt sig på mig — och dessa måste nu först mogna, innan jag kan tänka på att fortsätta mitt arbete »

»På detta sätt skapas alltså en dikt?» sade Martha eftertänksamt.

»Jag tror», återtog Bresser, »att var konstnär har sitt sätt att gå till väga.»

Sylvia teg fortfarande. Hon kände sig försatt liksom i ett tillstånd av dröm, ur vilket hon icke genom klangen av sin egen stämma ville slita sig lös. En varm våg av lycka, men på samma gång ängslan, genomströmmade hennes hjärta; hon visste, att hon framför sig hade en människa, vars hjässa var krönt med det högsta på jorden — snille, och hon ägde denne mans kärlek.. . Att få älska honom tillbaka var det mest ljuva tvång. Hans dikt hade bragt henne ur fattningen; hennes inre befann sig i ett rus av beundran.

Plötsligt inträdde Delnitzky. Nu var förtrollningen bruten. Sylvia for upp som väckt ur en dröm; det var som hade en kall luftström berört hennes panna och förjagat hennes rus.

»God dag, god dag, mina vänner! ... En kyss på hand,

mamma ... Ah, herr Bresser ... det gläder mig. — Ännu kvar i Wien? Jag trodde ni redan givit er i väg till ert älskade Preussen ... Hör du, Sylvia, jag har i dag bjudit två vänner till middag... Felsegg och Milovetz.»

»Jaså», sade hon.

Han slog sig ned i en fåtölj.

»Vad roa ni er med? Kanske jag störde er?»

»Sylvia läste högt för oss ett drama — av herr Bresser.»

»Jaså, då har jag gått miste om något... Nå, kanske vi en gång få se ert stycke uppföras på Burgteatern, eller hur? Det är roligare än att höra det uppläsas... Det kan jag icke uppfatta, eller också saknar jag tålamod.»

Hugo tog nu avsked. Då han kysste Sylvias hand, sade han:

»Ni har icke med ett enda ord låtit mig få del av ert omdöme, fru grevinna. Skall jag uppfatta det som ett stumt klander?»

Hon tryckte hans hand och såg honom rätt in i ögonen, i det hon sade:

»Ni vet, att det är motsatsen.»

Ja, han visste det. Läsningen hade hos dem bägge framkallat en slags magnetisk växelverkan. Han hade i sitt inre tydligt känt, att hon på sångens vingar nått samma höga grad som han själv under sitt arbete. En förening på toppen av Parnassen —; de hade samtidigt svalkat sina läppar i den kastaliska källans evigt rinnande vatten ...

Dessa något överspända tankar sysselsatte hans hjärna, när han nu med raska steg skyndade hem. Han ville, han måste, det var honom ett behov att — redan i dag, hela aftonen igenom — få skriva. Att nu, sedan han nyss hört första akten uppläsas av sådana läppar och med en sådan betoning, att nu, under intrycket av denna stämning, få börja den andra akten .. Han ville skriva något annat, en dikt till — henne. Hans kärlek hade nu slagit ut i full låga; han visste, att den var besvarad, och då hans dikt framkallat denna förtrollning, så ville, så må-

ste han nu i glödande ord ge luft åt sina känsior. Har, längtade att få besjunga henne — i stället för med kyssar och pärlor — i rytm och rim.

*

Friherrinnan Tilling åt middag hos Delnitzkys. Strax efter middagen avlägsnade sig Toni och hans två vänner för att gå på klubben; mor och dotter blevo nu ensamma.

Sylvia hade hela tiden varit tankspridd och tystlåten. Även nu måste Martha flera gånger upprepa samma fråga, innan hon fick svar, och hennes svar voro då mycket korta och aldrig rakt på sak.

»Rom, mitt barn — gör som under din flicktid — tag en pall och sätt dig vid mina fötter!»

»Ack, mor, den tiden är svunnen ...»

»Och även ditt förtroende för mig?»

»Vad menar du?»

»Jag tror, att du för mig döljer dina innersta tankar och känslor. Det var en gång annorlunda... du brukade säga mig allt —- liksom till din bästa väninna. Din make skulle ju nu kunna undantränga mig; han borde nu vara din förtrogne och rådgivare ... I så fall skulle jag gärna draga mig tillbaka, men ack, det är tyvärr inte så.»

»Nej, det är icke så», mumllade Sylvia bittert.

»Ser du — och detta säger du mig först i dag ...»

»Du har ju i alla fall genomskådat mig.»

»Jag har genomskådat ännu mer. Kom, Sylvia, gör mig till viljes och sätt dig — -här ! Lägg ditt huvud i mitt knä! Var nu uppriktig, fullt uppriktig! — Jag ber dig så innerligt.»

Något motvilligt lydde den unga frun; modern hade fortfarande stort inflytande över henne.

»Här är jag alltså... min gamla plats. Kommer du ihåg sista gången jag satt så här? Det var samma dag som jag hemligt förlovat mig...»

»Ja jag kommer ihåg — du avlade då năg*ot slags bikt för mig.»

»Ja, bikt. Min kärlek var icke ren . .»sjuttonde kapitlet

37

»Det är den icke nu heller, Sylvia.»

»Ack, jag älskar honom icke längre. Nu vet du hur det är ... Jag antog att du redan länge vetat det, men jag ville bespara oss båda obehaget av en dylik förklaring.»

»Jag varnade dig då. Du ville icke lyssna till mina ord; du lät narra dig av din lidelse, du var blint förälskad — 'une grande amoureuse' som det heter i alla franska romaner. Men, jag upprepar det, din kärlek är icke ren ...»

»Och jag upprepar det: den är död.»

»Ja, för Toni — och det kan jag så väl förstå. Men ...»

Sylvia ryckte häftigt till under moderns hand, som vilade på hennes huvud.

»Du har alltså anat även detta?» sade hon darrande.

»Ja..., och jag ber dig vid allt vad heligt är, mitt barn, att icke mer mottaga denne unge inan ... Du är Fredriks dotter ... I kyskhet måste du vandra din väg genom livet.»

Den unga kvinnans inre kom i uppror. Var hon icke först och främst sig själv — och först i andra rummet dotter till den ener den? Men hade även hon själv — om hon också hyste den djupa beundran för denna unge diktare — hade hon därför någonsin tänkt att uppoffra sin kyskhet? Bli Bressers älskarinna —? Denna tanke uppsteg nu för

första gången i hennes inre. Hon kände förvirring, blygsel! Det var en tanke, som måste förjagas, som icke fick tänkas till slut. . .

Martha fortfor:

»Din far är död — men hans livs gärning fortlever. Vi tre, Rudolf, du och jag, äro arvingar till densamma och böra sorgfälligt vårda den. Ingen skugga får falla på vårt namns heder, ty en sådan skugga skulle även fördunkla vår sak. Men icke på grund härav, utan för din egen skull anropar jag dig att i kyskhet vandra genom livet.»

»Det vill jag ju», svarade Sylvia med högburen panna. XVI.

Brev från Martha till greve Kolnos.

Brunnhof medio juni 1893.

Käre vän!

Tillfälligtvis känner jag till er nuvarande vistelseort och adress. Ni är redan på hemväg och kommer väl nu snart hit. Efter halvtannat års frånvaro!

Ni vet icke, vad som timat under tiden. I mitt hem ha sorgliga, mycket sorgliga saker inträffat, och jag vill vara den förste som meddelar er dem — därför skriver jag nu till er. Ni är min och Rudolfs vän — jag är säker om ert deltagande.

Döden har hemsökt oss. Två gånger. Först min sonson — Fredrik. Den lille var sjuk endast två dagar. Ett hårt slag för oss alla! När ett barn dör, jordas icke endast den älskliga lilla varelsen själv, utan även alla de drömmar, man drömt om dess framtid... Skulle icke han, arvingen till det Dotzkyska fideikommisset, även i andligt avseende ha blivit min sons efterträdare och fullföljt det verk, som utgör Rudolfs livsuppgift? Och allt detta har på grund av några konvulsioner strukits ur framtidens krönika 1

Rudolf var mycket olycklig. Beatrix, som just väntade sin andra nedkomst, var alldeles förtvivlad. Och så kom det andra slaget. Ett missfall och — även Beatrix är död.

Ni kan nog föreställa er min sons sorg. Han höll sinsjuttonde kapitlet

lilla hustru så innerligt kär — hon var ju också en liten rar, söt tös — han begråter henne djupt. Dessa båda så snart på varandra följande förluster ha gjort honom mycket tungsint.

Men han kommer att repa sig. Hans allt var icke Beatrix. Han är ung; jag tror att han en gång kommer att grunda ett nytt hemliv. Men när jag nyligen yttrade något i den vägen avvisade han mig häftigt.

Ja, min gamle vän, nu vet ni att ni i oss kommer att finna ett par mycket nedstämda, dystra människor. Min käre sonson, som bar det för mig så dyrbara namnet Fredrik, hade vuxit så fast i mitt hjärta ... Döden, döden .. . vilka grymma förändringar åstadkommer den icke bland oss. Den bryter vår lyckas fagraste blommor... Det dödens lie för mig skövlat — jag tänker ännu alltjämt på år 1871 — har egentligen härdat mig mot dess hugg. Den gången var det icke ens hans hugg; det var icke han som lyfte armen — den mänskliga råheten förde lien åt honom. Denna lie är ju ett alltför dåligt, obekvämt instrument... Den duger ju endast för handkraft — men det mänskliga snillet uppfinner då skördemaskiner, vilka tillverkas hos Krupp och konsorter. Ve över denna förfärliga, grymma dårskap, som kallas krig! Den måste besegras ...

Åter har jag ju talat om min fixa idé. Men det är ju ni van vid, min dyre vän. När man känner sig mycket glad och kanske än mer, när man känner sig djupt sorgsen, flykta ens tankar så gärna till det, som man anser högst.

Ni kommer icke att träffa Rudolf vid er återkomst. Han har på sm läkares inrådan rest bort — för att förströ sig, för att söka glömma, som doktor Bresser sade. Ack, jag fruktar, att han fått sin sorg i ressällskap. Sylvia är ännu kvar i Wien. Även hon gör mig bekymmer — det skall jag muntligen berätta er. Jag är ensam på Brunnhof. Hoppas ni besöker mig.

Rudolf Dotzky satt på en trädgårdsterrass utanför ett hotell i Bern; han betraktade tankfullt det av aftonsolens strålar begjutna alplandskapet.

Runt omkring honom utvecklade sig ett rörligt liv. En del av hotellets gäster sutto vid småbord: andra promenerade av och an under ivrigt samtal eller lutade sig mot balustraden — en brokig samling från alla världens länder.

Rudolf, som vistades här sedan en vecka tillbaka, hade icke formerat någon bekantskap. Han hade rest bort för att få vara ensam en tid, och ensam hade han också förblivit. Han hade nu besökt nästan alla städer i Schweiz. Bern var sista viloställeet innan hemresan.

Ändamålet med hans resa hade varit att söka förströ sina tankar, men han hade snarare gjort motsatsen — samlat dem. Den tanke, sotn genomkorsat hans hjärna samma dag han sett sin hustrus och sin sons stoft nedsänkas i graven, denna tanke hade under hans resa icke lämnat honom någon ro och så småningom mognat till ett fast beslut: han ville avsäga sig fideikommisset.

Att vara fri, fullständigt fri, att icke som nu nödgas tjäna två, ja till och med tre herrar: familj, umgängesvänner och samhälle! Nej, hädanefter skulle han endast ha en uppgift: att tjäna mänskligheten. Fri för framtiden, fri från det förflutnas bojor!

Fri?... Som om en man någonsin kan kalla sig fri under nuvarande förhållanden ! Och dock, hur ofta nämnes ej detta ord! Rudolf visste mycket väl, att fjättrar bundo honom, från vilka han aldrig skulle kunna frigöra sig. Han var ju —– som varje frisk medborgare i en militärstat — soldat. Visserligen endast tjuguåtta dagar på året, men i alla fall — soldat. Och i händelse av krig var han städse förpliktad att rycka in. »Förpliktad» är icke ett lämpligt uttryck — att uppfylla en plikt är ju att frivilligt utöva en rätt handling. »Tvingad» vore det riktiga ordet. Man hade ju intet val — man måste. Och man ma av vilka orsaker som helst hata krigstjänsten —sjuttonde kapitlet

141

man måste dock fullgöra densamma. Om man vägrar, följa fängelse och död. Och då vågar man tala 0111 större eller mindre frihet? Livegenskap och slaveri — det var förr en del människors öde. Nu, i den allmänna värnpliktens tidsålder, är det allas lott.

Men han ville söka lossa så många band som möjligt. Avsäga sig fideikommisset, det vore att med ens frigöra sig från alla förvaltnings- och representationsskyldigheter, från bördan av alla dessa plikter, vilka hans hittillsvarande ställning ålagt honom och vilka hindrat honom att ge sig helt hän åt sin stora livsuppgift, åt uppgiften att uppträda som lärare, stridsman och apostel. I tal och skrift ville han söka intressera sina medmänniskor för sitt nya samhällsideal. Det, han själv visste, ville han söka klargöra för dem och på de områden, vilka ytterligare måste utforskas, ville han åtminstone visa dem vägen. Man kan icke genast finna — man måste först lära sig att söka.

Att avsäga sig fideikommisset — det var ingen liten föresats. Men han kände det icke alls svårt — snarare då som en lättnad. Som att kasta ut ballast för att kunna nå högre rymder. »Hela konsten är», säger Goethe, »att kunna avstå från sin (inskränkta) existens för att kunna existera (å ett högre sätt).»

Han skulle i alla fall på sin återstående förmögenhet kunna föra ett bekymmerfritt och bekvämt liv. De stora summor, Dotzkyska fideikommisset avkastade, åtgingo dessutom till att betäcka alla de förvaltnings- och repre-sensationskostnader, som följde med egendomen, en hel stab av tjänare, ett elegant stall, en massa festliga till-Ställningar o. s. v. Den förmögenhet, han avsade sig, skulle dock aldrig kunnat befordra hans avsikter, tvärtom, endast fysiskt och moraliskt hindra honom att uppnå desamma. Fysiskt, emedan den tog hans tid och krafter i anspråk, moraliskt, emedan det är omöjligt att framgångsrikt kunna verka för sociala omvälvningar, för avskaffandet av medeltida institutioner, när man bygger sin142

egen tillvaro på en så feodal inrättning som fideikommissrätten.

Om Rudolf fritt disponerat över samma stora förmögenhet, skulle han icke avsagt sig densamma; han skulle ju då på lämpligt sätt kunnat använda den till förmån för sina planer och idéer; han skulle t. ex. kunnat grunda folkbibliotek, en stor tidning och dylika saker. Men en förmögenhet, som oavkortad måste övergå till hans efterkommande — den kunde icke gynna, endast hämma hans verksamhet.

Att det steg han ämnade taga, skulle väcka förargelse bland hans omgivning, och att hans jämlikar — med undantag av den gynnade kusinen — skulle klandra detsamma, därpå var han mer än väl beredd. Han kunde redan nu föreställa sig vilka anmärkningar man komme att göra: »Har alltid varit en överspänd natur, denne Dotzky. Jag har aldrig kunnat förstå mig på honom. Det är i grund och botten ej endast dumhet — det är att svika de plikter, hans ställning ålägger honom. — I stället för att söka fylla den plats, där ödet ställt honom, ger han sig ut i världen för att predika revolutionära läror liksom den förste bäste folkledare — det är i sanning en skandal!» Och andra dylika variationer av den gamla uppmaningen: »Korsfäst honom!»

Att predika revolution var för övrigt icke alls hans avsikt — man skulle endast tyda den så. Han var över huvud taget beredd på att i mångt och mycket bli missförstådd. Hans mor var den enda, hos vilken han var övertygad att möta förståelse och sympati. Dagen därpå ville han skriva til'1 henne.

Han ämnade förlänga sin vistelse i Schweiz två eller tre månader. Här kunde han i lugn och ro fullborda det arbete, vilket han — liksom Egidy gjort med sina »Allvarliga tankar» — ville offentliggöra, innan han gick ut för att muntligen uppträda som målsman för sina idéer.

Det var icke äregirighet, som drev honom — fromhet

var det. Att veta, att man uppfyllt den högsta plikt och därigenom lyckliggjort sig själv och andra, det är detta medvetande, som besjälar var djupt religiös natur, som kunnat förmå t. ex. en Frans av Assisi att från en rik världsman bli en asket. Sådana beslut bero icke alltid på naturliga anlag; de vakna ofta — som ju också förhållandet var med Franciskanerordens stiftare — först sedan man fört en alldeles motsatt vandel. Rudolf hade visserligen sedan sin barndom varit medveten om, att han måste övertaga den uppgift hans styvfar efterlämnat, men han hade icke på långt när varit helt genomträngd därav. Han betraktade alltjämt verkställandet av denna uppgift endast som en framtidssak; nuet band honom med hundratals andra intressen. Först så småningom, på grund av vissa studier och genom beröringen med fredsidéns förnämsta målsmän, greps även han av en allt häftigare längtan att få ge sig helt hän åt det kall, som för honom blivit liksom ett religiöst behov. Han ville gå ut och predika sin tro och söka bekämpa det han ansåg vara fördömligt kätteri. Han ville uppoffra sig; han kände sig fylld av andakt, hänförelse och kärlek för detta gudaborna, som föresvävade honom; han avskydde allt ont, lågt och eländigt, som överallt mötte honom; han var vad man inom religionen brukar benämna med ordet fromhet. Denna samma fromhet genomträngde även Marthas inre.

*

Rudolf satt försänkt i djupa tankar. Men dessa sina tankar skulle han aldrig kunnat i ord uttrycka; de voro snarare som ett inre medvetande. Det var ingen idé — snarare då en känsloassociation, en massa olika, med varandra samordnade intryck.

Man hade just slutat »table d'höten», i vilken Rudolf aldrig deltog; en massa hotellgäster strömmade ut från den till terrassen gränsande matsalen. De flesta slogo sig ned på en mitt emot Rudolfs plats belägen, glastäckt veranda och läto där servera sig kaffe och likörer. Sär-

skilt tilldrog sig ett sällskap amerikanare, mest ungdomar av bägge könen, vilka voro ganska upprymda och bullersamma. Dörren till salongen stod öppen, och därifrån ljöd härlig pianomusik — det var tydligen en konstnär, som satt sig vid instrumentet. Allt detta avbröt Rudolf i hans funderingar, ryckte honom ur hans

tankevärld. Här var ett litet stycke av verklighetens värld, ett stycke av det verkliga nuet i motsats till hans drömmar om framtiden, eller — med andra ord, till hans planer för att söka åstadkomma en bättre sådan. Dessa människor tycktes nöjda med nuet; de tycktes icke längta efter någon bättre morgondag. Vore de icke kanske förståndigare än han? Verkligheten tillhörde dem, där trivdes de; där hade de gjort det trevligt och bekvämt för sig. Alla missnöjdas planer och strävanden gå dock endast ut på att söka åstadkomma en framtid med nya människor — andra än de, vilka nu bebo jorden — och att för dessa nya individer dana denna fjärran framtid till en angenäm nutid .. .

Rudolf reste sig. Denna plats var för livlig och orolig ; han ville nu i ensamheten fortsätta sin tankegång. När hans tankar voro riktade mot hans stora livsmål. »att verka för mänsklighetens bästa», störde ingenting honom så mycket, som åsynen av många människor. Enskilda individer kunde han älska, men den stora mängden ingav honom i mångt och mycket motvilja; alla dessa fula ansikten, dessa disharmoniska figurer, dessa gnällande stämmor, all denna småaktighet, denna enfaldiga sorglöshet, detta tomma prat — voro verkligen dessa massor värda, att man för deras skull ansträngde sig, uppoffrade sig?... Men han behövde endast bortse från alla dessa människor för att åter för sitt inre framkalla bilden av mänskligheten som ett helt, bilden av enskilda, ädla mäniskobarn, och på samma gång väcktes åter en önskan att söka dana sitt eget och andras liv allt skönare och högre.

»Greve Dotzky!» ropade plötsligen en bekant fruntimmersröst.

Rudolf såg upp. Grevinnan Ranegg och hennes dotter Cajetane stodo framför honom.

»Ah — mina damer, vilken överraskning!» utropade han. Alla abstrakta tankar och idéer voro som bortblåsta ; verklighetens värld, hans egen värld hade åter med ens trängt i förgrunden.

»Jag däremot är icke överraskad att träffa er här», sade grevinnan. »Genom er mor visste jag, att ni var i Bern.»

»Och ni?»

»Vi göra en liten rundresa genom Schweiz ... Tidigt i dag på morgonen ha vi anlänt hit och ämna i afton åter fortsätta vår resa. Ni stannar väl borta ännu en längre tid, eller hur?... Det är ju sant... ack, det var så förfärligt !»

Grevinnan Ranegg hade icke sett Dotzky sedan hans förlust; hon inlade i sina ord denna skygga känsla av deltagande, som griper en, när man möter människor, vilka man förut sett lyckliga, men som sedan träffats av någon djup sorg.

Cajetane yttrade ingenting, men hennes blick och minspel uttryckte samma känsla. Hennes vackra mörka ögon voro oavbrutet riktade på Rudolf med ett uttryck så sorgset, att det nästan var ömt. Den unge mannen kände denna blick, som vore den en mild smekning. Han hade alltid sett Cajetane strålande glad, fylld av den mest oskyldiga ungdomsglädje. Han tyckte, att hon med detta fullständigt nya sorgsna uttryck var ännu vackrare än vanligt.

Grevinnan Ranegg beledsagade sina sista ord med en handtryckning; även Cajetane tryckte varmt hans hand — för att på detta sätt bekräfta det, hennes ögon uttalat

Rudolf var medveten om, att de båda damerna ansågo hans olycka större, än han själv kände densamma; de trodde säkerligen, att han förlorat det högsta och enda i livet, att han icke tänkte på något annat än sin förlust.

Alla tre slogo sig nu ned vid det lilla bord, där Rudolf nyss suttit. Grevinnan Ranegg fortsatte att i deltagande ton tala om nyssnämnda tilldragelse, om den förskräckelse, som underrättelsen därom förorsakat, och gick även in i detaljer. Men då hon märkte, att Rudolf endast gav enstaviga och avböjande svar, bytte hon om samtalsämne och började berätta om sig och de sina.

Slottet Ranegg var för tillfället öde. Christine, som nu gift sig, befann sig för närvarande jämte sin make i Konstantinopel; han var attaché vid beskickningen. Tvillingarna Ella och Bella voro på besök hos en tant i Böhmen; Ranegg ledsagade kejsaren på en jaktresa i Tyrolen; bägge sönerna voro i Wien. Den yngre låg vid krigsskolan därstädes — även han hade i utsikt en hastig, lysande karriär. Den äldre hade förlovat sig med en dotter till en ungersk magnat... »En förtjusande flicka — och i hemgift ett gods på femtusen plogland... det skadar icke — men han kommer att fortsätta sin tjänst. Ärkehertigen — ni vet ju, han är adjutant hos ärkehertig Wilhelm och hans synnerlige gunstling — han skulle taga mycket illa upp, om han tog avsked. Det önskar han heller icke alls; han är ju med liv och själ soldat.»

»En lycklig familj!» sade Dotzky.

»Ja, det äro vi nog egentligen», medgav grevinnan Ranegg. »Och desto mer smärtar det mig, käre Dotzky, att ödet så grymt hemsökt er... Men var och en har ju sina bekymmer», tillade hon i gråtfärdig ton. »Så förorsakar mig min mors lidande mycket bekymmer — min svåge Hallstein måste nu opereras — och så en hel mängd annat...» Det såg ut, som ville hon söka dämpa hans avund.

Men Rudolf var icke avundsjuk. Han kunde icke alls sätta sig in i deras ställning, vilkas fröjder och lidanden helt och hållet voro begränsade till egna, närmast liggande öden och förhållanden, vilka aldrig känt denna stora oro, denna stora sällsamma längtan, som besjälar dem, vilka söka lösa de sociala gåtorna, varandets gåta

Redan samma afton fortsatte de bägge damerna sinsjuttonde kapitlet

resa. Dotzky följde dem till stationen. Cajetane hade hela tiden varit mycket tystlåten. Men när hon yttrat något, hade hennes stämma darrat av med möda undertryckt medkänsla. När mor och dotter från kupéfönstret tagit avsked av greve Dotzky, som stod och vinkade på perrongen, och tåget satt sig i rörelse, sjönk Cajetane tillbaka mot kuddarna och brast i gråt.

Grevinnan betraktade henne överraskad.

»Vad går åt dig, Caji? Jag tror, att den unge änklingen förhäxat dig...» XVII.

Tre månader senare återvände Rudolf hem från sin resa.

Dessa tre månader hade han tillbragt i en stuga, belägen i en liten grön däld mitt bland bergen. Hit hade han dragit sig tillbaka från människor och umgängesliv. Och här hade han fullbordat den skrift, som innehöll hans trosbekännelse odh programmet för hans verksamhet. Denna skrift ville han först skicka ut i världen; sedan ville han muntligen utveckla sina åsikter och söka ytterligare sprida dem. Han kände sig i besittning av en saliggörande lära och därför liksom förpliktigad att offentliggöra densamma. Hela sin lära innefattade han i följande motto: »Med i stället för mot varandra.» Enligt hans uppfattning var ju civilisationens historia endast historien om en allt större samverkan och på samma gång historien om råhetens besegring.

All den oövervunna råhet, som härskar ännu i dag, var ämnet för den lilla broschyrens längsta kapitel. Ett annat kapitel sökte påvisa, hur man skulle handla; de, som kände sanningen, skulle säga densamma. Fullkomligt god är visserligen ännu ingen — allt vet ännu ingen ; men det ädelmod, det förstånd, som dessa särskilt begåvade individer äga, måste de söka göra fruktbara i striden mot allt oädelt, som möter dem, även bland de högsta samhällskretsarna, i striden mot all dumhet, den må döljas bakom den mest lärda, heliga mask.

Att civilisationens gång endast skulle bestämmas av elementära, ekonomiska och tekniska faktorer, oberoen-
sjuttonde kapitlet

de av individens vilja och handling — det bestred han. Idéer och handlingar äro jämställda med kulturens element ; de äro icke de enda krafterna, men medverka i alla händelser. Helt visst förändra upptäckter och uppfinningar världens gång, men stora karaktärer — såväl goda som onda — inverka icke mindre på densamma.

Och framför allt: allmänna omdömet, som beror på individens kunskaper, reglerar samhällets inrättningar och seder; den, som vunnit klar kännedom om något — i många fall kommer det som en upplysning — han bör föra ut det i levande livet, så att summan av dessa kunskaper ökas. Rudolf hade kommit till följande klara åsikt: Eländet — i dess olika yttringar — kan bortskaffas ur världen och måste därför bortskaffas ur densamma. Att söka ernå salighet åt alla är var människas plikt (även religionerna säga så). Men på vad sätt? Enligt vilka lagar och dogmer? Det bör — när det är fråga om den jordiska lyckan — nationalekonomien söka utforska och meddela oss. Några av dessa lagar ha varit kända redan sedan långt tillbaka; även våra gamla religionsstiftare kände till dem. Så t. ex. denna gyllene regel: Det du icke vill andra skola göra dig, det gör icke heller du dem; vidare: du skall icke dräpa, icke stjäla, icke bära falskt vittnesbörd! Men en ny åsikt och en ny plikt är, att dessa regler likaväl böra gälla inom det politiska och internationella livet som för den enskildes vandel.

Och vilka dogmer? Den sociala trons viktigaste dogm är evolution ... När man tror — nej, när man vet (möjligheten att kontrollera vetenskapens resultat skapar visshet, icke förmodan) — alltså, när man vet, att världen och allt som i den utvecklas — trots enskilda organismers förvandling och förintelse — antager allt högre, allt finare, allt fler olika former, så skall man upphöra med detta ständiga motstånd mot allt nytt, som vill gripa omkring sig, och som härigenom orsakar lidande, förtryck och förföljelse i stället för glädje och vinst. Att lära känna utvecklingens lagar och därefter inrätta samhälls-150 marthas barn

livet och det sedliga förhållandet: — det är vägen till lycka.

*

Rudolf hade under sin frånvaro nästan dagligen skrivit till sin mor och meddelat henne alla sina arbeten och planer. Underrättelsen, att han ämnade avsäga sig fideikommisset, tillfogade henne ett lindrigt slag. Vilken mor skulle med lätt hjärta erfara, att hennes ende son ämnar avstå från den glans och rikedom, som är hans rättmätiga egendom? Martha hade låtit den stilla förhoppningen få insteg, att Rudolf efter någon tids förlopp skulle försona sig med den förlust han lidit genom de sinas död, att han skulle gifta om sig — kanske med en kvinna, som i andligt hänseende vore honom mer jämbördig än den stackars Beatrix varit.. . Men hans beslut häntydde på, att han aldrig någonsin tänkte grunda ett nytt hem, utan att han ville frigöra sig från alla fjättrar — även familjelivets för att kunna ge sig helt hän åt sitt kall.

Storheten och offervilligheten i denna handling fyllde henne nu även med stolt beundran. Det var ju hennes Rudolf, som ville göra sådana uppoffringar, sådana försakelser för det, som utgjort målet för hennes Fredriks strävanden och som dennes föredöme och dennes minne inplantat i gossens själ...

Redan före Rudolfs återkomst lämnade hon Brunnhof för att bosätta sig på sin ärvda egendom Grumitz i Mähren. Dit överflyttade hon alla dessa kära minnen från sin avlidne make — tavlor, böcker, möbler — med vilka hon städse omgav sig.

I ett avseende var det henne till och med kärkommet att få resa från Brunnhof. Denna plats erinrade henne för mycket om den sorg, hon sist upplevat, om den stackars unga fruns och hennes käre lille sonsons död. Hon hade så innerligt fäst sig vid gossen; hon hade krönt hans hjässa med så vackra framtidsförhoppningar. Hans ungdom och mannaålder skulle tillhöra det tjugonde århundradet, han skulle leva i nyare, bättre tider. Hansjuttonde kapitlet

— arvingen till Fredriks och Rudolfs idéer — skulle få bevittna deras seger; han skulle fullborda det hans far begynt. Dessa drömmar hade skingrats, förintats... Varje plats i trädgården, där den lille lekt, varje rum i huset, där hans klara lilla stämma genljudit, hela Brunn-hof, vars framtida herre han skulle blivit, var fyllt med

smärtsamma minnen. Hon lämnade det icke ogärna.

*

Greve Max Dotzky, Rudolfs kusin och närmaste arvinge till fideikommisset, var anställd vid handelsministeriet. Utan all förmögenhet var han hänvisad att leva på sin lön, och endast genom den största sparsamhet lyckades det

honom att hålla sig fri från skulder. Sina ämbetsplikter fullgjorde han med den största nit; målet för hans äregirighet var att kunna avancera hastigt, att efter några år uppnå en ställning, vars inkomster gjorde det möjligt för honom att som brud kunna hemföra den flicka, han älskat sedan åratal tillbaka. Elsbeth von Reis, dotter till änklingen, generalfälttygmästaren baron von Reis, var å sin sida fast besluten att vänta — skulle det också dröja i tio år — till dess Max avancerat till avdelningschef eller åtminstone till hovråd för att då bli hans hustru. Under nuvarande förhållanden kunde man icke hoppas på det faderliga samtycket, och de unga tu insågo själva, att det nu vore omöjligt att grunda sig ett hem.

När Rudolf återkommit hem, gällde hans första besök denne kusin. Han uppsökte honom på hans ämbetsrum i handelsministeriet. De båda unga männen kände varandra endast helt litet; de hade helt flyktigt varit tillsammans, på sin höjd fem eller sex gånger. Max blev därför mycket förvånad, när vaktmästaren anmälde fideikommissinnehavarens besök.

Max var ensam i sitt ämbetsrum. Han hade just granskat en mängd särskilt tråkiga handlingar och kände sig trött. På grund av sällsynt tjänstenit hade han i år avstått från sin sommarsemester; stadsluftens värme gjor-152
marthas barn

de honom nedstämd. Arbetet skred endast mödosamt framåt. Han befann sig i en dyster, fysiskt och mora liskt obehaglig sinnesstämning.

Vid kusinens inträde gick han honom några steg till mötes.

»Vad förskaffar mig äran av ditt besök?» frågade han och räckte Rudolf handen.

Ehuru i samma ålder som Rudolf, såg han dock mycket äldre ut; några vita hårstrån syntes redan i det blonda skägget och vid tinningarna. Ansiktsdragen avspeglade — trots den tillfälliga misstämningen — stor godmodighet — i det hela ett sympatiskt utseende.

»En viktig angelägenhet, min käre vän», svarade Rudolf.

»För all del — står till din tjänst... Vill du icke sätta dig?»

Själv slog han sig åter ned framför skrivbordet och sköt handlingarna åt sidan.

»Jag är idel öra.»

Därigenom att Rudolf förlorat sin son, var Max nu åter närmaste arvtagare till fideikommisset, men denna sak var av föga betydelse, ty för det första var Rudolf icke så gammal, för det andra var det endast alltför troligt, att han skulle gifta om sig och åter få söner. Emellertid är denna fideikommissrätt alltid en betänklig inrättning. En blivande fideikommissarie kan vid åsynen av ägaren icke alltid förjaga denna tarke: Om du plötsligt dog, skulle jag bli en rik man ... Nej, därpå hade Max icke tänkt! Men dock — det var icke utan en svag känsla av avund, som han tänkte på Brunnhof och alla övriga rikedomar, som den andre kallade för sina, medan han ...

Rudolf hade slagit sig ned i en vid sidan av skrivbordet stående länstol och satt bekvämt tillbakalutad; etc sällsamt leende vilade över hans läppar.

»Jag vill tala med dig angående fideikommisset», började han, liksom hade han gissat kusinens tankar.

»Jaså! Och vad då?» Max antog, att det var frågasjuttonde kapitlet 53

om någon affärstransaktion, till vilken fideikommissarvingens samtycke vore nödvändigt.

»Du vet ju, vad detsamma består av? Godset Brttnn-hof i Österrike, godset Nagykyral i Ungern, palatset vid Wallnerstrasse, samlingar, familjeklenoder... Kort sagt det hela har ett värde av ... Nå, du vet det väl?»

»Ja, och dessutom äger du en betydlig privat förmögenhet och kommer även att erhålla ett stort arv efter din mor ... Du står dig icke dåligt i ekonomiskt hänseende.»

»Nej. Och du?»

»Jag? Jag äger min lön och — som arv efter min far — några tusen guldens skulder, som jag förpliktigat mig att så småningom avbetala.»

»Det är vackert handlat av dig. Hur är det med dina giftermålsplaner ?»

»Det kan dröja ännu tio år, innan de kunna förverkligas.»

»Det är en lång tid ... Fröken von Reis, som väl nu bör vara tjuguåtta år, kommer då att vara något vissnad ...»

»Min käre Rudolf, du har aldrig förr besökt mig, och om du nu kommit hit för att säga mig sådana obehagliga saker... för att skryta med hur rik du är och håna min fattigdom, så är det dock —»

»Nej, förlåt! Skryt och hån äro icke mina motiv, men med avsikt söker jag framdraga kontrasten. Det bereder mig glädje ...»

»Tack så mycket!» mumlade Max.

»Och det kommer att glädja dig ännu mer. Hör på mig! Jag skall tala om något märkvärdigt för dig. . Jag vill...»

Han gjorde ett uppehåll. Han hade redan länge glatt sig åt det ögonblick, som nu skulle komma.

»Alltså? Vad vill du?»

»Jag vill avsäga mig fideikommisset; du kommer att få övertaga min ställning.»

Max Dotzky sprang upp och grep med bägge händerna om huvudet.

»Är jag galen — eller du?»

»Var snäll och sätt dig igen! Jag äger mitt fulla förstånd och talar allvar. Och jag njuter av denna situation... Jag vet, att jag gör dig oerhört lycklig. Visserligen är icke heller detta orsaken till min handling; den ligger djupare. Jag gör det icke för din, utan för min egeii skull, för att främja mitt livsmål, men jag gläder mig dock över din lycka. Att se en människa vansinnig av glädje — ditt första intryck var ju att du blivit galen — är en så ovanlig och så storartad anblick, dubbelt angenäm, om man själv är upphovet därtill... Till din förmälning inbjuder jag mig som bröllopsvittne. Naturligtvis gifter du dig redan i år och flyttar då genas: till Brunnhof... Du är ju alldeles orörlig av förvåning och yttrar ingenting?»

Max, som åter kastat sig ned i länstolen, satt orörlig.

»Och det tillfredsställer mig också», fortfor Rudolf, »att jag vet, att du är en hederlig, aktningsvärd människa och att du i egenskap av den Dotzkyska familjens överhuvud kommer att göra densamma heder. När du och Elsbeth Reis föra spiran på Brunnhof, så vet jag, att min forna egendom råkat i goda händer.»

Max var till mods, som hade han fått ett slag för pannan. Tankarna gingo runt i hans huvud; hur mycket han än försökte, kunde han icke begripa det sagolika han nyss hört. Om det var sant och han uppfattat saken riktigt, måste det ju göra honom outsägligt lycklig, det visste han. Men denna lyckokänsla kunde icke undertrycka den oerhörda, med tvivel blandade förvåning, som fyllde hans inre. Slutligen fann han ord:

»Rudi... underbara människa ... ryck mig ur denna dröm! —< Svär, att det är verklighet — eller erkänn, att det var skämt, ett förbaskat dåligt skämt!»

»Du har rätt, det vore en dålig kvickhet. Men det är icke skämt — det är fullkomligt sanning — här har du

mitt handslag. Ytterligare några formaliteter, och du är ägare till det Dotzkyska fideikommisset.»

»Ack, min Gud, min Gud!» utropade den andre. Sedan begravde han ansiktet i händerna och andades häftigt. Rudolf betraktade honom under tystnad och fröjdade sig åt hans djupa rörelse. Detta var alltså en av glädje överväldigad människa! För Rudolf, som orsakat denna glädje, var det en njutningsrik stund. Det skänkte honom — liksom ju allt stort, allt fulländat, allt övernaturligt — en estetisk känsla av hänförelse. XVIII.

Alla till överlåtelsen hörande juridiska och ekonomiska transaktioner voro klarerade.

För att högtidligt överlämna egendomen anordnade Rudolf en liten fest på Brunnhof ; det var på samma gång en avskedsfest, vid vilken han för sista gången sainiade kring sig släkt och vänner på det gamla herresätet.

Taffeln var dukad i stora matsalen. Det var en bitande kall dag på senhösten; i den stora spiseln brunno väldiga, sprakande furukubbar. Ett klart sken flödade från takkronans fyrtioåtta vaxljus; dessutom stodo mellan borduppsatserna sex silverkandelabrar (som utgjor de en del av det till fideikommisset hörande familjesilvret) ; talrika lampor på borden vid fönsterpelarna full-ständigade belysningen. Dyrbara gamla gobeliner på väggarna; konstnärligt snidade ekmöbler i gotisk stil. Serveringen sköttes av en hovmästare i frack och vit halsduk, två livjägare med epåletter och bantler av silver och fyra lakejer i galalivré, knäbyxor och låga skor. Målat på matsedlarna, inbränt på porslinet, ingraverat i bordsilvret och glasen, invävt i duktygets damast, överallt såg man det Dotzkyska vapnet. (Detta vapen var på snedden delat i två fält; i det nedre tre blå stjärnor, i det övre en rättvänd silvernyckel; det kröntes av en hjälm; dennes överstycke var till höger målat i silver på röd botten, till vänster i guld på blå botten samt pryddes med en tudelad plym av påfågelfjädrar i röd och silverglänsande färg) Kort sagt, allt var utstyrt med all den XIX.

Rudolf smög sig ut. Han kände sig icke hågad att samtalsvis utveckla det ämne, som varit föremål för det tal, han nyss hållit. En sällsam sorgsen känsla bemäktigade sig honom; det var avskedets smärta. Han läng tade att få avlägsna sig från detta muntra sällskap, att i någon ensam vrå få fördjupa sig i sina tankar.

Han uppsökte sitt forna arbetsrum, harlekinrummet. Det var redan till hälften utrymt; de tavlor och böcker, som tilhörde honom personligen, voro nedpackade i en mängd koffertar. Rummet upplystes endast svagt av en ampel av mattslipat glas. Rullgardinen var icke nedfälld ; genom det breda fönstret såg man månens klara skimmer. Rudolf gick fram och lutade pannan mot rutan. Vilken magisk anblick erbjöd icke hans vackra Brunnhofs park ...! Nej, det var icke längre hans Brunnhof ... Det var ju just denna tanke, han ville tänka till slut; det var ju just denna känsla, som nyss smugit sig på honom: förbi!

Mellan hans gamla tillvaro och det liv, han nu gick till mötes, hade liksom fallit en järnridå. En avgrund hade öppnat sig mellan honom och de flesta människor, med vilka han varit förenad genom släktskapens och vänskapens band. Allt kamratligt umgänge med jämlikar, alla huldrika vänskapsbevis från landets stormän, all hängiven vördnad från talrika underlydande — allt detta var förbi; borta var hela denna maktställning, som gör innehavaren av ett adligt fideikommiss till en liten furste. Åt allt måste han säga ett evigt »vale».

Men han greps även av en mera innerlig avskedssmärta. Inom dessa murar, som han nu stod i begrepp att lämna, hade hans husliga lycka en gång blomstrat. Hur ofta hade han icke — bilden därav framstod nu tydligt för hans inre öga — under den stora linden där nere i parken sett den unga moderns tjusande gestalt lutad över sonens vagga!

Denna besittning hade han visserligen icke själv avsagt sig; den rovgiriga döden hade frånryckt honom densamma — men det hade ju varit lätt för honom att grunda sig ett nytt hem, att skaffa huset en ny härskarinna, fideikommisset en ny arvinge. Men denna möjlighet hade han nu berövat sig genom sin avsägelse.

En tung suck banade sig väg ur hans bröst. Så tydligt stakad, så verklig var den väg, han avsagt sig, och så osäkert, så svävande var det mål, mot vilket han strävade. Nej, icke målet — det strålade honom klart till mötes som en ledstjärna; det var vägen dit, som var så osäker.

Sakta lades en hand på hans skuldra. Han vände sig om.

»Du, mor?»

»Jag anade nog, att jag skulle finna dig här, min käre Rudolf. Men måhända jag stör dig?»

»Ack, nej ... Det gör mig så gott att ha dig, just dig här hos mig. Du är den enda, som helt kan förstå mig — även då jag känner mig modlös — förstå och uppmuntra mig.»

»Är du modlös, därför att de där nere icke förstå dig? Ifall de förstodo dig, vore det då över huvud taget nödvändigt att gå ut i världen såsom lärare och stridsman?»

»Ut, ut i mörkret, i kölden ... För att bringa ljus i mörkret... Men kölden — ja, du har nog rätt — från främlingarna, från massorna blåsa isiga vindar en till mötes. Endast ett kan skänka kraft och värme ...»

»Och detta enda är?» frågade Rudolf, då Martha ej fullbordade meningen.

»Ens hjärta måste vara fyllt av kärlek ...»

»För dessa främlingar? För dessa kyliga massor?»

»Nej, för en nära stående människa, vilkens kärlek är lika varm som ens egen.»

»Det äger jag i dig, mor.»

»Så var icke min mening. Det måste vara denna andra, denna ömma, glödande kärlek. Den skänker även kraft... Den oändliga lycka, som denna känsla inger, den oändliga saknad, som förlusten av densamma orsakar, måste mana oss att våga allt för att kunna skaffa hatet ur världen. Tro mig, Fredrik och jag kände en så häftig längtan att kunna få befria våra medmänniskor från hatets gissel, endast därför att vår kärlek var så innerlig. Du har förlorat hustru och barn; du är så gränslöst ensam, min stackars Rudolf... Och till och med inom äktenskapet, som kunde tillfredsställa ditt inre. Hur mycket önskar jag icke, att...»

»Nej», avbröt han, »jag vill icke gifta om mig. Jag vill vara fri, fri från alla fjättrar ...»

»För att ge dig ut i stormen? Men hur mycket större tillförsikt kan man icke göra så, när man vet, att man varje ögonblick kan komma tillbaka till hamnen? Ja, huld och skydd och pansar — allt detta är kärleken. Min största rikedom är än i dag minnet av min döde make. Livet är ännu skyldig dig en sådan skatt, Rudolf ... Du skulle behöva en ledsagarinna, som kunde taga del i din strävan, som du kunde skänka din innerligaste kärlek..,»

»Jag tänker icke på mig själv ... Och det, som just nu fyller mitt inre, är avsägelsen och den smärta, densamma bereder mig; jag hyser inga förhoppningar om framtida lycka. En kärlek, sådan som du ägt och nu drömmer åt mig, den förekommer ju så sällan. Jag går icke ut i världen för att söka mig sådana underbara blommor. Jag går ut för att fullgöra mina plikter — åt andra. Och sorgsen är jag...»

»Ja, det hör jag ipå din ton.. Även jag känner mig manad till tårar.»

»Gråt då, mor ! Det lättar ...»

Båda sutto tysta och vemodiga.

Månen förmörkades. Mörka moln täckte dess silverglänsande skiva; man hörde vinden klaga i rökfånget.

Martha skälvde av köld. »Kom», sade hon, »låt oss gå tillbaka till de andra! Försök att i dag härda ut hos dina gäster — för sista gången!»

*

Rudolf efterkom sin mors önskan; han begav sig tillbaka in i salongen. Man stod här och där och språka-de livligt. När Rudolf närmade sig, tystnade de flesta; han kände det, som hade man talat just om honom.

Han såg minister »Allerdings», fader Protus och överste von Schrauffen stå tillsammans i ett hörn; han gick fram till dem.

»Här äro ju tre av mina närmaste vänner församlade — 'tres faciunt consilium'. Jag skulle gärna vilja höra, vad ni sagt.»

»Jag yttrade», svarade ministern, »att jag redan länge sett isflaken komma... Ditt sätt och dina yttranden under den sista tiden ha låtit mig ana, att det skulle komma till några överdrifter. Men något så vanvettigt hade jag i

alla fall icke väntat mig — skänka bort sin rättmätiga egendom!»

»Och ni, herr överste?»

»Nå, eftersom ni frågar mig så rakt på sak och då minister Wegemann tagit bladet från munnen, så vill även jag säga min tanke rent ut. Jag tycker icke endast, att det är en vanvettig handling; den är till och med straffbar. Hur kan man vilja ansluta sig till dessa röda socialister? Har ni då helt och hållet glömt, att ni är er. ädling, att ni är reservofficer?»

»I själva verket, 'mon colonel', i detta fall har jag endast handlat som människa. Och ni, min käre fader Protus — skall även ni bannlysa mig? Om jag känner er rätt, behöver jag icke från er sida frukta något sådant.»174

Den unge pastorn såg Rudolf milt och allvarligt i ögonen och svarade:

»Ni har rätt, herr greve — varje anathema ligger mig fjärran ... Jag skulle icke alls vilja döma i det, jag icke förstår. Jag kan icke fullt sätta mig in i edra avsikter, i er tankesfär, men känner jag er rätt, så vet jag, att ni endast vill det som är gott... Det gör mig så innerligt ont att mista en sådan patronus. Ack, om den stackars grevinnan och den stackars lille gossen levat! Då skulle ni icke ha lämnat oss.»

Rudolf lade sin arm under paterns och tog honom några steg avsides.

»Kom, käre pastor! Jag skulle vilja tala några ord enskilt med er. Låt oss sätta oss här i denna vrå! Här stör och hör oss ingen. Jag vill icke byta flera ord med de båda andra. Jag har skilt mig från dem; det är en avgrund emellan oss. Jag kan i alla händelser icke enas med dem, och vad de tänka om mig, måste vara mig likgiltigt. Gentemot er, fader Protus, känner jag ett behov att ytterligare få utgjuta mitt hjära.»

»Det låter ju som inledningen till en bikt.»

»Jag har aldrig biktat mig för er ... och, som ni nog vet, över huvud taget hållit mig fjärran från alla kyrkliga ceremonier...»

»Ni, herr greve — liksom många andra — tror, ehuru ni icke visar det.»

»Nej ... ni bör icke ha någon oriktig uppfattning av mig. Jag tror icke — och antog, att ni visste det.»

»Jag har väl anat det, men ...»

»Ack, låt oss nu, denna sista stund, vara fullt uppriktiga !... Vi ha städse ömsesidigt högaktat varandra. Om vi än förtegat mycket, ha vi dock städse vetat vad som gömt sig i själens innersta djup, eller hur? Jag vet, vaa ni är skyldig ert kall och värderar i hög grad den takt. varmed ni förstått att på en gång vara en plikttrogen kyrkans tjänare och en människa med modern uppfattning.»

»Och ni, herr greve, har haft nog takt att kunna förenasjuttonde kapitlet

egenskapen av en kritisk skeptiker och en adlig patro-nus.»

»Men, fader Protus, nu har jag brutit med dualismen. Med andra till fideikommisset hörande prerogativ har jag avsagt mig patronatsrätten — och så har jag kunnat få fullt fria händer. — Takt det är något som de behöva, vilka söka dölja sin verkliga åsikt, vilka söka komma fram genom att kringgå sanningen ... Jag har skakat av mig denna nödvändighet. Därför talar jag nu helt öppet till er; den strid, till vilken jag förbereder mig, detta befrielsekrig mot allt, som håller mänskligheten i bojor, även i andliga sådana, det riktar sig naturligtvis även mot...»

»Alltså är det dock sant», avbröt pastorn, »att dessa så kallade fredsvänner — ty till dem hör ju ni — äro fiender till religionen?»

»Det är icke sant. Helt visst finns det bland krigets fiender många fritänkare, men även många troende. Och i sin

kamp mot kriget göra fritänkarna icke sina religiösa åsikter gällande; de söka snarare ingå förbund med kyrkan, ty de veta, vilken makt densamma äger, och veta i hur hög grad religionens bud överensstämma med fredsidéerna. Just emedan fredsidéns organiserade målsmän underlåta att uppträda mot vissa riktningar och institutioner, vilka enligt min åsikt böra bekämpas, just därför vill jag icke ansluta mig till deras föreningar och kongresser. Jag vill i alla avseenden representera denna nya världsåskådning, vilken enligt min övertygelse är ämnad att liksom en ny religion (ordet betyder ju 'band') förena kommande generationer . ..»

»Ja», avbröt fader Protus med något bitter ton, »med en dylik ny troslära måste man verkligen uppträda som fiende till det gamla — icke som patronus.»

»Fiende? I dess betydelse av hat, att våldsamt söka förfölja och förinta sin nästa? — Nej. Lojal motståndare? — Ja. Ack, fader Protus, fader Protus — vilka dunkla, sorgliga iörhållanden finnas det icke ännu i världen ! Hur smärtsamt kännes det icke, att tankar, plik176

ter, lidelser så skola strida mot varandra! Men jag ser tydligt var frälsning finnes ... Man skall helt enkelt vara god och sann; i vilken ställning som helst, under alla omständigheter skall man aldrig göra det ont är, aldrig söka försvara vad som är orätt... Vilka av statens nuvarande institutioner försynda sig icke mot dessa två saker — godhet och sanning?»

»Vad är sanning? Det har redan Pilatus frågat, herr greve.»

»Vad lögn är, måste han i alla fall ha vetat, ty då han yttrade: 'Jag är oskyldig och tvår mina händer', ljög han — han tvådde dem i blod. Vad godhet är behöver ingen fråga; det känner var och en — även den hårdhjärtade, trots det att han skrattar däråt. Men, käre herr pastor, min avsikt var ju icke att filosofera med er; jag ville endast säga er farväl, hjärtligt trycka er hand och oss emellan försäkra er, att jag förstår och värderar er samt vet mig vara förstådd av er. Ni kommer icke heller att fördöma min framtida väg, även om jag icke mer iakttager det ni nyss kallade för takt.»

Fader Protus tryckte kraftigt den andres framräckta hand och såg honom i ögonen: »Ja, vi förstå varandra.»

Rudolf fick nu se, att grevinnan Ranegg och hennes dotter Cajetane stodo i begrepp att taga avsked av hans mor.

Han gick fram till dem; han längtade att få utbyta ytterligare några ord med dessa älskvärda grannar.

»Vad nu då, ämnar ni redan bryta upp?... Nej, så lätt kommer ni icke ifrån mig — jag måste säga er, att till det, som jag genom förlusten av Brtjnnhof bittert kommer att sakna, hör även grannskapet med Raneggs-burg.»

»Ni försvinner ju icke från jorden, käre greve Rudi», sade grevinnan vänligt. »Jag hoppas, att ni allt fortfarande kommer att hitta vägen till vårt hem såväl här som i Wien. Och icke alltför sällan.»

»Tack, fru grevinna! Denna er älskvärda inbjudningsjuttonde kapitlet 177

visar, att ni icke — som så många andra här — anser mig för en stor narr.»

Cajetane inföll livligt:

»Säg icke så ! Ni är en ...»

Här kom hon av sig. Överraskad betraktade Rudolf henne. Hennes kinder voro täckta med en flammande rodnad, och i hennes stora mörka ögon, som voro riktade på honom, låg ett sällsamt uttryck.

Grevinnan Ranegg lät ej längre kvarhålla sig. Hon lämnade salen; Martha ledsagade henne. Rudolf bjöd Cajetane armen, och dessa båda följde nu på något avstånd de bägge mödrarna. Vägen till borggården, där vagnen stod, förde genom flera långa korridorer, nedför en trappa och genom ett långt galleri; man hade god tid att språka.

»Vad ämnade ni nyss säga, grevinna Cajetane?» frågade Rudolf. »'Ni är en' — började ni och avbröt er. Vad är jag?»

»En ovanlig människa.»

»Det var ett mycket milt uttryck.»

»Ni tror väl icke, att jag skulle kunna tillåta mig att fälla någon dom...?»

»Dock detta vore —• från er synpunkt sett — endast alltför naturligt. Jag är en vanslägtad person, då däremot ni är ett praktexemplar, ett mönster för de traditioner, vilka jag övergivit. Ni måste därför döma mig.»

»Jag gör icke så. Visserligen förstår jag er icke fullt, men jag vet, jag känner inom mig, att ni har ett stort, ädelt mål...»

»Och tror ni, att jag kommer att uppnå detsamma ?>

»Det kan jag omöjligt veta. Jag äger ju ingen inblick i alla dessa förhållanden — är fullkomligt okunnig. Ert beslut har på mig gjort ett mäktigt intryck, men det oaktat kan jag icke, hur gärna jag än skulle vilja, i minnet återkalla edra ord. Jag kommer icke nu ihåg vad ni yttrat, men jag skulle ge mycket för att ännu en gång kunna få höra eller läsa det... Jag tror, det skulle kunna skänka mig många lärdomar, något alldeles nytt..

»Inger er icke detta nya en viss bävan, grevinna Caje-tane? Hela er uppfostran, hela er vackra, harmoniska tillvaro vilar på det gamla.»

Hon skakade på huvudet, men blev svaret skyldig. Hon var för tillbakadragen för att tala om sig själv, för att söka försvara sig mot den åsikten, att hon endast hölle fast vid det gamla, men hon var visst icke oberörd av-nutidens aningar och löften, denna nutid, vilken på alla områden strävar mot sin omdaning. Och denne man vid hennes sida ägde nog mod att medverka vid denna omdaning, att för densamma uppoffra rang och rikedom — i sanning, »en ovanlig människa». Hur var det han nyss yttrat? Det var ett milt uttryck — nej, ett svagt uttryck var det... Hon hade velat säga — men därtill var hon alltför tillbakadragen: »en härlig människa».

De yttrade intet under återstoden av vägen. Men Rudolf kände, att denna flicka — en av dessa små fåglar, vilka byggt bo på ett av de träd, vilka äro dömda till undergång —• att denna flicka var fylld av medkänsla för honom och hans verksamhet. Ofrivilligt tryckte han sakta hennes arm till sig. XX.

Kärleksromanen mellan Hugo Bresser och Sylvia, vilken samma afton, som hon läst upp hans dikt, antagit en så innerlig karaktär, var fortfarande oavgjord; man hade varken avlägsnat sig från eller närmat sig till varandra, icke ens gjort någon bekännelse.

I samma mån som hans dyrkan ökats, hade han gripits av bävan och vördnad — han var rädd att förtörna henne, att förlora henne, om han yttrade något. Och därigenom, att han i dikten gjorde henne till föremål för sin hyllning, hade hon sjunkit hän i ett molnhöljt fjärran — i moln, vilka visserligen uppstego från hans eget rökelsekar, men som dock svepte henne i en slöja av oåtkomlighet.

De dikter, han ägnat henne och där han besjungit henne, lät han henne icke läsa. De skulle växa till ett helt band, och först, när han nått obestridligt rykte, ville han överlämna dem. Endast något stort ville han skänka henne — ingenting mindre än odödlighet åt hennes namn.

Och hon? Hon kom honom icke till mötes. »Vandra i kyskhet din väg genom livet!» Detta hennes mors yttrande hade inpräglat sig i hennes minne, som mången gång fallet är med melodier, från vilka man icke kan frigöra sig, vilka efteråt ljuda i ens öra, antingen man vill eller icke. Även sitt eget svar erinrade hon sig: »Det vill jag ju.» Detta var ett löfte, icke endast till modern, utan även till henne själv.

Blotta medvetandet att älska den unge diktaren fyllde henne med en så intensiv känsla av lycka, att hon icke

längtade efter något mera. Det var en känsla, sammansatt endast av beundran och ömhet — utan varje spår av sinnligt begär. Det var hennes livs andra kärlek. Vilken skillnad mot den första! Full av blygsel tänkte hon

tillbaka på den lidelsefulla yra, som bemäktigat sig henne vid hennes förlovning, hur hon då råkat i eld och lågor för en människa, som aldrig visat, om han verkligen ägde någon inre egenskap, vilken var värd att älska. Nu däremot var det endast det inre, en konstnärs stora, ljusa inre, det gudaborna snillet, som inverkat på henne. Det snara, bittra uppvaknande, som följt på hennes rus och som orsakats av Tonis brutala sätt att visa sin kärlek, hade ingivit henne avsky för densammas sinnliga sida. Den fullständiga brist på idealitet, som hennes make ådagalagt i det äktenskapliga umgänget, fördubblade för henne värdet av denna nya kärlek, denna enbart ideella hänförelse.

Att sann kärlek i själva verket trängtar efter fullkomlighet i såväl det ena som andra avseendet, det visste hon icke. Hon hade, hur mycket hon än av naturen var danad till »grande amoureuse», ingen erfarenhet i kärleksangelägenheter. Hön kände sig nöjd med denna stilla, sorglösa lycka, denna rena, lugna, lidelsefria kärlek, som värmde hennes hjärta. Icke blott i bildlig betydelse kände hon denna värme, utan nästan som något reellt, något fysiskt. Den uppsteg i hennes bröst, när hon steg upp, när hon gick till vila, ofta under dagens lopp, då hon tänkte på något helt annat. Liksom en varm våg, vilken plötsligt vällde genom hennes hjärta, förtog henne andedräkten — i outsäglig, ljuv lycka .. . Begär var det icke; det var glädje över att äga detta allt. Som en rik inre egendom, vilken fyllde henne med stolthet, vilken förädlade hennes tillvaro, kände hon denna kärlek, kände hon, att hon älskade en stor man, av vilken även hon — redan sedan långt tillbaka — varit älskad. När hon så tänkte på honom, såg hon icke föl sitt inre hans ansikte och hans gestalt, utan endast den abstrakta bilden av hans storslagna själ, av hans sköna,

mäktiga konst. En sådan kärlek behövde hon väl icke kämpa emot? Hon kände ju, att den endast kunde höja och förädla henne... Hon hade skaffat sig alla hans arbeten och njöt av varje vacker vändning, liksom en törstande av en saftig frukt. Välljudet i verserna, vilka hon läste högt för sig själv, och som hon snart kunde utantill, sövde henne liksom musik; var ny vacker tanke stärkte 'hans anspråk på hennes stolta kärlek. Icke endast i renhet — nej, i storhet kunde man vandra genom livet!

Yttre omständigheter medverkade att hindra denna himmelshögt spända, i ordets egentliga betydelse överspända lidelse att slå om i en mera jordisk sådan. De träffades nästan aldrig ensamma. Nödvändiga resor — Sylvia till sin svärmor, som insjuknat, Hugo till olika tyska städer för att övervara repetitioner av sina skådespel — och en mängd andra tillfälligheter orsakade långa skilsmässor, och så kom det sig, att romanen ännu efter så lång tid var oavgjord — att det varken blivit någon brytning eller något närmande.

Delnitzkys förhållande med den vackra sångerskan fortfor. Det hade övergått till en levnadsvana. Då han icke sökte dölja denna sin förbindelse, vare sig för allmänheten, sina släktingar eller sin hustru — han visste, att denna senare hade reda på alltsammans — och då de flesta icke yttrade något om saken, utan snarare tycktes anse det hela såsom något självklart, kände han det till slut, som levde han i ett slags andra äktenskap. Att han åtminstone där visade sig trogen och ståndaktig, det räknade han som en förtjänst.

Hans älskarinna hade för övrigt skänkt honom en son, och han tyckte mycket om den lille pojken; att leka med denne beredde honom verklig glädje. Mer än en gång hade tanken på skilsmässa från Sylvia uppstigit i hans inre. Då skulle han ju kunna gifta sig med den andra och ge lille Toni sitt namn. Men denna tanke hade aldrig lyckats få fast fot; en skilsmässa nödvändiggjorde ju för en österrikisk aristokrat så många obehagliga och

omständliga formaliteter: ombyte av religion, naturalisering i Ungern och framför allt offentligt tillkännagivande. Detta sistnämnda innebar för honom något särskilt avskräckande. Hans svåger Dotzkys beslut att avstå från sin ställning för att — såsom Delnitzky uttryckte sig — ge sig in bland socialisterna ingav honom en till förakt gränsande motvilja. Naturligtvis besvärades han på klubben och vart han eljest kom med en mängd frågor och kritik angående Rudolfs handling. Han skulle förklara allt detta oerhörda, som hans svåger ställt till, och varför han gjort så — och vilka oerhörda saker han ytterligare ämnade göra. Men han blev trött på att ge dessa ständiga upplysningar; numera yttrade han endast med en förargad axelryckning: »Ack, låt mig vara i fred för denne tok! Jag har icke att göra med hans extravaganser.» — Han försökte även förbjuda sin fru att vara tillsammans med Rudolf. Men detta försök avvisade Sylvia på det bestämdaste. Den sympati och högaktning, som hon sedan sin

tidigaste barndom hyst för sin styvbror, hade än mer ökats genom hans så ovanliga handlingssätt. Hon såg upp till honom; hon kände sig stolt över vad han gjort och hade förtroende till hans avsikter.

Sylvia hade så småningom dragit sig tillbaka från sällskapslivet. Hon fann det pinsamt, att hennes bekanta skulle beklaga henne som en övergiven och bedragen hustru. De, vilka visste, att hon egentligen icke var bedragen, alldenstund hon ju hade reda på sin mans otrohet, dömde henne med stränghet: »Det är omoraliskt av en hustru att finna sig i något dylikt; det är känslolöst, likgiltigt, en föraktlig svaghet!» Hur ofta hade icke s. k. goda väninnor sökt att försiktigt meddela henne, att man säger... att man viskar... Hon borde dock vara på sin vakt... Och om hon då ryckte på axlarna och besva råde sådana insinuationer med orden: »Jag vet ju allt», då bröt harmen lös: »Vad säger du? Du vet — och tål det? Har du glömt, vad du är skyldig din värdighet? Din rätt som äkta maka måste du skydda.» Mången an-tjugonde kapitlet l8l

såg också, att hon helt enkelt borde hämnas... Lika mot lika! — Allraminst något sådant. I kyskhet ville hon vandra genom livet.

Det var nu över ett år, sedan hon sist såg Hugo. Men hon hade ofta erhållit brev från honom och även själv skrivit til! honom, om också mera sällan. Det var inga kärleksbrev, men mellan raderna klappade förnimbart för mottagaren den skrivandes hjärta. Det enda ämne, som behandlades i denna korrespondens, var litteraturen. Han skrev om sina planer och resultat; han sände henne utdrag ur saker, som han för tillfället höll på att utarbeta, men han skickade henne även böcker av andra författare, vilka slagit särskilt an på honom, och bedömde deras innehåll. Sylvia gav sitt omdöme, icke i en kritiserande ton, utan helt naturligt; hon meddelade honom sitt intryck av det eller det stället.

Sedan hon skänkt sitt hjärta åt en diktare, hade hon börjat fördjupa sig i skaldekonstens verk, och detta hade för henne blivit ett njutningsrikt studium, vilket gav ökat värde åt hennes liv. Hon kunde frossa i en vacker dikt — antingen den var skriven av Hugo eller endast lovordad av honom — liksom en musikalisk människa i melodier. Hon hade icke lyckats själv producera något och skulle icke heller alls önskat det. Läsningen av andras arbeten skänkte henne full tillfredsställelse.

Det var först kärleken, som i hennes bröst väckt denna passion. Den högtidliga, för att icke säga lycksaliga hänförelse, med vilken hon förut omnämnda afton föreläst Hugos dikt, hade inom henne tänt en lidelse för all poesi; från och med denna stund hängav hon sig innerligt åt studiet av alla det bundna ordets döda och levande mästare. Och — i hennes ögon — kunde hennes diktare jämställas med litteraturens mest berömda hjältar. Att även han skulle nå konstens högsta tinnar, det betvivlade hon icke. Hon såg upp till honom med en slags vördnad. Att hon var den förnäma damen, han en egentligen ännu okänd författare i en obetydlig social ställning, därpå tänkte hon icke. Nej, han var den guda-184 marthas barn

börne, vilken komme att erövra ryktets strålande gloria

— hon en anspråkslös, obetydlig kvinna.

*

Några dagar efter avskedsmiddagen på Brunnhof erhöll Sylvia ett brev från Hugo, vari han underrättade, att han följande dag skulle anlända till Wien.

Denna underrättelse ingav henne på samma gång glädje och bävan. Denna långvariga skriftliga förbindelse hade blivit henne en så kär vana, att hon nästan fruktade, att den personliga beröringen på något sätt skulle kunna inverka störande, skulle kunna orsaka något missljud.

Men till slut fick den känslan överhand, att morgondagen med dess återseende komme att bereda henne stor njutning. Hon lagade, att hon var ensam hemma den timme, till vilken han anmält sitt besök.

Klockan var fyra på eftermiddagen. Där ute sken en klar, varm höstsol. Det oaktat sprakade i kaminen en munter liten brasa. Och på ett sidobord kokade i en samovar av silver tevattnet över en blå spritlåga. Från gatan hördes dämpat vagnsbuller. Från blomsterbordet spred sig doften från en magnolia. Sylvia står framför detsamma; hon

bryter en blomma, vilken hon fäster i sitt skärp. Hon bär en promenaddräkt av svart sammet

— hon hade nyss kommit hem från en åktur. Hennes kinder voro täckta av en frisk rodnad; hennes ögon strålade.

Inom en halvtimme borde han vara här, men redan nu ljöd en ringning.

Ett besök? Nå, saken var klar; ingen annan än Bresser skulle få företräde — och Anton var bortrest.

Dörren öppnades, och betjänten överräckte på en silverbricka ett telegram.

Säkerligen återbud från Bresser. .. Genom den bittra, smärtsamma missräkning, som denna tanke förorsakade, insåg hon hur mycket hon glatt sig åt det förestående besöket.tjugonde kapitlet

Men telegrammet var icke från Bresser — det rörde något fullkomligt likgiltigt. Nu gladde hon sig i dubbel mån och fullt medvetet. Hennes fruktan, att återseendet skulle medföra något missljud, var nu borta. Full harmoni skulle det snarare bli; hon skulle få släcka sin brännande inre törst.

Hon slog sig ned vid pianot och spelade sakta hymnen till solens uppgång ur »Profeten». Denna melodi hade alltsedan förut omtalade teaterafton blivit den trollformel, med vilken hon städse kunde frammana bilden av sin skald, liksom andades hon hans närhet.

Hon gick från pianot till sitt vanliga hörn, varest ett vridbart litet läsbord stod bredvid schäslongen. Hon satte sig och tog en bok i handen. Det var ett band dikter av Hugo Bresser; hon fick genast upp den sida hon önskade. Även där fann hon en besvärjelseformel — en viss strof full av välljud och entusiasm.

Men hon lade åter bort boken. Han fick icke finna henne sysselsatt med denna läsning — det skulle sett klumpigt, avsiktligt ut. Hon lät händerna sjunka och slöt ögonen. Icke spela, icke läsa ville hon — endast så sitta där och njuta av denna väntan, denna ljuva bävan, lyssna till sitt eget hjärtas hastiga slag — hur ljuvt var det icke!

Än var halvtimmen icke förbi — och åter ljöd en ringning.

Sylvia sprang upp; hon kände hur hon bleknade.

Bresser trädde över tröskeln och bugade sig vördnadsfullt ; hon stod en stund orörlig på samma plats.

Hans ceremoniösa hälsning och den ton, med vilken han yttrade: »Nådigaste fru grevinna», bragte henne till besinning; hon var åter helt och hållet världsdam, vilken mottager en välkommen främmande gäst. Hon gick honom ett par steg till mötes och räckte honom handen atr kyssa.

»Så glad jag är att få återse er, herr Bresser. Kommer ni nu att stanna en tid i Wien? Var så god och sitt!» — Själv slog hon sig ned på sin vanliga plats vid186

läsbordet. — »Ser ni», sade hon leende, »här har jag edra dikter — men ni får icke tro, att jag lagt fram dem, därför att jag väntade er. Jag ...»

Rösten svek henne. Bresser tycktes icke förstå vare sig hennes cirklade eller skämtsamma ton. Han teg och intog icke heller den erbjudna platsen; hans ansikte uttryckte djup rörelse; han riktade en öm, förebrående blick på henne. Hon förstod, att han kände missräkning över hennes sätt att mottaga honom. Det hade han även gjort i början, men när hon nu kom av sig, när under hans blick även hennes ögon började fyllas av ett ömt skimmer, då förstod han, att denna konstlade likgiltighet endast var en slöja, en för honom nu genomskinlig slöja, under vilken hon sökte dölja den annars alltför bjärta glansen av återseendets ömsesidiga glädje. Efter alla de tankar och känslor de utbytt, efter all den längtan, som under det förflutna året bemäktigat sig dem båda, hade de ju rätteligen bort sjunka i varandras armar: — »O du, du — återser jag dig då äntligen!» — Men då detta icke lät sig göra, var det väl bäst som det var; de visste ju dock båda, vad som doldes under slöjan.

Så ville han då lyda hennes outtalade befallning; han satte sig och yttrade i tilltvingad lugn ton:

»Om jag kommer att en längre tid kvarstanna i Wien, fru grevinna? Det beror på omständigheterna. Burg-

teaterns direktör, till vilken jag inlämnat mitt drama, har skickat bud på mig. Det är kanske fråga om ändringar — pjäsen är antagen — måhända om repetitionernas början. I så fall måste jag ju stanna här.»

»Vad? Ett stycke på Burgteatern, och ni har icke til! mig skrivit något därom!»

»Jag ville icke säga något, förrän jag säkert visste, om det skulle antagas.»

»Och vilket av edra skådespel?»

»Mitt sista, vilket ännu aldrig gått över scenen; ni har läst upp första akten för oss.»

»Ah! — 'Den slocknande stjärnan'? — Ni har såledestjugonde kapitlet l8l

avslutat detta drama — och icke i edra brev till mig nämnt ett enda ord?»...

»Det var min önskan, att ni icke skulle få bedöma de följande akterna i manuskript, utan på scenen.»

»Jag kommer att vara förfärligt orolig under premiären.»

»Orolig? För mig?»

»För er, för pjäsen, för mig själv — det skulle kännas så svårt, om publiken icke visade något bifall.»

»Om stycket fölle igenom, menar ni?... Vem vet, om det kommer att finna nåd för er? Måhända kommer ni att anse dess fiasko berättigat.»

»Kan jag då ens fälla något omdöme, när jag är orolig? Endast om ni ger mig det hela att läsa, kan jag klargöra, huruvida det är vackert eller icke. Tala åtminstone om hur handlingen utvecklar sig!»

»Intet omtalar jag, grevinna Sylvia. Jag har så länge glatt mig åt att för er få framlägga min dikt i färdig form, levande och ny. Den kommer att uppföras endast för er — den övriga publiken kommer icke alls att vara för mig närvarande.»

De språkade sedan om det, som tilldragit sig i Sylvias familj, om Rudolfs avsägelse av fideikommisset. Det gjorde Sylvia gott att höra, vilken ädel uppfattning Hugo hade av saken i fråga, hur fördomsfritt han bedömde de mål och medel, hennes bror valt.

»Ni kallar mig skald, fru grevinna?» sade han. »Nåja, i skrivna tankar och ord diktar jag, men Rudolf gör det i handling, i djärva, av hänförelse glödande bragder... Det, han åtagit sig, kan bli ett storartat poem.»

Så sutto de länge och språkade om olika saker. Men det låg något outtalat mellan dem, något, varpå båda tänkte och vilket båda visste, att det mer än något annat sysselsatte deras tankar. Deras stämmor skälvde; deras ögon strålade. Man märkte det till och med under den tystnad, som då och då uppstod, när samtalet avstannade.

Under en sådan paus möttes deras blickar och dröjde188

liksom smeksamt kvar. Han var lycklig att se henne så vacker, och även hon kände det som en glädje, att hans yttre så harmoniskt överensstämde med hans konstnärssjäl: ädla drag, intelligent blick och tillika i sätt och ton. i sin klädsel odi sitt uppträdande den korrekte världsmannen. Att älska denna människa var sannerligen förlåtligt ... Hon var stolt över honom — och nästan stolt över sig själv, att hon skänkt en så värdig man sitt hjärta.

Efter en stund, som tycktes dem som fem minuter, måste han gå. Direktören väntade på honom.

»När får jag komma åter?»

»I morgon, samma tid.»

De tryckte länge och kraftigt varandras händer. Utan ord sade denna varma, skälvande handtryckning:

»Vi återses, ljuva varelse! — Vi återses, min älskling !» XXI.

Rudolfs broschyr hade kommit ut — en anklagelseskrift. Dess titel var »Kulturmänniskans förbrytelse». På

samma gång utgav han en andra — en skrift fylld med löften: »Den mänskliga kulturens rika möjligheter till lycka».

I den första utgöt han sin vredes skålar över det hyckleri, den orimlighet och de grymheter, som ligga till grund för det rådande s. k. kulturtillståndet. I den andra lämnade han sin hänförelse och sin fantasi fria tyglar. Han skildrade, hur jordelivet måste gestalta sig, om man jämte den tekniska kulturens sagolika framgångar även tillvaratoge de etiska intressena, d. v. s. om man lät sanning, förnuft och godhet reglera samhällslivets alla förhållanden. Han hade med avsikt icke i ett arbete smält samman dessa bägge synpunkter: hur världen verkligen var och hur han önskade den skulle vara. Utan han hade skilt dem åt för att med samma glöd kunna uttrycka sin vrede och sina förhoppningar, för att icke dämpa deras verkan.

Det närmaste resultatet av detta offentliggörande var, att broschyrerna så gott som icke alls lästes. Anklagelsen förklingade ohörd och likaså det glada budskapet. Visserligen omnämndes saken av några tidningar; från bekanta erhöll han ett par erkännade, men även två eller tre klandrande brev. Från anonyma personer fick han till och med ohövliga skrivelser. Men någon revolution orsakade icke skrifterna, icke ens uppståndelse. Man190

hade åter 9Ökt att med en handfull krut spränga en bergskedja.

Men lika gott! En liten broschyr av en obekant penna kan icke rubba världen. Avsikten med densamma var också en annan. Rudolf hade så att säga lättat sitt hjärta genom att nedskriva det program, på vilket han ämnade bygga sin mission. Han visste väl, att det han åtagit sig fordrade årslånga strider för att någonsin kunna lyckas. Tills vidare hade han utstakat planen till denna kamp. Han hade i dessa skrifter nedlagt det, som under så mången nattlig timma föresvävat honom, när han liksom i vaken dröm legat och tänkt på sin livsuppgift. Ban hade å ena sidan sökt ge uttryck åt den harm, som all denna småaktighet, bitterhet och låghet framkallat, å den andra åt den jublande fröjd, han kände över alla rika möjligheter till lycka, till en ljusare framtid och över alla de ansatser, som redan gjorts för att förverkliga densamma. Han måste för sig själv tillstå, att hans ord, där de stodo på papperet, endast gåvo en mycket svag bild av de lidelsefulla känslor och klara tankar, som nattetid bemäktigat sig honom. »Det kommer sig därav», brukade han säga, »att när man skriver har man endast tillgång till förut givna ord, vilka höra hop med gamla föreställningar. Tankar och känslor däremot röra sig med inre aningar och förhoppningar, nya glödande begrepp, för vilka vårt nuvarande språk saknar uttryck.» »När jag tänker», yttrade han en gång till Kolnos, när det var fråga om denna motsats, »bär min själ vingar, och när jag skriver — galoscher.»

Bland de brev, som på grund av hans publikation kommo honom tillhanda, väckte särskilt ett hans uppmärk-samhet; det var skrivet med förvänd fruntimmersstil och utan underskrift. Det innehöll endast några få rader :

Läsningen av edra bägge skrifter, vilkas tittar äro för långa att uttala — jag kallar dem 'Helve-tjugoförsta kapitlet

tet' och 'Paradiset' — har djupt gripit mig; jag måste säga er det. Om ni också icke vet, vem som skriver dessa rader, tror jag, det i alla fall kommer att bli er kärt erfara, att edra ord kommit en systersjäl, en ung kvinnas mottagliga sinne att vibrera av sublim medkänsla.

Emellertid skriver jag detta icke för att behaga er, utan för att stilla min egen längtan, min längtan att få säga er, att mitt hjärta för er slår av hängiven beundran. Att ha nedskrivit detta och veta, att ni kommer att läsa det, gör detta samma hjärta gott.

Rudolf var icke oberörd av den varma ton, som talade ur detta brev. Men sedan han skjutit det åt sidan och läste andra med samma post anlända skrivelser, tänkte han icke mera därpå. Vad som orsakade honom mera huvudbry var en officiell skrivelse från krigsministeriet med order, att han klockan tio följande förmiddag skulle infinna sig i ministerns kansli.

lian anade väl vad komma skulle. Det var en oangenäm promenad, men den måste företagas. Dagen därpå infann han sig punktligt på ovannämnda ställe.

Krigsministern var en avlägsen släkting till hans avlidne far; Rudolf hade ofta kommit tillsammans med honom i sällskapslivet och hade även en gång mottagit honom som gäst vid en jakt på Brunnhof. Men nu skulle han träda honom till mötes, icke som släkting eller umgängesvän, utan å tjänstens vägnar, i sin egenskap av löjtnant i reserven.

Ministern var ensam i sitt kabinett, när Rudolf, anmäld av en ordonnansofficer, inträdde i detsamma.

Den gamle herrn, som hade ett mycket martialiskt yttre, antog nu en särdeles sträng min, i det han brummande yttrade:

»Ah — herr löjtnant Dotzky! Stig fram!»

Rudolf, som bugande blivit stående på några stegs av-192

stånd, trädde närmare. Detta tilltal bådade icke gott.

Utom tjänsten duade de båda männen varandra. Detta ovänliga ni tillkännagav förmannen.

»Hör nu» — han tog med darrande händer från sitc skrivbord två gula häften, vilka Rudolf mer än väl kände till — »har ni skrivit denna smörja?»

»Ja, ers excellens. Jag har ju också signerat skrifterna.»

»Men, ni olycksaliga människa — vet ni då icke, vad följden nu måste bli?»

»Det kan jag ungefär föreställa mig. Jag måste lämna armén.»

»Och en sådan vanära — tager ni emot så lugnt?»

»Jag har redan dyrt betalt rättigheten att få säga vad jag vill, i det jag avsagt mig fideikommisset. En avsägelse mer eller mindre betyder då föga. Som en vanära anser jag icke friheten. Man kommer att förklara mig förlustig en rang, vilken skulle tvingat mig tåla saker, som jag fördömer. Ert handlingssätt är berättigat, men det förödmjukar mig icke. Om det varit mig möjligt att helt enkelt anmäla mitt utträde ur reserven, hade jag gjort så, men då detta icke låter sig göra, så ...»

»Men Dotzky, är du då alldeles galen?» avbröt ministern och återtog det mera förtroliga »du». — »Är historien angående fideikommisset verkligen sann? Jag har icke velat tro så.»

XJ°> jag vara fri.»

»Det är ju ingen på hela jorden. Alla äro bundna av plikter — från och med vår högste general, vars plikttrohet var och en kan taga till efterdöme.»

»Helt visst. Men även jag har handlat endast av pliktkänsla.»

»Och vad i all världen vill du ernå med dylika revolutionära skrifter? Jag trodde icke mina ögon, när jag genombläddrade dem.»

»Jag är icke revolutionär. Jag söker påvisa nutidens dåliga sidor och sättet att få dem att för framtiden försvinna. Men jag påstår icke, att vägen från det gamla,tjuguförsta kapitlet

193

dåliga till det nya, goda leder över revolution. Något våld vill jag icke alls veta av, vare sig från ena ellei andra hållet. Man skall i dessa skrifter icke kunna påvisa en enda rad, vilken söker uppreta till våldsamheter.»

»Och jag säger dig, det finnes från och med titeln icke en enda rad, som icke innebär uppror. 'Kulturmänniskans förbrytelse'! Mitt ämbete hör ju även till de kulturella institutionerna. Är jag en brottsling?... Kort sagt, ni har gjort er omöjlig, jag ansåg er mer förståndig. Vet ni då icke, att en soldat icke öppet får kritisera sådana saker som samhällsskicket och ännu mindre det militära?»

»Fm får då utöva kritik, då den allmänna värnplikten nödgar varje man att vara soldat? Endast kvinnor, barn,

gubbar och krymplingar? Och dock ordar man om frihet...»

»Du har förfärligt vridna åsikter. Men till slut — jag vill söka ordna saken. Avgörandet ligger ju dock i mia hand. Om du verkligen kan bevisa, att din mening icke varit att direkt såra någon eller att egga till uppror, och även allt framgent...»

»Jag kommer allt framgent aldrig att uppmana någon till våld eller att hetsa någon till hat. Det är ju just dessa båda saker, som jag bekämpar.»

»Förhåll dig hellre alldeles lugn för framtiden!»

»Om det skall vara villkoret för ert överseende, ers excellens, torde jag be er att begagna er av er stränghet — ty till tystnad kan jag icke förplikta mig.»

»Nå, vi få väl se, hur ditt framtida uppförande blir. Anse er emellertid som varnad, herr löjtnant greve Dotzky !»

Och därmed var audiensen slut.

Rudolf lämnade i dyster sinnesstämning ministerns kabinett ... Det föreföll honom, som bure han tyngder på fötterna och bojor på händerna. Hela den byggnad, han nu genomvandrade med dess enkla salar, dess breda korridorer, dess trappor, i vilka uniformsklädda personer skyndade upp och ned, gjorde på honom intryck av etc fängelse, och framför porten detta svartgula staket, dessa

små skyllerkurar, alla dessa soldater, vilka sutto på bänken bredvid porten — allt detta, som han sett så ofta, syntes honom i dag i ett helt och hållet nytt ljus ... Det var liksom en erinran, att det bestående är orubbligt, att det är fyllt av organiskt liv och att alla försök att förändra detsamma måste gå om intet, liksom böljorna krossas till skum mot skärets klippiga barm.

Och när han kom ut och såg den framför liggande öppna platsen, framstod även detta välbekanta sceneri i en alldeles särskild dager. Det hade regnat hela natten, den fuktiga stenläggningen var svartglänsande; det regnade fortfarande, men på samma gång genombröts mol nen av en solstråle, vilken lekte kring Radetzkystatyn.ä huvud. Den gamle fältherren sitter till häst; nan vänder ryggen åt krigsministeriets byggnad och tyckes med den utsträckta handen välsigna alla dessa månglerskor, vilka var morgon stå här och sälja grönsaker. På andra sidan av torget, mitt emot nyssnämnda byggnad, ligger påvliga sändebudets palats — också en sådan skarp klippa, mot vilken så mången bölja krossas... Det var ett bråk och vimmel; kring alla stånd stodo köksorna med sina korgar under armen och köpslogo; man hörde vagnarnas buller mot stenläggningen, hyrkuskvagnar, -enspän-nare, omnibusar, lastvagnar och även — det mest ömkliga av alla fordon — en vagn med levande kalvar; man såg idoga människor skynda fram och tillbaka och stöta hop med sina paraplyn. Det hela oroade oerhört hans redan förut spända nerver. Han greps av denna trötta, sorgsna känsla, som tager sig uttryck i denna djupa suck: »Ack, vore jag död!»... Den älskliga Beatrix, som i blomman av sin ungdom från livets höjder rycktes bon till gravens mörker — och hans stackars lille Fritz! Hur mycket skulle han icke giva för att ännu få äga dessa två?... Gråten satt honom i halsen.

Men när han åter kom hem till sig och satte sig vid sitt skrivbord, där nyankomna brev och tidningar samt hans påbörjade arbeten lågo, förjagades snart detta anfall av dystert lynne. De bekymmer, som rörde hans

öde, måste försvinna vid tanlken på den stora sak, åt vilken han vigt sitt liv. De brev, som anlänt med sista posten bidrogo mycket att bannlysa den känsla av nedslagenhet, som överväldigat honom, när han lämnat krigsministeriet. Där hade han befunnit sig i denna gamla värld, som syntes så stel och orubblig, varest allt är som inklämt i trånga järnband. Dessa brev däremot bragte honom underrättelser från denna löftesrika framtid,

som mer och mer närmade sig sitt förverkligande. Signaler från dem, vilka kämpade för samma mål, vilka hyste samma förhoppningar, samma intressen. Det tycktes honom, som ropade alla dessa till honom: »Endast mod, endast uthållighet! — Vi se redan den förlovade staden; vi klappa redan på dess portar. — Hjälp till!» XXII.

Med Sylvias medgivande återkom Bresser följande och därpå följande dag.

Nästan aldrig träffade han Sylvia ensam, men om också närvaron av ett dussin människor skilde dem åt, visste de bägge älskande dock att genom underförstådda ord. stumma blickar finna vägen till varandras hjärtan; de möttes i sina tankar och önskningar. På tu man hand voro de snarare mer fjärran från varandra; då grepos båda av en sällsam blyghet och bävan. För att förjaga denna bävan språkade de med konstlad köld om likgiltiga saker — liksom spökrädda barn börja sjunga högt i mörkret.

Hugo visste sig vara älskad. Detta medvetande fyllde honom med en så överväldigande lycka, att han icke ville våga att alltför häftigt visa sina känslor och därigenom skrämma den tillbedda kvinnan. Hans lidelse för Sylvia tog icke heller — just nu — hela hans intresse i anspråk. Repetitionerna av hans skådespel fortforo; han befann sig i ett tillstånd av feberaktig spänning. Det öde, denna dikt, i vilken han nedlagt det bästa av sitt eget jag, skulle få, var av oändligt stor vikt för honom. Dess framgång eller fiasko på en så inflytelserik scen som Burgteaterns i Wien komme att inverka på hela hans självförtroende, ty skulle detta arbete misslyckas måste han tvivla på sin egen begåvning, och tvärtom, mottoges detsamma med bifall, kunde han vara viss, att hans konst skulle gå segrande framåt. Och det viktigaste av allt: han komme att i ena fallet för henne, för Sylvia, fram-tjuguandra kapitlet i97

stå som en misslyckad författare, i det andra som en firad skald. Att hos henne väcka medlidande och missräkning eller glödande beundran! Han var närvarande vid samtliga repetitioner och utövade den mest stränga självkritik. Mångt och mycket föreföll honom matt och färglöst; han gjorde en hel del strykningar och ändringar. Dag och natt hade han detta verk i tankarna.

Men Sylvia, som icke hade någon dylik avledare, stod helt och hållet under inflytande av sin nya, dagligen stegrade lidelse. Hon sökte dess mindre motstå dess berusande makt, som Hugos aktningsfulla tillbakadragenhet invaggade henne i säkerhet. »Vandra i kyskhet genom livet» — denna föresats fick hon icke bli otrogen, men det var ingen fara; hennes skald inlade ju tydligen icke något av sinnligt begär i sitt hjärtas hyllning.

Även han älskade i kyskhet.

»Sylvia, jag skulle vilja säga dig ett allvarsord» — med detta yttrande inträdde en dag Delnitzky i sin hustrus rum. Hon var just sysselsatt med att läsa några av Bressers dikter.

Förvånad blickade hon upp. Förhållandet de båda makarna emellan hade på sista tiden blivit endast ett yttre. Blott i andras närvaro talade de med varandra; mellan fyra ögon hade de intet att säga, allra minst några »allvarsord».

Hon lade bort"boken. »Vad är det fråga om?»

Anton satte sig framför bordet vid sidan av hennes schäslong och betraktade den bortlagda boken.

»Aha, det stämmer», mumlade han.

»Vad är det som stämmer?»

»Denna läsning — med de dumheter, du gör.»

»Jag förstår icke.»

»Du låter kurtisera dig av den där pennfäktaren — hela sta'n talar redan därom. Och i vilken dager måste icke jag framstå?»

»I vilken dager du måste framstå? — Förlåt, det vet198

marthas barn

hela sta'n långt före detta. Det är minsann ingen hemlighet, att du ...»

Han lät henne icke tala till slut:

»Det är något helt annat... Att man bär kring skvaller om mig, betyder mindrg — jag är man. Men jag kan icke finna mig i, att min hustru ger anledning till prat, och jag förbjuder dig helt enkelt...»

Nu sprang Sylvia upp.

»Du — mig? Därtill har du förverkat din rätt. Jag har intet att förebrå mig och låter icke förbjuda mig någonting.»

»Nå, nå, förivra dig icke så! Att du icke har något att förebrå dig, tror jag ju. Känner jag dig rätt, är du alltför väluppfostrad att någonsin — och allra minst för en sådan — vilja uppoffra din heder. Men du komprometterar dig — och på samma gån g även mig... En god vän har givit mig en vink. Jag antager emellertid, det är tillräckligt, att jag gör dig uppmärksam på, att folk pratar... Nu kommer du av dig själv att göra slut på saken och att vara mig tacksam, att jag i rätt tid varnat dig — ty vad kan väl vara en kvinna mer dyrbart än hennes goda namn och rykte? Det är redan skandal nog i familjen, att Rudi gör sådana dårskaper och helt och hållet förgäter vad han är skyldig sin rang.»

»Icke ett ord mer om min bror!» utropade Sylvia vredgad.

»Det är detsamma, om jag säger något eller icke; de andra hålla i alla fall icke inne med vad de tänka. Man beklagar den stackars friherrinnan Tilling därför, att hennes son gör henne så föga heder. Då bör väl åtminstone dottern ... Kort sagt» — även han reste sig nu — »du förstår mig nog — det hela är för övrigt så pinsamt. Låt oss icke tala mer därom... Tillslut ditt hem för denne preussiske zigenare. Det är ju mycket enkelt »

Blek och darrande stod Sylvia där. Hon sökte efter ord, men fann inga.

Han anslog nu en mera gemytlig ton: »Var inte för-tjuguandra kapitlet i99

bittrad! Må hela historien nu vara glömd!» Han närmade sig dörren.

Hon följde honom med blicken, men var fortfarande stum. Med handen på låset vände han på huvudet:

»Alltså avgjort? — Intet svar? Mig gör det också detsamma.»

»Se, där kommer ju för övrigt mamma! — En kyss på hand, mor ! Du kommer alldeles lagom ... Sylvia är en smula upprörd, emedan jag givit henne ett gott råd... Hon talar nog om det för dig... Känner jag dig rätt, kommer du att hålla med mig. — Jag lämnar er nu en samma. Adjö!»

Martha blev förskräckt över sin dotters ansiktsuttryck. Det låg däri något, som hon aldrig förr sett; i hennes ögon brann en dyster eld, och hennes läppar skälvde liksom av tillbakahållen vrede. Hon stod orörlig. Martha gick fram till henne och lade handen på hennes skuldra.

»Vad har då hänt? Har det varit ett uppträde er emellan? Beträffande fröken Irma?»

»Nej, beträffande Hugo Bresser.»

»Ah, jaså», sade Martha och släpade på orden. Hon gick fram och satte sig. »Och Toni sade, att jag skulle hålla med honom... Jag erkänner, Sylvia, att även jag i dag haft för avsikt att språka med dig angående samma ämne.»

Sylvia andades fortfarande kort och hastigt. Hennes läppar hade icke upphört att skälva. Nu sjönk även hon ned i en fåtölj, mitt emot modern.

»Låt höra!» sade hon.

»Jag skulle först vilja veta, vad som ägt rum mellan dig och din man. Du har ju icke låtit något komma dig till last.... Varför är du så förvirrad?»

»Emedan jag är uppretad, mycket uppretad! Denna människa, som sedan år och dag bedrager mig — nej, icke ens bedrager, utan helt öppet bryter sin trohet — han vågar föreskriva mig lagar, att jag icke skall kompromettera

mig och 'honom. Hans heder är alltså beroen-200

de, icke av honom själv, utan av mitt görande och låtande ...»

»Det är ju en gång så, kära barn. En makes lästet ge icke en hustru rättighet att sätta sitt eget rykte på spel... Om man därute i världen skulle säga, att denne unge Bresser ...»

»Därute i världen, i världen! ... Det är väl icke det högsta, denna värld, där 'man säger' — denna enfaldiga, orättvisa värld, som är så full av motsägelser och i vars fördomar även min eljest så fritt tänkande mor är fången ..-.?»

»Men Sylvia!»

»Ja, ja — militarismen, alltså det, varpå hela staten vilar, det är våra furstars käraste egendom och grundvalen för våra adliga familjers existens, detta skulle du så att säga vilja blåsa bort. — Men den himmelsskriande orättvisa, som råder i samhället med avseende å mannens och kvinnans plikter, den märker dt: icke. Då bör man foga sig; då yttrar du 'det är ju en gån g så'... En man — han må ha så många kärleksförbindelser han vill — behöver icke ens bevara skenet. Men en hustru bör finna sig i allt, måste förkväva sina känslor och tankar, avsäga sig sin lycka — endast på det denna präktiga 'värld' icke må prata, en värld, som dessutom icke iakttager sina egna lagar, utan dagligen i smyg överträder dem — det måste endast vara i smyg... Nej, mor, inser du icke, att det härskar en orättvisa, en träldom, som kan mäta sig med de former av slaveri och olycka, vilk^ du och Rudolf, liksom fordom min far, söka att bekämpa?»

Martha kände sig förlägen. I denna riktning hade verkligen hennes upprorstankar aldrig gått. Hon svarade icke.

Då Sylvia fått ge luft åt sin harm, kände hon sig åter lugnare. Hon reste sig och gick fram till sin mor.

»För övrigt, mor», sade hon och lade armen kring hennes hals, »var icke ledsen på mig och oroa dig icke!

Jag har verkligen icke något att förebrå mig — men av Anton låter jag icke befalla mig.»

»Och du önskar inga moralpredikningar av mig?»

»Icke heller det, käraste mor. Jag kan och vill ensam sköta mitt hjärta och mina plikter.»

»Alltså medger du, att du har plikter?»

»Det har var och en — det gäller endast mot vilken.»

»Du menar mot dig själv?»

»Låt oss nu tala om något annat! Vad nytt från Rudolf?»

Martha stannade icke länge. Hennes dotters häftiga ord hade uppskakat henne. Att tala mer om saken, sedan Sylvia förklarat, att hon ville sköta sig själv, skulle icke lett till något resultat, och hon var icke hågad ati tala om något annat Alltså gick hon så snart som möjligt.

Hon hade icke varit borta många minuter, förrän betjänten anmälde:

»Herr Bresser.»

Sylvia kunde med möda tillbakahålla ett anskri. En varm våg vällde genom hennes hjärta. Efter vad som hänt kunde intet bringa henne mer ur fattningen och på samma gång vara henne mer kärkommet än den unge skaldens närhet. — Åt tre håll brädväggar med järntaggar och murar med glasskärvor och endast en sida fri, där en av ljus övergjuten stig förde ut ur allt mörker och på denna stig, redo att följa henne — Hugo Bresser, Så kände hon det i detta ögonblick.

Om han öppnat sin famn — skulle hon sjunkit däri. Hon skulle icke hyst minsta betänkligheter, att detta icke skett i »kyskhet».

Men han, cirklad som alltid, bugade sig och förde aktningsfullt den darrande lilla handen till sina läppar. Han lade märke till hennes blekhet och ovanliga min.

»Mår ni icke riktigt bra, fru grevinna?»

»Jo, för all del. Var god och sitt!»

Han lydde. »Mig bedrager ni icke, grevinna Sylvia.202

m är icke vid ert vanliga lynne... Men jag har intet anspråk på ert förtroende.»

Hon svarade icke. Efter en stund yttrade han sakta:

»Ni är icke lycklig...»

Och hon ännu tystare: »Nej, nej, nej — lycklig är jag icke.»

»Sylvia!»

För första gången kallade han henne så. Hon bävade, men 'klandrade honom icke. Hon endast höjde ögonen och betraktade honom med en djup, gåtfull blick.

H!an skälvde under denna blick; han kunde icke längre tillbakahålla sin bekännelse:

»Ni vet väl? Icke sant? Ni vet, att...»

Sylvia kunde av hans ansiktsuttryck, av tonen i hans stämma gissa sig till vad nu komma skulle. Hon avbröc honom med en avvärjande rörelse av handen.

»Jag vet, jag vet — men jag vill icke höra det... Icke i dag.»

»Att ni endast vet det, är mig nog — i dag.»

Den unga frun reste sig och gick till andra ändan av rummet, fram till fönstret och lutade pannan mot rutan En tryckande känsla av ångest hade kommit över henne. En blandning av två varandra motsatta känslor genomträngde hela hennes varelse. De hade egentligen bort upphäva varandras verkan: — hon kände sig på samma gång så olycklig och så salig ...

Men detta farliga uppträde borde icke förlängas. Åtei inträdde betjänten för att anmäla ett nytt besök — systrarna Ranegg.

Hugo tog sin hatt och gick. I dag var icke hans dag. icke i 'dag, men ... Han var icke rov för stridiga känslor — han var endast salig. XXIII.

Ur Marthas dagbok

Jag har nu åter vant mig vid att — liksom i min ungdom — föra dagbok. Icke regelbundet. Endast när något ligger mig tungt om hjärtat, samspråkar jag så med mig själv.

Ack, den tid är svunnen, då jag ägde en, åt vilken jag kunde säga allt, allt, åt vilken det var en glädje och ett behov att få säga allt. Det jag genomlevat fick först sitt värde, när jag delat det med honom. Var fröjd, var sorg, varje tvivel, varje förhoppning, var åsikt kom först helt in i mitt medvetande, sedan jag fått tala med honom därom och fått inhämta hans mening. Min första tanke var städse: »Vad kommer Fredrik att säga därom?» Jag kände honom så väl; jag visste nog i de flesta fall, vad han skulle säga — men jag längtade att få höra det av hans egen mun. Först då var min stämning, min åsikt stadfäst. Nu har jag ingen, åt vilken jag så helt kan förtro mig —- om icke mig själv. Det jag känner hänger ju så samman med vad han skulle känt. Vi hade ju så gått upp i varandra. Så frammanar jag, när jag fyller dessa blad, för mitt inre hans ande ...

Vår Sylvia orsakar mig bekymmer. Jag ser henne stå på ett sluttande plan, som leder till en avgrund. Och hon gripes av yrsel — d. v. s. av kärlekens lidelse. Min Gud, jag känner icke till det... Även jag har väl älskat, men så lugnt, så innerligt, så — lagligt, endast den egne maken, aldrig någon annan. Vad vet väl jag om denna för-

bjudna kärleks vilda, dövande eld? Jag kan icke bedöma, saken, får alltså icke heller döma... Och då jag nyligen ville söka predika förstånd för henne, misslyckades jag fullständigt. Hon kom i uppror. Hon slungade mig i ansiktet, att även jag ju var en upprorsmakerska, att hennes far varit en samhällsomstörtare. Ernås då icke all frigörelse från fjättrar, nöd och kval genom uppror? De första upprorsmakarna bli visserligen ofta martyrer för sin djärvhet, men det är just de, vilka åt kommande generationer förvärva en viss obestridlig frihet. Det förefaller mig, som hade Sylvia för mig öppnat en förlåt, bakom vilken en hel liten värld hittills legat dold för mig. er. massa saker, åt vilka jag egentligen aldrig ägnat en tanke ..

Nyligen hade jag en liten diskussion med min väninna Ranegg. »Nå ja du», sade hon, »du har en helt annan åsikt; du är ju en modern kvinna.»

Store Gud, hur föga passar icke denna benämning in på mig! Det känner jag nu fullt tydligt. Rokokomänniska är jag visserligen icke, har även vuxit ifrån en Metternichs tidevarv och gäller bland våra reaktionära kyrko- och militärvänliga kretsar som den mest djärva, nyhetsträngtande uppviglerska — men inför dessa riktigt moderna förhållanden står jag undrande och spörjande. Estetiker, dekadansnatur — övermänniska — »the new woman» ... Jag märker väl, att en fullständigt ny smakflora (inom vilken även en särskild typfauna väckes till liv) börjar gro kring mig — ny konst, ny stil, nya begrepp — men att förstå detta och sätta mig in däri, det vill icke lyckas. Åtminstone icke så hastigt. Jag försöker det ju, ty min tro på utveckling skyddar mig från detta hos äldre personer så vanliga motstånd mot allt nytt. Men att allt nytt — som ungdom så ofta påstår — även nödvändigt skulle vara bäst, från denna tro skyddar mig min kännedom, att så mångt och mycket, som där dyker upp, endast är övergående modesaker eller sjukliga överdrifter. Eller också en övergångsform från . . .

Så långt hade Martha skrivit, då hon blev avbruten genom underättelsen, att greve Delnitzky frågade, om fru friherrinnan kunde mottaga honom.

Oangenämt överraskad svarade Martha jakande. Toni hade icke för vana att utan orsak besöka sin svärmor, och på grund av ovan skildrade förhållanden var denna orsak sannolikt av föga glädjande natur.

Och riktigt.

»Jag har kommit hit», sade han, sedan han hälsat och satt sig, »för att i en rätt pinsam angelägenhet...» Rösten svek honom. Martha kom honom icke till hjälp. Hon såg endast upp med en frågande blick. »Sylvia talade väl härom dagen om för dig», började han åter, »atc det kommit till en förklaring oss emellan ... Jag skulle gärna vilja veta, vad hon sagt dig och vad du lyckats uträtta .. . Du är säkerligen också av den åsikten, att det bör göras ett slut på den där historien med den dramatiske författaren ...»

»Vilken historia?»

»Ack, gör dig icke till! ... Vet du då icke, att folk redan pratar...?»

»Folk pratar så mycket. Även om dig.»

»Så har även Sylvia svarat mig — liksom vore det samma sak, om en man eller en kvinna utsätter sig för prat. Det är ju en oerhört stor skillnad...»

»Jag börjar inse det orättvisa i denna skillnad.»

»Det är ju så.»

»Ja, med dessa ord tror man sig kunna slå bort alla motsägelser... Även jag har tillämpat dem. Men man borde

snarare säga: det är ännu så. Dock det kommer icke att så förbli. Hustruns anspråk på makens trohet kommer att...»

»Vad?» avbröt Delnitzky. »Även du? — Du uppträder till försvar för kvinnans 'anspråk'? — Har du anslutit dig till kvinnoemancipationen? Från den sidan känner jag dig icke alls... Jag ansåg, att du, Gud ske lov, stod denna så kallade rörelse fjärran.»

»Emedan man icke kan medverka överallt. Du vet, att206

en annan 'så 'kallad rörelse' tager min tid och mina krafter i anspråk.»

»Nåja, men den är såsom outförbar också oskadlig, då däremot denna fördömda kvinnofråga redan börjar antaga mycket betänkliga dimensioner. Nyligen har man jti till och med promoverat en kvinnlig doktor. Men detta har ju i själva verket icke att göra med den sak, angående vilken jag ville rådgöra med dig, mamma.»

»Och vad var det?»

»Helt enkelt detta: Du måste hjälpa mig att avlägsna Bresser från Sylvias närhet.» — Martha gjorde en rörelse. — »Du behöver icke oroa dig», fortfor han. »Jag tror ju icke alls, att hon är förälskad i den där människan, men han svärmar för henne och, som sagt, folk viskar — och det kan jag icke tillåta.»

»Nå, men om hon verkligen älskade honom?»

»Men mamma — för Guds skull...»

»Har du då sökt tillfredsställa en ung kvinnas anspråk på livet? Har du skänkt henne kärlek? Har du själv varit trogen?... Toni, jag har aldrig förr talat med dig om denna sak. Jag anser, att en svärmor bör avhålla sig från all dylik inblandning, men i dag är det du, som bragt detta ämne — ert äktenskapliga förhållande — på tal, och då kan jag icke underlåta att säga dig min mening. Om ert förhållande är rubbat och hotat, är du skuld därtill.»

Delnitzky sprang upp: »Jag märker väl, att jag icke kan påräkna din hjälp ... Jag måste väl själv göra upp saken med den där snygge herrn. Det blir nog ingen svårighet för mig att ta honom i kragen och kasta honom på dörrn.»

»Så lugna dig då! På detta sätt skulle du just väcka den skandal, du synes frukta.»

»Nå, hur skall jag då bära mig åt? Helt lugnt åse hur min hustrus älskare ...»

»Tyst! Du har ingen rätt att yttra så. Jag svarar för Sylvias kyskhet. Men hon borde icke längre åse, hur du besöker din älskarinna, denna....»tjuguförsta kapitlet 207

»Ämnar du säga något förklenande?» avbröt Delnitzky. »Kanske därför, att hon är vid teatern?»

»Nej, visst icke, men därför, att hon tillegnat sig en annans egendom.»

»Du menar mig? Tro mig, din dotter har icke satt stort värde på denna egendom. Du vet icke alls, hur kall och avvisande hon var mot mig — strax efter vår bröllopsresa. Vi passa icke tillsammans.»

»Då är bäst, att ni gå, var och en åt sitt håll...»

»Skilsmässa? Vi leva i ett katolskt land... Man skulle ju visserligen kunna bli ungersk medborgare...»

»Denna tanke tyckes icke misshaga dig?»

»Ack, min Gud, det orsakar tusen svårigheter, och jag avskyr sådana... Du vill alltså icke göra någonting för att leda Sylvia på pliktens väg?»

»Som du övergivit? Anton, jag vill över huvud taget icke göra något — varken för eller emot dig. Om Sylvia begär mitt råd, kommer jag att ge henne detsamma och säkert i den riktning, som jag anser betryggande för er heder och ert lugn ... Men oombedd kommer jag aldrig att tränga mig på och predika moral. Hon har vuxit från

den moderliga myndigheten. Jag är hennes väninna — intet mer.»

»Min väninna är du icke ...»

»I all uppriktighet: nej. Du har ej gjort mitt barn lyckligt... Du bedrager henne inför hela världen. Hur skall hon då kärleksfullt kunna sluta sig till dig?»

»För min skull behöver du ju icke heller träda emellan. Det är till hennes bästa och fromma. Om hon komprometterar sig blir det till hennes egen nackdel — och, om hon glömmer sig, till hennes egen olycka. Ty jag finner mig icke i något dylikt. Mitt namn får icke släpas i smutsen.»

Han var mörkröd i ansiktet, och ådrorna vid tinningarna voro uppsvällda. Martha kände något liknande fruktan; denne man där skulle vara i stånd att tillfoga hennes Sylvia något ont. Den nyss vidrörda tanken på skilsmässa antog nu form av en önskan. Det är visserligen

ingen angenäm lott att vara en frånskild hustru. Men när det gäller att undfly en fara, kan man icke först fråga, om vägen leder till en vacker ängd.

»Jag hade kunnat bespara mig detta besök», fortfor Delnitzky i samma vredgade ton. »Det inflytande du äger över dina barn, är sannerligen icke något att yvas över. Rudi och hans uppträdande hånar och smädar man ju tillräckligt. Du vet väl, att han lär bli fockad från reserven?»

Martha kastade huvudet tillbaka. »Du söker smärta mig. Det, som ägt rum mellan Rudolf och krigsministern, vet jag — jag har min sons fulla förtroende, och jag litar också på honom. H'ur det än går, rätt kommer han alltid att handla. Området för hans plikter ligger högre än du vet.»

»Han är helt enkelt vriden — och det äro ni allihop.»

Hon reste sig. »Anton, jag anhåller, att du lämnar mig. Du har ingen rätt att i mitt hem skymfa mig och mina barn.»

Hon sade det med lugn och med alls icke höjd röst, men hon hade blivit kritvit.

»Åh jag går nog ändå», svarade svärsonen.

Och utan att säga adjö skyndade han ut genom dörren, vilken han häftigt slängde igen efter sig.

XXIV.

Sylvia satt i en parkettloge på Burgteatern — ensam. Hon höll programmet i handen.

För första gången:

DEN SLOCKNANDE STJÄRNAN Sagospel i fyra akter av Hugo Bresser.

På morgonen hade hon av diktaren erhållit ett paket böcker från Dresden. Bresser hade rest dit för att övervara generalrepetitionen av sitt skådespel, vilket samtidigt skulle uppföras där och i Wien. Emellertid var premiären på Burgteatern den viktigaste; han ämnade därför återkomma i dag med sextåget.

Ovannämnda paket innehöll även diktsamlingen »Till henne». »Jag hade icke ämnat sända er dessa sånger», skrev han, »förrän jag nått världsrykte, på det denna min hyllning skulle bli er mer värdig. Men nej — jag vill icke vänta så länge. Vem vet, om jag någonsin når världsrykte?... Och icke allmänheten — er har jag utnämnt till min domarinna. Vad jag i hennes ögon är, vilken jag besjunger, det fäller utslaget. Och hon skall icke kunna helt bedöma mig, om hon icke känner de dikter, som framsprungit ur mitt innersta, som jag skrivit med mitt hjärteblod — som jag måste skriva.»

Flera timmar av dagen hade Sylvia tillbragt med att läsa och åter läsa dessa tjugu dikter, och när hon steg upp

från denna läsning, kom det över henne en sådan upprörd lidelse, en sådan ljuv mattighet, som hade diktaren själv under dessa timmar legat vid hennes fötter. At: vara föremål för en sådan kärlek, så full av dyrkan, så bitter, så öm och varm — det hade hon aldrig kunnat drömt sig.

Teatern var ännu tom — det fattades nästan tjugu minuter i den bestämda tiden. Sylvia hade icke för allt i världen velat försumma det ögonblick, då ridån först skulle gå upp, då man i orkestern skulle stämma instrumenten. Hon kände inom sig, att denna teaterafton skulle bli en bland de viktigaste, mest ångestfulla, men p? samma gång mest njutningsrika stunderna i hennes liv. Hon ville därför helt och hållet begagna sig av den, även bli delaktig av den allra första stämningen på själva valplatsen. Aldrig förr i hela sitt liv — icke ens på sin bröllopsdag — hade hon varit så upprörd, som denna kväll. Så måste fordom riddartidens kvinnor varit till mods, när de från läktaren blickade ned på tornerings-platsen, där föremålet för deras stumma, varma kärlek antingen segrade eller föli till marken.

En kvart före sju. Publiken börjar fylla de sista parkettraderna och galleriet. Ännu några minuter, och musikanterna komma in genom den lilla orkesterdörren och sätta sig framför sina notställ. Logerna äro ännu tomma. Sylvia betraktade uppmärksamt direktionslogen .. . Var kan Hugo vara? Man ser honom icke... förmodligen bakom ridån ... Ack, om han nu kom på den idén att besöka henne ett ögonblick — hon ville trycka hans hand och söka inge honom mod och själv bli uppmuntrad — hon hyste måhända större bävan än han ...

Fem minuter före sju. Nu fylles parkett; även på de nedre raderna, och i logerna börjar det bli liv. Galleriet är fyllt till sista plats; på nedre parterr stå åskådarna tätt samman.

Klockan är på slaget sju. Kapellmästaren ger tecken, och orkestern faller in. Två ärkehertigar taga plats i

kejserliga logen, och i uppvaktningens loge ser man ett halvt dussin uniformerade herrar och hovdamer.

Väntansfull spänning synes vila över hela salongen — premiärstämning. Ridån går upp. Sylvias hjärta klappar, och hon andas tungt. Den första akten känner hon ju till; hon har ju själv läst den högt för honom; hon drager sig till minnes, hur förtjust hon då var över språkets skönhet — men skulle det här, på scenen, komma till sm fulla rätt?

Av den första scenen, under tre, fyra minuter, förstod hon icke ett ord. Var det månne därför, att blodet bultade så i tinningarna, eller emedan man städse först en stund måste vänja sig vid stämmorna, vilka ljuda från scenen, innan man kan uppfatta orden och över huvud taget sätta sig in i det som försiggår? Och människorna runt omkring, dessa likgiltiga människor och dessa kritiserande recensenter, denna hop, som instinktivt sätter sig till motvärn mot var nybörjare — hur skulle diktaren kunna lyckas rycka den med sig, när till och med hon, hans mest varma beundrarinna, ännu satt där utan all förståelse, utan att kunna entusiasmeras?...

.Men det dröjer icke länge; snart tränga skådespelarnas frågor och svar med levande tydlighet ut i salongen. Sylvia kände igen en del verser, vilka vid hennes första uppläsning väckt hennes uppmärksamhet; hon kände tillfredsställelse över, att även publiken nu tycktes uppfatta de ställen, vars skönhet frapperat henne. Detta visade sig icke i några högljudda bravorop, ty den kritiske åskådaren håller inne med sådana under början av en premiär ; det är endast som en knappt hörbar suck. Kanske är det icke en gång ett ljud, utan endast en sprittning av den så att säga elektriska ström, som samtidigt framkallar en församlad människomassas bifall.

Med en lugn, allt mera säker njutning ger sig Sylvia helt hän åt spelet. Till ordens prakt, rytmens skönhet, som redan vid läsningen så hänryckt henne, kom nu även förtrollningen av livets framställning på scenen. De, vilka innehade huvudrollerna, Fritz Krastel och Stella

Hohenfels, voro liksom förkroppsligad poesi. Den sällsamma, mjuka klangen i Hohenfels' makalösa organ för länade verserna jämte deras inre värde även välljudets sinnliga lockelse. Och därtill allt för ögat! Stycket var jr

ett sagospel; alltså hade diktaren icke behövt sätta någon gräns för sin fantasi. Det som framställdes erbjöd i form och färg en sådan slösande prakt, som en målare endast i drömmen kan frammana. Efter första scenförändringen fick man se en förtrollad trädgård. En fe, en verklig fe, hade hjälpt regissören att framlocka en bild, som var ett formligt rus för ögat — denna fe var elektriciteten. Man såg sagolika ljuseffekter; scenen badade i violett, blått och rosafärgat sken, i silverskimmer och gyllene glans, i städse nya magiska ljusvågor. I denna »lyckans örtagård» frodades en flora, vars like intet jordiskt öga förr skådat; i bakgrunden reste sig ett strålande tempel. Men ögats njutning försvagade icke1 örats, verkan av dikten förlamades icke ett ögonblick. Verserna blixtrade av intelligens och strålade av patos. När ridån gick ned, hördes högljudda bifallsrop.

»Bresser, Bresser!» ropade man från flera håll. Men Bresser visade sig icke. Regissören tackade i hans namn.

Månne han försummat tåget, eller försmådde han att visa sig? Sylvia kände det som en lättnad, att han icke hörsammat publikens uppmaning. Sitt alster må man prisge åt allmänhetens bifall eller klander — icke sig själv. Endast konstnärens anda bör sväva över hans verk; personligen bör han icke framträda. Varför skall han stiga fram och buga sig för dem, vilka från honom fått mottaga gåvor? Varför skall han tacka för deras tacksamhet?

Ur dessa sina tankar väcktes Sylvia av Hugos far, vilken inträdde i logen. Hon räckte honom handen:

»Jag får gratulera er», sade hon. »Det har gjort lycka.»

»Det kan man ej veta ännu», svarade den gamle herrn. »Första akten är bra — men huruvida det gjort lycka,

avgöres först vid slutet... Varför har friherrinnan Til-ling icke kommit hit?»

»Mamma är opasslig; i annat fall vore hon nog här ... Hon hade glatt sig så mycket åt denna föreställning.»

»Och er make?»

»Han är i afton på operan.»

»Ah — ja.» Ett uttryck av harm gled över doktor Bressers drag.

»Er son skulle i dag återkomma från Dresden och nu ...»

»Han har återkommit, och han är på teatern — sitter dold i bakgrunden av direktionslogen. Han vill icke visa sig.»

Direktionslogen låg snett emot hennes; alltså kundt han se henne — denna tanke fyllde henne med en känsla av behag. Och att han, som hon förutsett, av blygsamhet och på samma gång stolthet föredrog att undvika publikens hyllning — detta tillfredsställde henne även.

»Ni måste dock ha stor glädje av er son, doktor Bresser.»

»Min Gud, om jag bara visste honom lycklig... Men diktarkallet tyckes anstränga honom mycket. Han är ofta så svårmodig — liksom vore kärleken till sångens gudinna en olycklig kärlek.»

Sylvia visste väl, vem som var orsaken till hans kärlekskval. Detta svårmod hade han utgjutit i några av dessa tjugu sonetter, som hon i dag läst för första gången, men av vilka hon redan utantill kunde många strofer.

För andra gången höjer sig ridån. Sylvia var nu i större spänning än förut, ty det som nu skulle komma var nytt för henne. Bresser hade städse vägrat att meddela henne de övriga akternas innehåll, och detta endast, på det hon framdeles opartiskt skulle kunna bedöma diktens verkan från scenen. Hon hade en 'känsla, liksom skulle stycket spelas för henne ensam — de andra voro endast bipersoner. Till domarinna var endast hon kallad. Om »den slocknande stjärnan» komme att vinna hennes gillande eller icke, om den skulle kunna hålla hen-

nes intresse vid makt, uppröra, lyfta, tillfredsställa henne, det var den tanke, som helt uppfyllde författaren, vilken satt dold där borta i logen — det visste hon.

Andra akten var förlagd till »Sorgens örtagård». Lika ljus och leende som skildringen av första akten varit, lika dystert och uppskakande var det som nu tilldrog sig på scenen. Språket höll sig fortfarande på samma höjd, handlingen utvecklade sig i dramatisk stegring. När ridån för andra gången gick ned, hördes åter långvariga, högljudda bifallsrop. Men om också ingen enda i salongen rört handen, hade Sylvia dock vetat, att denna andra akt var av en fulländad skönhet. Men att mängdens beundran flög den älskade mannen till mötes, det fyllde henne med en känsla av sublim stolthet. Ja, hon var stolt över honom och — när hon kom att tänka på hans tjugu senaste sånger — även stolt över sig själv. En aldrig förr anad lyckokänsla genomströmmade hennes inre. Teatersalongen var liksom förvandlad till en festsal, och hon kände sig själv som festens hemliga drottning.

Hon såg sig omkring i salongen. Endast få av hennes bekanta voro där. En stor del av högadeln befann sig ännu på sina gods — man skrev december — och intresset för litterära tilldragelser är dessutom bland dessa kretsar icke så livligt, att man skulle resa in från landet för att bevista uppförandet av ett nytt skådespel, i all synnerhet av en okänd författare. Jo, om det varit »théâtre paré» till någon furstlig persons ära — det hade varit något helt annat. Då hade man nog rest in, men det är också alltför lockande: alla dessa uniformer på parkett, alla dessa toaletter och annan grannlåt i logerna, och så dagen därpå i alla tidningar förteckningen över de närvarande; intet lysande namn, ingen officiell personlighet fattas där. Då bör man ju vara med, men i fråga om ett sådant här modernt skådespel, då måste man först avvakta sina bekantas omdöme, om man över huvud taget kan taga de små grevinnorna med sig dit...

Sylvia riktade sin kikare från loge till loge. Slutligentjuguförsta kapitlet

påträffade hon några bekanta ansikten: grevinnan Ranegg med sina döttrar Cajetane och Christine och jämte dessa — Kolnos. Denne såg just åt det håll, där hon satt och varsnade henne. Han reste sig och tog avsked — han ämnade tydligen komma till henne. En minut senare inträdde han också i hennes loge.

»Alldeles ensam, grevinna Sylvia? Och er mor?»

»Hon är icke riktigt kry.»

»Det är väl inget allvarsamt?»

»Nej, en lätt förkylning. Nå, vad tycker ni, greve Kolnos? Är det icke hänförande?»

»Jo — han artar sig bra. Vem skulle väntat sig något sådant av lille Bresser?... Jag ser honom nämligen fortfarande framför mig som en liten pojke.»

»Vad säga de andra? Vilket utlåtande fälla Raneggs?»

»De ha icke alls talat om stycket.»

»Men ni har nog redan uppsnappat en del omdömen? Bifallet är ju stort. Är publiken icke hänryckt?»

»Är ni så, kära Sylva?»

»Ja.»

»För oss andra är detta uttryck för starkt. 'Hänryckt' över en dikt — det förekommer icke bland oss. Man 'kan svärma för enskilda konstnärer i vissa roller — stycket äj' en bisak. Beundran kan man på sin höjd visa för klassikerna; där står man på säker grund... Gentemot dessa nya, nu levande författare är man full av misstro.»

»Hör även ni till dessa 'man'?»

»På sätt och vis. Min hänförelse väckes icke heller så lätt; jag måste först läsa verket. Det finnes däri så mycken yttre effekt, som bländar — nästan som i en balett.»

»Och är icke det också diktarkonst att genom bilder, vilka härröra från den mest upphöjda, rika fantasi, kun-ni försätta åskådaren i en stämning av förtrollning?»

»Jo, egentligen — men låt oss först avvakta slutet!»

»Slutet blir lika vackert som början — det känner jag så säkert. Hugo Bresser är en stor skald.»

»Sylvia, vet ni, att folk säger, att Hugo Bresser icktf är er likgiltig? — Åh, ni behöver icke rodna och bli upp-216

bragt. Jag vore den siste, som skulle taga anstöt därav, om det vore sant. Jag anser blott, att det icke angår folk, att man icke behöver märka det...»

»Aldrig förr har detta kollektivbegrepp varit mig mer likgiltigt än i dag.»

»Vilket kollektivbegrepp?»

»Det ni kallar folk — folk, som äro nog vänliga att vilja blicka in i mitt hjärta.»

»Ack, man måste ju ha något att prata om. I all synnerhet, så länge man endast misstanker, endast vädrar en sak, är den intressant; när man väl en gång vet densamma, så tiger man och samtycker. Att grevinnan X. hai ett förhållande med kapellmästaren vid operan, att furst Y. sedan flera år tillbaka är friherrinnan Z :s gynnade uppvaktare, allt detta är något så vanligt, att man ej ödar några ord därpå. På sin höjd konstaterar man saken — men icke för att baktala någon — endast för att visa, att man har vetskap därom... Nu lämnar jag er, kära Sylvia. Tredje akten börjar.»

I detsamma ridån gick upp, var Sylvia åter försatt till fantasiens värld — en befriande motsats till den lilla del av verklighetens värld, som avspeglade sig i Kolnos' satiriska inlägg.

De tredje och fjärde akterna överträffade till och med de båda första i dramatisk effekt och poetisk kraft. Till slut bröt en verklig storm av bifall lös. Det var en fullständig, en stor framgång.

Sylvia sjönk ned i den lilla soffan; med slutna ögon och tillbakalutat huvud satt hon där. Hon kände sig så uppskakad, så berusad. Hon ville icke för allt i världen nu gå dit ut i trängseln i korridorer och trappor; hon kunde riskerat att där träffa bekanta, vilka, som om ingenting hänt, skulle tilltalat henne med ett prosaiskt: »God afton!» och tillagt: »Vad tycker ni om pjäsen? Den var ju helt nätt.»

Hon ville vänta till dess hela publiken avlägsnat sig. Där hon låg, återkallade hon i minnet de bilder, som dragit förbi hennes bländade ögon, under vilka hon glöd-tjuguförsta kapitlet 21J

de. och bävade. »Grande amoureuse» som hennes mor en gång kallat henne. — Ja, som sådan kände hon sig nu. En stor kärlek — d. v. s. att den lidelse, som bemäktigat sig henne, icke gjorde henne svag utan stark, att lyckan att få taga och giva allt, som stod i hennes makt, helt överväldigade henne, lyfte henne uppåt, med ett ord --var full av storhet.

Hennes betjänt väntade, som han blivit befalld, tåligt utanför dörren, men nu inträdde logevakterskan.

»Ursäkta, ers nåd! Man håller redan på att släcka »

Sylvia reste sig orh gick fram till spegeln för att vira spetsduken kring huvudet. Hennes egen av spegeln återgivna bild var henne främmande; det låg något förklarat däri; ett drag av ljuv ömhet vilade över hennes läppar, vilka purprades av en glöd mer dunkel än någonsin förr. En känsla, som hon nog mer än en gång förut, men aldrig så intensivt erfarit, en känsla av fröjd genombävade henne — fröjd över att veta sig vara vacker.

Bon trädde ut. Betjänten svepte den med hermelin fodrade teaterkappan kring henne,, skuldror. Med långsamma steg — hon kände en så sällsam mattighet — skred hon genom korridoren och ned för trappan; hon var verkligen den sista. Allt var redan tomt.

Lutad mot pelaren vid sista trappsteget står en man ännu kvar.

När hon kommit närmare, rycker han hatten av huvudet och träder henne till mötes: Hugo Bresser.

»Alltså dock äntligen!» utropade han.

Utan att säga något hängde hon sig fast vid hans arm och lät sig föras till utgången. Här stodo de nu arm i arm, medan betjänten hämtade vagnen.

»Nå», frågade han, »ert omdöme? — Jag ville höra ert omdöme.»

Hon tryckte sin hand ännu fastare mot hans arm.

»Härligt!»

»Det gör mig lycklig. . . men jag utber mig ännu en dom — icke över stycket utan över mig själv. Den gäller liv och död för mig... Mina tjugu sånger?»218

Åter en tryckning av den vitbehandskade handen på den svarta ärmen och i den mest innerliga ton: »Min skald!»

Betjänten kom tillbaka: »Nu är vagnen framme, ers

nåd.»

Hugo hjälpte den dyrkade kvinnan att stiga upp. »Får jag åka med ett stycke?»

En sekund tvekade Sylvia men sedan hördes ett beslut

samt: »Nej!»

»Och när tillåter ni, att jag, i morgon ...?» »Avvakta brev från mig! God, god natt!» XXV.

Samma vecka hade ännu en uppseendeväckande pre miär ägt rum i Wien: Rudolfs första offentliga föredrag.

Det var i musikföreningens stora sal en söndagseftermiddag, så att — med fritt inträde — så många som möjligt av de arbetande klasserna skulle kunna komma dit. Man hade dragit försorg om föregående annonsering genom tidningar och affischer. Denna stora sal visade sig också vara mycket för liten. Några av de främre raderna vore reserverade för de Dotzkys personliga bekanta, vilka ville höra honom; den övriga delen av publiken vai sammansatt ur de mest skilda samhällslager.

När dörrarna öppnades, uppstod stor trängsel och brådska; snart var salen fylld till sista plats. Flera måste vända om utan att ha 'kunnat komma in.

Rudolf stod framför främsta bänkraden och samtalade med sin mor och greve Kolnos. Det sorl och brus, som framkallades, när alla dessa människor trängdes och satte sig, gjorde endast samma intryck på honom, som hade han från en strandterrass hört havets dyningar. Ett främmande, fjärran element denna människomassa, ingenting vidare.

Det han ville uttala gällde ju icke denna tillfälliga publik ; det gällde samtiden, offentligheten över huvud taget. En handfull korn ville han utså, här och annorstädes, i dag och alla dagar. Så småningom skulle väl dock på ett och annat ställe denna tankesådd spira; enstaka själar skulle väl kunna få genomträngas av det, som fyllde hans eget inre. Han skulle få efterföljare och medhjäl-220

paré, kanske också sådana, vilka vida överflyglade honom själv. Desto bättre! Den heliga eld, som brann inom honom, innehöll icke en gnista åtrå efter personligt bifall.

Ett auditorium, som applåderar och jublar mot talaren, hade han för några veckor sedan sett i denna samma sal. En antisemitisk demokrat hade med anledning av en katolsk högtidsdag utslungat ett hätskt, med vanliga fraser kryddat tal mot »judliberaler och frimurare», mot »falsk utveckling och vetenskapliga villfarelser». Och det hade varit en särdeles förnäm publik, biskopar och ministrar, generaler och aristokrater, damer ur de högre och högsta kretsarna och dessutom en hel del individer av »småfolket», som städse skall hjälpas. Men av ännu större jubel hade han hört denna sal genljuda, när en skicklig fiolspelare stått på estraden eller en vacker diva trakterat publiken med skälmska visor. Nej, några applåder eftersträvade Rudolf sannerligen icke. Han uppträdde varken

som en diktare, vilken söker folkgunst, eller som vältalare; han hade icke att erbjuda någon retorisk virtuositet. Han hade endast något, som han ville uttala.

Alla hade intagit sina platser; den utsatta timmen var överskriden. Det var tid att börja.

Rudolf steg upp på estraden; sorlet från det i salen förda samtalet förstummades; väntansfull tystnad inträdde.

»Jag har hjärtklappning», viskade Martha till den bred-vidsittande Kolnos.

Hon var icke den enda. I en av de sista bänkraderna satt Cajetane Ranegg; hon hade lyckats lämna hemmet och kommit hit tillsammans med en väninna. Hennes hjärta och alla hennes pulsar slogo så häftigt, att hon var nära att mista besinningen.

Dotzky själv darrade icke. Det var ju icke första gången han skulle tala till en församlad människomassa. Under sin misslyckade valkampanj hade han ofta gjort så och därvid prövat sin förmåga att kunna behärska röst och ord. Här var det visserligen något annat, men något,tjuguförsta kapitlet

som ingav honom en upplyftande känsla av överlägsen säkerhet. Icke för att av denna församling vinna något stod han där, utan för att skänka den något.

Han trädde fram till katedern och ställde sig vid sidan därav med armbågarna stödda mot densamma. Det låg intet slags manuskript på katedern, och han höll icke heller något i handen. Han ville tala utan alla omsvep.

Med hög, kraftig stämma började han:

»Ni missnöjda! Till en början vänder jag mig til! desse, till de missnöjda här i salen. För er har jag ett budskap att förkunna: det kommer att bli bättre... Kanske snart, kanske icke på länge ännu. Det är beroende av dt missnöjdas antal och ansträngningar.

»Men bland dem här, vilka på sig kunna tillämpa detta mitt yttrande, måste jag — på det mina ord icke må vända sig åt fel håll — noggrannt frånskilja den klass missnöjda, som jag avser. Alls icke dem, vilka äro missnöjda med att man allestädes begynner söka rubba gamla förhållanden, icke heller dem, vilka i förolämpningar och hätska handlingar vilja visa sitt missnöje — en metod, som börjar med brandtal och slutar med att slunga bomber — och lika litet dem, vilka för tillfället äro missnöjda med sin egen privata ställning och nu blott önska, att denna — inom ramen av det bestående, så mycket andra är: må plågas därav — skall vända sig till det bättre. Nej, jag talar varken till kvietisterna — i den mening att 'quieta non movere' — till handlingens anarkister eller till de rena egoisterna, utan till dem, som äro fyllda av helig harm över alla bedrövades och förtrycktas olycka och av en helig, i handling visad åstundan att söka bortskaffa denna olycka — för sig själv och andra.

»Dock endast genom medel, vilka äro lika ädla som målet.

»Nu vill jag uppräkna de saker, med vilka vi äro och måste vara missnöjda, så vida det verkligen skall kunna bli bättre.»

Han gjorde ett kort uppehåll och ändrade ställning. Se-222

dan började han i likaledes förändrad ton nämnda uppräkning.

En efter annan lät han de omständigheter och institutioner, vilka orsaka det nuvarande samhällslivets nöd och elände, passera revy. Till var särskild anklagelse — ty i det han nämnde olika orsaker, anklagade han dem — knöt han en liten skildring, nästan en berättelse. Det var, som hade han fört fram en följd av bilder, färdiga och fulla av liv: arbetarens förtryck, kvinnans förnedring, militära övergrepp, religions- och rashat, de arbetslösas lott och andra beklagliga företeelser i det rådande samhällsskicket.

»Ett samhällsskick, som är grundat på privilegier, stöder sig på våld och är genomsyrat av orättvisa och okunnighet. Ett samhällsskick, som visserligen känner och förkunnar alla dygder och budord, vilka, om de

verkligen finge råda och man följde dem, skulle sprida allmän lycka, dessa dygder: mildhet — ädelmod, kärlek till nästan — ja, till och med till fiender — dessa budord: dräp icke, ljug icke, avundas icke. Alla dessa vackra saker bannlysas till moraliska böcker och religionsstunder, i själva verket till en annan värld, men i det offentliga livet lämnas de åt sitt värde, och i de politiska institutionerna vrängas de rent ut till sin motsats.»

Något liknande en isig fläkt blåste talaren till mötes. Hörde han ett sakta mummel, eller var det blott detta, hemlighesfulla samband, som uppstår mellan talaren och den lyssnande mängden? — Kort sagt, han märkte plötsligt; att en del av auditoriet, om den också icke högt yttrade det, dock i sitt inre hyste klander och motsägelse.

Om han nu droge sig tillbaka, vore han förlorad. En fientlig publik kan icke vinnas med lämpor, den måste betvingas. Han trädde fram ett steg och ställde sig med korslagda armar och tillbakakastat huvud.

»Och nu ett ord till de 'nöjda' här i salen. De ord jag nu talat ha icke varit er till lags. Mina anklagelser moe det bestående ljuda nog i edra öron som skulle jag söka uppegga till revolution — och då kunde ju det rubbas, som

utgör villkoret för er förnöjsamhet: ställning, rikedom, karriär... Fram därför med handbojor och munkavle åt den upproriske fridstöraren!

»Mina bröder — alla äro vi ju bröder — ni glömma, att ni ha gångna tiders fridstörare att tacka för allt, varpå er nuvarande trygghet och frihet — så mycket eller, enligt min uppfattning, så litet ni därav äga — med ett ord, för det, varpå hela er kultur vilar. Hade gamla seder aldrig funnit sina anklagare, nya aldrig sina försvarare, vore kanske i dag hela denna publik församlad vid en 'auto da fé' eller — för att gå ännu längre tillbaka 1 tiden — i en mörk jordkula... Det är blott en skenbar förlust, när en gammal kärbliven vana lämnar plats åt en mera modern; så ha forna tiders riddare nödgats uppge sina borgar, avstå från sina väpnare och vattengravar. Men vilken av deras efterkommande lever icke nu säkrare och bättre i sin oförsvarade hydda? Vem skaffar sig bekvämare livets nödtorft, den som köpper det i stadsbutikerna eller den som måste erövra det genom att överfalla resande köpmän? Det finnes intet ont, intet lidande, som icke, om det bortskaffades — dess fortvaro må synas aldrig så födelaktig för ett fåtal — skulle tillföra detta samma fåtal en ännu större vinst.

»Därför: slappas aldrig i striden mot det, som är dåligt ! Vik aldrig tillbaka av hänsyn för dess målsmän och legodrängar! Låt icke slaveriet fortfara för slavhandlarens skull! Bibehåll icke pinbänken, därför att bödelns yrke så fordrar! Hänsynslöshet? Det tillhör allt räddningsarbete. Den drunknande får man i håret draga ur böljorna; ur brinnande boningar må man omilt kasta sina medmänniskor i räddningsnäten, och man bör genom skarpa sanningsord söka befria de förblindade från sociala missförhållanden. Frigörelse, förlossning — det är icke uppgifter som man fullgör genom att ur ymnig-hetshorn skaka blommor, utan» —talaren trädde fram ännu ett steg och höjde rösten — »utan man måste med kraftiga hugg spränga bojorna, med djärvt svingad lans

nedlägga draken eller med i vredesmod svängt gissel rensopa templet.»

Högljudda handklappningar hördes. Rudolf blev förskräckt ; han kände, hur han rodnade. Denna bifallsyttring syntes honom som ett tacksamhetsbevis för en simpel teatereffekt. Om hugg, drakar och gissel hade han talat, och han hade även darrat på rösten. Och nu tackade publiken honom härför, liksom vore han en debuterande tenor, vilken utslungat ett kraftigt »höga C».

Det skulle bara felats, att han helt artigt bugat sig. Det gjorde han icke. Hans min förmörkades, och han stod ett ögonblick orörlig; sedan började han åter, i det han liksom för att äska ljud sträckte ut armen:

»Det förefaller mig, som har jag blivit missförstådd. Bila, lans och gissel, dessa ord, vilka nyss inbragt mig en applåd, liksom 'hade jag virtuosmässigt låtit dessa våldets verfctyg vina genom luften, yttrade jag endast i bild-lig betydelse. Jag står här för att tala mot den råa styrkan, men vad beträffar själva det talade ordet, detta känslans

och tankens vapen, vill jag taga min rätt i anspråk, var skarp och bestämd och kraftigt och oförfärat, liksom man fordom använde bila, lans och gissel, begagna mig av detsamma. Även det, jag skulle önska se besegrat, tänkte jag mig i bildlig mening. Dessa bojor äro icke av järn, dessa drakar ha inga fjäll, och det tempel, jag menar, vilar icke på några stenpelare. Jag måste uttrycka mig tydligare ...»

Och nu började han i lugn ton förklara, vilka bojor och fjättrar, som enligt hans åsikt binda oss, och hur man skall kunna skaka av sig dem, vilket härligt tempel, som månglarna vanhelga, och hur man skall kunna bortjaga dem. och slutligen vad den drake heter, som så härjande far fram i samhället, och den Sankt-Georgs-bragd, genom vilken detta vidunder skall nedgöras.

»Var man födes till slav. Han måste träla, antingen han vill eller icke; han måste lära sig ett visst föreskrivet pensum, såvida han icke vill underkasta sig militärtvånget tre, i stället för endast ett år, och på samma gångtjuguförsta kapitlet 225

han trälar detta tvångsår, kallas han 'frivillig'. Frivillighet och självbestämning förekomma sällan i samhällslivet. Livegenskapen är visserligen upphävd — men är man icke bunden vid sin torva, när man icke får resa vart man vill och vara borta hur länge som helst utan att kallas desertör, och är man kanske fri, när man släpar på fattigdomens fjättrar? Hur alla dessa bojor skola kunna sprängas? Genom den sociala frågans lösning. Att han nu skulle ha denna lösning klar, sammanfattad i en färdig formel, en sådan dåraktig förmätenhet skulle man väi icke — ville han hoppas — tilltro honom. Han ville endast ge denna maning: den sociala frågan måste oavlåtligt, uppriktigt, vetenskapligt studeras; man måste våga allt för att finna denna frågas lösning. Det heliga templet, det är naturen, det är livet självt. Bägge så fulla av skönhet och underverk, mysterier och skatter. Livet med dess medfödda fröjd — livsglädjen — och det allra heligaste — kärleken. Naturen i dessa eviga fortvaro och oändlighet, i dess allmakt, dess ständigt verkande lagar och oavbrutna utveckling... Och hur skändas icke detta tempel — natur och liv — oss givet till ett hemvist för andakt och sällhet! Vilket bedrägeri bedrives icke där! Hur köpslår man icke med sanningen! Fram med det! Till denna rensning erfordras endast detta enda: sanning och sanningsenlighet. Med andra ord, man måste ovbrutet forska efter sanningen och modigt förkunna densamma, upphöja vetenskapens resultat till dogm, livets oskyldiga njutningar till ritus. Njutningar, på vilka alla böra ha samma anspråk. Kyrkan förstår också detta; till dess fester och högtider, till dess nådelöften äro alla lika berättigade — även de fattigaste och lägst stående. Likaså måste i det tempel, jag nu avser, var och en, även den fattigaste och lägst stående ha rätt att få lika del av livets glädje. Eller rättare sagt, det behövs icke längre finnas några fattiga; jorden är nog fruktbar, att ingen behöver lida nöd, och låg får ingen kallas, som icke hyser låga tankar ...

»Och nu draken —»

Rudolf gjorde ett ögonblicks uppehåll för att samla sina tankar. Nu ämnade han uttala det, som låg honom varmast om hjärtat och vilket han visste härrörde från er: uppfattning, som är nio tiondelar av samtliga nutidsmänniskor fullkomligt främmande. Det, han ansåg för en fientlig drake, dyrkade de andra som en avgud.

Martha greps av en viss ängslan. Hon förutsåg, vad hennes son ämnade säga, och hon fruktade, att detta skulle kunna såra mången bland de närvarande. På parkett såg man talrika uniformer — det vidunder, mot vilket talaren nu ämnade svänga Georgs-lansen var ju kriget.

»Ack, Kolnos», viskade hon till sin granne, »jag är så orolig.»

»Jag förstår», svarade han. »Men var blott oförskräckt, Martha Tilling! Där uppe står en kämpe ... Han gör och säger det han måste.»

»Vänner, motståndare och likgiltiga här i salen, lyckliga och olyckliga, män och kvinnor, rika och fattiga, soldater och borgare, aristokrater och arbetare! Den drake, jag menar, den är även er; den är allas vår dolde

fiende. Och hans namn är — våld. Men våldet erkännes visst icke av samhället såsom något härjande vidunder, vilket bör bekämpas, med ett ord, icke såsom någon drake; detsamma anses och råder som dess lagliga, högt ansedda härskarinna. Man betraktar det som grundval för all ordning, som skydd mot all fara; våldet är det, som skänker höga utmärkelser, som skipar lag och rätt. Nationernas glans och stolthet är beroende av den genom våldet tryggade makten; våldshandlingar kallas stordåd. Medlet för att erhålla ordnar och äreställen, att visa mod och plikttrohet, att kunna vinna och behålla världens 'högsta goda', detta medel är dödshugget.

»Och detta system är så djupt rotfäst i alla våra institutioner, bland bildade och obildade — att de flesta bland oss leva och dö i våldsdrakens tjänst, utan att ens ha skådat honom i de bloddrypande ögonen.

»Det fåtal, som lära känna vidundret i all dess ohygg-tjugufemte kapitlet 2.2J

lighet, genombävas av en djup rysning — rysning och smärta. Mörda, mörda, mörda... Om man helt sätter sig in i detta ords betydelse och lämnar fritt spelrum åt sin fantasi (vilken ju, då det är fråga om abstraheradebegrepp, så sällan får medverka), om man föreställer sig, vad det innebär att borra stålet i en broders bröst eller att förblöda under hans hugg, och när man ser hur slaktarkniven — man må också högtravande kalla den svärd

— när man ser, hur dess makt anses som civilisationens slutmål — då gripes man av S :t Georgs heliga hänförelse: Vidundret måste besegras.»

Åter hördes en applådsalva.

Rudolf skakade på huvudet och fortfor: »Om jag i min iver låter förleda mig att använda ett något kraftigt språk med våldsamma bilder, så lönar mig ert bifall. Men

— det är bäst att g"enast framhålla det — jag anser visst icke, att våldet kan övervinnas genom våldshandlingar. Så länge man tror, att man kan fördriva ont med ont, så länge kan man aldrig bryta den våldets ring, som omsluter oss.

»Kulturens gång är, att våld måste vika för rätt. Ännu ha vi icke framskridit långt på denna väg, men i alla fall kommer mänsklighetens utveckling att fortgå i den riktningen, till dess den kommit in i ett tidevarv utan våld, i en 'krigslös tid' — som försoningsaposteln Egidy, vilken själv var en tapper soldat, brukar säga. Det vi kunna göra är att påskynda denna utveckling, men alla brutala medel — uppror, attentat, förföljelse — förfela sitt ändamål och fördröja kulturens utveckling.

»Revolutionen predikar jag icke. Jag tillropar icke heller publiken: 'Gå ut och avskaffa det eller det!' Jag-vet väl, att icke vi, en liten obetydlig människoskara — även om vi hyste samma åsikter, vilket helt säkert icke är fallet — jag vet, att vi icke direkt från denna musiksal kunna gå ut och rycka med oss massorna, omvända motståndarna och upphäva gamla, tusenåriga institutioner. För att trösta de missnöjda, för att varna de nöjda vill jag säga endast detta: Förvandlingen försiggår redan.»228

Och liksom han förut uppräknat de förhållanden, vars kval och laster tynga nutiden, uppräknade han nu, en efter annan, de olika rörelser och organisationer, vilka förbereda en lyckligare och rättvisare framtid, och hur jämte dessa synliga saker även själva tidsandan bebådar större mänsklighet och på samma gång också en högre social ordning.

»Och så till slut. Jag har talat om endräkt, välstånd, frihet, fred och visat hur många frön redan spira, ur vilka det kommande paradisets trädgård en gång skall framträda i full blomning. Och jag vet väl, att till och med mången av de mest fördomsfria komma att håna mig... 'Åh, den naive dåren !' kommer det att heta. 'Han ser icke, att i det verkliga livet allt är byggt på systemet 'mot varandra' i stället för på hans förordade 'med och för varandra'; han ser icke, hur alla intressen ligga i strid med varandra; han hör icke larmet från alla partitvister, allt klass- och rashat; han vet icke, hur människoanden är snärjd i gammal och ny vidskepelse. Åh, den blinde, döve drömmaren!'

»Därpå vill jag svara: Allt detta se och höra vi blott alltför tydligt, vi, vilka förutsäga en skönare framtid. Vi se och höra till och med skarpare än de andra, ty under den yppigt rika vegetationen se vi även den blekgröna broddén av framtidens flora; mitt bland dagens vilda larm förnimma vi dock redan morgondagens fjärran häroldsrop ...

»Såsom slutord upprepar jag alltså med den mest djupa förtröstan: 'Det kommer att bli bättre.'

»Men vi måste själva medverka!»

*

Föredraget var slut. Man applåderade i salen — dock ej alltför mycket; publiken strömmade mot utgångarna.

Rudolf stod i konstnärernas privata rum, och några vänner lyckönskade honom. Han skakade på huvudet och avböjde deras artigihetsbetygelser. Han kände sig missbelåten och förbi. XXVI.

Rudolf hade från musikföreningens sal åkt direkt hem utan att ens tala med sin mor. Han längtade att bli ensam, att få vila ut.

Saken hade gripit honom djupare än han anat. Under sitt föredrag hade han varit fullkomligt lugn. Tvenne saker hade emellertid blivit honom tydliga; han hade icke ägt förmåga nog att säga ut allt så, som han skulle önskat, och det han yttrat hade dels mött oförståelse, dels en visserligen icke högt uttalad, men icke dess mindre tydlig motvilja. Detta hade ingivit honom en pinsam, bitter känsla — ja, så bitter, att han ännu tyckte sig därav känna en bitter smak i munnen.

Under natten kastade han sig av och an i sängen utan att kunna få en blund i ögonen. Han sökte draga sig till minnes vad han sagt och sökte ändra och förbättra; än ett, än ett annat var det han ansåg, han bort bättre framhålla. Men gång på gång förlorade han ledtråden och måste börja om från början.

Först framemot morgonen inslumrade han i en feberaktig sömn. Då han klockan nio vaknade, kände han häftig huvudvärk. Det vanliga kalla badet uppfriskade honom.

På frukostbordet fann han tidningarna. Naturligtvis gällde hans första blick referaten över gårdagens afton. Om de innehöllo beröm eller klander, gjorde honom ungefär detsamma; det intresserade honom endast att se, ifall man i ett sammandrag kunnat riktigt återge innehållet i hans tal, ifall, om också icke publiken, dock de

närvarande journalisterna kunnat rätt förstå hans tankegång.

Så var icke händelsen. Enstaka ur sammanhanget lösryckta fraser, stundom även alldeles vanställda citat och som egen kommentar den under nedlåtande beröm dolda antydningen, att man hade att göra med en välmenande, men med livets verkliga förhållanden obekant idealist. I dylika fall har ordet idealism en viss likhet med dårskap. Den allvarlige praktikern bemöter sådant endast med ett medlidsamt leende.

Endast en enda tidning hade riktigt återgivit hans tal och framhållit de viktigaste synpunkterna samt förtjust tillagt: »Habemus prophetam».

Bredvid tidningarna låg även ett litet brev, skrivet med samma okända, förvända stil som förra gången. Det var daterat föregående afton.

Jag är överväldigad. Då ni besteg estraden, kände jag det, som skulle salen snurrat runt kring mig; ljusen dansade — jag var försatt till en annan värld. Där stod en man, som försakat sig själv och, fylld av hänförelse, insatt hela sin personlighet för en ädel sak — mänsklighetens lycka ... Alltså, det finnes ännu storhet i världen; det finnes människor, vilka höja sig över massorna, över livets vardaglighet och vilka äro i besittning av en sådan kraft och fängslande förmåga. Rudolf Dotzky, jag tackar er, att ni för mig uppenbarat, vad som ger livet värde, vad som adlar detsamma. Jag tackar er, att ni är Rudolf Dotzky!

Rudolf hade nätt och jämnt läst den anlända posten, då hans mor inträdde. Han sprang upp och skyndade henne

till mötes.

»Stör jag dig, kära barn?... Du försvann från mig i. går. Jag måste ju tala med dig angående ditt föredrag.»

»Det är sant — jag grep i går till flykten —• jag var så missbelåten både med mig själv och de andra .. .

god och slå dig ner... Här har du tidningarna — de äro icke heller nöjda ...»

»Jag har redan läst dem och förargat mig. De ha icke förstått dig...»

»Nå än du, vad fick du för intryck?»

»Skratta icke åt mig, Rudolf, men jag var alltför mycket 'debutantens mor' — med andra ord, jag hade en sådan rampfeber, att jag omöjligt kunde komma till någon sansad slutsats.»

»Alltså var den arme saten på estraden — som dock stod där endast för att söka gagna en god sak, din sak

— alltså var han, till och med inför dig, intet annat än

— hur skall jag säga? — än en vanlig yrkestalare... Som sådan har jag i alla fall misslyckats. Det kände jag genast då.»

»Nej, ingen yrkestalare — en kämpe stod där. Så sade Kolnos. Han har förstått dig.»

»Ja, ja, det är ju städse så, att man rätt uppfattas endast av dem, vilka redan förut ha samma åsikt. Men att kunna hänföra de andra — och det är ju dock huvudsaken ...»

»Hänföra? Jag tycker huvudsaken är att kunna övertyga dem. Det är även en svår uppgift, som icke lyckas på en gång. Mycket är redan vunnet, om man lyckas stärka de likasinnade i deras åsikter. Därför — vet du — hade jag hellre sett, att du ägnat din förmåga ät en mer begränsad rörelse, just den, som jag sökt skildra i mina röda häften...»

»Du menar, att jag skulle tagit del i fredskongresserna, där skulle uppträtt som talare?»

»Alldeles riktigt. Då skulle du lättare kunnat stärka dina meningsfränder och även utåt, inom ett bestämt område, kunnat verka bättre. Den, som gapar efter mycket, mister ofta hela stycket: 'Qui trop embrasse, mal étreint.' Du ämnar ju uppträda som lärare? Nå, sök då icke bibringa dina svaga lärjungar mer än en sak i sänder! Försök icke — i synnerhet om du har nybörjare fram-

för dig — att på en enda lektion göra dem till encyklope-dister!»

Rudolf skakade leende på huvudet:

»Käraste mor, din kritik är ännu skarpare än herrar referenters.»

Även de närmast följande dagarna erhöll Rudolf brev från sin anonyma beundrarinna; dessutom fick han långa epistlar från en hel del hänförda åhörarinnor, vilka — alldeles som hade han varit en firad skådespelare eller sångare — bådo honom om autogrammer, ja, till och med om ett »rendezvous». Han fick långväga förfrågningar från internationella föreningar, om han vore villig under vintersäsongen hålla föredrag.

Han svarade jakande; han ville ju så ofta som möjligt offentligt uttala sina åsikter. Oaktat hans första försök kvarlämnat en så bitter känsla, längtade han dock att åter och åter igen få meddela den lyssnande mängden de livssanningar, som genomträngde hans eget inre; han ville genom upprepade föredrag outtröttligt söka öka antalet av de framsynta män, vilka vilja medverka att påskynda ankomsten av ett nytt, ljusare tidevarv. Och vore det en konst att genom det talade ordet övertyga massorna, trösta dem, väcka dem, rycka dem med sig, nå, då skulle genom flit och övning — dessa bägge nödvändiga förutsättningar för all konst — måhända även han nå mästerskapet. Sedan vara härskare för att bättre kunna tjäna. Ty hans enda diktan och traktan var att kunna tjäna

den goda saken, att lyda sitt eget samvetes röst. Ett slags stridslust hade vaknat inom honom, ett vredgat begär att få demaskera allt skändligt hyckleri, ett begär att få slunga samhället i ansiktet, vilken bottenlös enfald och ondska, som döljer sig under det mest förnäma, lysande yttre. Man har nog genom lagar sörjt för, att ingen får säga allt det han tänker. Mångt och mycket kan vara aldrig så förkastligt, utan att samhället öppet vågar uttala sitt förakt.

Rudolfs uppträdande som talare hade i Wien icke väckt det uppseende, som hans vänner och han själv väntat.tjugus jätte kapitlet 233

Ty, oavsett innehållet i hans tal, var det ju i alla fall att anse som en sensationell händelse, att en man i hans ställning uppträdde på detta sätt; man hade verkligen kunnat räkna på, att det skulle framkalla åtminstone förvåning. Nittio hundradelar av befolkningen hade helt enkelt icke lagt märke till saken i fråga, och den bråkdel, som hört föredraget eller läst därom, hade icke djupare berörts därav. De, som närvarit vid detsamma, berättade väl för sina bekanta, att de bevistat föredraget, men innehållet av detsamma kunde endast ett fåtal omtala; de flesta nöjde sig med att avge ett summariskt omdöme — merendels från sin egen klassynpunkt.

Av en händelse kom Rudolf i tillfälle att lyssna till ett samtal angående hans föredrag. Det var i ett av konstnärer och skriftställare mycket besökt kafé, beläget i hörnet av »Kärnthnerstrasse» och »Wallfischgasse». Han gick in för att läsa några utländska tidningar och slog sig ned vid ett av fönstren. Kring ett sidobord bakom honom sutto några unga författare och samspråkade angående sina nyaste, ultramoderna arbeten.

Men efter en stund avstannade samtalet. Då lät en av dem, en cirka nittonårig yngling, undfalla sig följande anmärkning:

»Jag var i söndags i musikföreningens sal...»

»Ack, ja — den där Dotzky», inföll en annan. »Nå hur var det?»

»Förfärligt 'vieux jeu', gamla, nötta fraser — ledare-stil — tidningstyska, framsagd i predikarton. Han drog fram övervunna ståndpunkter. Var naivt viktig. Gjorde besvärjande åtbörder med Don-Quixote-lansen — det där vanliga pratet om idealism — framåtskridande, frihet, människokärlek, allmänt välstånd — med ett ord dumheter. Den stackars karl'n har ingen aning om omvärderingen av alla värden; han känner icke till dessa ädla härskarnaturer, vilka framför allt måste lyda hårdhetens lag. Han kommer icke att bli någon banbrytare. Vad han egentligen vill, vet jag icke — förmodligen vet han det icke själv. Så mycket är säkert, att icke vet han,234

det en modern människas enda mål bör vara att söka utveckla sin individualitet och — leva fullt ut.»

Rudolf tvekade. Skulle han vända sig om och presentera sig för bordssällskapet? Göra den där överlägsne individen — som levde fullt ut — smått förlägen och sedan försvara sin ståndpunkt?

Han motstod frestelsen och fortfor att lyssna. Man talade icke längre om honom, utan övergick från det sagda till att diskutera Nietzsche, och snart rörde sig samtalet åter om egna angelägenheter, om en »ultraviolett revy», som var ämnad snart utkomma.

Detta intresserade Rudolf mindre. Han betalade och gick. Försänkt i djupa tankar gick han och flanerade på »Ringstrasse». Det han nyss hört, ljöd ännu i hans öron. I all synnerhet ordet banbrytare.

Varigenom försvåras så mycket all banbrytande verksamhet? — Jo, därigenom att de, vilka skola utöva densamma, bli — långt innan arbetet är fullbordat — avbrutna av dem, vilka å sin sida vilja göra banbrytaren till föremål för omvändelseförsök. Så sökte t. ex. en ung naturalistisk skola undantränga den förnekade idealismen, och den hade icke ens hunnit ur sin jäsningsperiod, icke frambragt sina mästerverk, förrän redan en ny, romantisk skola var färdig att förklara naturalismen besegrad. Det första mången får veta om en ny vetenskaplig teori ar, att man redan för länge sedan vederlagt och övergivit densamma. Den dömes mycket fortare än den sprides. Och hur mycket mer då den stora strid, till vilken Rudolf anslutit sig, att övervinna gamla tusenåriga institutioner av

mänskligt slaveri, en strid, som knappast börjat ännu, och till vars genomförande flera generationers rastlösa, energiska ansträngningar- komma att erfordras? Även den förhånas redan som föråldrad kälkborgaranda ... I sanning, slagord växla nu för tiden oftare än hattmoden. Man får ju numera icke alls låta visa sig — bland den andliga »jeunesse dorée» — med ett ideal från förra året! Det går an att träda fram

därmed först, när det en tid varit »övervunnet», och det är banbrytarens tur att å sin sida bli »vieux jeu». I allt raskare tempo utspelas detta »hit och dit», det nyas föråldring och det gamlas pånyttfödelse — och det uppstår begrepp och saker, som verkligen aldrig förr förekommit. Man skulle bli alldeles hållningslös, ursinnig, vriden i huvudet, om det icke funnes ett par säkra, lugna punkter — något, vilket bland allt detta virvlande, obeständiga, lyser upp och försvinner, synes som det evigt bestående... Till exempel — Rudolf sökte efter dylika evighetsbegrepp — till exempel: kärlek, mildhet. Han måste ofrivilligt le: Där har jag ju åter kommit mitt in i — hur var det han yttrade, den där överlägsne ynglingen, som levde fullt ut? — in i det gamla pratet om idealism.

En förbigående knuffade till Rudolf. Då höjde han huvudet och märkte, att han befann sig framför porten till det hus, vilket beboddes av familjen Ranegg.

Impulsen att här avlägga ett besök följde han hastigt.

»Är fru grevinnan hemma?» frågade han portvakten.

»Jo, ers nåd», svarade mannen och ringde.

Där uppe släppte betjänten utan föregående anmälan in honom i salongen. Grevinnan Ranegg och hennes döttrar Cajetane och Christine sutto i ett hörn av salongen kring ett runt bord, varpå brann en lampa med skärm och som var täckt av böcker, arbetskorgar och skrivma-terial.

När Rudolf inträdde, höjde alla tre sina stämmor för att hälsa på honom; det syntes honom, som hade han bland utropen: »Ah, ni ? — Ah, greve Dotzky! — Det var roligt!» även hört ett sakta skri. Var då hans besök verkligen en sådan överraskning? Förr hade han ju varit en ofta sedd gäst i detta hem; han kände så väl till detta trevliga runda bord, kring vilket de Raneggska damerna på aftnarna brukade sitta, sysselsatta med läsning, handarbeten och brevskrivning. Hade han då sedan sitt offentliga uppträdande blivit en så främmande

varelse, att hans åsyn väckte sådan förfäran, som vore han från stenåldern?

Grevinnan räckte honom emellertid med synbar glädje handen.

»Slå er ned här bland oss, greve Rudi!... Det är verkligen snällt, att ni mitt under edra nya, storartade — (hon sökte efter ett lämpligt uttryck, men kunde icke finna något) hm, saker icke glömmer bort de gamla vännerna.»

»Ack, mina storartade saker», svarade Rudolf leende och satte sig, »komma väl att avlägsna många gamla vänner från mig, icke mig från dem.»

Han betraktade Cajetane och .blev förvånad att se henne så blek, blek ända ut på läpparna.

»Jag var hindrad att i söndags åhöra er», yttrade grevinnan, »men Caji var där med Blaskowitz'; hon var alldeles hänryckt.»

Nu täcktes den unga flickans ansikte av en djup rodnad.

Rudolf skakade på huvudet.

»Hänryckt? Detta ord synes mig icke lämpligt. Frågan är: Var ni av samma åsikt som jag?»

Cajetane nickade.

»Ja», sade hon sakta och tillade: »En ny synvidd har öppnat sig för mig... det var härligt.»

Rudolf grep hennes hand.

»Tack, grevinna... Det är det första bifallande ord, som gläder mig. Ja, det är just huvudsaken: en ny synvidd, nya synpunkter böra uppstå för församlingen, när predikanten talar om det förlovade landet.»

»Predikant?» inföll Christine. »Hör ni, greve Rudi, en så helig uppfattning ha icke alla edra åhörare av er. Jag känner många, som kalla er agitator.»

»Orostiftare? Icke heller något dåligt namn. Jag skulle önska, jag kunde rycka upp människorna.»

»Tag icke illa upp», sade gamla grevinnan, »men jag är ingen älskare av våldsamheter.»

»Det vet jag, fru grevinna.»

»Ni menar, att jag är så konservativ, därför att jag ärtjugus jätte kapitlet 227

hustru till ett geheimeråd? Ack, nej — utan över huvud taget... Det vore dock icke vidare angenämt, om marken, varpå man står, började darra, om de pelare, mot vilka man lutar sig, började vackla, eller hur?»

»Där 'Ringstrasse' nu ligger, stod ännu för fyrtio år sedan en bastion. Om ingen fått rubba dess murar, vore ert vackra hus icke byggt här...»

»Men är det någon orsak att låta dem efter behag förstöra mitt hus? Det kan ni väl icke fordra av mig?»

»Nej, det kan jag icke fordra. Men ser jag verkligen ut att hysa sådana avsikter? Hur ofta förväxlar man icke den stillsamme uppbyggaren, som i stället för det förfallna vill skaffa nytt material, och den våldsamme förstöraren! Det, jag ville söka åstadkomma, vore en smula ljus, en smula kärfek ...»

»Förlåt, käre Dotzky, men det är ju intet nytt. Ha vi icke ljus nog i uppenbarelsen och kärlek nog i vår vackra religion? Ack, om människorna endast vore verkligt fromma! Men tyvärr äro de av naturen alltför litet så och vilseföras än mer av alla dem, vilka säga sig bringa så kallad upplysning.»

»Ni menar sådana som jag?»

»Ack, låt oss icke gräla!» utropade Christine.

Cajetane suckade. Den vändning, samtalet tagit, var henne synbarligen pinsam. Rudolf skyndade sig därför att byta om ämne; han förfrågade sig angående sönerna Raneggs befinnande.

»Åh, de må utmärkt... ha med ståtliga betyg gått igenom krigsskolan .. .» När grevinnan väl kommit in på detta ämne, fortsatte hon förnöjd sitt samtal. Från de glädjande underrättelserna angående sina söners militära framgångar övergick hon att tala om sin gifta dotters öde; även härvidlag hade hon endast glädjande saker att meddela: tillökning i familjen, ett arv, intressanta resor — kort sagt en i idel ljusa färger målad tavla ur livet.

Och i ett dylikt liv — denna tanke flög genom Rudolfs inre — hade jag kunnat bevara min plats: bekymmers-löshet, familjefröjder, njutningar .. . och i stället. ..238 marthas barn

»Och hör ni», fortfor grevinnan, »jag vill anförtro er något... Inom få dagar kommer det ju dock att offentliggöras ...»

»Men, mamma!» avbröt Christine.

»Det gör ingenting — under en vecka kan nog Rudi hålla saken tyst. Alltså: min Christine här är också lycklig fästmö. Otto Weissenberg ...»

»Äldste sonen till furst Franz Weissenberg? — Åh, jag har den äran. Det är ju ett av landets mest lysande partier — och dessutom en älskvärd, vacker människa. Jag gläder mig hjärtligt.» Han skakade Christines hand. »Men nu är det er tur, grevinna Cajetane ...»

»Ack, det borde egentligen varit hennes tur först, men hon är en kinkig flicka.»

Cajetane gjorde en rörelse av harm och reste sig.

Nu kommo andra gäster. De flesta voro personer, vilka Rudolf kände. I det allmänna samtal, som fördes, undvek man varje häntydning på det föredrag, som ägt rum i musikföreningens sal. Det var liksom en viss hänsyn. Man erinrar ju icke gärna sina medmänniskor om deras »faux pas». Så småningom återkom samtalet till jakter och sällskapsskvaller; man sökte helt nådigt draga in Rudolf, liksom förutsatte man hos honom det mest livliga

intresse för dylika salongsmässiga samtalsämnen. I sanning, de byggde honom gyllene broar. Ville han endast ångra sitt »steg från allfarvägen» och åter bli förnuftig, skulle de nog åter behandla honom som fullt normal.

Cajetane hade gått till andra ändan av salongen, där pianot stod. Hon låtsades ordna noterna.

Rudolf gick bort till henne. Han kunde icke längre uthärda bland de andra; han hade fattat ett hastigt beslut: Detta slags sällskap skulle han icke vidare besöka, icke vidare där uppträda som kamrat och jämlike. Skulle han upptaga striden? Ja visst — mot alla och överallt — men utbyta hövliga fraser, beskedligt konversera, som hade ingenting hänt, som hade han icketjugus jätte kapitlet 239

på allvar ryckt sig lös från här gällande åskådningar

— ännu låta sig med ett visst överseende beskyddas.

— Nej, aldrig mera. Detta sikulle vara hans sista besök hos Raneggs och i dylika familjer.

Men det var något som drog honom till Cajetane. Han måste ännu en gång trycka hennes hand. Han gick bort til! henne.

»Vad söker ni i noterna?»

Hon hade icke sett honom komma. Nu vände hon sig hastigt om; hennes gestalt skakades som av en rysning eller en elektrisk stöt.

»Skrämde jag er?»

»Nej, jag... jag... O, greve Rudolf...»

»Vad då, Cajetane? Hur är det med er? Jag önskade blott säga er farväl — jag ämnar gå min väg.»

»Det förvånar mig icke.»

»Vad menar ni ?»

»Jag menar, att ni omöjligt kan trivas där borta.» Och med en böjning på huvudet häntydde hon åt det håll, där de övriga sutto.

»Ni har rätt — jag trivs icke där borta. Och dock borde jag ju vara van vid denna miljö, till vilken jag hör genom min börd.»

»Men ni har blivit pånyttfödd — ni har valt er ett nytt rike, och det är icke av denna världen.» Och såsom nyss nickade hon dit bort.

»Ni är en märkvärdig flicka, Cajetane. Skulle måhända även ni höra till en annan värld?»

»Nej, icke ännu, men jag längtar dithän.»

»Sedan när?»

»Allt — alltsedan — er avskedsfest på Brunnhof — och sedan jag hört och läst edra föredrag och skrifter »

»Har ni läst mina broschyrer? Då skulle jag vilja...»

Samtalet avbröts därigenom, att Christine kom fram till dem. Rudolf tog nu farväl av värdinnan och de andra och gick. XXVII.

Efter aftonen på Burgteatern hade Sylvia en orolig, men ljuvt orolig natt.

Hennes kärlek hade — det kände hon — utvecklat sig till en mäktig lidelse, till något, som icke längre var möjligt att bekämpa. Kanske skulle hon ännu kunnat försaka föremålet för denna sin känsla, men icke densamma själv, liksom man ju kan visa från sig en läskande dryck, men ej själva törsten. Den bränner en, antingen man vill eller icke.

Sedan en längre tid tillbaka hade herrskapet Delnitzky icke haft gemensamt sovrum; Sylvia var alltså ensam.

Förgäves sökte hon insomna. Framemot klockan två på natten tände hon ljus. Hon kastade av sig täcket och sprang ur bädden. En lång, spetsprydd nattdräkt omslöt henne ända till vristerna; de nakna, små fötterna försvunno alldeles i den långhåriga fäll, som låg på golvet framför sängen. Hon svepte in sig i en varm morgonrock, tog ljuset och gick in i rummet bredvid — i sin lilla salong.

Vad hon där sökte var Hugos fotografi, som jämte andra låg i ett litet skrin på bordet, samt häftet med de henne tillägnade dikterna, vilket var inlåst i hennes skrivbord.

Hon tog dessa båda saker med sig och återvände till sovrummet. Här tände hon ljusen på toalettbordet och vid spegeln, Hon ville ha fullt upplyst omkring sig.

Hennes blickar föllo på de å bordet stående tuberosorna, som hon på aftonen instuckit i klänningens urring-

ning; de voro nu vissna, men doftade desto starkare. Hon tog upp buketten och inandades dess dövande doft — den återkallade i hennes minne aftonens härliga stämning.

Sedan satte hon sig på taburetten framför toalettspegeln gent emot sin egen bild, som strålade henne till mötes. Hon betraktade ömsom denna bild, ömsom Hugos fotografi, bläddrade i det dyrbara lilla häftet och kysste dc döende tuberosorna.

Innehållet i dessa glödande, så ofta lästa sånger, vilka hon mottagit såsom en henne ägnad hyllning och vilkas fullödiga poesi hon beundrat, allt detta trodde och förstod hon nu. Det han där yttrat om sin kärlek var ju förestavat av samma glödande känsla, i vars förtrollning även hon var fången. Med samma längtan måste han tänka på henne som hon på honom; lika djupt olycklig skulle han vara som hon, om de måste skiljas utan hopp, och lika överjordiskt saliga båda, om de finge tillhöra varandra... Hon hade mycket att giva, mycket att vägra — i hennes hand låg två människobarns lycka eller olycka. Hon utmålade för sig bägge dessa alternativ, i ena fallet en bild av himmelsk sällhet, i det andra av bottenlös smärta. Hon kände sig fylld av en ömhet, sådan hon aldrig förr erfarit.

Sedan hon suttit så en timma, kände hon en sällsam tyngd i ögonlocken. Hon greps av ett djupt sömnbegär och måste samla alla sina krafter för att icke insomna på stolen. Hon reste sig, släckte ljusen, lät morgonrocken falla till golvet och kröp åter under sidentäcket.

Hugos fotografi och dikter- såväl som blombuketten hade hon stuckit under huvudkudden, och det dröjde icke fom minuter, förrän hon låg i en djup — men icke drömfri sömn.

Runt kring sovrummets med gipsornament prydda tak svävade en trupp amoriner, förenade genom rosengirlan-ger. Det var, som hade dessa rosor låtit sina blad snöa ned på slumrerskan därunder, så vek, så sövande var den dröm, vari hon låg försänkt.

Ömt famnad av den älskades arm, gunga hon i en gon-

dol på safirblå våg; längs stränderna trädgårdar och terrasser, tätt skymtande, blomstersmyckade lundar med pelare och statyetter, vita fjärilar och glänsande paradisfåglar, sorlande springbrunnar — allt badande i den mest magiska belysning, än glödande i purpurn av en solnedgång, än strålande i violett, som hade ett elektriskt skimmer av viol gjutit sig över sjö och land; över båten ett gyllene tak och i dess botten en med döende tuberosor beströdd matta av hermelin. Svalkande fläktar och fjärran från ljuv musik, ett festrus för alla sinnen, men — övergående allt annat — den fulla lyckan av deras passionerade kärlek.

Denna dröm med alla sina bilder hade kanske räckt endast en sekund, men när Sylvia vaknade — det var då redan ljusan dag — föreföll det henne, som hade den varat i timmar. Hon öppnade ögonen, men slöt dem genast

åter; hon ville kalla drömmen tillbaka och om möjligt drömma den vidare. Detta sistnämnda lyckades henne icke, men då hon sökte sätta sig tillbaka i sin förra stämning, uppsteg inom henne — som hade det varit något upplevat, någon uppenbarelse — en ny erfarenhet, en ny visshet, vissheten att vara delaktig av en sällhet, vilken hon aldrig anat, att hon någonsin skulle kunnat uppnå.

Denna morgon ville hon icke träffa Anton. Hon lär servera sig frukostchokladen på sitt rum och även hämta dit tidningarna. Med iver läste hon vad där stod om gårdagens premiär. Där funnos endast korta notiser under rubriken »Teater och konst» — de egentliga recensionerna pläga först stå införda någon av de följande dagarna — men redan i dag konstaterades i alla tidningar den fullständiga framgången, och författaren till »Den slocknande stjärnan» hälsades själv såsom en levande, på diktens himmel uppgående, strålande stjärna.

För Sylvia voro dessa kritiker en vederkvickelse. Hon njöt av dessa lovord, såsom hade desamma stadfäst hennes kärlek.

Och vad skulle nu ske? Länge satt hon så, fördjupad

i tankar. Resultatet av denna hennes tankegång blev, att hon till Hugo skrev en biljett av följande lydelse:

Jag önskar, jag befaller er att icke på åtta dagar söka träffa mig. Ni skall snart få förklaring.

Sedan ringde hon på sin kammarjungfru, klädde sig, lät spänna för och for till sin mor.

Friherrinnan Tilling, som på grund av en stark förkylning måste hålla sig inne och därför varit förhindrad närvara vid gårdagens föreställning på Burgteatern, höll just på att läsa tidningarnas kritiska granskningar; det intresserade henne myaket, huruvida sonen till den trogne familjevännen skördat framgång. Hon satt i en fåtölj vid den sprakande brasan och hade ett litet bord med tidningar bredvid sig. När hon fick se sin dotter, utropade hon glatt:

»Ah, är det du, Sylvia! Det var snällt av dig — du kommer för att se efter hur står till med mig. — Mycket bättre. — Jag har just läst om Bressers stycke... Du var ju där. Berätta hur det var! Men vad går åt dig? Du ser så egendomlig ut, så högtidlig...»

Sylvia hade hastigt tagit av sig hatt och kappa; hon var blek och tydligen mycket upprörd.

»Vad som går åt mig? Du skall strax få veta det... Och hur stycket var? Underbart! Hugo är ett snille. Jag tillber honom.»

»Barn, vad är detta för tal?»

»Skall man icke våga säga det?... Åt sin mor? Bör man för sin bästa väninna hemlighålla, att en stor känsla...?»

»En förbjuden känsla, Sylvia.»

»Mor, mor, ett sådant — sådant — polisord från din mun! Det kan väl lika litet, ja, ännu mindre förekomma förbjudna känslor än förbjudna åsikter. Att förkunna desamma kan väl förbjudas av någon den allmänna ordningens och moralens målsman — men aldrig av Martha Tilling.»

»Nå, såg mig då det du har på hjärtat, barn!»

Sylvia sköt fram en pall och satte sig vid Marthas fötter:

»Ja, jag vill göra som förr i världen ...»

Med ryggen stödd mot Marthas knä och ansiktet vänt utåt rummet började den unga frun tala, sakta, långsamt, entonigt, med längre eller kortare avbrott.

»Jag tillber honom — och jag vill bliva hans.»

Martha kunde med möda återhålla ett utrop.

»Jag har föresatt mig att icke avbryta dig», sade hon. »Fortsätt!»

»Anton har brutit sin tro till mig. Jag är fri... 'Vandra i kyskhet genom livet', det har jag svurit dig — och även mig själv... och jag vill vara detta mitt löfte trogen. Med lögn eller falskhet skall jag aldrig smutsa mitt handlingssätt. Dölja mitt ansikte under en förklädnad? Nej, för vad skulle jag väl behöva blygas? Tvärtom, jag är stolt över min kärlek, stolt över hans ... Behöver jag därför gömma mig, beslöja mig? Nej, tvärtom, min kärlek fäster ett diadem kring min panna.

»Med min nuvarande umgängeskrets måste jag bryta, det vet jag väl. Den skulle icke kunna förlåta mig min stolta kärlek. Jo, om jag gömde mig, om jag sökte bedraga min man och dem och sedan blev genomskådad, da skulle de visa mig allt möjligt överseende... Några viskningar och förstående ögonkast — ett nummer till på 'Chronique scandaleuses' så intressanta lista, men från visit- och bjudningslistorna skulle de icke stryka mig. . . Men om jag försmår att ljuga, då klandrar man mig. 'Ni vet väl? Den där Sylvia Dotzky har rymt — rymt kommer det väl att heta — med den unge skalden; de lära uppehålla sig i Italien — avskyvärt!'

»Varför just i Italien? Det skall jag sedan berätta dig... Jag har drömt en dröm — där var vår lcärlek förlagd till en sådan plats, full av söderns praktfulla renaissance ... Kanske finner jag detta vid någon italiensk sjö-eller havsstrand. Och hur tkommer icke han att där ar-tjuguåttonde kapitlet

beta och skapa — i sin sällhet göra världen rikare med sitt snilles gåvor ...!

»För övrigt, två människor på lyckans tinnar, har icke världen redan därigenom blivit rikare?

»Jag tackar dig, att du icke avbryter mig... Men jag kan tänka mig, vad du nu skulle vilja invända: 'Huru länge kommer väl denna stormande lycka att vara?' — Nå, vad mer? När ruset är borta, ha ungdomens dagar svunnit. Men se'n?...

»Men ett 'se'n', som ligger bortom min och hans längtans mål, det bekymrar oss icke. Skulle också den lycka, jag drömmer mig, räcka endast en kort majmånad, skulle den dock hundrafalt uppväga en sådan tillvaro, som jag i annat fall nödgas gå till mötes ...

»Och se'n, vem vet? Även i vår ålders höst kunna fridens härliga blomster spira. Men vi kunna ju också uppfylla världens fordringar. Jag kan ju bliva Bressers maka — liksom Cosina Bülow blev Wagners. Jag vill låta skilja mig från Toni. Jag hoppas det inte skall möta några svårigheter. Sedan kan han gifta sig med sin älskarinna och legitimera sin son. Som du hör, vet jag allt.

»Ger han mig icke godvilligt min frihet tillbaka — nå, då tager jag den... såsom min rätt. Jag ämnar protestera.

»Att en kvinna, bruste än hennes hjärta, skulle behöva uppoffra hela sin framtid för en man, vilken övergivit henne för en annan och för vilken hon själv ej längre känner en gnista kärlek, denna förskräckliga orättvisa ämnar icke jag tåla. Jag kommer att protestera.

»Detta kommer att lända icke endast mig själv till nytta. Utan — liksom i varje strid för det rättas seger — även rättvisan själv och alla mina lidande medsystrar.

»Alltid skrikes och jämras ju så mycket över ok, fjättrar och beroende ... De mina — du mor ivrar ju ständigt så mot kriget, och Rudolf har dragit i härnad mot allt slags våld. . . Men att endast jämra sig och ropa tjänar till intet; man måste i handling söka skaka av sig246

dessa bojor. Till beroendet äro de beroende själva skuld genom sitt gränslösa tålamod... En böjd nacke — är det vackert? Nej, vackert är ett tillbakakastat huvud med fladdrande achilleslockar.

»Ack, mamma, jag talar en smula överspänt; orden komma så av sig själva ... Sedan månader tillbaka läser jag skaldestycken, ett språk i bunden form — och nu, upprörd som jag är, råkar jag använda liknande uttryck. Och

dock är det, jag nu ämnar företaga mig, som du strax skall få höra, icke något överspänt och överilat — det är ett lugnt, noga överlagt steg.

»Jag vill ha allt klart med Toni — säga honom allt, återfordra min frihet, erbjuda honom skilsmässa och sedan — skulle han än vägra höra mig — inrätta mitt liv så, som jag måste — utan hyckleri. Jag vill icke återse Bresser, förrän allt är klart och ordnat. Efter gårdagens afton, efter den dröm, jag i natt haft, skulle det — tro mig — helt enkelt vara mig omöjligt att i så fall icke sjunka till hans bröst. Och det vill jag ioke, förrän jag kan göra det i 'kyskhet', d. v. s. utan att behöva dölja det, utan att nödgas känna samvetsagg.

»Och jag har kommit hit till dig för att sätta min sanningskärlek på prov, för att stärka densamma ... Skall jag kunna säga min mor allt? Så frågade jag mig ännu i trappan ... Jag har bestått provet — och nu är mitt inre lugnt och ljust.»

Hon reste sig och såg sin mor i ögonen: »Nu vill jag gärna höra ditt svar.»

Martha lutade huvudet mot fåtöljens ryggstöd och slöt ögonen.

»Är du ledsen på mig?»

En djup suck banade sig väg ur Marthas inre.

»Mina stackars barn!» sade hon sakta.

»Varför stackars, mor?» Hon knäböjde åter bredvid Martha. »Och varför täniker du nu även på Rudolf? Finnes det något samband mellan hans och mitt öde?»

»Jo, ni äro bägge lika beklagansvärda: ni finna det,

som omger er olidligt. Skrankor — ni söka storma dem och återvända med blodstänkt panna.»

»Må så vara, men vi kunna dock få dessa skrankor att vackla — desto bättre för dem, vilka komma efter oss. Jag frågar dig ännu en gång: Är du ledsen på mig?»

Martha förnekade detta genom att tyst skaka på huvudet. Sylvia kysste henne.

»Nu vill jag gå, mor. I morgon kommer jag tillbaka. Då har du tänkt över allting och kan ge mig svar. Nu är du för uppskakad. Farväl!» XXVIII.

Ur Marthas dagbok

Jag skall hjälpa rnitt barn — söka för henne jämna vägen till skilsmässa. Kanske kan ännu livets lycka blomstra för henne vid sidan av hennes älskade skald.

Lycka, lycka! Att vi alla städse skola jaga efter detta fantom, att vi städse skola tro oss ha anspråk på densamma, ej blott för oss själva, utan även för alla dem, som äro oss kära?... Vad mig själv beträffar, har jag ju för längesedan gjort upp räkningen med livet, men jag hade hoppats få sola mig i mina barns lycka, och hur annorlunda har nu icke allt gestaltat sig! Bägge i strid och sorger, bägge lösryckta från sin normala, av samhället värnade ställning i livet, från den solida grund, som brukar tillförsäkra människors barn en lycklig tillvaro.

Är icke jag själv skuld därtill? Jo — jag har uppeggat till kampen, fostrat min son för uppgiften att fullfölja Fredriks mission, men han har fört ut striden på ett fält, så stort och vitt, att jag icke längre kan följa honom.

Och likaså Sylvia. Hennes trotsiga opposition mot världens fördomar, varigenom hon anser sig bidraga till kvinnans framtida frigörelse — icke heller henne förmår jag följa. Hon kan ju ha rätt... Beträffande Rudolf skulle jag önskat, att han bibehållit sin ställning, grundat sig ett nytt hem och inskränkt sig till endast en gren av kulturarbetet: krigets bekämpande, liksom samma kamp

— vilket mitt protokoll utvisar — förts av en abbé de Saint Pierre, Leibnitz, Kant och — Tilling samt ännu föres av en Frédéric Passy, en Egidy. Han skulle ställt sig i dessa mäns led, tillfört kongresserna kraften av sin personlighet, med sina pekuniära tillgångar understött propagandan och i höga politiska, maktägande kretsar, dit

redan hans ställning — den han dock tyvärr nu uppgifvit — berättigat honom tillträde, sökt värva proselyter. Detta hade jag hoppats av honom. Men han har svävat långt över målet, alltför långt, nästan in i det oändliga. Det är ju sant, att alla onda ting stå i ett visst samband till varandra, och en begåvad man torde kunna överskåda det hela, men positivt medverka, föra en sak framåt, det kan den enskilde endast inom ett begränsat område. Så synes det åtminstone mig.

Därför är ju hans arbete, hans strävan icke förgäves. Han kan bidraga till att sprida kännedom om, hur framtidens tempel bör byggas, och därigenom sporra samhället att gripa sig verket an. Men han kan aldrig få erfara den skaparglädje, som väckes i ens inre var gång en verklig liten byggnadssten infogas i nyssnämnda tempelbyggnad ...

Mina tankar vandra åter tillbaka till min stackars Sylvia. Man må taga aldrig så stor del i det offentliga livets händelser, i kulturens — än framåt- än tillbakagående — växlingar, ens egna intressen träda dock städse i förgrunden; ens närmastes sorg och glädje, lycka och olycka bestämmer dock i mångt och mycket ens tankar och handlingar. Ack, om jag blott visste, vad jag skulle göra för att kunna hjälpa Sylvia! Tala med Delnitzky? Mitt sista uppträde med honom har visserligen rest en mur mellan oss... Men om jag dock skulle söka förmå honom att återge Sylvia hennes frihet. Jag skulle nästan lika livligt som hon själv önska se detta olycksaliga äktenskaps bojor lösta.

Och min andra önskan vore, att Rudolf icke längre förblev så ensam i livet... ack, mina stackars barn ! Egidy har också familjeband, ett hemliv, som skänker honom250

stor lycka. Det hindrar honom emellertid icke att åt det allmänna ägna en kraft, som allt fortfarande är stadd i tillväxt. Jag inflikar här litet, som han senast i går skrev till mig. Brev från sådana människor höra dagboken till, ty de äro att anse som viktiga händelser.

»... På revolution behöva vi först och främst icke alls tänka — endast på att rasera, störta en föråldrad världsåskådning.

»Till revolution — d. v. s. till ett kaos, till ett skräckvälde — så långt ikan det endast komma, om den nuvarande ordningens målsmän vore nog sorgligt förblindade eller till och med nog självviska att vilja resa sig upp mot dem, vilka söka störta föråldrade föreställningar, söka upphäva ohållbara institutioner. Att de kunna hindra denna omdaning, behöva vi naturligtvis icke befara, lika litet som någon får inbilla sig, att han orsakat densamma.

»Samhället är en levande organism, och dess skador kunna botas blott inifrån, blott genom att tillföra nytt, rent och varmt hjärteblod. . Icke genom sentimentalitet, icke genom att fördjupa sig i onödiga betraktelser, icke genom granna fraser. Man måste äga en beslutsam vilja. Var och en måste göra så gott han kan. Vi skola söka vara praktiska idealister, vilka i handling söka förverkliga sitt mål.

»Allt kommer icke att förändras på en gång, utan naturligtvis så småningom, men det är tempot, som avgör saken. Så småningom säga de alla, men huvudsaken är, om det blir långsam marsch — ett steg framåt — ett tillbaka, ett framåt, ett tillbaka —- två... (ni har väl sett sådant på kaserngården?) eller i en naturlig, litet raskare takt, ja, gärna för mig även någon gång en smula språngmarsch — det behöver ju icke vara stormsteg med 'tambours battants'. Och det kommer att bli så. Det måste bli så. Genombrottet av denna nya världsåskådning kommer att försiggå — väl icke utan ack och ve — men dock helt naturligt som en förlossning.

»Ni talar om min arbetsförmåga, ärade fru friherrinna.tjuguåttonde kapitlet

Nåja, jag äger också arbetsförmåga och verksamhetsbegär. Hur längtar jag icke att omedelbart kunna få tillfredsställa detsamma! Tala och skriva göra nog många, men bli de så ställda inför nödvändigheten att handla, då svika de; de söka (kompromissa och prata om utvecklingens skenbara stillastående och annat nonsens. Att man är ärlig, att man lever som man lär, det är enligt min åsikt huvudsaken. Och jag viker icke en tum från denna min uppfattning.»

Jag känner sannerligen ingen, på vilken följande ord bättre skulle passa in, än på Egidy:

»Halvhetens väg skys av helgjuten man.

Hela hans kraft för verket man vann,

Sömmar i sanningens klädnad ej fann.»

Ernst Ziel.

Att sådana människor som Moritz von Egidy leva och träda ut i världen att förkunna sina läror, det är dock en stor tröst. Även om man icke tror, att dessa hjältar kunna uträtta så mycket, om man hyser den åsikten, att kulturen utvecklas oberoende av den enskildes inverkan, kan man ju likväl anse, att dessa enskilde om också icke direkt orsaka denna kulturens omdaning, dock utgöra ett bevis för, att densamma verkligen försiggår. Mitt »protokoll» underrättar mig fortfarande hur anti-krigsrörel-sen — den del av nyssnämnda omdaning, som mest intresserar mig — långsamt, men säkert utvecklar sig. Vid den internationella föreningens sista konferens i Bern uttalade förbundspresidenten Schenk följande ord: »Det gläder mig att här se så många folkets representanter, vilka höja sin röst för inrättandet av en fredsdomstol och allmän avväpning. Ännu mer skulle det glädja mig, om officiella ombud för regeringarna ville sammanträda till en konferens och behandla samma fråga. Och en sådan kommer att bli verklighet.»

Månne denna spådom kommer att gå i fullbordan? Så mycket vet jag dock, att tanken på en tillbakagång i denna allmänna rustningstävlan redan trängt in i kabinetten.2 62

Lörd Salisbury har helt nyligen utarbetat ett privat dokument, i vilket Europas årliga kostnader för militären äro i detalj uträknade. Där visar det sig t. ex., att staterna Frankrike, Tyskland, Österrike-Ungern, Storbritannien, Spanien och Italien under åren 1882—1886 enbart för militära ändamål utgivit en summa av 974,715,802 pd. Denna promemoria var ursprungligen avsedd uteslutande för engelska regeringen, men lörd Salisbury gav tyske kejsaren del av densamma. Denne blev så frapperad, att han enskilt yttrade, att han ville sammankalla en europeisk konferens i ändamål att överväga de praktiska åtgärder, man i den allmänna fredens intresse borde vidtaga. Den halvofficiella pressen erhöll befallning att ställa frågan under diskussion. Jag kommer ihåg, hur året 1890 medförde ett formligt publicistiskt fälttåg angående detta ämne. Planen upptogs illa i Frankrike, där man åberopade sig på Elsass-Lothringen som ett hinder, det där uteslöt varje tanke på avväpning. Den tyske kejsaren lät då frågan falla. Men sådana idéer pläga efter en tid åter upptagas, om också icke på samma, så på ett annat ställe. Idéer äro — kraft, därför lika grobara och oförstörbara som materien. XXIX.

Då Rudolf förut omnämnda eftermiddag lämnade det Raneggska huset, förföljde honom Cajetanes bild och röst. Hennes ord ljödo ännu för honom, och det, han i dem tyckte sig höra, väckte hans misstankar: Kunde möjligen hon vara den anonyma brevskriverskan?

Nå, ännu en orsak att hädanefter undvika denna familj. Genom nya band ännu en gång låta sig fjättras vid dylika kretsar, ännu en gång ingå släktskapsförbindelser med människor med så olika livsintressen och åskådningar — nej, det ville han icke. Cajetane var nog en älsklig liten varelse och, som det syntes, smått förälskad i honom. Detta var väl också orsaken till hennes tillfälliga beundran av hans verksamhet som talare och skriftställare. Men hur snart skulle icke, då detta första svärmeri svalnat, hennes gamla naturell åter komma i dagen, och hur skulle hon icke sedan, alldeles som Beatrix, söka förmå honom att avstå från sina »extravaganser», söka återföra honom till den allena saliggörande aristokratismen?

Och han själv! Den strid, han upptagit, tog hela hans intresse i anspråk, fyllde hans inre med oro, harm, längtan, hopp — korteligen med en stor lidelse. Där fanns intet rum för några hjärte- eller giftermålsangelägenhe-ter, kanske på sin höjd — han var ju dock en ung man — för några små galanta äventyr; men icke heller på dylikt tänkte han nu.

Han gick på måfå bortåt Ringstrasse. Aftonen hade redan inbrutit. I skyltfönstren strålade gasramperna och2 62

det elektriska ljuset. Konsthandlare, blomsterhandlare, velocipedhandlare, juvelerare — var och en sökte på bästa sätt visa sina rikedomar och locka till livets njutningar. Framför ett av ärkehertigarnas palats, vars första våning strålade i ljus, höll en rad ekipager — tydligen en stor middag... Från Grand hotel, som han nu gick förbi, ljöd musik — nåja, vid table d'hoten spelade ju en orkester. Ett ungt par i resdräkt kom just ut från hotellet ; ledsagat av portiern och hotellets direktör gick det fram till en med eleganta koffertar och resväskor lastad vagn: »Till Orientexpressen. Skynda på! Det är bråttom.»

Ja, här såg ju världen ut, som vore det den bästa av alla världar; här hade man ingen åstundan efter reformer .. . Plötsligen fick Rudolf en idé; han anropade en droska. Han ville betrakta en helt annan del av storstadslivet —i lära, observera, söka samla erfarenhet, värmas för sin uppgift.

»Varthän, ers nåd?» frågade kusken.

»Långt bort till någon av stadens utkanter — till någon av förstäderna — till något värdshus...»

»Vilket värdshus?»

»Där någon populär sångare uppträder eller, ännu hellre, där det är en sammankomst eller dylikt...»

»Förstår, ers nåd. Där ute i 'Margarethen' på Gyllene äpplet, är just i dag en segerfest eller någon dylik politisk tillställning. Passar det?»

»Det är bra. Alltså till Gyllene äpplet.»

Efter en kvart höll vagnen framför nyssnämnda värdshus, en oansenlig envåningsbyggnad.

Kusken öppnade vagnsdörren:

»Framme, ers nåd. Där är ingången.» Han visade på en dörr i den upplysta jordvåningen.

»Gott. — Vänta här!»

Rudolf inträdde nu i en avlång, låg sal, fylld av öl-ångor och cigarrök, cirka tjugu småbord, alla upptagna av gäster, samt i bakgrunden ett längre bord, kring vilket ungefär trettio män sutto packade. En av dem stod

framför detsamma med högt lyftat glas och yttrade: »Leve det!» — alltså slutet på ett tal; de övriga utbragte ett dånande »hurra».

I närheten av detta hedersbord fanns vid ett mindre bord en plats ännu ledig. Rudolf satte sig här och beställde en sejdel öl. H:an utsattes för förvånade blickar från såväl gäster som kypare, ty hans yttre överensstämde föga med lokalens vanliga kundkrets. Denna bestod icke av arbetare, utan av allehanda näringsidkare och gårdsägare, minuthandlare, korvmakare, charkuterihand-lare — välmående småborgare, som i egenskap av valmän själva ansågo sig vara oerhört viktiga personer.

Det var, som droskkusken mycket riktigt sagt, en politisk segerfest. De härvarande valmännens kandidat hade med stor majoritet besegrat sin liberale motkandidat. Nu var »småfolket» räddat, korruptionen övervunnen, fädernas tro befästad och vilka andra konsekvenser, man kan draga av en dylik valseger.

Allt detta fick Rudolf reda på genom de avbrutna meningar, han då och då kunde uppsnappa av det allmänna samtalet. Det hela var mängt med elaka, simpla fraser och smädelser, såsom: »Nå, vi skola nog visa dem», »Blodsugarpack», »Man är väl ingen dålig människa heller, som låter behandla sig hur som helst», »Bort med all sentimentalitet.»

Vid Rudolfs bord sutto två unga män av frånstötande yttre; man skulle kunnat tro dem vara klädda i bättre folks »avlagda kläder». De hade skrynkliga skjortor ocn smutsiga, löst knutna halsdukar. De språkade mycket livligt med varandra, men deras samtal var icke av politisk art, utan rörde sig om en Mali, en Resi, en Mizzi, vilkas snitsighet och grova behag de lovordade för varandra. Men de hörde i alla händelser till samma sällskap, som

satt vid hedersbordet, ty då nyssnämnda skåltal var slutat, hade de sträckt fram sina ölkrus och ropat: »Skål på er, gubbar!»

Allt detta ingav Rudolf en känsla av djup avsky. Detta är således de ämnen, ur vilka landets lagstiftning fram-2

går — folk av en dylik bildningsgrad, långt under noll, av en sådan sinnets råhet...! Sådana äro alltså kuggarna i det maskineri, vilket danar ett helt rikes öden !

Till den rent moraliska känslan sällade sig även en fysisk. De unga männen bolmade på cigarrstumpar av usel virginia och spottade varje ögonblick på golvet; då de förde sina ölglas till läpparna, såg man deras otvättade händer, deras smutsiga, avbitna naglar. — Åt alla en lycklig, människan värdig tillvaro? — Ja, det är målet, men därtill hör även, att värdiga människor fostras därför — moraliskt och fysiskt rena människor. Eller med andra ord: vackert måste det släkte vara, som skall kunna vara lyckan värdigt eller, ännu mer, som skall kunna bli lyckligt ... Ur dessa sina tankar rycktes Rudolf genom ett högljutt: »Mina herrar!» Den som yttrade dessa ord intog hedersplatsen vid bordet och var tydligen aftonens firade hjälte; han reste sig och knackade i sitt glas till tecken, att han ville hålla tal.

»Bravo, bravo!» ropade de andra och tego sedan med förväntansfulla miner.

»Mina herrar eller snarare, mina vänner (Bravo!), mina ärade stridskamrater! Jag är medveten, fullt och helt medveten om, vilka plikter min seger, denna seger, för vilken jag har er, er karaktärsfasthet att tacka, ålägger mig, och dessa plikter, det lovar jag. .. vill jag söka fullgöra — utan att vackla, fullt och helt. (Bravo!) Utan fruktan, utan räddhåga skall jag söka framvisa bristerna... och avslöja dessa kanaljer, dessa avskyvärda skurkar som . .. som ...»

»Ja, ned med judarna!» kom nu en talare till hjälp.

»Ja — det förtroendeuppdrag, jag fått av vår kristna befolkning, skall jag hålla högt och söka visa, att de förföljda, tillbakasatta kristna åter kunna göra sin rätt gällande... och att det gemytliga, glada, bottenärliga wienerlynnet... det gyllene wienerhjärtat — kort sagt, att våra gamla, fosterlandsälskande, gudfruktiga och dock så glada och muntra sinnen med all kraft, d. v. s. kraftigt och beslutsamt städse, alltjämt och överallt söka skyddatjugunionde kapitlet 257

sig mot, befria sig från — hur skall jag säga? — inflytelser — eller kanske snarare oförskämdheter från en spekulativ ras av parasiter, kort sagt...»

»Kort sagt — jaga bort judarna!» hördes åter samma hjälpande stämma.

»Jaga bort dem, jaga bort dem!» ropade nu alla i korus och applåderade ursinnigt.

Rudolf kunde icke längre lugnt åse detta; han sprang upp och trädde fram till bordet.

»Mina herrar» — hans röst lät fast — »även jag är valman i Wien och har till och med själv varit kandidat. Mitt namn är — dock namnet gör ingenting till saken. Viljen I tillåta mig säga ett ord?»

»Vad är det för en?» — »En fin herre.» — »Kanske en god vän och bror?» — »Nå, så tala då!» ljöd det från olika håll.

»Jag är icke någon god vän och bror till er, om ni därmed menar en med er liktänkande. Men då ni» — han vände sig till festföremålet — »i riksdagen även kommer att finna motståndare, torde ni icke taga illa upp, att en sådan här uppträder mot er.»

»En liberal alltså — o himmel!» utropade den tilltalade. »Men låt oss bara tala rent språk med varandra!» Han antog en parlamentarisk hållning och stack handen innanför västen.

»En liberal?» upprepade Rudolf. »Jag har icke fullt klart för mig, vad ni förstår under denna benämning. Endast som människa måste jag säga, att det är i högsta grad sorgligt, när hat och förföljelse skall utgöra utgångspunkten

och målet för en politisk verksamhet...»

»Åhå», ropade någon. »Ni är kanske själv jude?»

»Nej, visst icke ...»

»Kanske, när allt kommer omkring, till och med en judarnas avlönade bulvan. Då har ni intet här att skaffa, bland ett sällskap redliga antisemiter. — Fortsätt!»

»Gott», sade han, »jag vill ett ögonblick försätta mig i ert läge. Ni äro antisemiter. Titeln är ju ingen skam. Ej blott bland er, enkla borgare, även i de högre och

högsta kretsarna är detta parti representerat; även professorer och andra lärda män söka från olika etnografiska och nationalekonomiska synpunkter försvara dylika åsikter. Men hos er är det, efter vad jag kan förstå, endast hjärtat som talar; det är ett slags naturligt hat och förakt. —1 Säg mig, hur ni tänka utföra ert program! Vad ämna ni göra med judarna?»

»Vad vi ämna göra med dem? Jaga dem till Palestina eller bringa dem om livet, kan man tyvärr icke. Men man kan hindra dem att bli domare eller lärare. — Man bör aldrig köpa något i judiska affärer. Från de rika — Rotschildarne och dylika — bör man, om möjligt, indraga egendomarna. Och aldrig vara tillsammans med dem

— icke ens med de döpta...»

En annan, en av de mest förbittrade, inföll nu:

»Jag skulle gärna vilja vara med, när en jude låter döpa sig; jag skulle då göra som den helige Johannes

— doppa ned honom helt och hållet — men sedan hålla hans huvud under vattnet, till dess han supit ur det.» Detta vackra skämt väckte stormande skrattsalfvor.

Rudolf hade närmat sig detta sällskap i avsikt att med några från hjärtat gående ord söka klargöra en folkrepresentants plikter och syften, söka visa, att man aldrig kan vinna något genom hat och förföljelse; han hade velat vädja till deras hjärta och förstånd och visa, hur dessa båda, ställda i det allmännas tjänst, moraliskt och materiellt kunna höja samhället. Men efter det han nu hört insåg han, att ett sådant språk här skulle vara lika obegripligt som ett grekiskt ode för ett band irokeser. Han avstod från varje vidare försök att med de närvarande diskutera detta ämne. Han sökte endast efter ett lämpligt ord att kunna ge luft åt sin ovilja över det barbari, han här iakttagit — men han fann icke detta ord.

»Nå, är herrn bet nu? Inser han nu, att man icke kan komma nå'n vart med så styva partigängare som vi — att vi städse ska' stå på vårt kristna folks bästa mot alla judar och judliberaler, liksom mot alla frimurare och socialister? Våra gamla Wienare ha ett fromt sinne ochtjugunionde kapitlet 259

ett hjärta, troget som guld; de ska' minsann inte bli skin-nade av dessa utbördingar och deras legodrängar. Nå, har herrn inte mer att säga?»

»Jo, att jag lika djupt beklagar som — föraktar er.»

Han vände sig om för att gå. Men då bröt stormen lös. Alla sprungo upp från sina stolar, och alla möjliga skymford haglade kring öronen på honom; särskilt hördes ofta ropet: »Jude, jude!» Detta ord är bland dylika kretsar liktydigt med den grövsta förolämpning. En av sällskapet kastade sitt ölkrus mot Rudolfs huvud, lyckligtvis utan att träffa honom. De båda unga män, vid vilkas bord han nyss suttit, grepo honom i axlarna; hela salen utbröt i ropet: »Ut, ut, kasta ut honom!» Man trängde honom mot utgången och kastade omkull honom på gatan. Sedan slogo våldsverkarna igen dörren bakom honom.

Gatan var tom; endast droskan stod kvar. Förskräckt sprang kusken fram och hjälpte sin passagerare att resa sig.

»Ack, min Gud! Jesus Maria! Har ni gjort er illa?»

»Nej, nej ...», sade Rudolf undvikande. »Far åter tillbaka till staden!» Han steg upp i droskan. Där märkte han, att han blödde ur ett sår i pannan.

Det var emellertid bara en skråma. Dagen därpå hade han ingen känning därav. Men det passerade hade orsakat honom ett annat sår. Hans tro på mänskligheten hade i hög grad rubbats. XXXIV.

Hugo Bresser väntade med otålighet på de utlovade raderna. Efter två dagar fick han dem:

Jag vill bli din. Men ärligt och öppet. Först måste jag göra mig fri. Alltså ännu en tids tålamod. Jag skriver närmare sedan. Till dess är min dorr sluten för dig. Men icke sant? Mitt ord är dig nog — jag upprepar det ännu en gång: Så sant livet är mig kärt — din vill jag bli.

På det djupaste upprörd av dessa rader, satte sig Hugo genast till skrivbordet för att besvara dem. Alla hans pulsar brunno; ett saligt rus bemäktigade sig honom; pennan formligen flög över papperet. På första sidan skrev han fyra glödande verser — en triumfsång över orden: »Du vill bli min» kanske den skönaste sången i diktsamlingen »Till henne». Sedan fortsatte han på prosa:

Sylvia, säg aldrig till lyckan: 'Sedan!' Sedan kan ju en av oss vara död! Vad allt skulle icke då berövats oss! Du vill göra dig fri? Är du då icke så? Känner du icke kärlekslyckans makt, att det för den är ett lekverk att slunga alla band, alla betänkligheter, all hänsyn över bord?

Det är ju att åter slaviskt och ängsligt böja dig under oket av en annans vilja, att låta dina handlingar bestämmas av andras omdömen, då du först vill ha laglig skilsmässa och dylikt, först för alla tanter och släktingar

hövligt vill tillkännage: »Mitt ärade herrskap, jag älskar Hugo Bresser. Jag vill bli hans.»

Vem har väl med den saken att göra? Det är v år värld, en stor, ljus, fröjdefull värld, vilken förvandlar allt annat till intet, till mörker... Du är för stolt att ljuga? Framför allt borde vi två vara för stolta att för en kall, likgiltig allmänhet blotta vår lycka — en lycka, desto ljuvare, ju mer hemlig den är. Dock icke som skulle vi ängsligt söka dölja den; nej, sorglöst vilja vi njuta den, som funnes i världen ingen annan än vi två. Kärleken äger en så sällsam förmåga att isolera. Hon omger de saliga två med en ogenotnskinlig slöja — vävd av lågor. Sådan är den äkta kärlekens underbara eld.

Jag känner mig fylld av ett visst högmod ... Det synes mig, som bure jorden ingen med mig jämbördig. Alla konungars konung är jag, ty du vill bli min...; ingen är värdig lösa min skorem. Men inför dig ligger jag i stoftet — härskarinna.

Dock — icke så. Din slav vill jag icke vara, utan din beskyddare — barn! Du vet icke vilken varm, ljuv ömhet väntar dig. Du skall vila vid mitt bröst; i mina armar skall du finna säkerhet och skydd. Du har ju genomgått så stora sorger, stunder av sådan bitterhet, leda och oro. Tröst, vila och lugn behöver du. Var icke rädd, att din älskade skall rycka dig in i en ständig lidelses virvelvind — jag vill skänka dig ro. Minuter av den mest glödande hänförelse — men även stunder av sansad fröjd, stunder, då förnuftet får råda — eller oförnuftet; vi äro tillräckligt kloka, när vi äro skilda, för att samman få vara barnsliga. Ja, glada vilja vi vara — skämta och le. Skämtet är glädjedrottningens page — och hon själv är lyckokungens gemål.

Så vilja vi också — andra stunder — vara allvarliga, se livet som det är och söka lösa dess gåtor. Vi vilja...

Nej, nu måste jag sluta — jag börjar bli otålig. Detta brev bär jag själv bort till dig och lämnar det till din kammarjungfru, på det du snart och säkert må få det. Och nu till sist: Visa förbarmande, visa mod!

På samma gång var även Sylvia sysselsatt med att skriva. Det var ett brev till hennes man.

Käre Anton!

Det ges saker, som lättare låta sig sägas skriftligen än muntligen. Jag önskar — och helt säkert går jag då din egen önskan till mötes — att vi upplösa vårt äktenskap.

Sedan flera år tillbaka älskar du en vacker skådespelerska som har skänkt dig en son. Du tillbringar mer än hälften av din tid i hennes hein — det hem du skänkt h e n n e; du söker icke ens bevara skenet av den trohet, du är mig skyldig — kort sagt, du har faktiskt redan upplöst vårt äktenskap.

Jag blev lämnad ensam och var alltså — fri. Men jag förblev ensam och fyllde bestämmelserna i det kontrakt, du bröt. Men nu måste det bli annorlunda. Jag har skänkt bort mitt hjärta och återfordrar nu min frihet. Bedraga någon vill jag icke. Vare sig dig eller sanihället. Jag ber dig alltså att i samförstånd med mig vidtaga åtgärder för en laglig skilsmässa. Skulle du icke vilja gå in på skilsmässa, kommer jag helt enkelt att resa härifrån — och icke ensam.

Jag innehar egen förmögenhet, det vet du, och kan leva fullkomligt oberoende.

Det viktigaste har jag nu sagt. Det övriga kunna vi, om du är ense med mig, muntligt avhandla eller låta två jurister bland våra vänner verkställa.

Det är icke utan vemod, som jag skiljes från dig. Jag erinrar mig den tid, då jag trodde, att vi båda skulle bli lyckliga med och genom varandra. Det blev annorlunda. Du var den förste, som sökte och fann lyckan fjärran från egen härd. Nu är det min tur. Jag skulle endast vilja...

Så långt hade hon skrivit, då jungfrun inträdde och lämnade henne Hlugos brev.

Sylvia kände igen den så kära handstilen, men hon slettjugunionde kapitlet 263

icke genast upp kuvertet. Först ville hon avsluta sitt eget bref och avsända detsamma.

»Vänta ett ögonblick», sade hon, och med av sinnesrörelse darrande hand — det obrutna brevet verkade pä henne, som vore den älskade själv i hennes närhet — nedskrev hon ytterligare några slutrader och förseglade sedan brevet. »Så, bär nu över det här till herr greven och lämna det åt honom själv!»

»Vet icke fru grevinnan, att herr greven rest bort tidigt i morse? Kammartjänaren packade hans koffert och hämtade sedan en droska ... Herr greven for med tåget söder ut; han har sagt till portvakten, att han icke återkommer förrän i morgon eller i övermorgon ...»

»Jaså — nå, det är detsamma... Lägg brevet på hans skrivbord.»

Nu var hon ensam; hon fördjupade sig i Hugos brev. Hon läste igenom det en gång, så en andra gång, sats efter sats — var och en ett par gånger efter vartannat; vissa ord upprepade hon högt och lyssnade till deras klang, liksom vore det musik: »En slöja — vävd av lågor ..., din beskyddare, barn ..., ljuv ömhet...» Alla de olika känslostämningar, åt vilka brevskrivaren givit uttryck — lidelse, oförväget mod, längtan efter ro, glödande extas och översvallande glädje — allt detta fann gensvar i hennes inre och väckte hos henne en sådan åtrå efter hans närhet, att hon, mer av förbarmande med sig själv än honom, helst nu genast skulle velat kalla honom till sig... Men hon motstod frestelsen. Bedja honom komma skulle hon icke, men om han komme av sig själv... Vid denna tanke kände hon en så sällsam beklämning; hon skulle icke själv kunnat säga, om det var smärta eller sällhet...

Med uppbjudande av alla sina krafter, lyckades hon rycka sig lös ur detta drömmeri; hon ringde på sin kammarjungfru.

»Fort, en droska!» befallde hon. Hon hade fattat ett raskt beslut att besöka sin mor och hos henne tillbringa2 62

marthas barn

dagen. Hon ville icke vara ensam — ensam med sin farliga längtan.

Men friherrinnan Tilling var icke hemma. Även hon hade — yttrade betjänten — i dag på morgonen rest från Wien till Grumitz i affärsangelägenheter.

Sylvia hade skickat bort vagnen; hon gick till fots tillbaka, i riktning mot Ringstrasse. Vid en gatukorsning måste hon stanna för att låta ett par vagnar fara förbi. Plötsligt hörde hon en röst bakom sig:

»Sylvia!»

Hon vände sig om.

»Ack!» utropade hon —1 Hugo Bresser stod framför henne. Han var lika upprörd, lika blek som hon. Med vidöppna ögon och ett nästan bittert drag kring de darrande läpparna stirrade de ett ögonblick på varandra.

En förbigående stötte omilt till dem med ett paket; då kommo de hastigt till besinning och erinrade sig, att de voro på en folkuppfylld gata. Sylvia vände sig om för att gå, och — liksom vore det självklart — Hugo gjorde henne sällskap.

»Ni har ju fått mitt brev och ...», började han. Det förtroliga »du», han använt i sitt brev, kunde han på denna offentliga plats icke få över sina läppar; att tala om brevet syntes honom icke heller lämpligt. Han avslutade därför icke den påbörjade meningen, utan frågade:

»Varifrån kommer ni?»

Detta ombyte av samtalsämne var Sylvia en lättnad. — »Jag kommer från min mor, men hon har i dag rest till Grumitz; jag har icke träffat henne. Hur ha de följande föreställningarna av ert skådespel utfallit?»

»Jag har icke bevistat dem. Det är märkvärdigt så likgiltig jag blivit för denna pjäs. Kanske jag blivit så därför, att jag nu genomlever mitt eget livs drama...»

Hon gick tyst vidare, och han stannade kvar vid hennes sida. Efter en stund fortfor han:

»Jag såg i morse greve Delnitzky i en droska — med en koffert på kuskbocken. Har han rest bort?»

»Ja, på en eller två dagar.»

»Ni är alltså ensam?»

Hon förstod innebörden i denna fråga och svarade:

»Jag tager icke emot någon.»

De gingo förbi en droskstation.

»Får jag lov, ers nåd?» frågade en av kuskarna. Hugo stannade och såg in i Sylvias ögon:

»Hur vore det, om vi skulle taga en vagn och...?»

»Varthän?»

»Det gör detsamma ... Till Schönbrunn, upp till Kah-lenberg — det vore ju dock till paradiset.»

Hon skakade på huvudet och gick vidare. Paradiset var ju även hennes mål. Men i Italien skulle det vara — och då hon gjort sig fullt fri. Hans ord hade hos henne framkallat en bild av framtida lycka. Och över huvud taget: lycklig — odelat lycklig gjorde henne hans blotta närhet.

När de gått ett par steg, bröt Hugo tystnaden.

»Någon har skrivit till mig: Jag vill bli din.»

Hon gjorde en häftig rörelse med handen, vilket han uppfattade som en bön, att han icke här, på öppen gata, skulle vidröra deras heliga hemlighet. Han började därför tala om andra saker: om en skadeglad kritik, som en veckotidskrift låtit offentliggöra angående hans skådespel, om Rudolf, vars föredrag han tyvärr icke åhört. Men i hans röst låg en så innerlig värme, som hade han städse endast upprepat: Jag älskar dig — jag älskar dig för tid och evighet. Och hon trängtade mer och mer att få höra dessa ord från hans läppar och att själv få säga honom detsamma; de enstaviga, betydelselösa svar, hon gav honom, genombävades av med möda återhållen ömhet.

Stundtals gingo de även alldeles tysta bredvid varandra, icke arm i arm, men likväl så nära, att de snuddade vid varandra... Sylvia kände sig, som vore hon försatt till en helt och hållet ny värld. Allt, som omgav henne, syntes henne så sällsamt främmande, som hade hon aldrig förr upplevat något dylikt. Spårvagnarnas2 62

ringningar, butikernas spegelglasrutor, alla dessa människor — allt var så overkligt; det berörde henne icke alls, hon hörde icke dit. Men det hon nu erfor var endast preludiet, prologen ... själva stycket hade icke börjat ännu. Hela hennes forna tillvaro var liksom utplånad; det närvarande betydde intet, men det kommande... Hon vågade icke tänka denna tanke till slut, alldeles som man icke vågar skåda in i solen ...

De hade nu kommit mitt för Dotzkyska palatset. Hon ville räcka honom handen och säga farväl — men hon var som förlamad och gjorde det icke. Hon kunde icke ens stanna, utan rörde sig mekaniskt vidare och trädde in genom porten. Han likaså. Då började hennes hjärta häftigt klappa. Nu ville hon icke alls, att han skulle lämna henne.

Vid trappan bjöd han henne armen; han ringde på tamburklockan. Ännu skulle hon kunna avlägsna honom — hon gjorde det icke.

Betjänten öppnade. Sylvia trädde över tröskeln till vestibulen. Hugo bakom henne. Betjänten hjälpte dem av med ytterplaggen och öppnade sedan en dörr. Sylvia gick förut; utan att se sig om gick hon igenom hela våningen, till dess hon kom till sin lilla salong. Hon kastade hatten på en stol och vände sig om. Hugo, som följt henne in i denna helgedom, stod med ryggen stödd mot den tillslutna dörren; han öppnade sin famn. Med ett halvkvävt skri sjönk hon i hans armar.

»O, min älskade, min egen älskling!...» Hon gömde sitt huvud vid hans bröst; där kände hon sig så trygg. Trygg — det var rätta ordet för det hon erfor; hon hade nått målet för sin längtan.

Han lyfte upp hennes huvud och böjde det tillbaka; deras blickar möttes.

»Min, min ...!» Han tryckte sin mun mot hennes halvöppna, liksom efter kyssar törstande läppar.

Så höllo de varandra omfamnade två saliga minuter. Därpå slet sig Sylvia lös och avlägsnade sig några steg.tjugunionde kapitlet

Med en djup, skälvande suck sjönk hon n ed i ett soffhörn. Han gick fram till henne.

»Där», sade hon och pekade på en fåtölj i närheten.

Han lydde. I detta rum — det visste han från förr — kunde varje ögonblick någon komma in. Endast när han, som nyss, stod lutad mot dörren, kunde man vara säker att icke bli överraskad.

»Jag trodde aldrig, jag kunde älska någon jo», sade Sylvia.

»Hur innerligt jag älskar dig, har jag redan länge vetat... Redan då — kommer du ihåg det? — på Brunn-hof, vid det plötsliga ovädret. Du sprang mig till mötes och snavade... Jag uppfångade dig i mina armar — redan då förstod jag, att för mig fanns endast en himmel på jorden — att få äga dig.»

»Ja, vi skola bli lyckliga, gränslöst lyckliga... Och du skall bli en ännu större skald än du redan är.»

»I detta ögonblick är all min ärelystnad död. Något högre än dig kan jag icke ernå...»

»Icke död, endast dövad. Jag känner mig också så... liksom i en yrsel — och dock så lugn, så lugn ... Min älskling...»

Hön räckte fram handen. Han drog sin stol närmare för att kunna fatta denna hand. Tätt intill varandra sutto de nu och viskade dessa hundratals ömma, dåraktiga ord, vilka äro liksom smekningar. Och slutligen, trots den farliga dörren, möttes deras läppar i en lång, innerlig kyss, som förde dem långt från jordens grus.

De hörde icke, att dörren verkligen öppnades och någon steg in mitt i rummet.

Först en i vredesmod utstött förbannelse kommo dem att förskräckta slita sig från varandra. Hugo sprang upp — framför honom stod Anton Delnitzky.

Under utropet: »Eländige, fräcke skurk!» störtade denne mot Hugo och tilldelade honom ett slag i ansiktet.

Sylvia utstötte ett skri och sjönk till golvet — utan medvetande. XXXI.

Då nyss skildrade händelse tilldrog sig i Sylvias hem, stod Rudolf i begrepp att lämna Wiien för att i utlandet hålla några av sina utlovade föredrag.

Någon brådska var visserligen icke nödvändig; ännu dröjde det fjorton dagar, innan det första föredraget skulle äga rum, men det som passerat i förstadsvärdshuset hade hos honom väckt en sådan leda, att han kände ett behov att så snart som möjligt få inandas en annan luft, att genom helt och hållet nya intryck få utplåna denna pinsamma händelse.

Han hade så bråttom, att han icke ens ville säga farväl till sin mor och syster. Men en sak ville han uträtta före sin avresa: han ansåg sig förpliktigad att uttala en viss varning.

För detta ändamål uppsökte han herr von Wegemann och lyckades också träffa honom hemma; han satt just och åt frukost.

Minister »Allerdings» inbjöd Rudolf att med sig dela en omelett och en biffstek, och denne antog med nöje inbjudningen. Han visste, att man lättast kan språka, medan man äter och i synnerhet sedan, vid kaffet och cigarrerna. Hans avsikt var att fullständigt uttala allt, som låg honom på hjärtat. Visserligen tog herr von Wegemann icke längre någon aktiv del i politiken, men han stod i ständig förbindelse med de ledande männen och tillhörde beträffande alla sina åsikter och böjelser det härskande partiet. Dessutom var han den mest in-time vän till den statsman, vilken då ägde största infly-

tandet; denne var känd för sina uppriktigt kyrkliga tänkesätt, sin stora allmänbildning och sin rena karaktär samt åtnjöt allmän aktning, även av sina motståndare.

Det var ett synnerligen trevligt ungkarlshem, i vilket herr von Wegemann residerade. Allt, som omgav honom, var gediget och bekvämt. Några större vackra kvinnoporträtt på väggarna gåvo stöd åt antagandet, att ministern förstod att pigga upp det sorgfria, angenäma nuet med ännu angenämare minnen från det förflutna.

Rudolf kände en viss svag avund, en känsla, som under sista tiden ofta bemäktigat sig honom, då han sett en människa, vilken stått i fullkomlig överensstämmelse med sig själv, sin tillvaro, sin omgivning och sin tid; vars hela själsliv — tankar, kunskaper, känslor — var sammanfört i ett slags system, vilket allt var så lugnt och trevligt ordnat, att han därjämte mycket väl kunde systematiskt sköta även sina små materiella nöjen och angelägenheter, ha ett ordnat hushåll, förvalta sin solida förmögenhet, vara genomträngd av sin egen pondus, kort sagt, inom egoismens begränsade sfär känna sig som fisken i vattnet — då däremot människor, vilka liksom han åtrå andra förhållanden, människor, vilka inom sig bära längtan till framtiden, då däremot sådana känna sig så hemlösa, så lösryckta från det omgivande nuets små intressen.

När de båda herrarna efter slutad frukost slagit sig ned i rökrummet, dit man burit kaffe och likörer, började Rudolf:

»Och nu till det egentliga ändamålet med mitt besök. Att jag tager avsked, emedan jag i afton ämnar lämna Wien på en längre tid, det har jag redan sagt; nu vill jag för er omtala den orsak, som driver mig bort. Jag har nyligen här upplevat något så ohyggligt, att jag en tid måste inandas en annan luft... Men er, som stannar kvar, skulle jag vilja lägga något på hjärtat. Jag skulle vilja göra- er uppmärksam på en fara, som jag ser uppstiga i det offentliga livet.»

»Förvisso — faror ser även jag. Till exempel den

alltmer tilltagande otroheten, den växande materialismen

— med vilken naturligtvis förvildningen går jämna steg

— massornas anspråksfullhet och annat mera. Dess viktigare är det, att de ädlare elementen sluta sig samman och uppbjuda all sin förmåga att söka hindra dessa omstörtande krafter...»

»Förlåt!» avbröt Rudolf. »Låt oss icke tala om några svävande allmänna saker! Det jag ämnar säga — den sak, som synes mig hotande — är något helt och hållet positivt. Här vill ett parti förhäva sig, som stöder sig på en enda idé, nämligen på rasförföljelse.»

»Nåja — för att också tala positivt — ni menar antisemiterna?»

»Ja. — Jag vet, att detta parti eller snarare denna övertygelse utbreder sig och till och med tränger in i de högre och högsta kretsarna, men så att säga inkognito — då däremot de, vilka föra ordet, vilka öppet som ett politiskt program inför parlamentet vilja framlägga dessa åsikter, i sina led ha individer så utan all bildning eller vilka med avsikt uppträda så ohyfsat... Om man låter detta fortgå, komma dessa personer att i det parlamentariska och politiska livet införa en så rå ton, en så låg andlig nivå, att — frånsett det förkastliga, som ligger i var uppviglingsprincip — samtliga politiska frågor bli lidande. Om jag för er upprepade de elaka, inskränkta, simpla uttryck, jag nyligen hörde några nyvalda, av mängden med jubel mottagna representanter för detta parti, yttra — skulle ni bäva.»

»Jag vet, jag vet... De äro ju enkla förstadsborgare

— var och en sjunger efter sin näbb. I riksdagen lära de nog bli tvungna antaga den parlamentariska tonen ... Och å andra sidan måste man betänka, att dessa val dock innebära en seger över mycket farligare kandidater. Man vet dock, att antisemiterna äro rättrogna kristna och att de söka bekämpa allt, vad ultraliberaler, socialister och dylika skulle vilja företaga sig för att skaka de pelare, på vilka stat och kyrka vila...»trettioförsta kapitlet 271

Rudolf ville yttra något, men ministern gjorde en nedtystande rörelse med handen och fortfor:

»Ack, min Gud, själv har jag ju intet mot judarna . . är ju, som ni nog vet, ofta gäst hos vår 'haute finance' och känner bland de judiska doktorerna några alldeles utmärkta personer... Men, som sagt, antisemiterna, vars förföljelseidéer man ju i alla händelser icke bör låta taga överhand, ha sitt goda med sig. Och om man understöder dem, är det alls icke, emedan man vill nå deras mål eller använda deras medel, utan emedan de indirekt bidraga att hålla andra motståndare på avstånd.»

»N'i erkänner alltså, att nyssnämnda parti beskyddas av de maktägande? Hör kanske greve —» (han nämnde namnet på Wegemanns vän, den ledande statsmannen) »till dessa beskyddare?»

»Förvisso —»

»Jag har dock lärt känna honom som en högsinnad adelsman, vilken vore ur stånd att gilla sådana yttranden eller känna sådan bitterhet, som de antisemitiska brandtalen söka underblåsa — och dock skulle han anse det lämpligt att understödja detta parti?»

»M'in vän är mycket stark katolik. Senast i går språ-kade vi om den tilltagande religiösa likgiltigheten ...»

»Jag märker snarare, att det klerikala inflytandet börjar taga överhand.»

»Förvisso, i en hel del kretsar. Men å andra sidan ...»

»Alltså, vad tänker er vän om saken i fråga?»

»Han yttrade — jag lade hans ord noga på minnet: — 'Ju mer jag begrundar dessa frågor, dess fastare och klarare blir min övertygelse, att Europas framtida öde i själva verket beror på desammas lösning. Den kris, i vilken vi leva, kommer att avgöras genom revolutionens kamp mot kristendomens idéer, dessa idéer, på vilka Europas civilisation, och politiska ordning vila. Segra icke dessa idéer, då kommer Europa att gå under och på samma gång all ordning. Ett fullständigt kaos kommer att inträda och fortvara, till dess de kristna idéerna åter, liksom i

Karl den stores tid, så småningom vinna insteg2 62

i människosinnet och inom stat och kyrka återställa en ny kristen ordning — något som emellertid varken vi eller våra barn få uppleva. Vilja vi skydda dem för anarkismens och kristendomsförföljelsens alla rysligheter, måste vi i Österrike göra motstånd mot varje rörelse, som söker bekämpa kyrkan.'»

Rudolf nickade.

»Det överensstämmer med min uppfattning», yttrade han. »Man ser, man märker överallt, att de dogmer, vilka man tror utgöra civilisationens grundvalar, börja vackla — men här skulle jag verkligen handla enligt kristendomens principer? — Jag skulle önska det vore så. Då bortfölle tre fjärdedelar av mina anklagelser! — Alltså för att skydda civilisationen, denna stora fördel, måste man kämpa, och i strid gäller som ett axiom, att varje vapen är bra — på samma sätt som den jesuitiska (icke kristna) satsen under alla förhållanden påstår, att ändamålet helgar medlen. Av denna åsikt lider hela vårt politiska system. Syften, angående vilkas nytta man kan bedraga sig, framtida faror, som alls icke existera, uppfattas såsom så stora, att även de mest förkastliga medel genast anses heliga; man beskyddar råhet, förföljelse och annat dylikt, som i sig självt är avskyvärt och nedrigt — endast för att nå ett visst föregivet högt mål eller för att avvända framtida, förfärliga olyckor. Men att denna tålda råhet helt säkert måste draga med sig ödesdigra följder, det förbiser man ... Ser ni, min ärade vän, det är hela hemligheten, varför annars goda, uppriktigt dygdiga människor tillstädja så mycket ont — de tro sig därigenom kunna förebygga något ännu sämre. Så ha hittills alla historiska nidingsdåd låtit stöda sig pä ädla motiv och ha stundom också orsakats av sådana bevekelsegrunder ... Historien kommer att bli en oavbruten kedja av rysligheter, så länge icke kulturmänniskan avsvärjer denna olycksaliga formel och erkänner, att aldrig något medel får användas, vilket är mindre heligt, mindre rent än dess ändamål. Om ni äger något inflytande över er vän, bäste herr von Wegemann, och dettrettioförsta kapitlet 273

äger ni ju — likaväl som i andra maktägande kretsar — begagna er då därav för att varna! . .. Därför har jag velat bedja er ...»

»Nej, min käre Dotzky, jag avhåller mig från all inblandning i det offentliga livet — jag tager mitt 'otium' på fullt allvar. Och dessutom delar jag härvidlag varken edra farhågor eller åsikter. Ni har intet riktigt begrepp om statsmannapolitik. Där måste man söka försvara sig så gott man kan och får icke pröva de medel, man begagnar, efter deras ideella utan praktiska värde. Det goda ändamålet är dock huvudsaken. När vi skydda de monarkiska och kristna principerna, skydda vi icke då den mark, på vilken vi stå, den luft vi andas? De andra, våra motståndare, de ha däremot intresse av att kunna undergräva dessa idéer och göra även så med alla till buds stående medel. — Bör man utan vidare låta något dylikt äga rum? Ni är en alldeles förträfflig människa, min käre Rudi, en älskvärd drömmare, men om statsmannabanans allvar och förpliktelser har ni ingen aning... Idealism, estetik och dylikt äro mycket vackra saker, men de tillhöra ett annat område. De höra hemma i konstnärens ateljé, i den lärdes studiekammare, men icke i folkförsamlingen och ministerkabinettet. I dessa måste...»

Rudolf hade med stigande otålighet lyssnat till hans ord.

»Förlåt, att jag motsäger er!» avbröt han nu. »Min åsikt är denna: Alldenstund folkförsamling och ministerkabinett äro de ställen, där riktningen av folkens liv bestämmes, åligger det just dessa att vårda idealen; kulturens strävan går dock ut på, att skönhetens ideal och sedlighetens lagar skola tränga in i det mänskliga livet. Vi kunna aldrig ömsesidigt övertyga varandra — all vidare ordväxling är resultatlös. Emellertid har jag lärt mig något under detta samtal. Ni har givit mig en djup inblick i orsakerna till nutidens strider och stridssätt...»

»Varför säger ni 'nutidens'? Min käre vän, det är ju städse samma strid, som rasat sedan världens skapelse

18 H Marthas barn2 62 marthas barn

och i all evighet kommer att rasa — striden mellan gott och ont.»

Rudolf skakade på huvudet:

»I evighet? Det är åter att misskänna utvecklingens lag. Men denna långvariga kamp är än i dag oavgjord, emedan det goda ännu icke sökt nå sitt mål genom1 det som är gott, emedan det onda städse blivit stadfäst som medel. Ett nytt, fullkomligt nytt ljus måste uppgå för människoanden — och det kommer att bli så. På samma sätt som när — på det fysiska området — det elektriska ljuset upptäcktes, kommer en ny uppfattning liksom att lysa upp det andliga området, en uppfattning, genom vilken det så kallade ondas makt — icke utan skäl kallat mörkrets makt — kommer att till fullo besegras.»

Wegemann ryckte leende på axlarna:

»Svärmare!»

»Tack!» sade Rudolf och reste sig. »Jag tager åt mig denna benämning som en hederstitel och — blir visst icke ond. Jag vill endast tillägga, att om jag också är något överspänd i mina yttranden angående den stora framtid, jag ser hägra i fjärran, förbiser jag dock icke alla de små praktiskt utförbara steg, som man redan i dag kan företaga i nyssnämnda riktning och för vilkas förverkligande var och en av oss bör söka verka. Nu farväl och ännu en gång tack för detta lärorika samtal!»

Samma afton reste Rudolf från Wien. Hans mål var Venedig. Av denna stads rogivande tjusningsförmåga, åt vilken han i fjorton dagar ämnade hängiva sig, väntade han sig lugn för sitt genom de senaste tilldragelserna sårade sinne. XXXII.

I sin fars bostad låg Hugo Bresser. Den kula, som sårat honom, hade man visserligen lyckligt funnit och avlägsnat, men patienten svävade ännu mellan liv och död.

I sjukrummet rådde halvmörker; rullgardinerna voro nedfällda, ty Hugo kunde icke fördraga dagsljuset; det orsakade honom smärta. Vid huvudgärden stod hans gamle far, och vid sidan av sängen sutto två damer, Sylvia och Martha.

Efter duellen hade Anton Delnitzky lämnat Wien. Till sin hustru hade han kvarlämnat en skrivelse med innehåll, att han återgav henne den begärda friheten. »Skilsmässan skall verkställas» — skrev han. — »Du har själv givit anledning därtill. Din älskare var jag naturligtvis tvungen att skjuta ned; efter vad som hänt hade varken han eller jag något annat val än att mötas på stridsplatsen. Och du och jag kunna inte ha något mer att göra' med varandra; vi kunna aldrig förlåta det, vi tillfogat varandra. Du har dödligt sårat vår heder — och på samma sätt sårade jag din älskare. Då är ingen förlåtelse möjlig — varken från din eller min sida. Vi äro på det klara med varandra.»

När Sylvia vaknade ur den vanmakt, i vilken hon fallit vid nyssnämnda uppträde, befann hon sig i sin bädd, dit man fört henne. Hon visste varken hur länge hon varit sanslös eller vad som vidare hänt.

Att en duell skulle bli följden, visste hon, och hon kände sig i högsta grad uppbragt över samhällets usla åsik-2

ter, som gjorde det nödvändigt att genom mord avgöra dylika saker. Som om döden någonsin skulle kunna uträtta något gott! De bägge männen skulle duellera — det var tydligt. Ett vilt begär att söka förebygga denna duell bemäktigade sig henne, men på samma gång visste hon, att varje försök i den vägen skulle misslyckas. Vad kunde hon väl göra? Kasta sig till sin makes fötter? Förgäves ! Hon hade intet att avbedja — och att bönfalla om den andres liv, vartill skulle det tjäna? Den andre skulle ju själv — hon kom ihåg det slag han fått i ansiktet — icke vila, förrän han med blod avtvått denna skymf. Som om blodsutgjutelse någonsin skulle kunna förädla, skulle kunna göra det skedda ogjort!... Ve över denna kanoniserade orimlighet, under vars välde vår dåraktiga värld ställt sig!... Eller ila till Hugo och säga honom: »Du tillhör mig; du har icke längre någon rätt att rycka dig lös från mig. Kom, låt oss fly...»

Men knappt hade hon återkommit till sans, förrän hon, med den pinade hjärnan fylld av dessa och liknande tankar, insjuknade i häftig feber med yrsel. Vad som hände under de närmaste dagarna, visste hon icke. Hon uppfattade endast otydligt, att flera kvinnor voro sysselsatta kring henne, att en man undersökte hennes puls och

att hennes mors gestalt stod lutad över henne...

Först när duellen redan var över, hade hon åter hämtat sig. Nu måste hon få veta allt; hon fordrade det. Hon ville ha upplysningar — det var hennes rättighet. Martha villfor hennes begäran.

»Duellen har ägt rum — på pistoler. Anton blev oskadd och har rest, och Hugo ...»

»Är han död?»

»Nej, barn, icke död — men svårt sårad.»

Nu hade hon icke längre någon ro; hon måste till honom.

»Men, Sylvia — du till den man, med vilken din make duellerat. Vad skulle världen ...»

»Det frågar jag icke efter. — Hugo kanske är döende. Världen? — Det var dess lagar, som orsakade din make

död, mor, och som nu gjort den man, vilken bedrog mig, till min älskares mördare.»

»Din älskare?... Alltså var han...?»

»Vad skall jag eljest kalla honom? — Jag älskar honom ju. Världen föraktar jag, och föraktlig vore jag, om jag icke så gjorde... Låt oss gå! Kom med, mor! Låt oss gå genast!»

*

Nu var det tre dagar sedan de båda damernas första sjukbesök.

Hugo låg med slutna ögon och andades tungt.

»Sover han?» frågade Martha i viskande ton.

Doktor Bresser skakade på huvudet.

»Det tror jag icke.»

Sylvia såg blek och förgråten ut. Ännu hoppades hon på räddning, men redan möjligheten — som till och med var en sannolikhet — att han vore förlorad och därtill åsynen av hans lidande orsakade henne en så djup smärta, att hennes tårar under de senaste tre dygnen nästan aldrig sinat.

De båda föregående dagarna hade mor och dotter varit hos den sjuke två timmar på såväl för- som eftermiddagarna ; på aftnarna hade man dessutom skickat bud för att få underrättelse om hans befinnande. Någon ögonblicklig fara hade ännu icke varit för handen.

Martha såg på klockan och reste sig.

»Kom, Sylvia! Nu skola vi gå.»

Den unga frun steg även upp.

»Om han skulle bli sämre, låter ni ju hämta oss?» sade hon till doktorn.

Men då de båda damerna nästan nått dörren, kom Bresser efter dem och yttrade betydelsefullt:

»Gå icke!»

Sylvia bävade. Med en förskräckt, frågande blick såg hon upp i Bressers ansikte.

Han förstod denna fråga och svarade:

»Jag fruktar...»

Sylvia skyndade åter tillbaka till sidan av sängen och föll på knä bredvid densamma. Nu grät hon icke — förskräckelsen hade varit alltför häftig.

Hugo låg orörlig med halvöppna läppar; när han andades, hördes ett sakta kvidande läte.

Friherrinnan Tilling fattade sin gamle väns hand:

»Vad fruktar ni? — Är han så dålig?»

»Ja, han är dålig.»

Martha erfor en stingande känsla i sitt inre. Men hon tänkte därvid mindre på Hugo än på vännen. Den ende sonen! — Hans ålderdoms glädje och stolthet! — En så lysande framtid förstörd !...»

»Jag har icke nog förtroende till min skicklighet — icke heller till deri läkare, som nu jämte mig behandlar honom. Jag har ytterligare låtit kalla professor Linden.» Han vände sig till den knäböjande Sylvia: »Grevinna Sylvia, doktor Linden kan komma vilket ögonblick som helst. Vill ni kanske under tiden gå in i rummet bredvid?»

Hon lyfte upp huvudet.

»Det är ju tids nog, när han kommer — och om han skickar bort mig.»

»Men då har han redan sett er.» — Sylvia gav honom eii oförstående blick. — »Jag menar, det kunde då bli bekant ... Doktor Linden kommer samman med så mycket folk ... Och efter allt, vad man berättar i staden ...»

»Vore min plats icke här, menar ni?»

»Ack, min Gud, den elaka världen ...»

Ett uttryck av djupaste ringaktning gled över Sylvias drag.

»Jag stannar.» Och åter gömde hon huvudet i täcket. Bresser förstod henne; i jämförelse med kärlek och död krympte det, han nyss kallat världen, samman till intet.

Den väntade berömde professorn kom. Han kunde endast bekräfta, vad doktor Bresser själv funnit, nämligen att faran var stor. Naturligtvis kände han igen de bägge damerna och blev även mycket förvånad, att hon, varstrettioandra kapitlet 279

make — för hennes skull — sårat rivalen, uppehöll sig vid denna sjukbädd, men han lät icke märka någonting.

Han ordinerade intet annat än en stark sats kinin för att sänka febern. Om det icke lyckades att få ned denna 40-graders temperatur, om den steg över 41 grader, vore det slut... Men det var ju möjligt att... Nå, han ville komma igen på aftonen för att göra ännu en undersökning.

I tamburen var ett rörligt liv. Den ene tidningsreferenten efter den andre ringde på dörren. Även en massa andra människor kommo för att efterhöra skaldens tillstånd. Bressers betjänt gav dem de begärda upplysningarna och meddelade bulletinerna, vilka sedan regelbundet stodo att läsa i morgon- och aftontidningarna. Hela staden hyste deltagande. Något skandalhunger blandade sig väl även däri; man berättade i olika versioner orsaken till duellen, och den nötta frasen: »Cherchez la fem-me!» upprepades i alla möjliga snillrika utläggningar.

Aftonen inbröt. En med skärm täckt lampa stod på något avstånd från sängen och spred ett dämpat sken i rummet, vilket ;med sina mörka tapeter och träpanelningar gjorde ett synnerligen dystert intryck. Det var i sitt arbetsrum, som doktorn låtit lägga sin sårade son; det var det största rummet i våningen.

Hugo hade somnat. Sylvia satt bredvid honom och höll hans hand i sin. På en divan i andra ändan av rummet sutto doktor Bresser och Martha bredvid varandra och växlade då och då några sakta ord.

»Kommer ni ihåg», yttrade Martha efter en paus, »vår färd från Königinhof till Horovetz dagen efter slaget?»

»Jag kommer ihåg .. Förbi de där likhögarna, från vilka en massa korpar flögo upp. Det var dock ännu sorgligare.»

»Endast mer hemskt — och lika onödigt.»

»Ja, det är samma stora synd: striden mellan två och hundratusen — samma dårskap att tro, det man kan vinna något, bevisa något, gottgöra något genom mord. Allt detta är så sorgligt, så sorgligt...»2 62

»Min stackars vän ...» Martha suckade bittert. Hon kände sig så sorgsen till sinnes. Denne döende unge man, hennes Sylvias olyckliga öde. .. Från Rudolf — även han hade inlåtit sig på mycket svåra strider — hade hon icke på länge haft någon underrättelse. Hennes barns hela framtid — på sig själv tänkte hon ju aldrig — syntes henne med ens så förstörd; hela världen syntes henne så dyster Minnen från det förflutna upp-stego i hennes inre, och alla voro lika förfärliga som den bild, hon nyss framkallat — alla dessa korpar, vilka flögo upp från liken, som lågo jämte kyrkogårdsmuren — och så den av månens bleka skimmer belysta natthimlen... Hon såg den regndigra novemberdag på Sadowas gravfält, då den unge kejsaren fällde tårar. Hon såg de enkla kistor, i vilka man under loppet av en enda vecka

— koleraveckan i Grumitz — burit bort hennes tre blomstrande syskon — och det förfärligaste minnet av alla: Hon såg sin Fredriks älskade gestalt, när han föll för exekutionsplutonens kulor ...

Den sjuke vaknade

»Vatten!» begärde han med svag stämma.

Den gamle doktorn skyndade fram men Sylvia hade redan fyllt ett glas och förde nu med av rörelse darrande hand detsamma till Hugos läppar. Han drack med möda, men begärligt. Sedan sjönk hans huvud tillbaka mot kuddarna; han hade åter icke känt igen henne.

Sedan Sylvia kommit hit — nu var det redan tredje dagen — hade han icke vare sig i ord eller blick visat, att han visste, vem som var där bredvid honom. Hon längtade att bli igenkänd av honom. Hon visste, att hennes närvaro skulle gjort honom lycklig. Det var henne så förskräckligt, att han icke var i stånd att känna denna

— kanske hans sista — lycka. Förgäves hade hon tillviskat honom: »Hugo, Hugo, det är jag. Se på mig — din, din egen Sylvia!» Förgäves hade hon sett in i hans ögon; i hennes egen blick låg den mest förtärande lidelse, den mest innerliga ömhet — hans stackars feberheta ögon irrade kring, som sökte de efter hjälp — icke

skymt av förstånd och medvetande. Det var ju icke alls hennes Hugo, icke alls den diktare, som tillbad henne; det var endast en lidande människokropp, som låg och ryckte krampaktigt, vars själ visserligen ännu icke flytt, men som dock var frånvarande.

Vid tiotiden återkom professorn. Han fann att febern betydligt avtagit — något som även doktor Bresser konstaterat.

»Det är goda tecken», tillade han.

Sylvia spratt till. Dessa ord genomträngde hennes inre som en stråle av salig förhoppning.

Innan den berömde läkaren gick, yttrade han, att det vcre möjligt, att den unge mannen skulle kunna komma sig. Den nu följande natten komme han sannolikt att scva lugnt. Då hade man vunnit mycket. Och nästa gång han vaknade •— Hugo hade åter somnat — skulle han nog vara vid medvetande.

Vid medvetande! Även dessa ord fyllde Sylvia med glad längtan — det skulle ju bli ett återseende!

Martha föreslog, att man skulle fara hem, men Sylvia vägrade.

»Jag viker icke härifrån, förrän han är räddad eller...»

Ordet »död» kunde hon icke få över sina läppar. För intet pris i världen hade hon velat försumma det ögonblick, då hans medvetande skulle återvända. När han vaknade, måste han blick först falla på henne. Då skulle det bli ett lyckligt uppvaknande, det visste hon.

När Martha märkte, att hennes dotter var så fast besluten att stanna, avstod hon från att gå hem. Doktor Bresser

ställde sitt sovrum till hennes disposition — själv ville han vaka hos sin son. Han erbjöd sig även att i ett sidorum låta göra i ordning en säng åt Sylvia, men hon förklarade på det bestämdaste, att hon icke komme att röra sig från länstolen vid Hugos sida — hon kunde lika väl vila där. Martha antog doktorns erbjudande och drog sig tillbaka.

Två timmar senare. Hugo andades lugnt och regelbundet. Bresser låg påklädd på divanen och hade insomnat;2

likaså sjuksköterskan, som satt i en länstol vid kakelugnen. Den enda i rummet som var vaken var Sylvia; hon satt vid den sjukes huvudgärd och hade oavvänt sina blickar riktade på honom, som låg där; hon kunde emellertid knäppast urskilja hans så kära drag, ty lampan, vilken man skruvat ner ännu mer, spred endast ett mycket svagt sken Pendylen knäppte hörbart — nyss hade hon slagit ett. I kakelugnen sprakade en brasa. Från gatan hördes då och då, trots de tillslutna fönsterluckorna, det dova ljudet av en vagn, som for förbi — sannolikt människor, vilka åkte hem från muntra fester och vilka icke hade någon aning om hennes bävan här uppe — en bävan, som måhända snart skulle övergå till vild förtvivlan. Den tanken, att den älskade skulle dö, trängde sig alltjämt på henne. Mången gång plågade hon sig med avsikt genom att föreställa sig, att han redan var död. — Vissa veck på täcket kunde kasta skuggor, vilka man med någon inbillningskraft kunde få att likna ett krucifix.

Så förflöt ännu en timme. Pendylen surrade och slog två. Samtidigt rörde sig den sjuke.

Sylvia sprang upp och böjde sig ned över honom. Hans ögon voro öppna. Hon erfor samma saliga känsla av hopp som när professor Linden yttrat: »vid medvetande». Måhända nu... Kanske var han — han själv åter där...»

»Hugu, Hugo, känner du igen mig?» ropade hon sakta men innerligt.

Han hade verkligen vaknat till medvetande. Hastigt genomlevde han i minnet det som hänt: duellen, när han blev sårad, transporten hit, operationen och sedan ett tomt intet. Och nu: hennes ansikte låg i skuggan, men han hade känt igen rösten — nu, lutad över honom den kvinna, han skänkt sin kärlek ...

»Sylvia, Sylvia, du! — Så har jag dig åter?»

»Ja, och för alltid... Du är räddad — du är på bättringsvägen ... ett långt liv ligger framför dig, framför oss. .. Intet skall kunna skilja oss. — Hur är det med dig? . .. Hur känner du dig?»/

»Jag är lycklig, Sylvia, ack, så lycklig...»

Han reste sig litet, men föll åter med ett genomträngande skri av smärta tillbaka mot kuddarna.

Då var doktor Bresser genast vid sin sons sida och lutade sig över honom.

»Han har kommit till medvetande», sade Sylvia. »Han har känt igen mig. Icke sant, Hugo? — Hur är det med dig? ... Hugo, svara då ! ...»

Den gamle mannen gjorde en avvärjande rörelse och sr.de:

»Tyst! Han dör...» XXXIII.

Martha Tilling till greve Kolnos

Grumitz, juni 1895.

Käre vän!

Innerligt tack, att ni underrättat mig om er snara återkomst och lämnat mig er adress! Då kan jag, liksom en gång förr, åter skriva till er och omtala, vad som under er långa frånvaro inträffat bland min omgivning.

Det har här utspelats ett drama, ett uppskakande drama. Ni kommer ju att få höra allt, när ni kommer tillbaka, men måhända med överdrifter och förvrängningar. Nu skall ni först av mig få veta verkliga förhållandet.

Några dagar efter det er — hur är det ni brukar säga?

— er »periodiska resraptus» — med inre Afrika som mål

— bemäktigat sig er, ägde detta drama rum. Kanske ni redan genom tidningarna fått kännedom därom? Men under dylik frivillig landsflykt läser ni ju aldrig några tidningar — alltså vet ni väl intet angående duellen Bresser-Delnitzky Ja, min svärson tillfogade den unge skalden ett dödande sår. Bresser var — nej, icke Sylvias älskare — han var föremål för hennes kärlek En kärlek så djup, att hon, obekymrad om världens dom — jämte mig — ilade till hans sjukläger och jämte mig stannade hos honom, till dess han dragit sin sista suck.

Det som nu följde var hjärtslitande. Ack, jag har ju under mitt på prövningar så rika liv genomgått så många smärtsamma stunder, orsakade av den obarmhärtige trå-trettiotredje kapitlet 285

gedidiktaren döden. Vilka lidanden såg jag icke på de böhmiska lasaretten, under koleraveckan i Grumitz och så min älskade makes avrättning...! Slutligen de hårda slag, som drabbat min Rudolf — men aldrig trodde jag, att jag ännu en gång skulle nödgas bevittna en dödsstund, vilken för mig skulle uppenbara en så fullkomligt ny slags sorg. Allt är ju nu över — Gud vare lov! — alltså kan jag tala därom. Samma ögonblick som hennes hjärtas utkorade rycktes bort, greps Sylvia av en så gränslös förtvivlan — att somliga rent av ansågo det vara vansinne. Hon måste föras till en anstalt för nervsjuka och under sex månader hållas under den mest stränga bevakning; mer än en gång försökte hon kasta sig ut genom fönstret eller slå huvudet mot väggen. Det var icke medvetna självmordsförsök, utan anfall av vanvett. Så småningom försvann emellertid hennes andliga mörker, och dessa häftiga utbrott av sorg lämnade rum för ett stilla svårmod. Timtal kunde hon gråta vid mitt bröst — jag besökte henne naturligtvis dagligen. Efter ytterligare två månader kunde hon som frisk lämna anstalten, och sedan dess bor hon hos mig. Fortfarande är hon mycket melankolisk. — Men hon är ju ännu ung; jag hoppas på tidens helande förmåga; måhända kan ödet ännu skänka henne tröst...

Hennes skilsmässa är verkställd. Tyvärr på ett sätt, som vore endast hon den skyldiga. Anton har nyligen giort sin sångerska till grevinna Delnitzky. Hon har lämnat teatern, och de två bo nu på den egendom, som Anton redan för flera år tillbaka skänkte henne.

Och Rudolf? Denna fråga hade ni helt säkert stäl't till mig, om jag muntligen meddelat er allt det ovanstående, ty ni vet ju, att bägge mina barn städse i lika hög grad varit föremål för min tankar och omsorger. Ni kan över huvud taget läsa i djupet av min själ, Kolnos, och har städse förstått mig så väl — till och med den gången, då ni för ett ögonblick överlämnade er åt en villfarelse. Till och med då begrep ni, varför det icke kunde bli så . . . Dock därom skulle vi egentligen aldrig2 62

marthas barn

tala. Förlåt, att jag där vidrörde något, som kanske är er pinsamt! Men jag räknar det som ett av mina mest ljusa minnen.

Alltså Rudolf? Dagen före duellen hade han rest från Wien och fick först några dagar senare genom tidningarna kännedom om den. Om Sylvias tillstånd visste han intet. Jag ville icke underrätta honom, emedan jag visste, att han var tvungen fullgöra vissa överenskommelser, som han ingått, och jag ville icke för honom försvåra denna uppgift. Men han erhöll från annat håll meddelande därom. Då frigjorde han sig från sina förbindelser och ilade till mig. Att söka bistå mor och syster i deras sorg och olycka, det ansåg han som sin första plikt. — Och i sanning, hans närhet har gjort mig gott.

Även en annan för mig kär person har visat mig mycket deltagande och på alla sätt sökt trösta och uppmuntra mig; det är Cajetane Ranegg. Så snart jag var ensam, kem hon till mig, men befann sig Rudolf i mitt sällskap, gick hon åter. Det väckte till och med allmän uppmärksamhet; hon undvek honom så gott hon kunde. Att hon har honom kär, har jag redan länge vetat... Det har jag ju också sagt till er och likaså min önskan, att han skulle

hemföra henne som brud, men han vill icke höra talas om något nytt giftermål.

När Sylvia fullständigt tillfrisknat, flyttade vi till mitt gamla Grumitz, som jag så försummat för Brunnhofs skull. Ack, vilka ungdomsminnen gömmer icke detta ställe... Rudolf följde mig hit, men reste genast åter. Han måste taga igen det han försummat. Angående hans verksamhet, tankar och planer skall jag muntligen berätta er. Jag deltager ju fortfarande med hela min själ i den stora uppgift, som min make efterlämnat och min son övertagit. Hur mycket än egna bekymmer — för min stackars olyckliga Sylvias skull — plågat mig, hur mycket jag än själv lidit — alla dessa saker ha orsakat mitt hjärta ett hårt slag (hjärta icke i bildlig betydelse, utan som organ), och min hälsa är svårt angripen — har jag 'dock aldrig upphört att begrunda och intressera migtrettiotredje kapitlet 287

för de ideal, vilka utgöra min religion. När olyckan kommer, flyktar var och en till sin religion.

Om vad skall jag nu berätta er? Max och Elisabeth Dotzky residera innerligt förnöjda på Brunnhof — månne icke Rudolf härvidlag handlat överilat?... Han ville befria sig från bojor, och dock huru många sådana släpar han icke på ännu! — och dessa bägge lyckliga människor ha — »pour conrble» — även fått en tronarvinge.. . Stackars lille Fritz... det var en så rar liten pojke • Också en sorg, som jag aldrig kan glömma. Jag utövade så gärna »konsten att vara farmor» ...

Från Lori Griesbach har jag icke hört något på länge. Hon lär ha blivit en ivrig bönsyster; hon håller dagligen morgonmässa, stickar altarprydnader, gör insamlingar till kyrkobyggnader, beskyddar katolska föreningar, understöder missionen, umgås med det högre prästerskapet o s. v. Sin dotters och dottersons död anser hon — det yttrade hon nyligen till en gemensam vän — vara en Guds straffdom över familjen Dotzky, emedan densamma icke vore genomträngd av den rätta tron. Nåja — det var ju ett svårt slag för den stackars människan. Måtte även hon finna tröst och stöd i sin religion! — Förutsatt, att denna fromma böjelse icke endast är en modesak. Det börjar i våra kretsar att mer och mer betraktas som »bon ton» att visa sig riktigt kyrklig — att följa det exempel, som ges på »högsta ort».

Här på Grumitz leva vi tre damer i största stillhet och fröjda oss åt sommarens fägring — »det är rosornas härliga tid». Vi tre, yttrade jag. Cajetane är nämligen min gäst. Jag är henne oändligt tacksam därför ty hennes sällskap är för min sorgsna Sylvia en välgärning, en sann välsignelse. Cajetane är ung, och — ehuru även hon bär på en hjärtesorg — äger hon dock ett glatt, muntert humör. Det är dock för min rekonvalescent ett mycket hälsosammare sällskap än en gammal dam, som själv är sjuk och sannerligen ganska nedstämd.

loke som skulle jag känna mig så lastgammal... Men2 62

i ungdomens ögon ... Det är en nödvändig naturlag, att lika barn leka bäst. —

Huruvida min väninna Ranegg fullt gillar, att hennes dotter rest hit och så nära slutit sig till de mina, vet jag icke. Skilsmässan, duellen samt den av Bressers död orsakade »nervsjukdomen», allt detta är saker, som måste inge en så korrekt dam som grevinnan Ranegg vissa betänkligheter, men hon är å andra sidan alltför storsinnad att på något sätt vilja förbjuda sin dotter att med sin så kära närhet trösta oss båda. Även för mig är Cajetane en riktig uppmuntran. Kort sagt, jag tycker om henne. Och jag är henne kär — det vet jag så väl. Även om jag vet, att jag är henne kär endast »per procura», gör det ingenting. Tvärtom, jag är henne tacksam för de 'känslor hon hyser för min son. Jag kan med henne tala om hans planer. Hon förstår så väl mina ord. Allt vad han gör synes henne ädelt och vackert. Måhända skulle hon, om han vore målsman för åsikter, motsatta dem, han nu omfattar, även då i lika hög grad beundra dessa. Jag vet det icke, men det kännes så skönt detta, att ett så älskande hjärta klappar för min ensamme Rudolf .. Vem vet, när han en gång känner sig riktigt ensam och hemlös, kanske kommer han då att...! Skratta icke åt mig, Kolnos, att jag uppträder som en sådan äk-tenskapsmäklerska ...! Man kan icke ostraffat själv ha funnit en sådan lycka inom äktenskapet som jag gjort. Men nu nog. Detta brev har redan blivit alltför långt. Vi återses — jag räknar på ert besök. XXXIV.

Rudolf hade åter hämtat sig från de sorger, som drabbat honom genom den obehagliga kvällen på värdshuset och

de olyckliga tilldragelser vilka några dagar senare ägt rum inom familjen Delnitzky. Nu var hans syster åter på bättringsvägen, och även på det sociala området hade mångt och mycket inträffat, som bidrog att uttjämna den känsla av nedslagenhet, som nyssnämnda händelse i förstaden orsakat. Att under en brytningstid, sådan som den dåvarande, då två världsåskådningar, ja, än mer, två världsordningar kämpa mot varandra, att motståndarna då på många ställen och för en tid kunna fira segrar, det får icke beröva dem modet, vilka kämpa på andra sidan. Det får framför allt icke grumla deras blick för de förebud till slutlig seger, som visa sig på deras egen sida. Det beror endast på, varthän man vänder blicken. Och under sista tiden hade Rudolf sökt och även lyckats få tillfälle att iakttaga den sociala utvecklingens ljusa sidor och sysselsätta sig med de saker och personligheter, vilka bruka förbereda ingången till ett nytt tidevarv.

Men motsatsen till detta — allt elände bland de lägre samhällslagren — okunnighet och lastbarhet — fördelat biand alla klasser — den till sin spets drivna förföljelselustan nationer och raser emellan, våldsprincipens förhärligande bland de maktägande — allt detta kunde han icke överskåda. Dock han kände fjärran från fläktarna från er ny tid. Den tid, vilken var kallad att övervinna dessa förhållanden. De anses ju icke längre så allmänt som ett nödvändigt ont, i vilket man måste finna sig, utan

som problem, vilka kunna lösas. Allestädes äro krafter i rörelse för att finna dessa lösningar. Frivilliga krafter jämte de ofrivilliga.

Det gamla eländet är på långt när icke besegrat ännu, men kulturmänniskan har så att säga uppsagt sitt kontrakt med detsamma.

Vad som mest eggade honom och bidrog att höja hans sinnesstämning, var det personliga umgänget med lika-tänkande. Han fann däri den positiva trösten att se en hel här av personligheter sträva mot samma mål, som han såg vinka i fjärran; han var alltså ingen enstaka drömmare, ingen härold före sin tid. Redan sedan långt tillbaka hade han stått i brevväxling med ledarne för framåtskridandets olika idéer. Nu hade han uppsökt dem själva för att personligen med dem få utbyta tankar och känslor och därigenom stärka sina egna åsikter. Han hade rest till Berlin för att föreställa sig för Moritz von Egidy; han hade icke endast njutit av hans offentliga, a\ tusentals åhörare bevistade föredrag, utan även av denna storslagna människas personliga sällskap.

Sedan skyndade han till England. Det var icke endast en vallfart till Herbert Spencer, vars verk utgjorde grundvalen för hans egna åsikter. Detta Europas mest självständiga land syntes honom — med sin frihet från fastlandets militarism — som fredsidéns egentliga hemvist. Detsamma är ju också faktiskt — jämte Nordamerikas förenta stater — fredsidéns vagga. Om det också där liksom överallt fanns ett motparti och om också den stora massan icke var genomträngd av möjligheten att ernå tryggad världsfred, så erbjöd dock England det då enastående exemplet, att en regering — representerad av sin för fjärde gången omvalde premierminister — uppträdde som målsman för idén att genom skiljedom avgöra mellanfolkliga tvister. Att krigets lågor få år senare så häftigt skulle förneka Gladstones principer — det kunde Rudolf icke förutse.

Han vallfärdade ävien till »the old grand man». Vid hans besök var en av mästarens vänner närvarande

dennes arbetsrum; det var medlemmen av underhuset Philip Stanhope — yngre bror till lörd Chesterfield — och även fredskämpe och medlem av interparlamentariska föreningen. Samtalet kom att falla på denna förenings nästa konferens, som samma år — 1894 — skulle sammanträda i holländska generalstaternas riksdagshus.

»Jag har till denna konferens givit min vän Stanhope ett uppdrag», sade Gladstone. »Redan förra året», tillade han, »yttrade jag mig därom i parlamentet med anledning av Cremers och sir John Lubbocks förslag att med Förenta staterna avsluta ett ständigt, på skiljedom grundat fördrag. Jag understödde förslaget, men tillfogade, att hur värdefulla alla förklaringar till förmån för skiljedom och mot dessa överdrivna rustningar än må vara, finnes det dock ett annat medel att nå samma mål, vilket jag tillmäter synnerligen stor betydelse. Det är att yrka på

inrättandet av ett tribunal — ett central-tribunal för Europa, ett makternas höga råd. Min vän Stanhope kommer att vid konferensen närmare förklara denna idé.»

Nästföljande september månad bevistade Rudolf i Haag denna konferens, icke som medlem, utan som åhörare.

Vid dagordningens tredje paragraf, »Förberedelse till en organisationsplan för en internationell skiljedomstol», anförde referenten, mr Stanhope, Gladstones ord angående ett »europeiskt centralförbund», ett »makternas höga råd» och fortsatte:

»Det är nu vår uppgift att till respektive regeringar modigt framställa denna fordran. All hittillsvarande så kallad folkrätt är utan egentlig grundval och vilar på tillfälligheter, på furstarnas 'beslut. Därför är folkrätten den vetenskap som gjort de minsta framstegen — en massa luntor med svävande innehåll. Två viktiga uppgifter föreligga de civiliserade folken: att inrätta ett internationellt tribunal och uppställa en kodex, som motsvarar den moderna tidsandan och böjligt kan foga sig efter alla nya framsteg. Då hade kulturen nått sin triumf, och denna brottsliga tillflykt till massmord vore då obehövlig. Som sakerna nu stå, kommer i varje parlament att äskas2 62

städse nya anslag till militären, och vi tvingas av pressen att bevilja densamma. Annat vore det, om vi kunde svara: De faror, mot vilka de påyrkade rustningarna skulle skydda oss, komma att undanrödjas genom den domstol, vars inrättande vi begära. Därför bör ett förslag utarbetas, som vi kunde förelägga regeringarna.»

Med stor tillfredsställelse lyssnade Rudolf till dessa ord. Nu hade man alltså överfört denna rörelse från teoriernas område till det praktiska livet. Med spänd uppmärksamhet följde han den diskussion, som uppstod med anledning av Stanhopes anförande. Först och främst de försök att hindra, vilka beträffande alla stora initiativ synas vara oundvikliga: »Det är nödvändigt», yttrade er opponent, »att konferensens medlemmar till beslut upphöja endast påtagliga, utförbara förslag, vilka med något hopp om framgång kunna framläggas för de olika parlamenten, men herr von Caprivi kommer säkert aldrig att ens taga i övervägande en motion angående inrättandet av en internationell skiljedomstol. Man måste dessutom söka undvika att genom dylika planer göra sig löjlig ; motståndarna äro endast alltför snart benägna att förhåna konferensens deltagare som drömmare.»

»Ack», anmärkte Rudolf halvhögt till sin granne, »toge man hänsyn till dårars löje, skulle vishetens framåtskridande fullständigt hindras.»

Men opponenten röner motstånd. Houseau de Lahaie talar för det framlagda förslaget och yttrar, att då det gäller så storartade åsikter, som de, vilka nyss här utvecklats, då det gäller att överväga en sak, föreslagen av män, sådana som Stanhope och Gladstone, får man över huvud taget icke uttala ordet »löjlig». — Högljutt bifali. — Ännu en höjer sin röst för motionen: den ärevördige Frédéric Passy. »Mot ett annat nyss använt ord vill jag protestera», sade han — »ordet aldrig. Intet stort framsteg, över huvud taget intet nytt har någonsin vunnit allmänhetens erkännande, utan att man icke först påstått att det aldrig skulle inträffa. Att t. ex. parlamentsmedlemmar från alla länder sammanträda för att över-trettiotredje kapitlet 293

lägga angående världsfred, att de göra detta i en monar-kisk stats första kammares plenisal — hur mången hade icke på frågan, när något sådant skulle inträffa, svarat: Aldrig!»

Förloppet av denna rådplägning hade Rudolf stenogra-ferat och skickat sin mor. Han skrev därtill:

»Här har du något till ditt 'protokoll'. Ack, om Tilling fått uppleva detta! Planen kommer att utarbetas och tillställas samtliga regeringar. Så småningom förverkligas ordet. Denna gång leder det ju sitt ursprung från en regeringsledare. Ett bevis, att även i de kretsar, där man kan, den tanke börjat vakna, vilken hittills i de kretsar, där man önskar, fört en obemärkt, förhånad tillvarc.

— Må vara, att just nu ett grymt krig rasar i fjärran östern (har du läst de hårresande skildringarna från Port Arthur?) — om Europa dock där trätt emellan!... Men var det icke Europa, som lärde kineser och japaner krigets blodiga hantverk och utrustade dem med de mest moderna vapen! Det gamla systemet bär fortfarande överallt frukt. Dock det nya förbereder sig oupphörligt

— för massorna omärkbart, men för oss, som äro kännare, märkbart.»

Rudolfs planerade föredragsturné, vilken på grund av han systers olycka, som kallat honom tillbaka till Wien, blivit inställd, hade han dock sedermera satt i verket. Huruvida han lyckats vinna många lärjungar, tvivlade han på; men, att han stärkt sina åsikter och vidgat sin andliga horisont, därom var han fullt medveten.

Jämte den livliga väckelse, han fann i den personliga beröringen med tidens ledande andar, fördjupade han sig även i deras skrifter orh intresserade sig över huvud taget för alla nya vetenskapliga och litterära företeelser, som visade sig. Dock trots allt detta lidelsefulla intresse för världens gång, trots den iver, varmed han själv sökte bidraga till det allmänna kulturarbetet att draga sitt strå till stacken, greps han mången gång av en känsla av ensamhet, av sitt livs tomhet. Dessa stunder infunno sig först blott sällan och försvunno snart, men de återkommo2 62

sedan med allt kortare mellanrum och varade allt längre. Det var en oklar, svårmodig känsla av beklämning; det låg något hopplöst däri, något helt och hållet hemlöst. De anspråk på personlig lycka, som röra sig inom var skapad varelse (även hos den mest försakande asket, som ju strävar att ernå evig salighet) gjorde sig kännbara genom en obestämd längtan, genom plågsamma självanklagelser. Som funnes det inom honom ett andra »jag», vilket bittert tillropade honom: »Vad allt uppoffrar du icke för din otacksamma samtid — vilka omsorger har du icke för ännu ofödda släkten, och hur glömmer du icke därvid mina rättigheter...! Är jag då en sådan biperson?»

Bäst kunde Rudolf frigöra sig från dessa förebråelser, när han var tillsammans med liktänkande. Han hörsammade därför gärna inbjudningen att bevista den interparlamentariska konferens, vilken i augusti 1895 samman-tiädde i Brüssel och där det förslag, som väckts på föregående konferens, skulle framläggas i färdig form.

För första gången var konungariket Ungarn representerat i denna förening och till och med på det mest lysande sätt, genom sin mest berömde författare, Maurus Jokai, och sin störste politiske talare, greve Albert Ap-pcnyi.

Det förslag angående inrättande och organisering av er internationell skiljedomstol, vilket utarbetats av belgiske senatorn chevalier Dlescamps, fann konferensens bifall, och man beslöt att kringsända det till samtliga regeringar.

Rudolf stod just i begrepp att skriva och meddela sin mor detta resultat, som syntes honom mycket löftesrikt, då han från Grumitz erhöll ett telegram av följande lydelse:

»Kom genast! Mor mycket sjuk. Sylvia.»

*

Med första tåg fort han hem. Telegrammet hade orsakat honom stor sorg. Han misstänkte, att orden »myc-

'ket sjuk» endast var en skonsam förberedelse på, att det värsta redan inträffat.

Hur hängivet han var fäst vid sin mor, det insåg han nu, när han trodde henne död, med dubbel tydlighet. Ensam hade han ofta känt sig under sista tiden! ... Nu förstod han, att riktigt ensam skulle han först bli, när denna förtrogna, ja, ännu mer, denna rådgiverska i hans strävan rycktes bort från honom.

Om han endast ännu funne henne vid liv? — Om han dock ännu en gång kunde få säga henne, 'hur kär hon var honom och svära henne att arbeta vidare på Tillings mission ! ...

Det var en sorglig, orolig resa. Mången gång överlämnade han sig åt den tanken, att hon åter kunde bli frisk och leva länge ännu, men ögonblicket därpå såg han henne åter ligga i kistan, sänkt i gravens djup...

*

När han anlände till slutstationen, varifrån det var en halvtimmes väg att åka till Grumitz, hade hans bävan nått

sin höjd. Redan här måste han erfara om slottets härskarinna ännu levde eller icke.

Han hoppade ned från kupén. Där stod redan betjänten från Grumitz.

»Hur står det till?» frågade han andlöst.

»Det är bättre, ers nåd, bättre... I förgår var fru friherrinnan mycket dålig, men nu, säger doktorn, är det mycket bättre... Var så god! Där är vagnen.»

Med lätt hjärta och återvaknande hopp, att denna förbättring skulle leda till full hälsa, steg Rudolf upp i den väntande »dogcarten» och tog själv tömmarna.

Det var en strålande varm sommardag, och luften var mängd med blomdoft. Vägen förde förbi öppna fält, genom en högstammig skog, och bakom denna kom slottet i sikte; en lång kastanjeallé ledde dit.

I allén kommo två kvinnogestalter vagnen till mötes. Rudolf stannade, kastade tyglarna åt betjänten och hop-2 62

pade ned från kuskbocken. Redan på långt håll hade han känt igen de bägge damerna, Sylvia och Cajetane.

Att den sistnämnda vistades på Grumitz hade han icke vetat, och det beredde honom en angenäm överraskning att få träffa henne.

Sylvia föll brodern om halsen:

»Gud vare lov, Rudi! Det är mycket, mycket bättre ... Hon är åter uppe. Men i förrgår, då jag telegraferade, trodde vi att slutet var nära — eller hur, Cajetane?»

Den unga flickan gjorde en jakande rörelse med huvudet och räckte nu Rudolf handen. Det var en kall, skälvande hand.

»Ja», sade hon, »det var en förfärlig stund.»

De gingo nu skyndsamt till slottet. Under vägen lät Rudolf berätta sig, vad som hänt. Det hade varit hjärt-kramp — redan det tredje eller fjärde anfallet under ett par månader — men de föregående hade varit av mycket lindrig natur, då däremot detta sista visat den hotande formen av ett kvävningsanfall.

»Men vad säger doktorn?»

»Att man — om man är försiktig och sköter sig riktigt — med ett hjärtlidande kan bli åttio år gammal. Så yttrade nämligen den läkare, som vi läto kalla hit från Wien ; den härvarande, vilken såg anfallet, var mycket förskräckt, och på hans inrådan telegraferade jag till dig.»

Sylvia hade, under hon talat, tagit Rudolf under armen. Först nu märkte han, hur förstörd den unga frun såg ut, blek och mager, och vilket djupt drag av sorg låg präglat över hennes — dock städse vackra —- ansikte.

»Ar även du sjuk, Sylvia?» frågade han deltagande.

»Nej, endast olycklig.»

»Kan du icke trösta dig?»

»Aldrig.»

Rudolf teg. Han ville icke anföra den banala trösten, att tiden läker alla sår. Den, som hyser en djup sorg, upptager sådana försök att trösta nästan som en förolämpning, det visste han; i dylika fall finnes intet

än att verkligen låta tiden verka — denna stora förstörer-ska, som utplånar allt — till all lycka även olyckorna.

»Vet du», sade Sylvia efter en stund, »vern som bäst förstår — jag vill-icke säga, att trösta mig, men att dela mitt lidande, muntra upp mig, ja, till och med för korta ögonblick få mig att glömma detsamma? Jo, vår kära Caji här ...» De hade kommit fram till slottsporten. »Kom! Nu skall jag föra dig till vår mor. Hon väntar på dig.» XXXIV.

Martha Tilling hade låtit flytta fram sin chäslong till den öppna balkongdörren, och här låg hon med kuddar under huvudet och en filt över sig. Hennes sista anfall hade kvarlämnat en stor mattighet, och trots sommarvärmen kände hon frossbrytningar.

Rudolf trädde in och skyndade fram till bädden.

»Mor, käraste mor!»

Han föll på knä bredvid henne, och hon tryckte hans huvud till sitt bröst.

»Min Rudolf! ... Hur glad är jag icke, att du är här .. . och att jag — icke är borta.»

»Du blir snart fullt frisk igen.»

»Kanske ... Vi vilja hoppas så ... ehuru ... nej, det hade varit förfärligt, om jag så plötsligt, utan att ännu en gång få se dig... Det var det bittraste vid mitt anfall att tänka mig, att det redan var ute med mig och du så långt borta ...»

»Nu stannar jag hos dig, till dess du fullständigt återvunnit din hälsa . . .»

»Eller tills min ... Nej, låt oss icke tänka därpå! ... Jag är så glad, att du kommit hit. Vi ha ju så mycket att språka om.»

När Rudolf några timmar senare, efter att ha klätt om sig på sitt rum, gick ned i matsalen för att äta middag, fann han där utom Sylvia och Cajetane greve Kolnos, vilken sedan några veckor tillbaka var Marthas gäst på Grumitz. Den unge mannen erfor en uppriktig glädje att här träffa den äldre vännen; han visste också, hurtrettiotredje kapitlet 299

högt hans mor värderade Kolnos och att det skulle bli henne mycket kärt att under sin konvalescenstid få njuta av dennes sällskap. Han var fullt och fast övertygad, att hon snart skulle bli återställd. Hans ängslan att icke mer finna henne vid liv hade varit så smärtsam, att den känsla av glädje, som sedan följde, var desto mer intensiv och icke lämnade rum åt någon ny ängslan. De;i vackra flickans närhet — att hon var den anonyma brev-skriverskan, visste han för länge sedan — bidrog även att höja hans stämning. Med verkligt glatt humör tog han plats vid det lilla bordet. Glömda och förjagade voro alla hans bekymmer — han kände blott en sällsam, innerlig tillfredsställelse.

Denna matsal på Grumitz, vilka barndomsminnen väckte den icke till liv! Allt var sig likt som för trettio år sedan: samma tavlor — stilleben — på väggarna, samma silversirade stånkor, skurna i ek. Dessa hemska fågel-liknande handtag — vingarna sänkta och näbben öppen liksom för att gripa rov — vilket sällsamt intryck hade de icke städse gjort på honom! — Liksom man mången gång svagt minnes en doft, en smak, kom han nu ihåg den starka inverkan, dessa saker förr haft på honom. Och så andra minnen, när han som liten gosse fick komma in vid desserten och morfar Althaus tog honom pä sitt knä och gav honom en frukt eller en karamell — han såg ännu så tydligt det toviga vita skägget, den löst sittande uppknäppta blå generalsrocken .. .

Alla dessa minnen från det förflutna höjde hans sinnesstämning, och i munter ton började han språka med de andra. Mien han fann intet gensvar. Deras ansikten voro dystra. De svarade honom enstavigt och i dämpad ton. Att Sylvia visade en sådan min, förvånade honom icke

— hon bar ju på en så djup sorg. Men vad kunde väl oroa Kolnos och Cajetane? Skulle faran icke vara hävd

— hade läkaren avgivit något hopplöst utlåtande?

»Varför äro ni så sorgsna?» frågade han. »Vår sjuklings tillstånd ger väl icke anledning till några farhågor?»2 62

marthas barn

Kolnos suckade. »Den omedelbara faran synes överstånden», svarade han, »men ...»

»Men vad?»

»Det var ett förfärligt ögonblick i förrgår — och det kan upprepas ...»

Nu var Rudolfs tillfälliga goda lynne åter borta. Han hade ånyo fullt klart för sig, att dödens ängel varit mycket nära detta hem; han hade ju för några timmar sedan själv fruktat att finna den här...

Och på samma gång som hans sinnesstämning så förändrades, uppdöko i hans inre även andra minnen från hans barndomstid på Grumitz ... Det var icke nöjen och festligheter; det var den där dödsveckan under krigsåret 1866, från vilken en hel rad hemska, förfärliga tilldragelser etsat sig in i hans minne...

Återstoden av måltiden förflöt ganska tyst. Strax efter middagen avlägsnade sig Sylvia och gick in till modern.

»Underrätta oss hur hon mår», sade Rudolf, »och fråga henne, om hon vill, att någon av oss skall göra henne sällskap i afton.»

Efter en stund kom en kammarjungfru in och meddelade :

»Grevinnan Sylvia hälsar och säger, att fru friherrinnan är mycket bättre, men att hon redan gått till sängs och önskar sova. Hon vill därför icke träffa någon mer i dag. Grevinnan Sylvia stannar hos henne.»

Flickan stod just i begrepp att gå, då Cajetane ropade efter henne:

»Hälsa och säg grevinnan Sylvia, att jag skall avlösa henne vid vakningen.»

»Ja, grevinna. Jag har redan, liksom i går och förrgår, i sidorummet gjort i ordning en bädd för grevinnans räkning.»

»Så snäll ni är mot min mor, Cajetane...»

»Emedan jag älskar er...»

Hon avslutade icke meningen och blev blossande röd; hon kom att tänka på, att man i talspråket icke kan skilja om »er» är stavat med stor eller liten begynnelsebokstav.trettiofemte kapitlet 301

Hastigt förbättrade hon: »Emedan jag älskar friherrinnan Tilling.»

En varm våg av ömhet vällde genom Rudolfs inre. Ban gav henne en tacksam blick och tryckte tyst hennes hand.

Hon gick snart, och de bägge männen blevo ensamma.

»En älsklig varelse», sade Kolnos, sedan dörren slutits efter Cajetane. »Jag vet vilken tröst hennes närvaro är i detta hem ... Och hon visar karaktärsstyrka genom att stanna här. Dagligen erhåller hon från hemmet brev med anmodan att komma hem. Hennes anhöriga äro alls icke nöjda, att hon stannar borta så länge, och dessutom är det mycket annat... Men hon låter icke inverka på sig. Kom! Jag föreslår, att vi röka våra cigarrer ute; det är «n så sällsynt härlig afton.»

Matsalen stod genom glasdörrar i förbindelse med en terrass, framför vilken parkens blomsterskatter utbredde sig. Kolnos och Rudolf gingo ut och slogo sig ned i två gungstolar. Luften var ljum; på den mörka natthimlen gnistrade myriader stjärnor. En doft av viol och heliotrop uppsteg från blomrabatterna. Nattens stillhet avbröts endast av några blad, som prasslade, skvalpet från en springbrunn, grodornas avlägsna kväkande, syrsornas gnisslande läte; då och då ljöd från byn skallet av en hund. Från slottet, vars flesta fönster stodo öppna, hördes det dämpade ljudet av dörrar, som stängdes, samt av steg och röster.

Från fönsterna i övre våningen, där Marthas rum voro belägna, trängde ljussken genom jalusierna. Kolnos såg dit upp.

»Det är ännu ljust hos henne», sade han. Sedan fortfor han efter en stund: »Bär på terrassen sutto vi — hon och jag — samman för några dagar sedan, och jag måste för henne skildra min senaste resa. Det var måhända min sista... Jag är redan för gammal att så flack.i kring i främmande land.»

»Var har du varit denna gång?»

»Ack, låt oss nu icke tala därom ! .. . Jag känner ett behov att för dig berätta något annat — något, som lig-2 62

ger längre tillbaka i tiden och som under dessa senaste dagar vid din mors sjukbädd, som jag trodde skulle bli ett dödsläger, så tydligt, så levande framstått för mitt inre och ...»

»Vad menar du?» frågade Rudolf, då Kolnos, gripen av djup rörelse, icke kunde avsluta meningen.

»Minnet av min sista djupa lidelse. Du bör få veta det, Rudolf... Jag har av hela mitt hjärta älskat Martha Tilling.»

»Du?... Min mor?» utropade den unge mannen, häftigt upprörd. »Och hon?»

»Hon? Ack, du känner ju henne; hon har varit den döde trogen. Jag skall en gång låta dig läsa det brev, där hon tillbakavisat mitt anbud.»

»När har detta ägt rum? Att jag aldrig haft en aning...»

»I mitten av sjuttiotalet. Hon var då trettiofem år — i fulla blomman av sin skönhet. Vi hade en längre tid korresponderat med anledning av en diktsamling, som jag utgivit, och där hon funnit några verser riktade mot kriget. Sedan besökte jag henne ... Den innerliga dyrkan, hon ägnade den på så tragiskt sätt förlorade maken, avhöll mig från att visa min vaknande lidelse. Men vi förstodo varandra så bra i mångt och mycket... Timtal kunde vi sitta och språka om Gud och hela världen. Jag kände, att hon fattat varm vänskap för mig, och så — efter ytterligare ett år — vågade jag be henne bli min ... Jag hade aldrig bort göra så. Jag hade bort förstå, att det jag önskade var en omöjlighet...»

»Ja — icke heller jag kan föreställa mig, att min mor någonsin skulle kunna ge sin — än i dag — så djupt begråtne make en efterträdare.»

»För mig var hennes svar, hennes vemodiga, men orubbliga 'nej' ett hårt slag. Då företog jag min första stora transatlantiska resa, vilken under tre år höll mig fjärran från Europa.»

»Och kom botad tillbaka? Ja, tid och frånvaro äro osvikliga medel mot kärlekssorger.»

»Icke alltid», invände Kolnos och skakade på huvudet. »Du har ett exempel i din egen mor. Jag har funnit lindring. Min lidelse har övergått till vänskap, och nu — nå, nu äro vi ju gamla båda — och vänskapen är å ömse sidor äkta och trogen. Jag kan icke beskriva, hur förskräckt jag blev, när hon var så dålig... Att förlora henne, det vore en olycka ...»

»Låt oss icke tala därom!» avbröt Rudolf. »Jag hoppas fullt och fast, att hon åter blir frisk.»

De båda männen fortsatte att spraka över en timme. Rudolf skildrade sina senaste företag och erfarenheter, och härifrån övergick man att tillsamman dryfta den unge mannens vidare planer.

Klockan var tio, och Kolnos drog sig tillbaka till sitt rum. Rudolf satt, försänkt i tankar, ännu en stund kvar på terrassen. Så steg han ned för trappan, som förde till trädgården; han ville göra en kort rond genom de doftmängda alléerna.

Emellertid hade även Cajetane Ranegg — från en annan sida — kommit in i trädgården; den härliga aftonen hade lockat henne ut. I sitt rum hade hon plågats av en sådan oro. Sammanträffandet med den man, hon höll så innerligt kär, hade på det djupaste uppskakat henne. Så som hon i dag lärt känna honom — som en kärleksfull son, vilken så ömt vårdar sin mor — hade han blivit henne än dyrbarare. I morgon ämnade hon resa... Hon måste undfly honom för att icke förråda sig. Kanske visste han redan, hur det stod till med henne. De anonyma breven hade han nog genomskådat — och dock var han likgiltig. Hon hade alltså intet att hoppas, och hennes stolthet förbjöd henne att låta utsätta sig för misstanken, att hon det oaktat sökte erövra honom. — Alltså bort från Grumitz !

Detta beslut orsakade henne sorg — men hennes värdighet fordrade denna uppoffring... Den violdoft, som denna vackra sommarkväll andades, tycktes henne som ett -uttryck för hennes sorg. Liksom musiken i högre grad synes

uttala det, den intresserade åhöraren känner,2 62

ge stundom blomdofter uttryck för det, som rör sig i den persons inre, vilken inandas dem: längtan, ömhet, saknad.

Vid en krökning av vägen stötte de båda lustvandrarna samman.

»Ah, Cajetane... Ännu uppe?»

Hennes hjärta slag våldsamt.

»Ja — jag... jag — Det är en så vacker kväll...»

»Ja, underbar ...»

Han sköt hennes arm under sin, som vore det alldeles självklart, att de nu samman skulle fortsätta promenaden. En känsla av lycka, men på samma gång av bävan genomströmmade den unga flickans inre. Hon kände fortfarande samma vemod, ty hon visste ju, att hon älskade utan hopp.

Rudolf började tala om sin mor. Det var dock den fråga, som mest intresserade honom. Skulle hon bli frisk eller icke? Och vissheten, att denna flicka vid hans sida var genomträngd av öm tillgivenhet för den sjuka, gjorde henne kär och dyrbar för honom — mer än kännedomen om hennes böjelse för honom själv. Men även den var honom ljuv. Älskad av henne — för första gången, sedan han lärt känna Cajetane — orsakade denna tanke honom en känsla av tacksam ömhet. Han tryckte hennes arm till sig och stannade.

»Kära Cajetane», sade han innerligt. Han kände sig så varm om hjärtat.

Men nej, han fick icke ge henne några falska förhoppningar. Med våld ryckte han sig lös ur denna ömma sinnesstämning, och i det han gick vidare yttrade han i förändrad ton:

»Nu måste vi gå in ... Jag vill ännu en gång höra hur det står till däruppe. Och ni?... Stannar ni kvar härute?»

Hon släppte hans arm.

»Ja, jag stannar... God natt!»

»Alltså farväl! Vi träffas i morgon.»trettiotredje kapitlet 305

Han skakade hand med henne och avlägsnade sig hastigt.

Cajetane vände om och hade snart försvunnit i de mörka alléerna. Violernas doft var nu ännu vältaligare än nyss. Denna lilla episod hade fördubblat styrkan av hennes känslor, hon var dubbelt förälskad och — i motsats till den korta sällhet, som hans plötsliga värma väckt inom henne och hans därpå följande köld så hastigt förjagat — dubbelt olycklig.

Martha tillbringade en god, lugn natt. Dagen därpå kände hon sig så stärkt, att hon ville gå ut, men det tillät icke läkaren; hon fick icke anstränga sig.

Klockan två deltog hon i middagen i matsalen. Denna måltid firades som en fest. Men Cajetane felades; hon hade på förmiddagen återvänt till Raneggsburg till sina föräldrar.

Då Rudolf fick veta, att hon rest, blev han oangenämt överraskad; men glädjen över hans älskade mors märkbara förbättring förjagade snart denna misstämning. Tanken att dagen därpå avlägga ett besök på Raneggsburg flög genom hans hjärna... Han frågade:

»Varför har hon rest så hastigt? Har något hänt?>

»Ah, hennes mor har länge önskat att få henne hem. Hon skulle egentligen rest redan för flera dagar sedan, men stannade kvar endast på grund av min sjukdom. . . Och då jag nu åter är bra...» yttrade Martha högt, men tystare tillade hon: »Hon undviker dig.»

Under eftermiddagens lopp besökte Rudolf sin mor på hennes rum. Hon var ensam.

Hon låg åter på chäslongen. En stor mattighet hade plötsligt bemäktigat sig henne; en lindrig smärta i trakten av hjärtat hade erinrat henne, att det senaste anfallet fcrr eller senare kunde upprepas.

»Nå, hur står det till?» utropade Rudolf muntert och steg in.

»Ack, skapligt... Snällt att du kom hit. Jag har så mycket att säga dig.»

»Men ansträng dig icke med att språka för mycket!»

Han drog fram en länstol och satte sig vid nedre ändan av schäslongen.

»Jag skulle vilja tala», började Martha, »om det som efter min död...»

»Nej, nej, det undanber jag mig», avbröt Rudolf häftigt. »Du är åter frisk — du behöver icke tänka på döden — och jag vill icke höra talas därom.»

Martha knäppte samman sina händer.

»Var då förståndig!» bad hon. »Du kan icke föreställa dig, hur plågsamt det ögonblick var, då jag trodde min sista stund vara kommen — att icke ha dig vid min sida, att icke få språka med dig, innan vi för evigt skulle skiljas åt... För att hindra sådana kval att återkomma, låt oss nu säga varandra allt! Du reser nog snart härifrån; även du kommer att känna dig nöjd, att vi — om det skulle hända mig något — icke rycktes från varandra, utan att först fått uttala det, vi hade på hjärtat. Låt oss nu språka, som vore detta min sista stund! ... Det är ju endast en fiktion... Det sorgliga bortfaller, men det högtidliga finnes kvar ... Vi äro dock två förnuftiga människor, Rudolf — vi veta väl, att döden, när den en gång klappat på ens dörr, snart verkligen brukar infinna sig ... Skaka icke på huvudet! Det är så ... Och vi veta även, att han ankomst icke bestämmes av, om man talar om honom eller icke. Min stackars son, vi båda ha bevittnat värre dödsfall än mitt skulle bli! Jag har fullbordat min vandring genom livet... Det börjar skymma — jag rädes icke för mörkret.»

Hon tog från ett bredvidstående litet bord ett glas fyllt med limonad och drack en djup klunk.

»Tala mor! Jag lyssnar», sade Rudolf vördnadsfullt.

»Jag ber dig — det är min -sista, min varmaste bön — slappna aldrig i den verksamhet, du begynt! ... Om du nödgas erfara många missräkningar — om du även skulle märka, att den väg, du slagit in på, icke var den rätta, fcrsök då en annan, men förlora aldrig målet ur sikte! Det gäller ju något så stort, så outsägligt stort, intet min-

dre än lycka i stället för olycka -— hela världens högsta lycka.»

»Jag förstår dig», inföll han.

De sista orden hade hon uttalat med av inre rörelse skälvande stämma samt rest sig upp en smula. Nu lutade hon sig åter till baka mot kuddarna och fortfor i lugnare ton:

»Mången anser, att man, när man står i begrepp att lämna denna värld, icke kan hysa minsta intresse för kommande generationers öden. Men så är icke fallet, åtminstone icke med mig. Min längtan till bättre tider för våra barnbarn, även om jag själv icke har några barnbarn, är nu, när jag ligger på mitt yttersta...» — Rudolf gjorde en rörelse — »Det är ju blott en fiktion

— är nu lika varm, som då jag var i fulla kraften av min ungdom, då jag ännu kunde hoppas att själv få uppleva denna framtid. Det måtte vara en naturdrift, dessa bekymmer för ett liv efter ens eget, och på tillvaron av denna drift stöder jag min odödlighetstro.»

»Så göra även de troende, vilka hoppas på himmelriket.»

»Ja, men de hoppas på denna himmel för sitt eget jag

— utom jorden, långt bort från människor. De äro vanligen fullkomligt likgiltiga för samhällets framtid och arbeta icke för densamma. Jag däremot tror på ett allmänt

— icke personligt — evigt liv, ett liv, av vilket vi alla i lika grad bli delaktiga. Världen innehåller städse ett medvetet 'jag', som lider, njuter, strävar uppåt — sak samma, om de enstaka yttringarna därav här och där försvunnit eller ännu icke visat sig... Men låt oss lämna detta ämne! För att kunna göra mig förstådd av dig, måste jag tala länge, och jag har ju mycket att säga dig.»

»Jag tror mig dock veta, vad du menar. Till exempel: en stor, flammande eld. De enstaka gnistorna flyga åt var sitt håll; andra råka i brand — men det är samma eld, som fortfar att brinna.»

Martha nickade.

»Och den skall icke endast fortfara att brinna, utan2 62

marthas barn

den skall bli ljusare, varmare, på det var enstaka gnista, som tändes, må kunna spraka desto muntrare... Nästa sekel kommer att skänka oss en tid utan krig, utan elände, och de, vilka medverka att åstadkomma detta, uppfylla lagen ... Endast dessa vandra rätt väg. Tusentals hinder må uppresa sig, de må missförstås, förhånas — förintas, deras arbete danar dock världens framtida öden. Kunna de hålla stånd mot de motverkande krafternas stormande anlopp, skola de få bevittna segern. Rudolf, dig kan detta förunnas — du är ännu ung.»

»Mor, jag ser redan i dag den byggnad börja resa sig, till vars fullbordan jag — i min ringa mån — medverkar och kommer att medverka, så länge jag lever. Låt mig begagna mig av denna högtidliga stund, då du föreställer dig vara en döende! Jag avlägger härmed en obrottslig ed att aldrig slappna i den strid, jag begynt, att inga lockelser, inga motgångar skola förmå mig avstå från min uppgift. Jag erkänner, att jag mången gång fällde modet... I sådana ögonblick skall jag minnas denna högtidliga stund, då jag svor min trohetsed.»

I detsamma han yttrat orden: »en döende», hade han sjunkit på knä och fattat Marthas hand. Han tryckte nu en kyss på densamma och satte sig sedan åter på sin förra plats.

»Tack, mitt barn! Och ännu en sak: tro icke, att jag

— som en slags kvinnlig Abraham — vill offra min son för andras väl. Tvärtom, jag anser, att den högsta belöning väntar dig, om du ansluter dig till dem, vilka verka för kulturens höjning, om du — vad än må hända — städse söker försvara det goda. »Framtiden tillhör det goda» — detta uttryck härstammar från Tilling — men för att det goda skall kunna erövra något, skall kunna erövra världen, fordras modiga män. Måtte du vara en sådan! Men därför behöver du icke — som jag nyss sade

— uppoffra dig själv. Arbetet för andras lycka utesluter icke ens egen.»

»Tilling var lycklig», sade Rudolf eftertänksamt.

»Ja — och även jag. Vet du, Rudolf, du borde.. . Docktrettiotredje kapitlet 3o9

nej, jag vill icke på något sätt missbruka denna stund och söka tvinga dig till något, vartill ditt hjärta icke manar dig... Men skulle du någon gång känna dig ensam ... Säg mig rent ut: har har du någon kärleksförbindelse, som...»

»Nej, jag är fri — och jag förstår, vart du vill komma ... Cajetane... Vad var din mening, när du vid bordet yttrade, att hon skulle undvikit mig?»

»Det är så. Hon anar, att du känner till hennes kärlek, och hon vet, att du icke hyser någon böjelse för henne... Därför undviker hon din närhet, av stolthet och bävan ... Hon älskar och beundrar dig så mycket; hon går fullständigt upp i ditt görande och låtande... intet är henne främmande. Hon kan icke endast utantill allt, vad du skrivit och talat — alla referat över dina föredrag känner hon till — hon har också gått igenom min skola. Jag har

invigt henne i våra ideal — ingen i hela världen kan förstå dig bättre och beundra dig mer än hon, Rudolf. Dock nog. Jag får i detta ögonblick icke utöva något tryck på dina beslut — åtminstone icke i detta avseende. Jag har ännu en sista bön till dig: Tag dig an vår Sylvia! Bliv henne ett stöd! Hon kommer att hämta sig — men man får icke låta henne hänge sig åt sitt grubbel. Skydda henne.»

»Det lovar jag.»

»Så, och nu» — Martha satte sig åter upp — »nu återvänder jag till de levande. Måhända stannar jag ännu länge kvar bland dem. Denna fiktion är slut. Jag vill bli frisk.»

Rudolf omfamnade henne:

»Det hoppas jag säkert, mor!»

*

Dagen därpå voro mor och son åter allena; man återkom till gårdagens samtalsämnen — men nu talade man utan patos, mera förtroligt.

»Jag känner mig i dag verkligen mycket bättre», yttrade Martha. »Kanske jag kan bli fullt frisk.»2 62

»Helt säkert!»

»Vet du, fastän jag icke fruktar döden, är livet mig dock kärt. Det är — frånsett dess fröjder, som ju växla med dess sorger — i och för sig så intressant. Jag skulle vilja leva åtminstone fem år till.»

»Varför just fem?»

»Emedan ett nytt århundrade då går in. Måhända människorna då ...»

»Ack, det tror jag icke», avbröt Rudolf och skakade på huvudet. »Naturen gör inga språng — icke heller civilisationen. Hör du, mor, för att tala om något, som ligger närmare, du ville icke uttala någon bestämd önskan med avseende på .. . på ...» Rösten svek honom. »Nå?»

»På Cajetane. Säg, skulle du verkligen önska, att...?»

»Ack, oändligt gärna!»

»Varför?»

»Redan på det din ätt icke må dö ut...»

»Min ätt? Sätter du värde på något sådant? Dessutom nu, när jag avsagt mig fideikommisset...»

»Missförstå mig ej ! Jag tänker icke på den grevliga ätten Dotzky — utan på din ställning som ädling. Även detta var ett av Tillings ord, som du kanske kommer ihåg? — Och liksom du efter Tilling övertagit denna ställning, kunde du en gång överlämna den åt din son. Du kunde fortplanta deras stam, vilka ha mod att göra det rätta, att handla som de tänka. Du skulle ju fostra dina ibarn i enlighet med dessa principer.»

»Återigen tänker du på kommande generationer? — Emellertid ämnar jag söka verka uppfostrande på mina samtida — på dem, vilka lyssna till det, jag talar och skriver, och framför allt på mig själv. Jag känner, att jag oupphörligt utvecklas, att jag ännu har mycket att lära och i mångt och mycket måste ändra mig. Man måste städse lyssna till stämman i ens inre — man måste söka frigöra sitt inre väsen från alla yttre hinder ...»trettiofemte kapitlet 3ii

»Man får icke kompromissa, menar du?»

Samtalet avbröts genom Kolnos och Sylvias ankomst.

Kolnos hade med sig posten, som nyss ankommit, och satte sig nu bredvid Martha för att — som han under de senaste veckorna haft för vana — läsa tidningarna för henne.

Rudolf begagnade sig av detta tillfälle att med sin syster gå till en annan ända av rummet.

»Kom, Sylvia! Låt oss språka litet! Vi ha egentligen icke alls haft tillfälle därtill förut. Jag skulle önska, att du öppnade ditt hjärta för mig.»

Emellertid såg Martha igenom sina brev. Hon räckte Kolnos två av dem.

»Läs dem högt för mig! De komma att intressera er.»

Han läste:

Krasnoje Poljana den — —

Med fara att uttråka er, kära friherrinna, kan jag icke underlåta att ännu en gång upprepa det, jag i mina skrifter så ofta uttalat och — efter vad jag tror — även personligen sagt er. Ju äldre jag blir och ju mer jag begrundar fredsfrågan, desto mer övertygad blir jag, att denna frågas enda lösning är att söka i medborgarens vägran att bli soldat. Så länge var man i åldern 20 à 21 år måste förneka sin religion — icke endast kristendomen, utan även det mosaiska budordet »Du skall icke dräpa» — och måste lova att på sin chefs befallning nedskjuta alla —- även syskon och föräldrar — så länge kommer kriget att fortvaro och bli mer och mer grymt. För att kriget skall försvinna, fördras endast en sak: man måste återställa den sanna religionen och på samma gång människovärdet. Man måste visa samhället, att detsamma själv orsakar krigets olyckor genom att lyda människor mer än Gud.

Leo Tolstoj.2 62

»Vad tycker ni?» frågade Martha. »Anser ni detta av Tolstoj föreslagna medel verkligen vara det enda?»

»Jag tror över huvud taget icke på ett enda medel», svarade Kolnos. »En så på tusen sätt invecklad sak som en gammal institution måste även — för att kunna besegras — angripas från tusen olika håll. Och vem kan för övrigt tvinga den enskilde — en annan — att gå åstad och dö som martyr? — Slaveriets avskaffande orsakades icke av slavarnas uppror ...»

Sedan läste Kolnos det andra brevet:

Aulestad, Norge.

Ni frågar mig, hur jag tänker mig fredssakens framtid? Städse i bilden av en soluppgång. För oss nordbor betyder soluppgången måhända mycket mer än för sydlänningen. Vi bida den med längtan; vi hälsa den som ett under. Natten var så tryckande lång, tystnaden så hemsk, glansen över fjälltopparna så bedräglig... Det dröjer och dröjer och växer, men — ingen sol! Även om himmelens valv strålar aldrig så mycket — alltjämt ingen sol! Och allt är så kallt — egentligen kallare än förut, ty fantasien börjar bli otålig.

Då, på en gång liksom en blixt, mitt under våra betraktelser, synes det så länge bebådade majestätet självt. Så stark, så överväldigande, att ögat icke kan uthärda dess glans. Vi rikta blicken på landskapet; det har länge varit belyst, men vi märkte det icke — luften har länge varit varm, men vi kände det icke. Ned i djupen, upp på höjderna tränga solens strålar; allt, allt är klart, fullbordat — allt andas värme, vibrerar av toner...

Så, tror jag, är det med oss. 1 vår längtan märka vi icke vad som försiggår — hur nära världsfredens strålande sol verkligen är. Det kommer nå-trettiofemte kapitlet

got, som frammanar den som ett under. Men det 'dr intet under, det är endast vi, som i vår otålighet icke sett, hur allt utvecklats.

Med många hälsningar till er

Björnstjerne Björnson.

Under tiden hade Rudolf och hans syster slagit sig ned i en liten soffa. Han såg på henne med en orolig,

deltagande min. Hon var så blek, det fint skurna ansiktet så avfallet.

»Nå, Sylvia, kan du aldrig bli som förr, levnadsglad och munter? Du är knappt tjuguåtta år. Vad allt kan icke livet bjuda dig ännu!»

»Intet.» Och efter en liten paus: »Har du läst 'Den slocknande stjärnan', Rudolf?»

»Ja, men så tänk då icke städse på den förlorade! Jag vet, att du drabbats av ett hårt slag.»

»Ack, vore blott min olycka utan ånger! ...»

»Utan ånger? Är den icke så?»

»Nej, den är icke så ...»

»Min stackars syster! Alltså dock?»

»Vad menar du?»

»Du var hans — hans älsk ...»

Hon avbröt honom häftigt:

»Nej, nej ... tvärtom. — Vi ha aldrig fått njuta lyckan att äga varandra. 'Man bör aldrig till lyckan säga: 'sedan' — sedan kan en av oss vara död' — så skrev han till mig i sitt sista brev ... Och så blev det även — sedan var han död!»

Rudolf tryckte deltagande hennes hand.

»Ack, på det viset!» —

Efter en stund tillade han:

»Du får ioke så överlämna dig åt din sorg, Sylvia. Tag icke vår mors obrottsliga, in i döden trogna kärlek till exempel. Du har icke samma rätt som hon. När man i åratal varit förenad med den man älskar, när man varit ett med honom, delat ljuvt och lett, haft alla tan-2 62

kar och känslor gemensamma — endast då har man rätt sörja så. Men du och Hugo? — Tror du icke, att han, om han förlorat dig, som han aldrig ägt — tror du icke, att han med sin skaldenatur då inom kort fått en annan kär?»

»Dina ord smärta mig, Rudolf.»

»Förlåt! En räddande hand måste mången gång vara omild i sina grepp ...»

»Jag saknar Cajetane. Hon hade ett så ömt sätt att behandla mitt sårade sinne... Jag är ond — på dig, därför att hon så hastigt rest!»

»Varför på mig? Har jag drivit din väninna på flykten?»

»Ah, du vet mycket väl...»

Ja, han visste. Och han kände en önskan att ha Cajetane där. Helst hade han sagt till Sylvia: »Skriv till henne och bed henne komma tillbaka !» Men han lyckades lägga band på sig. XXXVI.

Midnatt. Martha hade flera dagar varit så frisk och stark, att varken hon själv eller hennes omgivning ansåg det behövligt, att någon vakade hos henne. Hon var alltså ensam i sin sängkammare.

Men hon kunde icke sova; hon kände sig orolig. En sällsam beklämning tillsnörde hennes strupe; en sällsam bävan kom över henne. Hon tände ljus och satte sig upp i sängen. Hon kunde ej uthärda den liggande ställningen.

Skulle hon ringa på jungfrun, som låg i rummet bredvid? Nej — vartill skulle det tjäna? Hon behövde ju ingenting. Endast luft. Det kunde hon själv skaffa sig, om hon öppnade fönstret. Om hon för detta ändamål tillkallade jungfrun, blev det genast uppståndelse Ett nytt kvävningsanfall, skulle man säga, och hela huset skulle

väckas upp.

Hon tog på sig tofflorna och svepte in sig i en vid, mjuk nattrock, som låg på stolen bredvid sängen; med långsamma steg gick hon fram till fönstret, vilket hon slog upp på vid gavel.

Den friska nattluften strömmade in; där ute föll ett svalkande sommarregn; det droppade från trädens grenar, och man hörde vattnet sorla ur en stupränna. Martha inandades i djupa drag denna svala, fuktiga luft; tryckningen över bröstet försvann, men hon kände fortfarande samma bävan — det blandade sig vemod däri. Mörkret, vattnets entoniga plaskande och även denna starka regndoft hade något så melankoliskt med sig. ..2 62

Ack nej, den melankoliska var hon själv — icke denna fuktiga sommarnatt — och nu visste hon även, varför hennes ögon fylldes med tårar; nu visste hon orsaken till sin bävan; det var tanken på döden, att sänkas ned i jorden . ..

Hon stängde åter fönstret, tog ljuset med sig och gick genom den öppna dörren in i sitt bredvidliggande skrivrum. Där funnos alla dessa reliker, som voro henne så kära; överallt såg man minnen och porträtt av Tilling. Här ville hon nu helt sätta sig in i tanken på döden — säga farväl åt sina minnen, säga farväl åt sig själv.

Hon satte sig i fåtöljen framför skrivbordet och flyttade ljuset så, att dess sken föll på det stora, målade porträtt av Tilling, vilket i en ram stod på bordet. Det så kära ansiktet tycktes betrakta henne.

»Min Fredrik!» Två tunga, heta tårar runnö över hennes kinder.

Men sedan grät hon icke mer. Icke för att sörja hade hon satt sig här. Samla sina tankar ville hon, i minnet återkalla de ord, hon i det fingerade dödsögonblicket yttrat till sin son. Hade hon sagt allt väsentligt? — Nej, på långt när icke allt. Mångt och mycket hade hon talat och skrivit om den stora fråga, som låg henne så nära om hjärtat, men städse hade hon glömt något; hon hade aldrig kunnat ge uttryck åt det, hon djupast tänkte och kände.

Nyss i mörkret, när hon låg i sängen och av en konvulsivisk ryckning i trakten av hjärtat blivit väckt ur sin halvslummer, hade plötsligt för hennes inre fullt tydligt framstått bilden av den stridande mänsklighetens olyckliga öde. Hon hade samtidigt förstått icke blott storheten i deras mål, vilka söka förjaga dessa olyckor, utan även möjligheten att på ett enkelt sätt kunna nå detta mål, och denna nöd hade hos henne framkallat en så intensiv smärta, denna möjlighet till räddning en så stor glädje, att hon trott att vilket ögonblick som helst kunna finna formeln ... Men då hon i tankarna letat efter densamma, hade hela bilden försvunnit. Där hon nu satt,trettiosjätte kapitlet 317

sökte hon återkalla den — förgäves; andra tankar trängde sig på henne: Sylvia, Cajetane och — liksom alltid, då hennes inre var i uppror — först och främst en mängd minnen från den förlorade maken. En efter annan kommo de, alla dessa bilder av glädje och sorg från deras lyckliga äktenskap ... Skulle döden blivit mera ljuv, mera lätt, om han varit vid hennes sida? Om hon i sin sista stund fått luta sitt huvud mot hans bröst? Detta stackars, för mer än tjugu år sedan sönderskjutna bröst, vilket längesedan förmultnat... Nu var det hennes tur att förmultna — tillbaka till alltet, skingras i atomer. När hon tänkte på alltet — det är ju endast en annan benämning på Gud — genomströmmade henne en känsla av högtidlig bävan. Länge satt hon så, försänkt i tankar. Om hon också icke direkt bad om något — var det dock en bön.

Sedan tog hon Tillings porträtt i handen. Att de båda en gång varit så lyckliga, att de haft varandra så innerligt kära, det var en outplånlig verklighet. Och likaså den idé, han givit henne att vårda och som hon nu överlämnat åt sin son. Åter ansträngde hon sig att finna en lämplig formel, i vilken hon så att säga kunde inkapsla denna idé, liksom ett dyrbart livselixir i en liten gyllene flaska ...

Där ute föll regnet i strömmar. Stormen piskade vattnet mot fönsterrutorna, och man hörde hur den tjöt i kakelugnen. Dess klagande toner ryckte Martha ur hennes tankar och ökade hennes bävan... Kanske hon borde ropa? Hennes barn skulle ju då skynda till henne. De skulle lugna henne, trösta henne, hennes kära, men ack — så föga lyckliga barn ... Nej, varför störa deras sömn, varför orsaka dem onödig ängslan?

Hennes moraliska rädsla övergick åter i en fysisk beklämning. Hon kände en häftig smärta i trakten av hjärtat. Hon hade så svårt att andas; hon stönade högljutt.

Jungfrun, som vaknat av vindens tjut och genom dörrspringan sett ljusskenet, hörde nu detta stönande och2 62

skyndade friherrinnan till hjälp. Hon fann henne kämpande efter andan; nu inträffade vad Martha så gärna velat undvika: hela huset alarmerades.

Men anfallet varade icke länge; snart låg Martha åter och andades lugnt och utan plågor; kring sängen stodo hennes barn och de andra.

Platsens läkare, som tillkallats, begärde, att man skulle telegrafera efter professorn i Wien; ett ridande ilbud sändes till stationen. Sylvia hade dessutom enligt löfte genast sänt ett telegram till Cajetane.

Efter en stund insomnade Martha.

Hon insomnade och vaknade aldrig mer. Ett hjärtslag

hade fridfullt ändat hennes liv.

*

Med samma tåg som läkaren från Wien anlände Cajetane Ranegg dagen därpå till Grumitz. Redan på stationen fingo bägge veta, att allt var slut.

Snyftande inträdde den unga flickan i dödsrummet och störtade fram till den dödas läger, vid vars sida Rudolf knäböjde. Sylvia satt på något avstånd med ansiktet begravet i händerna.

Rudolf reste sig och gick Cajetane till mötes. En varm våg av ömhet genomströmmade hans sårade hjärta; han lade sin arm kring hennes liv och grät mot hennes skuldra.

»Hon hade dig så innerligt kär, Cajetane», sade han.

Att han med detta »du» och denna omfamning förlovade sig, det kände han. Och han kände det som en lindring, som en tröst, som hade han nått hamn...

Följande afton — Sylvia och Kolnos vakade hos den döda — gingo de nyförlovade fram och tillbaka i samma alléer som nyligen, aftonen före Cajetanes avresa.

Åter doftade violerna lika starkt, men nu viskade de helt andra saker till den unga flickan än förra gången. Det mängde sig däri — något som naturligtvis var hallucination — en doft från de vaxljus, vilka brunno vid dentrettiosjätte kapitlet

avlidnas bår — och så berättade violerna om oväntad kärlekslycka, om dyster dödsklagan.

Liksom då sköt han hennes arm under sin.

»Vi ha uppfyllt en den avlidnas käraste önskan, Caje-tane», sade han.

Hon blev förskräckt.

»Hur? — Kanske endast därför? ... Blott för att uppfylla hennes sista vilja?»

Han skakade på huvudet.

»Hon har icke befallt mig något. Men hon visste vad som lände till mitt bästa. Dock en sak har hon ålagt mig: jag svor henne att bli mitt livs uppgift trogen. Förstår du, barn, att det gäller att vara min förtrogna, min kamrat?»

»Ja, det gör jag.»

»Vet du, att du då måste avstå från hela din forna omgivning, från de dinas samtycke, från förbindelsen med

dem?»

»Ja, det vet jag.»

»Du måste följa mig till fjärran länder — och, vem vet, kanske icke alltid som frivillig resande — allt är ju möjligt. Måhända misskänner, förföljer, utvisar man mig.»

»Allt vill jag dela med dig, landsflykt, fängelse — ja, till och med döden.»

Han stannade.

»Kanske segern, älskling», sade han och tryckte henne till sitt bröst.

slut